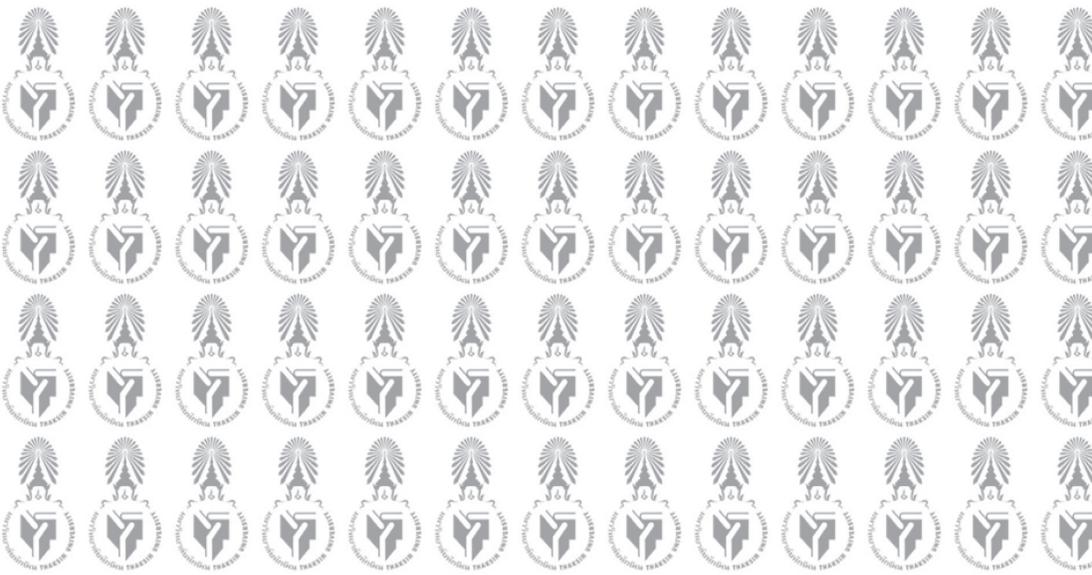

วารสารปาริชาต มหาวิทยาลัยทักษิณ
Parichart Journal, Thaksin University

วารสารปาริชาติ มหาวิทยาลัยทักษิณ

● ชื่อวารสาร

วารสารปาริชาติ มหาวิทยาลัยทักษิณ
(Parichart Journal, Thaksin University)

● เจ้าของ มหาวิทยาลัยทักษิณ

● ที่ปรึกษา

อธิการบดี (รศ.ดร.วิชัย ชำนิ) มหาวิทยาลัยทักษิณ
รองอธิการบดีฝ่ายวิชาการและวิจัย

(รศ.เกษม อัครวีรัตน์กุล) มหาวิทยาลัยทักษิณ
ผู้อำนวยการสถาบันวิจัยและพัฒนา

(รศ.ดร.พรพันธุ์ เขมคุณาศัย) มหาวิทยาลัยทักษิณ
คณบดีคณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์

(รศ.ดร.ณรุพงศ์ จิตรนิรัตน์) มหาวิทยาลัยทักษิณ

● บรรณาธิการประจำฉบับ

อ.ดร.พัชลินจ์ จินนุ่น มหาวิทยาลัยทักษิณ
(E-mail : patchalinj@hotmail.com)

● กองบรรณาธิการ

ศ.ดร.ครองชัย หัตถลา มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์

ศ.ดร.อรธฉัจจ์ สัตยานุรักษ์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่

ศ.ดร.ชลดา เรื่องรักชลิตจิต จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ศ.อำนวยการ ยัสโยธา มหาวิทยาลัยราชภัฏสงขลา

รศ.ดร.สมยศ พุ่มหว่า มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์

รศ.ดร.นิรันดร์ จุลทรัพย์ มหาวิทยาลัยทักษิณ

รศ.ดร.ชินสีกะ สุวรรณอัจฉริย มหาวิทยาลัยทักษิณ

ผศ.ดร.ฐิรวุฒิ เสนาคำ มหาวิทยาลัยวลัยลักษณ์

อ.ดร.ศิริรัตน์ สิ้นประจักษ์ผล มหาวิทยาลัยทักษิณ

อ.ดร.ระวีวัฒน์ ไทยเจริญ มหาวิทยาลัยทักษิณ

● กองจัดกา

นางสาวพิมพ์มณฑา มณีวงศ์ มหาวิทยาลัยทักษิณ

นางสาวอรกมล ไกรวงศ์ มหาวิทยาลัยทักษิณ

นางสุมาลี จันทร์ผลึก มหาวิทยาลัยทักษิณ

นางสาวขวัญใจ นิมดวง มหาวิทยาลัยทักษิณ

Parichart Journal, Thaksin University

● วัตถุประสงค์

1. เพื่อเผยแพร่ผลงานวิจัยและบทความด้านมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ เศรษฐศาสตร์ ศึกษาศาสตร์ ศิลปกรรมศาสตร์ และนิติศาสตร์ของบุคลากรมหาวิทยาลัยทักษิณและหน่วยงานต่าง ๆ
2. เพื่อส่งเสริม สนับสนุนการวิจัยและสื่อกลางในการเสนอความคิดเห็นทางวิชาการด้านมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ เศรษฐศาสตร์ ศึกษาศาสตร์ ศิลปกรรมศาสตร์ และนิติศาสตร์

● กำหนดออก ปีละ 2 ฉบับ (ต.ค.-มี.ค. และ เม.ย.-ก.ย.)

● จำนวนพิมพ์ 300 ฉบับ

● การเผยแพร่ จัดจำหน่ายและสมัครสมาชิกมอบเป็นอภิสิทธิ์ทางการแก่ห้องสมุดของหน่วยงานรัฐและเอกชน สถาบันการศึกษา

● การบอกรับเป็นสมาชิก ค่าสมาชิก ปีละ 200 บาท

แจ้งชื่อที่อยู่พร้อมธนาคารหรือเช็คไปรษณีย์ส่งจ่ายกองจัดการวารสารปาริชาติ มหาวิทยาลัยทักษิณ ที่ทำการไปรษณีย์ ป่าพะยอม อ.ป่าพะยอม จ.พัทลุง 93210

● การติดต่อ กองจัดการวารสารปาริชาติ สถาบันวิจัยและพัฒนา มหาวิทยาลัยทักษิณ วิทยาเขตพัทลุง

อ.ป่าพะยอม จ.พัทลุง 93210 โทรศัพท์/โทรสาร 0-7460-9654-5

E-mail : research.tsu@gmail.com

● ออกแบบและจัดพิมพ์ เชน กราฟิक्सดีไอ

55 ม.9 ต.ควนมะพร้าว อ.เมือง จ.พัทลุง 93000

บทความที่ตีพิมพ์ทุกเรื่องได้รับการตรวจความถูกต้องตามหลักวิชาการโดยผู้ทรงคุณวุฒิ
อนึ่ง ทักษะและข้อคิดเห็นใด ๆ ที่ปรากฏในวารสารปาริชาติ เป็นความคิดเห็นของผู้เขียน
และไม่ถือเป็นทัศนะและความรับผิดชอบของคณะบรรณาธิการ

บทบรรณาธิการ

วารสารปริชาต มหาวิทยาลัยทักษิณ ฉบับนี้เป็นวารสาร ปีที่ 29 ฉบับที่ 1 (เดือนเมษายน–กันยายน 2559) มีบทความวิจัยที่น่าสนใจทางด้านมนุษยศาสตร์ และสังคมศาสตร์ จำนวน 12 เรื่อง ประกอบด้วย บทความพิเศษ จำนวน 1 เรื่อง *คือต้นแบบ : คือ ศาสตราจารย์สุธีวงศ์ พงศ์ไพบูลย์* ของ สถาพร ศรีสังข์จิง บทความวิจัย จำนวน 10 เรื่อง บทบาทของครอบครัวในการสืบทอดภูมิปัญญาเกี่ยวกับอาหาร : กรณีศึกษาครอบครัวไทย ภาคกลาง ของ ดวงเด่น บุญปก กลยุทธ์การตลาดธุรกิจอาหารสำเร็จรูปพร้อมรับประทาน ของกลุ่มคนวัยทำงาน ในเขตกรุงเทพมหานครและปริมณฑล ของ วิทยาพล ธนวิศาลขจรหลักและวิธีสอนคุณธรรมจริยธรรมที่เหมาะสมกับเยาวชนจากวรรณกรรมท้องถิ่นภาคใต้ ชุด วรรณกรรมทักษิณ: วรรณกรรมคัดสรร ของ พัทธลีนัจ จินนุ่น คุณัญญ์ สมชนะกิจ ธนภัทร เต็มรัตน์ะกุล การจัดการความรู้และการปฏิบัติตามศาสตร์ 5 ประการ ของ Peter Senge ของมหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ ตามความคิดเห็นของบุคลากรมหาวิทยาลัย ของ มนทิรา อินทร์แก้ว ชุ่มจิตต์ แซ่ฉั่น ฐะปะนีย์ เทพญา ทำศนะของชาวไทยพวนในวรรณกรรมนิทาน : มุมมองที่มีต่อกลุ่มของตนเองและกลุ่มชาติพันธุ์อื่น ของ ภาณุพงศ์ อุดมศิลป์ การกัลปนา วัดบริเวณลุ่มน้ำทะเลสาบสงขลา ระหว่างพุทธศตวรรษที่ 21–ต้นพุทธศตวรรษที่ 23 ของ อารยา คำเรือง ชัยวุฒิ พิชะกุล การระงับข้อพิพาทในอุดมคติ : ย้อนมองอาเซียน ของ ธีรยุทธ ปักษา กระบวนการเรียนรู้เพื่อการปลดปล่อย : บทเรียนจากกลุ่มแกนนำมุสลิม กรณีความขัดแย้งโครงการท่าอากาศยาน-มาเลเซีย (พ.ศ.2541-พ.ศ.2557) ของ พรพันธ์ เขมคุณาศัย ความสามารถในการแข่งขันของการท่องเที่ยวเชิงการแพทย์ของประเทศไทย ของ ณิชฐพัชร์ มณีโรจน์ นราศรี ไวนิชกุล การใช้ชุดฝึกอบรมบทเรียนอิเล็กทรอนิกส์เพื่อเสริมสร้างทักษะภาษาอังกฤษด้านการออกเสียง การอ่านและการเขียนต่อความสำเร็จและแรงจูงใจของครูระดับประถมศึกษา ของ เกร็ดทราย วุฒิพงษ์ และบทปริทัศน์ จำนวน 1 เรื่อง

ก่อนอื่นข้าพเจ้าต้องขอสวัสดิ์ท่านผู้อ่านที่เคารพทุกท่าน ข้าพเจ้าพบกับท่านอีกเช่นเคยกับวารสารปริชดาปีที่ 29 ฉบับที่ 1 (เมษายน-กันยายน 2559) ที่อัดแน่นไปด้วยเนื้อหาและสาระที่หลากหลาย โดยฉบับนี้มีทั้งปาฐกถาพิเศษของสถาพร ศรีสังข์ ศิลปินแห่งชาติ สาขาวรรณศิลป์ที่เขียนถึงศาสตราจารย์ สุธีวงศ์ พงศ์ไพบูลย์ ในวาระที่ท่าน ได้รับรางวัล “ชูเกียรติ อุทกะพันธ์” วันที่ 26 สิงหาคม พ.ศ.2558 ณ สถาบันทักษิณคดีศึกษา มหาวิทยาลัยทักษิณ สงขลา และบทความจากนักวิชาการทั้งในมหาวิทยาลัยทักษิณและจากภายนอก โดยบทความในวารสารฉบับนี้มีเนื้อหาสาระทั้งด้านอาหารการกิน วิถีชีวิตความเป็นอยู่ของผู้คน กลุ่มชาติพันธุ์ต่าง ๆ ปัญหาในสังคม การปลูกฝังคุณธรรมจริยธรรม และกระบวนการจัดการเรียนการสอน ซึ่งอาจเอื้อประโยชน์ให้ท่านในเชิงวิชาการได้

ท่านผู้อ่านที่เคารพทุกท่าน วันเวลาผ่านไปอย่างรวดเร็วเหลือเกิน ข้าพเจ้าอยู่ในตำแหน่งบรรณาธิการมาก็จะร่วม 2 ปีแล้ว สิ่งที่เป็นความสุขของข้าพเจ้าคือการได้อ่านบทความของท่านผู้อ่านที่รักทั้งหลาย ได้มีส่วนร่วมในการคัดเลือก พิจารณา และช่วยปรับภาษาเพื่อให้เข้าที่เข้าทางและเป็นไปตามทิศทางของวารสารที่เน้นสายสังคมศาสตร์ รวมทั้งได้รับความสุขจากการร่วมงานกับทีมงานที่เป็นกัลยาณมิตร สำหรับการคัดเลือกและพิจารณาบทความนั้น บทความบางบทความอาจถูกปฏิเสธจากข้าพเจ้า รวมถึงกองบรรณาธิการ อันเนื่องจากมีเนื้อหาไม่ตรงสาย หรือไม่เป็นไปตามเงื่อนไขของวารสาร ก็ขออย่าเพิ่งท้อใจหมดกำลังใจเสียก่อน ขอให้เขียนส่งมาอีก ให้มองว่าการเขียนบทความคือความสุข ไม่ใช่การผูกติดอยู่กับพันธะทั้งหลาย บทความที่ผ่านการพิจารณาคือรางวัล แม้ไม่ผ่านก็เปิดโอกาสให้เรียนรู้ แก้ไข ปรับปรุงต่อไป ปิดท้ายด้วยการฝากถึงนักวิชาการท่านอื่น ๆ ที่สนใจจะเขียนบทความลงวารสาร เมื่อมีบทความแล้ว จะรอช้าอยู่ใย เรียนเชิญเถิดท่าน

อาจารย์ ดร.พัชลินธ์ จินนุ่น

บรรณาธิการประจำฉบับ

บทความพิเศษ

คือต้นแบบ : คือ ศาสตราจารย์สุวิวงศ์ พงศ์ไพบูลย์

● สถาพร ศรีสังข์	8
-------------------------------	---

บทความวิจัย

บทบาทของครอบครัวในการสืบทอดภูมิปัญญาเกี่ยวกับอาหาร : กรณีศึกษาครอบครัวไทย
ภาคกลาง

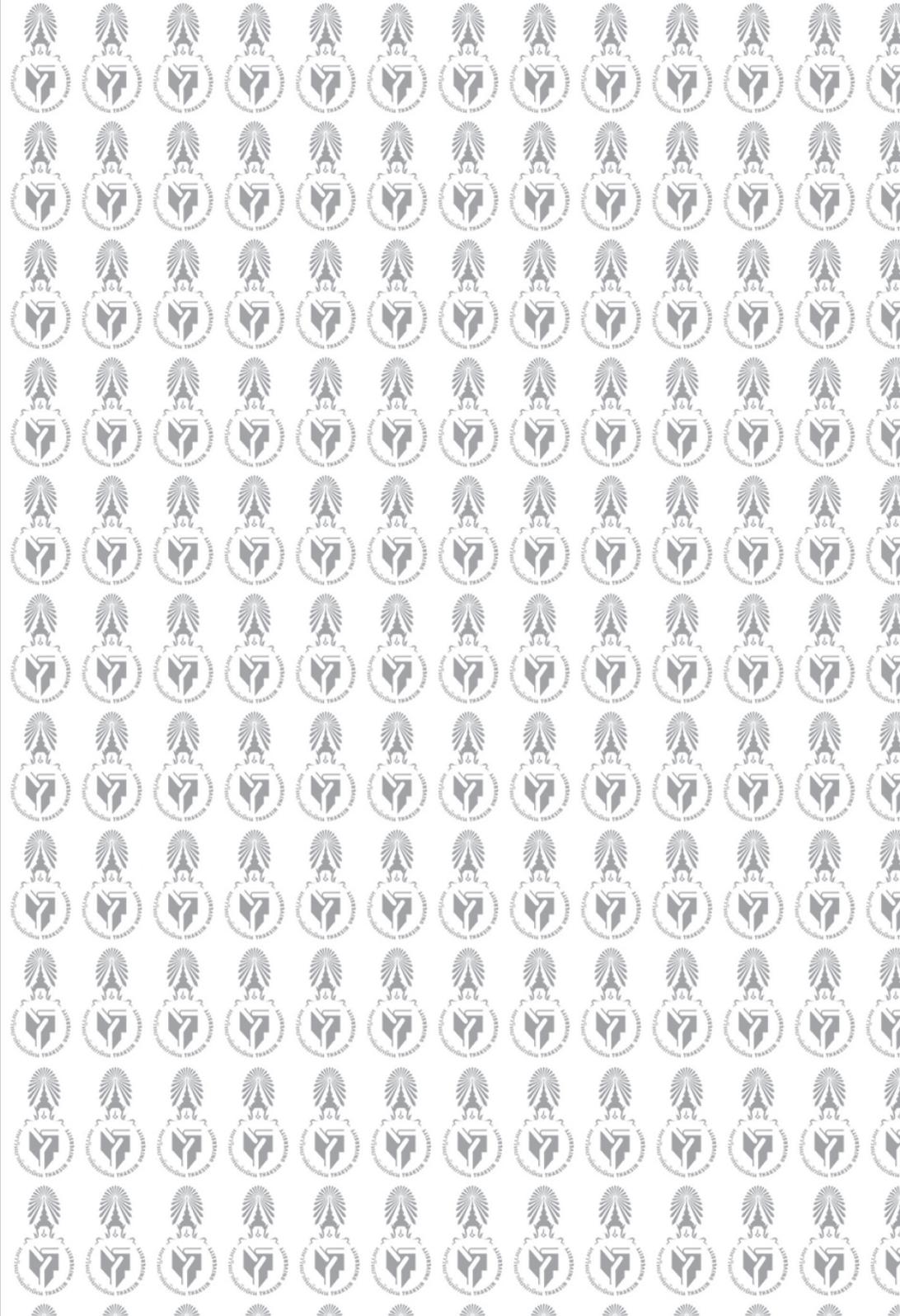
● ดวงเด่น บุญปก	16
กลยุทธ์การตลาดธุรกิจอาหารสำเร็จรูปพร้อมรับประทานของกลุ่มคนวัยทำงาน ในเขต กรุงเทพมหานครและปริมณฑล	
● วิद्याพล ธนวิศาลขจร	40
หลักและวิธีสอนคุณธรรม จริยธรรมที่เหมาะสมกับเยาวชนจากวรรณกรรมท้องถิ่นภาคใต้ ชุดวรรณกรรมทักษิณ : วรรณกรรมคัดสรร	
● พัชลินจ์ จินนุ่น คุณัญญ์ สมชนะกิจ ธนภัทร เต็มรัตน์กุล	58
การจัดการความรู้และการปฏิบัติตามศาสตร์ 5 ประการ ของ Peter Senge ของมหาวิทยาลัย สงขลานครินทร์ ตามความคิดเห็นของบุคลากรมหาวิทยาลัย	
● มนทิรา อินทร์แก้ว ชุมจิตต์ แซ่ฉั่น ฐะปะนีย์ เทพญา	84
ทัศนะของชาวไทยพวนในวรรณกรรมนิทาน : มุมมองที่มีต่อกลุ่มของตนเองและกลุ่มชาติพันธุ์อื่น	
● ภาณุพงศ์ อุดมศิลป์	110
การกัลปนาวัดบริเวณลุ่มน้ำทะเลสาบสงขลา ระหว่างพุทธศตวรรษที่ 21 – ต้นพุทธศตวรรษที่ 23	
● อารยา คำเรือง ชัยวุฒิ พิชะกุล	128
การระงับข้อพิพาทในอุดมคติ: ย้อนมองอาเซียน	
● ธีรยุทธ ปักษา	152
กระบวนการเรียนรู้เพื่อการปลดปล่อย : บทเรียนจากกลุ่มแกนนำมุสลิม กรณีความขัดแย้ง โครงการทอผ้าไทย-มาเลเซีย (พ.ศ.2541-พ.ศ.2557)	
● พรพันธุ์ เขมคุณาศัย	168
ความสามารถในการแข่งขันของการท่องเที่ยวเชิงการแพทย์ของประเทศไทย	
● ณัฐพัชร์ มณีโรจน์ นราศรี ไวนิชกุล	196
การใช้ชุดฝึกอบรมบทเรียนอิเล็กทรอนิกส์ เพื่อเสริมสร้างทักษะภาษาอังกฤษด้านการออกเสียง การอ่านและการเขียนต่อความสำเร็จและแรงจูงใจของครูระดับประถมศึกษา	
● เกร็ดทราย วุฒิพงษ์	216

มหาวิทยาลัยยังมุ่งแสวงหาและพัฒนาองค์ความรู้
ด้วยการวิจัยจากปัญญา ภูมิปัญญาไทย ภูมิปัญญา
ตะวันออก เพื่อบูรณาการร่วมกับภูมิปัญญาสากล
และถ่ายทอดสู่ชุมชนผ่านระบบบริการวิชาการที่
หลากหลาย รวมทั้งทำนุบำรุงศิลปะและวัฒนธรรม
เพื่อสืบสานดำรงไว้ซึ่งเอกลักษณ์ของท้องถิ่นและ
ของชาติ

(คัดจาก บางส่วนของพันธกิจมหาวิทยาลัย)

วารสารปารีชาต มหาวิทยาลัยทักษิณ
Parichart Journal, Thaksin University

คือต้นแบบ :
คือ ศาสตราจารย์สุริวงค์ พงศ์ไพบูลย์

ปาฐกถาโดย นายสถาพร ศรีสังข์
ศิลปินแห่งชาติ สาขาวรรณศิลป์

ในวาระศาสตราจารย์สุริวงค์ พงศ์ไพบูลย์
รับรางวัล “ชูเกียรติ อุทกะพันธ์”

วันที่ 26 สิงหาคม พ.ศ.2558
ณ สถาบันทักษิณคดีศึกษา มหาวิทยาลัยทักษิณ สงขลา

นมัสการพระคุณเจ้า คุณเมตตา อุทกะพันธ์ ประธานกรรมการบริษัท อมรินทร์ พรินต์ติ้ง กรุ๊ป จำกัด และท่านผู้มีเกียรติทั้งหลาย

ทำไมจึงต้อง “คือต้นแบบ : คือศาสตราจารย์สุริวงค์ พงศ์ไพบูลย์” ?

คำถามนี้คงเป็นคำถามที่คณะกรรมการรางวัล “ชูเกียรติ อุทกะพันธ์” ผู้ทรงคุณวุฒิ ประจำปีพุทธศักราช 2558 หลายท่านเคยตั้งมาก่อนเป็นแน่ และก่อนที่นามของท่าน ศาสตราจารย์สุริวงค์ พงศ์ไพบูลย์ จะเป็นรายชื่อสุดท้ายที่คณะกรรมการชุดดังกล่าวลงมติ เป็นเอกฉันท์ให้เป็นผู้สมควรได้รับรางวัล “ชูเกียรติ อุทกะพันธ์” ประจำปีพุทธศักราช 2558 ดังประจักษ์แก่ทุกท่านอยู่ในบัดนี้นั้น บรรดาท่านเหล่านั้นคงมีคำตอบจนเป็นที่แจ่มชัด ประจักษ์แก่ใจแล้วว่าเป็นเพราะเหตุใด

สำหรับผม ในฐานะของลูกศิษย์และอดีตผู้บังคับบัญชา ที่ได้เรียนรู้และรับรู้จากการทำงานร่วมกับท่านอาจารย์กินเวลายาวนานร่วม 3 ทศวรรษ ถ้าจะต้องตอบคำถามดังกล่าว ก็คงตอบได้เพียงสั้น ๆ เหมือนข้อพิสูจน์เชิงเรขาคณิตทฤษฎีบทที่ 29 ของโพรทาคอรัส นักปรัชญาเมธีชาวกรีกโบราณ ที่ว่า เพราะ “เป็นสิ่งที่เห็นจริงแล้ว” ที่ “เมื่อเส้นตรงเส้นหนึ่งตั้งอยู่บนเส้นตรงอีกเส้นหนึ่งจะทำให้เกิดมุม 90 องศา หรือมุมฉาก” และ “สิ่งที่เห็นจริงแล้ว” ที่ชื่อ “สุริวงค์ พงศ์ไพบูลย์” ผู้นี้มีที่มาที่ไปอย่างไรบ้างเล่า?

ผมขออนุญาตพูดคุยแบบสบาย ๆ ไม่ใช่ปาฐกถาแบบนักวิชาการผู้ทรงคุณวุฒิ ขอเล่าแบบชาวบ้านนักเล่าเรื่องที่ยากเล่าเรื่องที่เกี่ยวข้องกับครูของเขา ของผู้ใหญ่ที่เคารพรัก หรือผู้บังคับบัญชาที่ทำให้ผมได้มีโอกาสเรียนรู้เรื่องสำคัญของชีวิตมนุษย์ในหลากหลายเรื่อง โดยเฉพาะเรื่องเกี่ยวกับพื้นที่และเวลาของชีวิต

จากหนังสืออัตชีวประวัติเล่มสำคัญที่ชื่อ “ครบน้ำตาบนเส้นทางชีวิตและงาน ของสุริวงค์ พงศ์ไพบูลย์” และ คำ “สุริวงค์ พงศ์ไพบูลย์” ที่ปรากฏในสารานุกรมวัฒนธรรมไทย ภาคใต้ ฉบับ พ.ศ.2542 หน้า 4084-4090 ผมขอเริ่มต้นที่ตรงนั้น เริ่มที่การสรุปประวัติชีวิต และการทำงานแบบสั้นที่สุดของท่าน จากเอกสาร 2 ชื่อเรื่องดังกล่าวให้ที่ประชุมแห่งนี้ได้รับทราบกันสักเล็กน้อยอีกครั้ง

ศาสตราจารย์สุริวงค์ พงศ์ไพบูลย์ เป็นบุตรนายเส็งและนางเพ็ง พงศ์ไพบูลย์ เกิดเมื่อวันที่ 14 มกราคม 2478 ที่บ้านปากบางตะเครียะ อำเภอระโนด จังหวัดสงขลา เรียนชั้นประถมที่โรงเรียนประชาบาลเลื่อนประชาคาร มัธยมที่โรงเรียนระโนดวิทยามูลนิธิ แล้วสมัคร

สอบชิงทุนฝึกหัดครูประถม หรือ ป.ป.ของจังหวัดสงขลาซึ่งรับเพียง 1 คน ได้รับคัดเลือกส่งไปเรียนที่โรงเรียนฝึกหัดครูบ้านสมเด็จเจ้าพระยา สมัครสอบเทียบชั้นมัธยมศึกษาตอนปลาย (ม.8) สายวิทยาศาสตร์ได้ เมื่อจบชั้นป.ป.ได้รับคัดเลือกให้เรียนที่คณะวิทยาศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย แต่ขาดแคลนทุนทรัพย์ จึงเลือกเรียนต่อระดับประโยคครูมัธยม (ป.ม.) ที่โรงเรียนฝึกหัดครูมัธยมวังจันทร์เกษม ซึ่งได้รับคัดเลือกให้ได้รับทุนเพื่อเรียนต่อที่นี่ได้อีกทางหนึ่ง ในระหว่างเรียนที่นี่ ท่านได้ร่วมกับเพื่อน ๆ จัดตั้งโรงเรียนกวดวิชาขึ้นเพื่อหาเงินส่งเสียตัวเองเรียนหนังสือ ผมได้รับฟังมาว่าที่นี่เองที่อาจารย์สุธิวังค์ร่วมกับรุ่นเดียวกันคืออาจารย์ล้อม เฟ็งแก้ว นักเรียนทุนจากเมืองพัทลุง เขียนหนังสือเล่มแรกในชีวิตขึ้น ฟังมาอีกว่าหนังสือเล่มนั้นชื่อ “คู่มือแคลคูลัส” จากนั้นสอบเข้าศึกษาต่อที่วิทยาลัยวิชาการศึกษา ประสานมิตรในสาขามัธยมศึกษา วิชาเอกคณิตศาสตร์และภาษาไทย สำเร็จการศึกษาเป็นบัณฑิต พ.ศ.2503 จึงสมัครสอบบรรจุเข้ารับราชการประจำกรมฝึกหัดครู แล้วย้ายมาเป็นอาจารย์ประจำที่วิทยาลัยครูสงขลา ศึกษาศาสตร์ระดับประกาศนียบัตรชั้นสูงวิชาเฉพาะภาษาและวรรณคดีไทยที่วิทยาลัยวิชาการศึกษาประสานมิตรในปี 2507 แล้วโอนมาเป็นอาจารย์โทที่วิทยาลัยวิชาการศึกษา (วศ.) สงขลา พ.ศ.2516 รับราชการที่นี้เรื่อยมาจนเปลี่ยนเป็นมหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ สงขลา และมหาวิทยาลัยทักษิณในปัจจุบัน

ท่านได้รับการแต่งตั้งเป็นศาสตราจารย์ระดับ 10 ใน พ.ศ.2526 แล้วจึงได้รับโปรดเกล้าฯ ให้ดำรงตำแหน่งศาสตราจารย์ ระดับ 11 ซึ่งเป็นระดับสูงสุดของราชการใน พ.ศ.2535 นับเป็นข้าราชการระดับ 11 คนแรกและคนเดียวของประเทศที่ปฏิบัติงานอยู่ในพื้นที่ภูมิภาคโดยตลอด

ในประวัติชีวิตดังกล่าวยังบอกด้วยว่า ในช่วงชีวิตการศึกษาของศาสตราจารย์สุธิวังค์ พงศ์ไพบูลย์ แม้จะเต็มไปด้วยอุปสรรคทั้งด้านเศรษฐกิจและสุขภาพ แต่ก็สามารถสำเร็จการศึกษาทุกระดับด้วยคะแนนดีเยี่ยม ทำกิจกรรมในระหว่างเรียนหลายด้าน ช่วงการศึกษา ระดับ ป.ม. ที่โรงเรียนฝึกหัดครูมัธยมวังจันทร์เกษมได้ร่วมกับเพื่อนชาวปักซีได้เรียบเรียงหนังสือชื่อ “ของดีปักซีใต้” ออกพิมพ์เผยแพร่ใน พ.ศ.2500 นับเป็นหนังสือคติชาวบ้านภาคใต้เล่มแรกที่มีการพิมพ์เผยแพร่ ทั้งยังเป็นหมุดหมายสำคัญในจุดเริ่มต้นสนใจเรื่องราวเกี่ยวกับวัฒนธรรมพื้นบ้านของ “ต้นแบบ” นักคิด นักวิชาการ นักสร้างงานที่เป็น “ปราชญ์สามัญชน” แก่ท่านนี้!

ในความเห็นของผม หนังสือ “คราบน้ำตาบนเส้นทางชีวิตของสุธิวังค์ พงศ์ไพบูลย์” ได้ฉายความเป็น “คนต้นแบบ” ของท่านศาสตราจารย์สุธิวังค์อย่างชัดเจนในแง่ที่ท่านได้

ดำเนินและรังสรรค์ชีวิตให้เห็นว่า การดำรงตนในฐานะ “มนุษย์ที่มีคุณค่า” ที่แท้จริงนั้นควรเป็นอย่างไร วิธีแห่งการแสวงหาและการเข้าถึง ความงาม ความดีและความจริง ซึ่งเป็นคุณค่าสำคัญที่ทำให้มนุษย์แตกต่างจากสิ่งอื่นในจักรวาลนั้นคืออย่างไร

สิ่งดังกล่าวเหล่านี้คือ “แก่นและเนื้อใน” ของหนังสือ “คราบน้ำตาฯ” ซึ่งโดยส่วนตัวผมถือว่าหนังสือเล่มดังกล่าวนี้เป็นวรรณกรรมเชิงสร้างสรรค์ (creative literature) ประเภทอัตชีวประวัติที่สำคัญยิ่งเล่มหนึ่งของวงวรรณกรรมไทยร่วมสมัย

หนังสือเล่มนี้ยังบอกเราด้วยว่า ความแข็งแกร่งแห่งชีวิตลูกผู้ชาย “ต้นแบบ” ที่ชื่อ “สุริวงค์ พงศ์ไพบุลย์” นั้นถูกเพาะสร้างขึ้นจาก “...องค์ประกอบของธาตุ 4 ที่มาปรุงแต่งชีวิต หลากล้นไปด้วย ดินพรุ น้ำนา ลมทุ่ง และไฟฟืน ...ค้อย ๆ ซึมซับเป็นภูมิทัศน์วัฒนธรรม หล่อหลอมให้เราเป็นเช่นเรา...” คือ “ยกยอใครไม่ค่อยเป็น ได้แต่ชอบตติงให้ตี ยิ่ง ๆ ขึ้น แต่ก็ได้อานิสงส์ให้เราอดใครต่อใครได้ว่าเราอยู่ข้างจะเป็นคนขอบคิด จนบางครั้งออกจะเป็นคนคิดมาก” และ “ชีวิตวัยเด็กของเราที่หมุนเวียน มีเกินกิน อดเกินทน สลับกันไป ในรอบปีจะอด ๆ อยาก ๆ อดบ้างพอมีกินบ้าง ยาวนานกว่าช่วงที่พอมีกินกิน อานิสงส์นี้ช่วยให้เรามีน้ำอดน้ำทนอยู่ในเกณฑ์ที่น่าพอใจ” อย่างนี้เป็นต้น

ผมเองมีโอกาสดำเนินการพบท่านศาสตราจารย์สุริวงค์ พงศ์ไพบุลย์ ครั้งแรกเมื่อสักช่วงต้นปี พ.ศ.2525 คือเมื่อ 38 ปีก่อน ปีนั้นเป็นปีที่การต่อสู้เพื่อการสถาปนาจัดตั้ง “สถาบันทักษิณคดี” จนมีฐานะชอบด้วยกฎหมาย มีศักดิ์เทียบเท่าเป็น “คณะ” หนึ่งในของมหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ขณะนั้นเพิ่งผ่านมายังไม่เต็ม 2 ปี หลังจากต้องตกอยู่ในฐานะ “โครงการ” มาหลายปีติดกแล้ว สาเหตุที่ขอเข้าพบท่านก็เพียงเพื่อขอสัมภาษณ์เกี่ยวกับโครงการจัดทำสารานุกรมพจนานุกรมภาษาถิ่นภาคใต้จากฉบับชั่วคราวให้เป็นฉบับถาวร กับโครงการจัดทำสารานุกรมวัฒนธรรมภาคใต้ ที่ฟังว่าทั้ง 2 โครงการใหญ่นี้ได้รับทุนสนับสนุนจากมูลนิธิโตโยต้าแห่งประเทศไทยญี่ปุ่นเพื่อนำไปลงเป็นสื่อกับในหนังสือทางวัฒนธรรมออกใหม่บางฉบับที่ผมรับหน้าที่เป็นบรรณาธิการอยู่ในขณะนั้น

ที่ผมรู้สึกที่เป็นกำลังและอยากรู้มากที่สุดก็คือ อาจารย์สุริวงค์เป็นใครกันจึงมีปณมิกกล้าแข็งและกล้าหาญชาญชัยทำงานยากและงานยากอย่างงานจัดทำสารานุกรม ที่ผมซึ่งในตอนนั้นคิดว่าตัวเองเป็นคนในวงการหนังสือที่พอจะรู้อย่างไม่มีชาติไหนในเอเชียอาคเนย์ทำสิ่งนี้สำเร็จกันเลย จำได้ว่าตอนนั้นในสมองตัวเองไม่เคยมีความคิดมาก่อนแม้สักนิดว่าจะต้องหลวมตัวตามคำของอาจารย์สุริวงค์ที่ชวนให้มาสอบเข้ารับราชการที่สถาบันทักษิณคดีศึกษาเพื่อจะ “ได้มาช่วยกันทำพจนานุกรมและสารานุกรมภาคใต้”

แต่ก็อย่างที่หลายท่านรู้ ๆ เห็น ๆ นั้นแหละ ท้ายสุดท่านอาจารย์ก็ทำให้ผมตกหลุมติดหล่มราชการจนเงยตัวไม่ขึ้น กลายเป็น “วัวล่าม” ที่ชาวบ้านภาคใต้พวกเขาไม่ชอบทำราชการ ใช้เรียกข้าราชการเข้าจนได้

อันนี้ส่วนหนึ่งน่าจะเกิดจาก “วิสัยทัศน์” ความเชื่อของท่านอาจารย์สุธีวงศ์ ตอนนั้นด้วย เพราะทุกครั้งที่ผมหารือจะขอลาออกก็มักจะได้รับคำตอบเชิงท้าทายของท่านในฐานะผู้บังคับบัญชาท่านเองว่า “ถ้าผมไม่สามารถดึงคนอย่างอาจารย์เอาไว้ได้ ระบบราชการก็คงจะสิ้นหวังจริง ๆ อาจารย์น่าจะต้องช่วยกันพิสูจน์” แลผมยังเคยให้สัมภาษณ์กับนิตยสารทางวรรณกรรมในทำนองนี้เป็นหลักฐานไว้อีกด้วย ท้ายที่สุด ผมจึงต้องกลายเป็นส่วนหนึ่งของคำถามที่ตัวท่านเองต้องตอบใครต่อใครหลายใครในเวลานั้น และหลังจากที่ผมเข้าทำงานได้ไม่นาน ท่านอาจารย์สุธีวงศ์ก็ถูกขอลาออกครั้งสุดท้ายในชีวิต จากหน่วยงานที่ทรงอำนาจบางหน่วย นั่นคือการถูกตั้งข้อหา “มีการกระทำอันเป็นคอมมิวนิสต์” รายละเอียดเรื่องนี้รอท่านทั้งหลายไปอ่านอยู่แล้วในหนังสือ “คราบน้ำตาฯ” ที่แสนจะวิเศษเล่มนั้นแหละ รับรองท่านจะได้รู้ว่าเรื่องนี้ไม่เกี่ยวกับผมเลย

ถ้าถามผมว่า ความสำคัญที่ทำให้อาจารย์สุธีวงศ์เป็น “ต้นแบบ” ที่คนรุ่นหลังพึงยกย่องและยึดเป็นแบบอย่างคือคุณสมบัติในข้อไหนของท่านกันนะ?

คำตอบที่ผมตระหนักเห็นก็คือประเด็นที่ว่า นอกจากท่านจะเป็นนักคิด นักวิชาการ และนักสร้างสรรค์เพื่อสังคมที่เป็นแบบอย่างในการยืนหยัดถึงความจริงและความงามแห่งชีวิต สร้างสรรค์ของชาวบ้านผู้เป็น “ราก” และเป็น “ทุน” ที่แท้จริงของสังคมไทย โดยพิสูจน์ผ่านข้อคิดข้อเขียนที่ท่านเป็นบรรณาธิการและหัวหน้าโครงการทั้งที่เป็น พจนานุกรม สารานุกรมวัฒนธรรม งานวิจัยขนาดใหญ่และย่อย ตำรา บทความเชิงวิชาการ งานเขียนเชิงสร้างสรรค์ การเป็นกรรมการ เป็นวิทยากร ฯลฯ หรือการจัดสร้างองค์กรเพื่อส่งเสริมการเรียนรู้ที่ยิ่งใหญ่อย่างสถาบันทักษิณคดีศึกษาแห่งนี้แล้ว เรื่องสำคัญที่สุดของท่าน ก็คือการปฏิบัติตนเป็นต้นแบบแห่งความดี

ท่านอาจารย์ที่ผมรู้จักเป็นผู้เชื่อมั่นในเรื่อง “กฎแห่งกรรม” อย่างแท้จริง เชื่อเรื่องทางสายกลางหรือ “มัชฌิมาปฏิปทา” อย่างหนักแน่น เป็นผู้ประพฤติหลักพรหมวิหาร 4 อันประกอบด้วยเมตตา กรุณา มุทิตา อุเบกขา และประพฤติหลักอิทธิบาทสี่ คือ ฉันทะ วิริยะ จิตตะ วิมังสา กับชีวิตตนเองและประพฤติต่อผู้อื่นอย่างเข้มข้น

ที่น่าจะสำคัญที่สุดคือ ท่านเป็นนักปฏิบัติที่สามารถยกระดับความชัดเจนขึ้นเป็นทฤษฎี และนำทฤษฎีที่ปรับปรนแล้วมาปฏิบัติให้เป็นผลรูปธรรมได้จริงจนเป็นที่ประจักษ์ โดยยึดหลัก

โยนิโสมนสิการและหลักกัลยาณมิตรอย่างมีศรัทธาในหลักการพุทธธรรมนี้เป็นอย่างยิ่ง ทำให้ท่านเป็น “นักคิดฝัน” ที่เกาะติดอยู่กับความจริงที่ปฏิบัติได้มาโดยตลอด

ที่ต้องเน้นย้ำเป็นพิเศษสำหรับกิจกรรมแห่งชีวิตของท่านอาจารย์สุธีวงศ์ คือความเชื่อมั่นในพลังพลวัตที่เคลื่อนไหวตลอดเวลา ดังนั้น ท่านจึงให้เกียรติและให้ความสำคัญแก่คนรุ่นใหม่ ในเรื่องนี้ ท่านศาสตราจารย์นายแพทย์วิจารณ์ พานิช อดีตเลขาธิการ สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย (สกว.) น่าจะเป็นพยานได้ดีว่า ในฐานะเมธีวิจัยอาวุโสของสกว. ทั้งสมัยแรกและสมัยหลังอาจารย์สุธีวงศ์ได้สร้างคุณูปการแก่วงวิชาการในแง่การสร้างงานวิจัยและนักวิจัยใหม่ที่มีคุณภาพขึ้นมาได้อย่างไร

ภาพุทธธรรมที่เป็นผลสะท้อนจากการวิจัยเรื่องเกี่ยวกับศาสตร์วาทของชาวใต้ โดยเฉพาะกรณีเรื่อง “เหล็กกลาย” และเรื่องกรีซ เป็นต้น ยังประจักษ์ชัดทั้งในแง่การอนุรักษ์ การสืบสาน และการพัฒนาที่ส่งผลทางเศรษฐกิจ-วัฒนธรรมต่อบรรดาช่างอยู่จนปัจจุบัน

เรื่องสุดท้ายที่ผมอยากเล่าความรู้สึกเกี่ยวกับคุณูปการของท่านศาสตราจารย์สุธีวงศ์ โดยเฉพาะต่อตัวผม ก็คือ ความเป็นตัวตนและการปฏิบัติงานทางความคิดของอาจารย์ทำให้ผมได้เห็นและเข้าใจถึงความสัมพันธ์ระหว่าง “ความรู้” หรือ Knowledge กับ “จินตนาการ” หรือ “Imagination” ชัดเจนขึ้นว่าเป็นองค์ประกอบในการสร้าง “นวัตกรรม” หรือ “Innovation” อย่างไร งานของท่านทำให้ผมเห็นว่า การเกิดนวัตกรรม ต้องเริ่มที่การสร้างฐานข้อมูลหรือ Data base แล้วจึงประมวลสังเคราะห์ขึ้นเป็นองค์ความรู้ องค์ความรู้จะทำให้คนเรียนรู้ในเรื่องการเลือกเพื่อการสร้างสรรค์นิยม และการผลิตสร้างสรรค์นั้นเองที่จะทำให้เกิดความสงสัย เกิดการตั้งคำถาม ซึ่งก็คือการเกิดจินตนาการ และจินตนาการนี้แหละจะเป็นบ่อเกิดของสิ่งที่เรียกว่า “นวัตกรรม” ซึ่งทั้งสิ้นทั้งปวงล้วนอยู่ในกฎของกรรมพลวัตทั้งสิ้น

ไม่ว่าจะเป็นสถาบันทักษิณคดีศึกษา บรรดาศิษย์ทุกระดับหรือนักวิจัยทุกรุ่นที่ท่านเพาะสร้างมาทั้งชีวิต พจนานุกรมภาษาถิ่นภาคใต้ สารานุกรมวัฒนธรรมภาคใต้ งานวิจัยจำนวนมากที่เป็นผลผลิตจากโครงการทั้งหลายของท่านในฐานะเมธีวิจัย สกว. หนังสือตำราทั้งด้านภาษาไทย วัฒนธรรมวิทยา คติชนวิทยา และผลงานข้อเขียนอื่น ๆ เป็นจำนวนมากมาย ฯลฯ ของท่านศาสตราจารย์สุธีวงศ์ พงศ์ไพบูลย์ โดยองค์รวมล้วนมีเนื้อหากคุณค่าพุ่งตรงไปตอบคำถามคุณสมบัติของบุคคลที่ควรได้รับรางวัล “ซูเกียรติ อุทกะพันธ์” ทั้งนั้น ทั้งรางวัลนี้ยังตั้งขึ้นเพื่อเตือนความทรงจำให้รำลึกถึงคุณซูเกียรติ อุทกะพันธ์ ที่เมื่อครั้งยังมีชีวิตอยู่ก็เป็นกัลยาณมิตรที่สำคัญและทรงคุณค่ายิ่งอีกคนหนึ่งของท่านศาสตราจารย์สุธีวงศ์ พงศ์ไพบูลย์ ทั้งในการหนุนช่วยจัดสร้างสถาบันทักษิณคดีศึกษา โดยเฉพาะเมื่อครั้งจัดพิมพ์

สารานุกรมวัฒนธรรมภาคใต้ ฉบับปีพุทธศักราช 2529 กระทั่งการจัดพิมพ์หนังสือ “คราบน้ำตาบนเส้นทางชีวิตของสุธีวงศ์ พงศ์ไพบูลย์” ก็ตาม

ข้อสรุปที่ทำให้ท่านมุ่งมั่นศึกษาสังเคราะห์วิจัยจนสังคมไทยได้เป็นสถาบันทักษิณคดีศึกษานั้นน้อยของท่านพบว่า “ประเทศชาติจะเจริญเกินกว่าคุณภาพประชากรไปไม่ได้ และสิ่งกำหนดคุณภาพประชากรคือวัฒนธรรมพื้นบ้าน” ส่วนข้อสรุปเกี่ยวกับความเป็นมนุษย์นั้น ศาสตราจารย์สุธีวงศ์ เน้นย้ำอยู่เสมอว่า “กุศลปรุงแต่งกรรม วัฒนธรรมปรุงแต่งคน”

วาทกรรมที่เป็นข้อสรุปสำคัญทั้ง 2 ประการนี้คือ “แก่น” ในการอ่านชีวิตและสังคมของท่าน นำที่ เรา ๆ ท่าน ๆ ทั้งหลายพึงนำไปไตร่ตรองเป็นอย่างยิ่ง

ผมขอจบการบอกเล่าความรู้สึกถึงท่านศาสตราจารย์สุธีวงศ์ พงศ์ไพบูลย์ ต่อที่ประชุมแห่งนี้ด้วยบทกลอนสั้น ๆ ที่เพิ่งเขียนขึ้นในวาระที่ท่านได้รับรางวัล “ชูเกียรติ อุทกะพันธ์ ประจำปีพุทธศักราช 2558” ที่ชื่อ “คือต้นแบบ : คือ สุธีวงศ์ พงศ์ไพบูลย์” ดังนี้ครับ :

คือ คนเทิดทางธรรมเป็นอำนาจ

คือ นักวาดความคิดนำพิศวง

คือ ปราชญ์แท้ คือนักสร้าง คือคนตรง

คือ ต้นแบบ-คือสุธีวงศ์ พงศ์ไพบูลย์ !ฯ

ขอขอบคุณ/สวัสดิ์ครับ

บทบาทของครอบครัวในการสืบทอด
ภูมิปัญญาเกี่ยวกับอาหาร :
กรณีศึกษาครอบครัวไทยภาคกลาง

The Role of Family in Transmission
of Food Related Folk Wisdom :
A Case Study of Central Thai Family

ดวงเด่น บุญปก¹

Duangden Boonpok¹

---

¹รศ.ดร., ภาควิชาภาษาไทยและภาษาตะวันออก คณะมนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ
กรุงเทพฯ 10110

บทคัดย่อ

บทความวิจัยนี้มีจุดประสงค์เพื่อศึกษารวบรวมองค์ความรู้หรือภูมิปัญญาในการประกอบอาหารและรับประทานอาหาร และศึกษาบทบาทหน้าที่ของครอบครัวที่มีต่อสมาชิกครอบครัวในด้านอาหาร ผลการวิจัยพบว่าคนไทยมีภูมิปัญญาความรู้ในทุกขั้นตอน ตั้งแต่การเตรียมประกอบอาหารที่ต้องเลือกสรรวัตถุดิบ การทำความสะอาดและการจัดการของสดก่อนปรุง การประกอบอาหารในชีวิตประจำวัน มีวิธีการต้ม ผัด แกง ทอด ตุ่น นึ่ง ปิ้ง ย่าง เผา ลวก หุง ตำ ยำ หลน และกวน การรับประทานอาหารของครอบครัวคนไทย มีหลักในการรับประทานอาหารที่หลากหลาย นิยมรับประทานร้อนในมือเช้า รับประทานอาหารเช้าก่อนอาหารหวาน ครอบครัวมีบทบาทและหน้าที่ต่อสมาชิกครอบครัวหลายประการ การประกอบอาหารและรับประทานอาหารเป็นเรื่องที่ทำให้สมาชิกครอบครัวมีความสุข ความเป็นเรื่องของคนไทยกับการรับประทานอาหารไทยทำให้วัฒนธรรมไทยสมบูรณ์เข้มแข็งขึ้น การถ่ายทอดความรู้ด้านอาหารจากผู้ใหญ่สู่ผู้เยาว์เป็นการรักษาแบบแผนของสังคม และกิจกรรมการทำอาหารและรับประทานอาหารของแต่ละครอบครัวสร้างความเป็นน้ำหนึ่งใจเดียวกันของสมาชิกครอบครัวและสังคม

คำสำคัญ : ภูมิปัญญา อาหารไทย บทบาทหน้าที่

Abstract

This research gathered folk wisdom related to food preparation and consumption in Thai families, and studied the functions of families toward their members in food related issues. It was found that Thai people hold folk wisdom and knowledge in the process of food preparation, beginning with the preparatory stage of selecting raw materials, cleaning and handling fresh food products. Many means of household cooking are used in everyday life, such as: tom (boil), phat (stir fry), kaeng (curry), thot (deep fry), tun (stew), nueng (steam), ping, yang and phao (grill or roast), luak (blanch), hung (steam-cook, used of rice only), tam (crush or pound), yam (mix, make salad), lon (simmer) and kuan (stir). Thai families tend to eat food with diverse kinds of taste.

Normally, they prefer to have mild flavored food for breakfast, and dessert after main course. Families have several roles and functions for their members. Food preparation and eating create happiness for family members. Closeness between Thais and consuming Thai food strengthen Thai culture. Elders educating younger people in food related matters constitute maintaining social traditions. Preparing and consuming food are activities that create unity within families and society.

Keywords : Folk Wisdom, Thai Food, Role and Function

บทนำ

ครอบครัวเป็นสถาบันทางสังคมที่มีบทบาทสำคัญยิ่งต่อการเจริญเติบโตและพัฒนาการของชีวิตใหม่เพื่อให้มีความพร้อมสำหรับการเป็นสมาชิกของสังคม เพราะครอบครัวเป็นสถาบันที่ให้ความคุ้มครอง เลี้ยงดู และให้ความรู้ในด้านต่าง ๆ แก่สมาชิกใหม่ ครอบครัวจึงมีบทบาทในการหล่อหลอมขัดเกลาให้สมาชิกมีความรู้ ความคิด ความเชื่อ ค่านิยม พฤติกรรม จนสามารถเอาตัวรอดและใช้ชีวิตอยู่ร่วมกับสมาชิกคนอื่น ๆ ในสังคมได้ [1] การดูแลสมาชิกใหม่ในแต่ละครอบครัวนั้น “อาหาร” เป็นปัจจัยสำคัญในการให้ชีวิต เพราะชีวิตของสมาชิกทุกคนในครอบครัวจะอยู่รอด ปลอดภัย และเจริญเติบโตขึ้นได้นั้นล้วนต้องอาศัยการดำรงชีวิตด้วยการบริโภคอาหาร อาหารจึงเป็นปัจจัยสำคัญต่อทุกชีวิตหรือกล่าวได้อีกอย่างหนึ่งว่าวิถีชีวิตของทุกคนในสังคมผูกพันกับเรื่องอาหารจนแยกกันไม่ออก

ความรู้ในเรื่องอาหารและการทำอาหารของครอบครัวในแต่ละสังคมล้วนก่อกำเนิดขึ้นมาจากความรู้ที่ได้รับการสั่งสมมานับตั้งแต่อดีตสมัยที่บรรพบุรุษได้เก็บเล็กผสมน้อยผ่านประสบการณ์ลองผิดลองถูกจนสามารถถ่ายทอดสิ่งที่ได้สร้างสรรค์ขึ้นมาจากรุ่นสู่รุ่นเป็นความรู้ ความคิด นำไปสู่การปฏิบัติในวิถีชีวิตความเป็นอยู่และกลายเป็น “ภูมิปัญญา” ของสังคมในที่สุด ครอบครัวจึงเป็นสถาบันหลักและเป็นสถาบันแรกของสังคมในการให้ความรู้แก่สมาชิกเรื่องอาหารการกินและการประกอบอาหาร ซึ่งถือว่าเป็น กระบวนการถ่ายทอดทางสังคมที่ครอบครัวได้กลายเป็นเบ้าหล่อหลอมภูมิปัญญาและอัตลักษณ์ความเป็นไทยในด้านวัฒนธรรมการบริโภคนี้ให้แก่สมาชิกของตน

ครอบครัวมีบทบาทหน้าที่ที่เกี่ยวข้องกับการถ่ายทอดความรู้และความคิดที่ได้มีการสั่งสมกันมานานหลายชั่วคน การเรียนรู้จากครอบครัวมีผลทำให้บุคคลมีความรู้ ทักษะ วิถีปฏิบัติตามมาตรฐานของครอบครัวและสังคมจนกลายเป็นผู้สืบทอดวัฒนธรรมอาหารสามารถประกอบอาหารให้ตนเอง สมาชิกในครอบครัวและผู้อื่นได้บริโภค รวมทั้งสามารถถ่ายทอดสิ่งที่ตนได้เรียนรู้ไปสู่ผู้อื่นได้ ซึ่งเป็นการเรียนรู้วัฒนธรรมของสังคมโดยผ่านกระบวนการขัดเกลาจากสถาบันครอบครัว เป็นการถ่ายทอดโดยใช้วิธีสอนและปฏิบัติจริงไปพร้อมกัน ผู้ที่ทำหน้าที่สอนคือผู้ใหญ่ในครอบครัวที่มีความรู้และมีประสบการณ์ในการทำอาหาร ผู้เรียนคือลูกหลานหรือเครือญาติ การถ่ายทอดความรู้นี้จะเกิดขึ้นตลอดเวลาในแต่ละรุ่นของสมาชิกครอบครัว ผู้เรียนเมื่อปฏิบัติสืบทอดจนเกิดประสบการณ์และความชำนาญแล้วย่อมสืบทอดหน้าที่และบทบาทในการถ่ายทอดให้แก่คนรุ่นหลังต่อไป

การบริโภคอาหารไทยเป็นวัฒนธรรมประจำชาติของคนไทยที่แสดงให้เห็นถึงภูมิปัญญาด้านการบริโภคของบรรพบุรุษที่ได้สั่งสมสืบทอดกันมาจนปัจจุบันมีสาระความรู้เกี่ยวกับการบริโภคของคนไทยให้ศึกษาอย่างมากมาย การบริโภคและประกอบอาหารมีปรากฏหลากหลายวิธี ทั้งรับประทานดิบ ๆ ลวก ต้ม ผัด แกง ทอด ย่าง ยำ ตำ หมัก หมักดอง ซุป ฯลฯ มีความหลากหลายในรสชาติทั้ง เผ็ด เปรี้ยว ผาด หวาน มัน เค็ม ขม จืด ฯลฯ มีอาหารหลายประเภท ทั้งอาหารคาว อาหารหวาน อาหารว่าง อาหารตามเทศกาลและงานพิธี และยังมีความย่อยไปถึงเครื่องจิ้ม เครื่องเคียง เครื่องดื่มอีกนานาชนิด ซึ่งการทำอาหารแต่ละอย่างล้วนมีที่มา และมีรายละเอียดปลีกย่อยที่เกี่ยวข้องกันมากมาย นับตั้งแต่การเลือกสรรวัตถุดิบ การล้าง การเก็บ การเตรียม การปรุง การตกแต่ง การเสิร์ฟ การรับประทาน รวมทั้งมีกลิ่นเ็นตเค็ล็ดลัับต่าง ๆ ซึ่งความรู้เกี่ยวกับอาหารนี้เป็นความรู้ที่มีอยู่ในแต่ละครอบครัว เป็นความรู้ที่ได้ผ่านกระบวนการเรียนรู้และการถ่ายทอดสืบทอดกันมาของสมาชิกหลายรุ่นในครอบครัว เป็นการสืบทอดวัฒนธรรมของสังคมผ่านสถาบันครอบครัว โดยผู้สูงวัยกว่ามักจะเป็นผู้ที่มีหน้าที่และบทบาทหลักในการถ่ายทอดสู่สมาชิกที่อ่อนเยาว์กว่า

นักมานุษยวิทยาและนักคิดชนวิทยาในสำนักคิดแนวทฤษฎีบทบาทหน้าที่นิยามมองว่าวัฒนธรรมแขนงต่าง ๆ ในสังคมมีหน้าที่ตอบสนองความต้องการของมนุษย์ ทั้งด้านความต้องการปัจจัยพื้นฐาน ด้านความมั่นคงของสังคม และความมั่นคงทางด้านจิตใจ นักคิดแนวทฤษฎีบทบาทหน้าที่นิยามได้วิเคราะห์ให้เห็นบทบาทหน้าที่ของวัฒนธรรมกับการดำรงอยู่ในสังคม เพราะวัฒนธรรมต่าง ๆ ล้วนมีความสำคัญในการตอบสนองความต้องการของมนุษย์ทางด้านจิตใจ ช่วยสร้างความเข้มแข็งและความมั่นคงทางวัฒนธรรมให้แก่สังคมน

การศึกษาภูมิปัญญาวัฒนธรรมไทยด้านอาหารในบริบททางสังคม เพื่อให้เห็นความสำคัญ
ของวัฒนธรรมการบริโภคอาหารในบริบททางสังคมของคนไทยที่วัฒนธรรมแขนงนี้สามารถ
ช่วยให้สังคมไทยดำรงอยู่ได้อย่างมีเอกลักษณ์และมั่นคง [2]

วิลเลียม บาสคอม กล่าวถึงการศึกษาการถ่ายทอดข้อมูลทางวัฒนธรรมและคติชนว่า
ควรสนใจบริบททางสังคม โดยเราควรสนใจว่าในแต่ละสังคมเริ่มมีถ่ายทอดกันตั้งแต่เมื่อใด
ในโอกาสใด ณ สถานที่ใด ใครเป็นผู้ถ่ายทอด และในการถ่ายทอดนั้นมีกลวิธีถ่ายทอดอย่างไร
ผู้รับการถ่ายทอดเป็นใคร มีส่วนร่วมอย่างไร รวมทั้งศึกษาทัศนคติของผู้ที่ได้รับการถ่ายทอด
ว่าเป็นอย่างไร วิลเลียม บาสคอม มองว่าวัฒนธรรมและคติชนหลายประเภทมีอิทธิพลและ
บทบาทต่อชีวิตมนุษย์อย่างมาก บาสคอมได้เสนอแนวคิดบทบาทหน้าที่ของคติชนไว้หลาย
ประการ ประการแรกใช้อธิบายที่มาและเหตุผลในการกระทำ ประการที่สองทำหน้าที่ให้การ
ศึกษาและอบรมสมาชิกในสังคม ประการที่สามรักษามาตรฐานทางพฤติกรรมที่เป็นแบบแผน
ของสังคม และประการที่สี่คือให้ความเพลิดเพลินและเป็นทางออกให้กับความคับข้องใจของ
บุคคล สร้างความใกล้ชิดผูกพันเป็นน้ำหนึ่งใจเดียวกันของคนในครอบครัวและชุมชน [3]

ผู้วิจัยมีความสนใจศึกษาบทบาทหน้าที่ของครอบครัวในการถ่ายทอดภูมิปัญญาด้าน
อาหารให้แก่สมาชิกในครอบครัวจนนำไปสู่การเรียนรู้และปฏิบัติที่เหมาะสม ผู้วิจัยประยุกต์
ใช้แนวการวิเคราะห์ตามทฤษฎีบทบาทหน้าที่ในการศึกษาวิเคราะห์ข้อมูลภาคสนามที่ได้
จากการสังเกต มีส่วนร่วม และสัมภาษณ์ผู้มีบทบาทหน้าที่ประกอบอาหารในครอบครัว
เพื่อแสดงให้เห็นถึงวัฒนธรรมด้านอาหาร-การกินของคนไทยกับการดำรงอยู่ในสังคม
โดยนำเสนอความสำคัญของข้อมูลที่พบตามแนวบทบาทหน้าที่คือ บทบาทในการสร้างความ
สุขและถ่ายทอดความรู้ให้กับสมาชิกครอบครัวจากการได้มีส่วนร่วมในการประกอบอาหาร
และรับประทานอาหาร บทบาทของสมาชิกครอบครัวในการทำให้วัฒนธรรมไทยด้านอาหาร
สมบูรณ์และเข้มแข็งขึ้น บทบาทในการรักษาแบบแผน มาตรฐานของครอบครัวและชาติพันธุ์
ในด้านอาหารการกิน รวมทั้งบทบาทในการสร้างสัมพันธ์ให้กับสมาชิกในครอบครัวและสังคม
ให้เกิดความใกล้ชิด อบอุ่น ผูกพัน เป็นน้ำหนึ่งใจเดียวกันโดยการใช้วิถีทางด้านอาหารเป็นสื่อ

วัตถุประสงค์

1. เพื่อศึกษาภูมิปัญญาไทยเกี่ยวกับการเตรียมอาหาร การประกอบอาหาร และการรับประทานอาหาร
2. เพื่อศึกษาบทบาทหน้าที่ของครอบครัวและสมาชิกครอบครัวในด้านที่เกี่ยวข้องกับการประกอบอาหาร การรับประทานอาหาร และการถ่ายทอดภูมิปัญญาด้านอาหาร

ระเบียบวิธีการศึกษา

วิธีการศึกษามี 3 ขั้นตอน คือ ขั้นที่ 1 เป็นการรวบรวมข้อมูลได้ดำเนินการสำรวจเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับภูมิปัญญาไทยในด้านต่าง ๆ ศึกษาวัฒนธรรมการบริโภคของคนไทยและสังคมไทย ขั้นที่ 2 ขั้นวิเคราะห์ข้อมูลได้รวบรวมข้อมูลที่ได้จากภาคสนามจัดหมวดหมู่กลุ่มข้อมูล เรียบเรียงข้อมูลตามหัวข้อหลัก คือภูมิปัญญาในวิธีการประกอบอาหาร ภูมิปัญญาในวิธีการรับประทานอาหาร อาหารกับครอบครัวและบทบาทหน้าที่ วิเคราะห์ข้อมูลตามแนวคิดและทฤษฎีที่ได้กำหนดไว้ และขั้นที่ 3 ขั้นสรุปผลและนำเสนอผลการวิจัย

เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

เอกสารที่เกี่ยวข้องพบได้ในงานเขียนของสุจิตต์ วงษ์เทศ [4] ที่ศึกษารากเหง้าวัฒนธรรมการบริโภคอาหารของกลุ่มชนพื้นเมืองซึ่งตั้งถิ่นฐานในดินแดนสุวรรณภูมิไทยมานานกว่า 3,000 ปี กลุ่มชนเหล่านี้มีวัฒนธรรมการบริโภคอาหารแบบผสมผสานข้าวปลาอาหารของคนหลากหลายชาติพันธุ์ และมีการปรุงแต่งให้ออกมาแตกต่างจากต้นตำรับจนกลายเป็นอาหารที่มีรสชาติ อาหารประเภทเส้นที่คนไทยรู้จักกันดีจำพวกก๋วยเตี๋ยวและขนมจีนนั้นได้มาจากชาวจีน ข้าวซอยที่รู้จักกันว่าเป็นอาหารพื้นถิ่นของทางภาคเหนือนี้ไม่มีรากเหง้ามาจากอาหารของชาวจีนมุสลิม อาหารที่มีส่วนประกอบของกะทิ เช่น แกงมัสมั่น เนื้อสะเต๊ะ ไก่สะเต๊ะ มีที่มาจากอาหารของชาวมุสลิม แกงไทยที่ใส่กะทิมิที่มาจากอาหารอินเดีย ข้าวซึ่งเป็นอาหารหลักของคนไทย พบหลักฐานทางโบราณคดี “เมล็ดข้าว” ในถ้ำปู่สูง เขตจังหวัด แม่ฮ่องสอน สันนิษฐานว่ามีอายุราว 7,000 ปีมาแล้ว นับได้ว่าเก่าแก่ที่สุดในโลก การรู้จักเพาะปลูกข้าวทำให้มนุษย์ตั้งหลักถาวรเป็นชุมชนหมู่บ้านโดยหยุดการเร่ร่อน

แสวงหาของป่าตามธรรมชาติเพื่อนำมารับประทาน ผู้คนในอดีตบริโภคข้าวเหนียวก่อนข้าวเจ้า อาหารที่เป็นกับข้าวเก่าแก่คือ “ปลา” จากวลีว่า “กินข้าวกินปลา” และคำที่กทหายแต่เก่าก่อนว่า “กินข้าวกินปลาหรือยัง?” สะท้อนให้เห็นถึงร่องรอยวัฒนธรรมการกินเก่าแก่ของไทยที่กินข้าวและกินปลาเป็นอาหารหลักร่วมกัน คำว่า “แกง” หมายถึงทำให้ตาย มีความหมายเดียวกับ “ฆ่า” เช่นในคำพูดว่า “อย่าฆ่าแกงกันเลย” การล่าสัตว์มากินก็ตองแกงคือการฆ่าให้ตาย “กินผักกินหญ้า” หมายถึงการกินพืชพันธุ์ต่าง ๆ ทั้งส่วนของใบ ก้าน ดอก ราก เมล็ด อุปกรณ์ในการทำอาหาร “กระทะเหล็ก” เป็นเครื่องมือทำอาหารที่คนไทยรับมาจากจีนฮั่น

ในด้านอาหารหวาน ส.พลายน้อย [5] ได้รวบรวมเกร็ดประวัติของขนมไทยชนิดต่าง ๆ บอกเล่าถึงวิธีการบริโภคขนมของชาวบ้าน เป็นการสืบสาวราวเรื่องของขนมที่ใช้บริโภคในครัวเรือน ขนมในเทศกาลงานบุญต่าง ๆ และเป็นการแกะรอยเรื่องราวของขนมจากวรรณคดี ประวัติศาสตร์ นิทาน ประเพณี ความเชื่อในเรื่องของขนมบวกกับประสบการณ์ของผู้เขียนเอง ส.พลายน้อย สันนิษฐานว่า คำเดิมของ “ขนม” คือ “เข้าหนม” โดย “หนม” แปลว่าหวาน ภาษาถิ่นแถบนครพนมมีคำว่า “หนม” หมายถึงการนวดแป้งนวดดินพ้องกับลักษณะของการนำข้าวมาไม่บดเพื่อทำเป็นของหวาน ขนมไทยแต่โบราณเป็นของที่เกิดจากการนำข้าวมาไม่บดจนเป็นแป้งจึงมีส่วนประกอบของแป้ง น้ำตาลและมะพร้าวเป็นหลัก ต่อมามีการเรียกของหวานชนิดต่าง ๆ ว่าขนม ในวิถีไทยจะรับประทานของหวานหลังของคาว ผลไม้สุกก็นับเป็นของหวานด้วย ของหวานมีหลายชนิด เช่น ของหวานจากผลไม้ เกิดจากการ “ตาก” เช่น กล้วยตาก “กวน” เช่น ทูเรียนกวน “เชื่อม” เช่น พุทรา ลูกตาล “แช่อิ่ม” เช่น มะดัน มะขาม “ฉาบ” เช่น กล้วยฉาบ มันฉาบ ขนมที่ใช้ในพิธีและงานเทศกาลต่าง ๆ เช่น กระจยาสารท ใช้ในงานสารทเดือนสิบ ขนมกงใช้ในงานแต่งงาน เป็นต้น

ปวีณา พรหมเมตจิต [6] รวบรวมตำรับอาหารท้องถิ่นของหมู่บ้านแม่เหียะ ตำบลแม่เหียะ อำเภอเมือง เชียงใหม่ 50 รายการ ซึ่งทุกรายการเป็นอาหารที่ใช้ส่วนประกอบที่มีในท้องถิ่นและสอดแทรกไว้ด้วยเรื่องเล่าถึงคุณลักษณะ คุณประโยชน์ของอาหารและส่วนประกอบ ตลอดจนกลเม็ดเคล็ดลับในการปรุงและการรับประทาน เป็นการเขียนที่กระตุนจิตสำนึกหวงแหนในวัฒนธรรมท้องถิ่นมากกว่าการหลงใหลยินดีกับวิถีการบริโภคสมัยใหม่ที่ทำลายวิถีดั้งเดิมของบรรพบุรุษ กระแสการบริโภคอาหารท้องถิ่นในปัจจุบันถูกมองว่าเป็นการบริโภคอาหารเพื่อสุขภาพ หรือเรียกอีกอย่างว่าอาหารชีวจิต ผู้เขียนเน้นถึงคุณค่าของอาหารที่มีประโยชน์ต่อการเจริญเติบโตของร่างกายมนุษย์ และอาหารท้องถิ่นเป็นเครื่อง

หล่อหลอมจิตวิญญาณให้ผู้บริโภคเกิดความรู้สึกรักและผูกพันกับถิ่นกำเนิดและเกิดจิตสำนึกในบุญคุณของธรรมชาติที่ใช้ชีวิต การรักษาป่าและสภาพแวดล้อมก็คือการรักษาแหล่งอาหารของมนุษย์เอง

อำไพ ไสร์จจะพันธุ์ [7] กล่าวถึงประวัติความเป็นมาของอาหารประจำท้องถิ่นต่าง ๆ ของไทย โดยไล่เรียงจากภูมิภาคใหญ่ ๆ ทั้ง 4 ภูมิภาคคือ ภาคเหนือ ภาคอีสาน ภาคกลาง และภาคใต้ ศึกษารายละเอียดของอาหารประจำท้องถิ่นของภาคต่าง ๆ รวมทั้งอาหารมังสวิรัต อาหารประเพณีในแต่ละถิ่น ข้าวเป็นเป็นอาหารหลักของคนไทยมี 2 ชนิดใหญ่คือ ข้าวเจ้าและข้าวเหนียว กับข้าวของไทยแบ่งออกเป็น 4 ประเภทคือ 1) ต้มหรือแกง 2) ผัด ยำ พล่า 3) เครื่องเคียง เช่น ทอดมัน ท่อหมก ปลาเค็ม ฯลฯ และ 4) เครื่องจิ้ม เช่น หลน และน้ำพริกต่าง ๆ ผู้เขียนได้รวบรวมวิธีเลือกดูพืชผัก ผลไม้ ของสด ของคาว แต่ละชนิด ตลอดจนมีคำอธิบายลักษณะของพืชผักที่นำมาใช้ประกอบอาหารในแต่ละท้องถิ่น และรวบรวมสูตรอาหารประจำท้องถิ่นต่าง ๆ ส่วนสุวัฒนา เลียบวัน [8] กล่าวถึงความเป็นมาของอาหารท้องถิ่นไทยภาคกลาง ลักษณะเฉพาะของอาหารภาคกลาง วัฒนธรรมการรับประทานอาหารที่แพร่จากราชสำนักสู่สามัญชนและอิทธิพลการถ่ายทอดวัฒนธรรมจากชาวต่างชาติ ผู้เขียนได้จำแนกอาหารไทยออกเป็นอาหารคาวและอาหารหวาน รวบรวมสูตรอาหารประเภทต่าง ๆ ตามวิธีการประกอบอาหาร ได้แก่ แกง ผัด ยำ และตามประเภท เช่น เครื่องจิ้ม เครื่องเคียง อาหารหวาน เครื่องต้ม รายชื่อผักพื้นบ้านที่ให้คุณค่าทางสมุนไพร และกล่าวถึงประเพณีการรับประทานอาหารที่เน้นกับพื้นก่อนที่จะนั่งรับประทานแบบมีโต๊ะอาหาร การจัดสำรับอาหารตามแบบประเพณีไทยที่สัมพันธ์กับคุณค่าทางโภชนาการ โดยมีหลักการจัดอาหารให้ครบห้าหมู่ การเลือกซื้ออาหารที่มีตามฤดูกาล การสลับสับเปลี่ยนรสและวัสดุในการประกอบอาหารและรับประทานอาหารไม่ให้เกิดความซ้ำซ้อนกันในแต่ละมื้อต่อวัน

จารุวรรณ นพพรรค [9] ศึกษาอาหารจากภาคต่าง ๆ ของไทย โดยกล่าวถึงข้อมูลพื้นฐานของแต่ละภูมิภาค อาหารหลักที่นิยมรับประทานในแต่ละมื้ออาหาร รสชาติอาหาร ลักษณะของอาหาร พืชผักพื้นบ้านที่นิยมรับประทานในแต่ละท้องถิ่น การปรุง อุปกรณ์การทำอาหาร ภาชนะใส่อาหาร พิธีกรรมและอาหารที่ใช้ในพิธีกรรม ตำรับอาหารในแต่ละภูมิภาค แยกตามประเภทอาหารเป็น ประเภทแกง เครื่องจิ้ม ยำ อาหารจานเดียว ของว่าง และของหวาน นอกจากนี้ สถาบันพิพิธภัณฑการเรียนรู้แห่งชาติ [10] ศึกษารวบรวมข้อมูลทางวัฒนธรรมของท้องถิ่นเหนือ อีสาน และใต้ ท้องถิ่นเหนือเป็นเรื่องของวัฒนธรรมล้านนา วิถีชีวิตของชาวล้านนา ร้อยรอยจากซากเมืองประวัติศาสตร์สมัยเวียงกุมกามจนถึงสมัยศรีนครพิงค์ ประเพณี

สังคม ข้าวของเครื่องใช้ ท้องถิ่นอีสานเน้นเรื่องวัฒนธรรมการบริโภคของกลุ่มชาติพันธุ์ต่าง ๆ ในอีสาน เป็นการนำเสนอวิถีการดำรงชีวิตด้วยการแสวงหาและปรุงแต่งอาหารจากแหล่งอาหารที่มีในท้องถิ่นตามธรรมชาติ รวบรวมตำรับอาหารพื้นบ้านอีสานซึ่งมีวิธีปรุงที่เรียบง่าย อาหารอีสานเป็นอาหารสุขภาพช่วยป้องกันรักษาโรคได้ เนื่องจากมีสารประกอบของพืชผัก สมุนไพรที่มีสรรพคุณทางยา ชาวอีสานมีวัฒนธรรมท้องถิ่นกำหนดให้รับประทานอาหารบางประเภทเพื่อประโยชน์แก่ร่างกายของแต่ละบุคคลและมีข้อห้ามหรือ “เคล็ด” กำหนดไม่ให้อินอาหารที่เป็นของแสลงหรือเกิดโทษต่อร่างกาย ชาวอีสานมีภูมิปัญญาในการแสวงหาแหล่งอาหารจากใต้ดินจนถึงบนฟ้า รสชาติอาหารที่ผู้สูงวัยชาวอีสานชื่นชอบรสขม ดังปรากฏการใส่ “ขี้เพี้ย” (น้ำดี) ในลาบ ก้อย ต้ม แจ่ว ชาวอีสานโดยทั่วไปนิยมรับประทานรสขมควบคู่กับเครื่องเคียงที่เป็นรสฝาด ชาวอีสานกล่าวว่านอกจากจะเป็นการกินอาหารเป็นยาแล้วยังเป็นการกินเพื่อแก้ความแก่เปลี่ยนได้อีกด้วย ชาวอีสานนิยมปรุงอาหารให้มีรสขมนำ ตามด้วยเผ็ด เปรี้ยว และฝาด อาหารคาวที่มีรสหวานและมันไม่เป็นที่นิยม รสหวานและมันจะเป็นประเภทของหวานและขนม อีสานเป็นภูมิภาคที่มีกลุ่มชาติพันธุ์ต่าง ๆ ตั้งถิ่นฐานอยู่มา นานหลายชั่วคน แต่ละกลุ่มมีวิถีการกินเป็นเอกลักษณ์ ตัวอย่างตำรับอาหารสูตรเด็ดเฉพาะกลุ่ม ได้แก่ แกงเห็ดรวม (ชาวไทยลาว), แกงยอดบวบ (ชาวผู้ไทย), อ่อมบอน (ชาวญ้อ), แกงหวาย (ชาวกะเลิง), อั่วกบ (ชาวโย้ย), หลามเอียน (ชาวแสก) ฯลฯ ส่วนท้องถิ่นได้เน้นเรื่องราวความหลากหลายทางวัฒนธรรมและความเชื่อของชาวกลุ่มชาติพันธุ์ต่าง ๆ เช่น ชาวพุทธ ชาวจีน ชาวมุสลิม วัฒนธรรมของชนพื้นเมืองชาวเลกลุ่มมอแกน ชาวเลกลุ่มอูรักลาไวกัย ชาวซาไก

ปวิณภัตสรร์ คล้าศิริ [11] ศึกษาองค์ความรู้เกี่ยวกับอาหารพื้นบ้านของบ้านด่านอน ตำบลศิลา อำเภอเมือง จังหวัดขอนแก่น โดยเก็บรวบรวมข้อมูลตั้งแต่การหาอาหาร การประกอบอาหาร การถนอมอาหาร คุณค่าอาหารทางโภชนาการและทางสมุนไพร ผลการศึกษาพบว่าชาวบ้านบางกลุ่มยังคงเก็บของป่าและล่าสัตว์ซึ่งจำเป็นต้องใช้ทักษะปฏิบัติจนเกิดความชำนาญ ชาวบ้านที่มีความใกล้ชิดกันใช้ชีวิตแลกเปลี่ยนสิ่งของเพื่อการบริโภคและการประกอบอาหาร การเก็บพืชพันธุ์ของป่าตามฤดูกาลเพื่อนำมาบริโภค การบริโภคแมลง ชาวบ้านจะมีวิธีการล้างพิษหรือลดพิษก่อนการประกอบอาหาร ชาวบ้านนิยมรับประทานอาหารที่มีรสชาติ “แซบนิ้ว” หมายถึงรสอร่อยกลมกล่อม มีรสจัด น้ำน้อย มีรสเผ็ด เค็มนำ ผู้ใหญ่นิยมรับประทานรสขมจากผักและรสขมจาก “เพี้ย” (น้ำดี) เพราะช่วยให้เจริญอาหาร ชาวอีสานกล่าวว่าการทำอาหารหนักทำให้รับประทานอาหารได้ร่อย และการรับประทานข้าว

เหนียวทำให้หนักท้องมากกว่าการรับประทานข้าวเจ้า

นิตดา หงษ์วิวัฒน์ และคณะ [12] รวบรวมข้อมูลพืชผัก 333 ชนิด จากท้องถิ่นภาคใต้เหนือ อีสาน กลาง และภาคตะวันออกเฉียง รวมถึงผักเศรษฐกิจและผักนำเข้า พืชผักเหล่านี้เป็นส่วนประกอบของอาหารไทยกลางและอาหารท้องถิ่น ผู้เขียนให้ข้อมูลทางพฤกษศาสตร์ ส่วนของพืชผักที่รับประทาน สรรพคุณทางยา คุณค่าทางอาหาร และประโยชน์ที่มีต่อสุขภาพ พืชผักอุดมไปด้วยวิตามินและแร่ธาตุนานาชนิด ผู้เขียนอ้างผลการวิจัยที่พบว่าการบริโภคผักสดช่วยต้านโรคมะเร็ง กระเทียมและหัวหอมช่วยลดโคเลสเตอรอล ลดความดันโลหิตสูง ป้องกันโรคหลอดเลือดหัวใจ ธาตุสียในผักมีประโยชน์มากต่อร่างกาย น้ำผักโขมและน้ำกะหล่ำปลีมีคลอโรฟิลสูงใช้รักษาโรคโลหิตจาง โรคหัวใจ โรคหลอดเลือดแข็งตัว ไช้กระตึกอ๊กเสบ โรคซึมเศร้าและอาการแพ้ต่าง ๆ เส้นใยอาหารมีความจำเป็นต่อระบบย่อยอาหารและขับถ่ายของเสีย การรับประทานอาหารที่มีเส้นใยมากช่วยป้องกันโรคมะเร็งลำไส้ ผักและผลไม้ไม่มีแคลอรีต่ำจึงเป็นอาหารลดน้ำหนักที่มีประสิทธิภาพสูง ผักพื้นบ้านที่เกิดขึ้นเองตามธรรมชาติเป็นผักปลอดสารพิษ

นิตดา และทวีทอง หงษ์วิวัฒน์ [13] รวบรวมตำรับอาหารท้องถิ่นต่าง ๆ ของไทย 180 ชนิดที่ปรุงจากผักพื้นบ้าน โดยแยกประเภทตามอาหารที่ปรุงจากใบ ดอก ผล ก้าน ผัก และหน่อ เป็นการแสดงให้เห็นถึงคุณค่าของผักไทยในเชิงวัฒนธรรมและกระแสนิยมการบริโภคผักไทยเพื่อสุขภาพ ผู้เขียนแสดงให้เห็นถึงความสำคัญของผักพื้นบ้านที่มีต่อวัฒนธรรมการบริโภคอาหารท้องถิ่น คนที่อยู่ห่างจากท้องถิ่นเกิดเมื่อมีโอกาสได้รับประทานผักท้องถิ่นที่ตนเคยรับประทานสามารถสื่อให้ระลึกถึงท้องถิ่นเดิมของตนได้ ผักท้องถิ่นจึงกลายเป็นผักที่เตือนความทรงจำหรือ “ผักคิดถึงบ้าน” ผู้คนจากชนบทจำนวนมากได้เข้ามาทำงานในเมืองหลวงและได้นำวัฒนธรรมการกินของตนติดตัวมาด้วย การปรากฏขึ้นของแผงขายอาหารพื้นบ้านและผักพื้นบ้านในเมืองหลวงเป็นเครื่องยืนยันถึงการขยายตัวของเครือข่ายผู้ค้าและผู้ซื้อผักพื้นบ้าน โดยผู้ค้าและผู้ซื้อมักเป็นคนจากภูมิภาค และมีพ่อค้าคนกลางทั้งในกรุงเทพฯ และต่างจังหวัดเป็นผู้จัดหาผักพื้นบ้านมาจำหน่ายตามแหล่งต่าง ๆ การบริโภคผักพื้นบ้านสื่อให้เห็นถึงความผูกพันระหว่างชาวบ้านกับท้องถิ่นและเป็นสิ่งที่สะท้อนให้เห็นถึงวัฒนธรรมที่ฝังรากลึกอยู่ในวิถีการดำเนินชีวิต

การทบทวนงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการศึกษาภูมิปัญญาอาหารของครอบครัวคนไทย พบตัวอย่างงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง เช่น อำไพ ไสร์จจะพันธ์ุ [7] ศึกษาอาหารท้องถิ่นภาคใต้โดยการรวบรวมรายการอาหารประเภทอาหารคาว อาหารหวาน และอาหารว่าง ทั้งอาหารที่ยัง

คงรับประทานกันอยู่ในวิถีชีวิตประจำวัน อาหารที่กำลังจะสูญหาย และอาหารที่สูญหายไปจากปัจจุบัน นอกจากการสัมภาษณ์เก็บข้อมูลแล้วได้มีการทดลองปรุงอาหารแต่ละชนิด อาหารคาวภาคใต้ที่เป็นหลักเป็นประเภทอาหารต้มหรือแกง อาหารใต้มีรสจัดทำให้รับประทานกับข้าวได้น้อยแต่รับประทานข้าวและของแกล้มได้มาก อาหารภาคใต้นิยมทำแกงเผ็ดใส่กะทิ อาหารประเภทเครื่องจิ้มมีรสเผ็ดนิยมรับประทานกับผักสด อาหารที่เกือบจะสูญหายมีสาเหตุมาจากหลายประการ เช่น สิ่งแวดล้อมเปลี่ยนแปลงสภาพไปจากเดิม พืชผักบางอย่างหายากทำให้ขาดวัสดุในการประกอบอาหาร สภาพสังคมเปลี่ยน ความนิยมบริโภคของท้องถิ่นเปลี่ยนแปลงไป อาหารสำเร็จรูปมีความสะดวกต่อการรับประทานมากขึ้น อาหารที่สูญหายได้แก่ “คั่วเผ็ดลูกกริม” “แกงโจร” “เคยนกรง” และ “น้ำพริกโคกเหรง”

นิรันดร คำนุ [14] ศึกษาพลวัตของภูมิปัญญาพื้นบ้านในเรื่องอาหารป่าว่าเมืองค์ประกอบ 3 ส่วน คือ ระบบสังคม ระบบนิเวศ และระบบความรู้ หากระบบใดระบบหนึ่งมีความเปลี่ยนแปลงจะมีผลกระทบต่อระบบอื่น การสร้างเขื่อนอุบลรัตน์คือระบบนิเวศที่มีความเปลี่ยนแปลงและมีผลกระทบต่อระบบความรู้ในการหาอาหารของชาวบ้านเนื่องจากพื้นที่ป่าก่อนการสร้างเขื่อนเป็นแหล่งหาอาหารตามธรรมชาติของชาวบ้าน เมื่อระบบนิเวศเปลี่ยนทำให้ระบบความรู้ของชาวบ้านต้องพัฒนาขึ้นใหม่ และส่งผลกระทบต่อระบบสังคมของชาวบ้านเนื่องจากวิธีการแสวงหาแหล่งอาหารแบบเดิมในสภาพภูมิศาสตร์เดิมได้เปลี่ยนไป ชาวบ้านต้องปรับวิถีคิดใหม่เพื่อการดำรงชีวิตที่ต้องปรับตัวตามสภาพแวดล้อม ประกอบกับการได้รับอิทธิพลความเปลี่ยนแปลงจากสังคมภายนอกทำให้มีผลกระทบต่อพื้นฐานการดำรงชีวิตตามวิถีความศรัทธาและความเชื่อแบบดั้งเดิม วิธีการหาของป่าของชาวบ้านได้ถูกปรับเปลี่ยนไปตามสภาพแวดล้อมและกระแสสังคม จากที่เคยเป็นพรานล่าเนื้อต้องปรับเปลี่ยนเป็นล่าปลา ล่าไก่ป่า และการหาของป่าเริ่มถูกบีบจากกระแสการอนุรักษ์ของป่า ดังนั้น การถ่ายทอดภูมิปัญญาพื้นบ้านเกี่ยวกับการหาอาหารจากรุ่นหนึ่งสู่อีกรุ่นหนึ่งจึงเกิดจากการบูรณาการความรู้ที่มีประสิทธิภาพ เพื่อให้เกิดการเรียนรู้จากของจริงที่จับต้องได้ตามธรรมชาติ การเรียนรู้จากประสบการณ์ตรง และการลงมือปฏิบัติจริง ส่วนเสมียนทิพย์ ศิริจารุกุล [15] ได้ศึกษาการเปลี่ยนแปลงการบริโภคอาหารของคนไทยในเขตเมืองหลวงระหว่าง พ.ศ. 2394-2534 พบว่าปัจจัยที่มีผลต่อการเปลี่ยนแปลงการบริโภคอาหารของคนไทยโดยเฉพาะในเขตเมืองหลวง ได้แก่ การปรับปรุงและเปลี่ยนแปลงทางด้านการเมือง เศรษฐกิจและสังคมในยุคปรับตัวให้ทันสมัย อิทธิพลการบริโภคอาหารของต่างชาติที่เด่นชัดคือการรับวัฒนธรรมการบริโภคอาหารจากยุโรป จีน และสหรัฐอเมริกา การขยายตัวของชนชั้นกลางมีผลต่อการ

เปลี่ยนแปลงค่านิยม พฤติกรรมการบริโภค ธรรมเนียมการบริโภค องค์ประกอบในการบริโภคอาหาร เครื่องปรุง สถานที่ประกอบอาหาร รูปแบบอาหาร และประเภทของอาหาร ประเด็นเรื่องภูมิปัญญาเป็นเรื่องของความรู้ ความคิด และประสบการณ์ที่ได้รับการสั่งสมและสืบทอดต่อกันมาจากรุ่นเดิมสู่รุ่นปัจจุบัน เป็นการเรียนรู้ที่ผ่านขั้นตอนทั้งที่เรียนรู้เองโดยตรงจากการลงมือปฏิบัติ และเรียนรู้โดยการทำตามอย่างผู้ใหญ่ ความสัมพันธ์ของสมาชิกในครอบครัวในการประกอบอาหารและรับประทานอาหารเป็นการแลกเปลี่ยนและถ่ายทอดประสบการณ์ เพื่อสืบสานวัฒนธรรมอาหารของกลุ่มชนจนกลายเป็นบทบาทหน้าที่และแบบแผนในการดำเนินชีวิตของผู้คนในสังคม การทบทวนเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องเป็นแนวทางในการศึกษาเกี่ยวกับภูมิปัญญาการประกอบอาหาร การรับประทานอาหารของครอบครัวคนไทยภาคกลาง วิเคราะห์ สรุป และอภิปรายผลตามแนวคิดและทฤษฎีหลักที่ใช้ในการศึกษาเพื่อให้งานวิจัยดำเนินไปตามวัตถุประสงค์ของการวิจัย

ผลการศึกษา

ผลการศึกษาได้จำแนกหัวข้อสำคัญออกเป็น 3 หัวข้อ ได้แก่ ภูมิปัญญาในวิธีการประกอบอาหาร ภูมิปัญญาในวิธีการรับประทานอาหาร และอาหารกับครอบครัวและบทบาทหน้าที่ ดังรายละเอียดต่อไปนี้

ภูมิปัญญาในวิธีการประกอบอาหาร

กระบวนการขั้นตอนการทำอาหารจากวัตถุดิบจนสำเร็จเป็นอาหารพร้อมรับประทานจะสำเร็จลงมิได้หากผู้ที่เกี่ยวข้องปราศจากความรู้และภูมิปัญญาในการดำเนินการ พลังที่ก่อให้เกิดการขับเคลื่อนกระบวนการต่าง ๆ นอกจากจะเป็นเรื่องของความเอาใจใส่แล้วยังเป็นเรื่องของการให้ความสำคัญกับผู้รับประทานซึ่งเป็นผู้ที่ได้รับประโยชน์จากการประกอบอาหาร การประกอบอาหารและการรับประทานอาหารเป็นสิ่งที่เกิดขึ้นอย่างซ้ำแล้วซ้ำเล่าในครอบครัวต่าง ๆ โดยผู้ที่มีบทบาทหน้าที่ขับเคลื่อนให้กระบวนการต่าง ๆ ดำเนินไปได้นั้นคือสมาชิกของครอบครัวที่ร่วมแรงร่วมใจกันมากบ้างน้อยบ้าง ครอบครัวจึงมีบทบาทและมีหน้าที่อย่างสำคัญในการเป็นเจ้าหลอมสมาชิกในครอบครัวได้มีความรู้และทักษะในการประกอบอาหาร ตลอดจนรู้จักแบบแผนของสังคมในการประกอบอาหารและรับประทานอาหารของกลุ่มชนเพื่อสืบสานวิถีแห่งชนชาติที่ได้ดำเนินมาอย่างต่อเนื่อง จากอดีตสู่ปัจจุบัน

ภูมิปัญญาอาหารเป็นเรื่องของการสั่งสมจากประสบการณ์ชีวิตที่ได้รับจากครอบครัว และสั่งคมจนกลายเป็นความรู้และการปฏิบัติที่ยอมรับกันในกลุ่มชนและถ่ายทอดสืบต่อกัน มาเป็นวัฒนธรรมของสังคม ภารกิจของครอบครัวด้านการเตรียมอาหาร ประกอบอาหาร และรับประทานอาหารเป็นเรื่องของสิ่งละอันพันละน้อยที่ถูกร้อยเข้าสู่วิถีชีวิตประจำวันของแต่ละครอบครัวและเป็นสิ่งที่จะต้องดำเนินต่อไปตราบเท่าที่การบริโภคยังมีความสำคัญต่อการดำเนินชีวิตของมนุษย์

การเตรียมประกอบอาหารเป็นกระบวนการแรกเริ่มของกิจการงานครัว ผู้ประกอบอาหารส่วนมากมีแนวทางปฏิบัติอยู่ 2 ประการคือ ประการแรกวางแผนไว้ก่อนว่าจะประกอบอาหารชนิดใดและใช้ส่วนประกอบอะไรบ้าง จากนั้นไล่เรียงว่ามีสิ่งนั้นในครัวเรือนหรือไม่ และมีมากน้อยเท่าใด สิ่งใดที่ต้องหามาเพิ่ม ประการที่สองการไปตลาดซึ่งเป็นแหล่งรวมของสดและของแห้งเพื่อดูว่ามีสิ่งใดที่ควรซื้อและสามารถประกอบอาหารชนิดใดได้บ้าง การเลือกซื้อของเป็นงานละเอียดที่ต้องใช้ประสบการณ์พอสมควร ผู้ซื้อที่มีภูมิปัญญาในการเลือกในขณะที่ผู้ขายก็มีภูมิปัญญาและกลวิธีในการนำเสนอเช่นกัน ผู้ซื้อจึงต้องรู้ให้เท่าทันเพื่อมิให้ถูกกลวงหรือถูกเอาเปรียบได้ การซื้อของสดทั้งเนื้อและผักมีหลักเน้นย้ำที่ความสดใหม่ ลักษณะความสดใหม่ของสิ่งที่ต้องการเป็นเรื่องที่ผู้ซื้อต้องตระหนัก การจะพิจารณาตัดสินความใหม่และสดได้อย่างมีประสิทธิภาพนั้น ผู้ซื้อต้องมีสายตาที่ดีในการจำแนกแยกแยะของดี (สด) และของไม่ดี (ไม่สด) บางครั้งอาจต้องใช้จมูกในการแยกแยะกลิ่นของที่ใหม่ออกจากของที่เก่าได้ และการสัมผัสด้วยมือทำให้ผู้ซื้อตัดสินใจได้แน่ชัดว่าสิ่งที่หยิบจับอยู่เป็นอย่างไร ในท้ายที่สุดแล้วการใช้ตาดู จมูกรับกลิ่น มือสัมผัสบวกกับประสบการณ์จะเป็นเครื่องมือนำไปสู่ข้อสรุปในการเลือกของสดและใหม่

ปลา ปู กุ้ง หอย ไข่ กล้วย หมู เป็ด ไก่ ไข่ เป็นเนื้อสัตว์หลักที่ครอบครัวชาวไทยทั่วไปใช้ในการประกอบอาหาร คนไทยที่บริโภคเนื้อสัตว์แตกต่างกันออกไปจากนี้ต้องได้รับการพิจารณาว่าเป็นรสนิยมการบริโภคของคนเฉพาะกลุ่ม เนื้อสัตว์แต่ละชนิดมีกลิ่นเกิดความรู้ที่ต่างกันในเวลาเลือกซื้อเพื่อนำมาประกอบอาหารเพื่อให้แน่ใจว่าสด เช่น ปลาต้องตาใส ผิวชุ่มฉ่ำมันวาว เหงือกแดง หางตั้ง ปูม้าต้องมีเปลือกสีสด ปูทะเลต้องเลือกเฉพาะตัวเป็น ๆ เท่านั้น ปูทะเลตายแล้วเนื้อไม่เต็ม ไม่อร่อย และไม่เป็นที่นิยม กุ้งใหม่ต้องดูสดใส สัตว์ส่วนอยู่ครบไม่ขาดหาย หอยต้องอ้าและหุบได้เองจึงจะเป็นหอยสด เนื้อวัวต้องแดงมีมันสีเหลือง เนื้อควายต้องแดงเข้มกว่ามีมันสีขาว เนื้อหมูต้องมีสีชมพูอมแดง เป็นมันเงามีมันสีขาว เนื้อไก่ต้องมีสีเนื้อออกนวล เนื้อแน่น มันวาว ไข่อ่อนหนังตั้ง ไข่แก่หนังเหี่ยว เป็ดอ่อนปากและตีนเหลือง

เปิดแก้มปากและตินดำ เนื้อที่เริ่มเก่าเสียจะมีสีข้ำ กลิ่นเหม็น การเลือกไขใหม่ต้องดูที่เปลือก นวล เหมือนมีแฉกเคลือบไว้บาง ๆ มีน้ำหนัก ไข่ทรงกลมมีไข่แดงมากกว่าไข่ทรงรี ส่องไข่ดู กับแสงแดดจะมีสีออกแดงโปร่งบางอยู่ข้างใน เขย่าดูจะมีเสียงทึบ หากเข็นน้ำเกลือทดสอบ ไข่สดจะจม ไข่เก่าจะลอยวนอยู่ได้น้ำ ส่วนการเลือกซื้อผักต้องดูที่ผักไม่เหี่ยวเฉาหรือขำ มี สีสดสดใส มีรูແລງบ้างพอประมาณเพื่อให้แน่ใจว่าไม่มีสารพิษ

การล้างและจัดการของที่ได้มาเป็นกระบวนการเตรียมอาหารที่ต้องใช้ความรู้และ ประสบการณ์จากการสั่งสมและถ่ายทอดกันมาในครอบครัว แต่ละครอบครัวได้สอนทฤษฎี และทดลองให้สมาชิกลงมือปฏิบัติงานจริง ผู้ประกอบการงานครัวจึงต้องรู้ว่าล้างปลาไม่ให้ คาวต้องล้างน้ำเปล่า น้ำเกลือ และน้ำมะนาว หากปลาไม่สดล้างอย่างไรก็คาวและเหม็นต้อง กลับไปที่ขั้นตอนการเลือกซื้อที่แสดงให้เห็นว่าผู้เลือกปลาขาดภูมิปัญญาในการเลือกสรร ของดี การใช้ปลาทั้งตัวต้องจัดการขอดเกล็ด ตัดครีบ ควักไส้ บั้งข้าง การเตรียมปลาเพื่อต้ม หากเป็นปลาใหญ่จะสับเป็นชิ้น ปลาเล็กคงไว้ทั้งตัว การเตรียมไปผัดคงไว้แต่เนื้อปลาและ เหมาะกับปลาที่มีก้างน้อย เนื้อหมู วัว ควาย จะต้องล้างทั้งชิ้นใหญ่ และต้องล้างแบบน้ำผ่าน ไม่แช่น้ำ การหันต้องหันขวางลายเนื้อเพื่อให้ได้เนื้อที่นุ่มไม่เหนียว กุ้งต้องแกะเปลือกเด็ดหัว ผ่าหางเอาเส้นดำออกแล้วล้างน้ำ หอยต้องแช่น้ำเกลือเพื่อให้หอยคายสิ่งสกปรกออกก่อน จึงจะนำหอยไปล้างเตรียมประกอบอาหาร ไข่เปิดต้องล้างก่อนสับหากสับ แล้วล้างแสดงว่า เป็นคนที่ขาดความรู้ในงานครัว ผักต้องล้างให้หมดดิน หรือจะล้างผักและแช่ผักด้วยน้ำผสม ต่างทับทิมหรือน้ำส้มสายชูเพื่อช่วยให้มั่นใจในความสะอาดปราศจากสารตกค้าง

ภูมิปัญญาการประกอบอาหารของคนไทยต้องมีความรู้ ความจำ และความสามารถ ในการแยกแยะรสชาติอาหารที่ควรจะเป็น อาหารไทยมีหลากหลายรสทั้งเผ็ด จืด เค็ม เปรี้ยว หวาน มัน รสชาติต่าง ๆ ได้มาจากเครื่องปรุงและวัตถุดิบต่างกัน รสเค็มจะได้มาจากเกลือ และน้ำปลาเป็นหลัก รสหวานได้มาจากน้ำตาล รสเปรี้ยวได้มาจากน้ำมะนาว น้ำมะขาม เป็ยก และพืชผัก เช่น กระเจี๊ยบ ใบมะขามอ่อน มะม่วง ฯลฯ รสเผ็ดได้มาจากพริก พริกไทย จิง ฯลฯ รสมันได้มาจากกะทิ น้ำมัน และไขมันสัตว์ อาหารไทยบางชนิดมีรสหลายอย่างปน กัน เช่น ปลาสามรสที่มีรสหวาน เปรี้ยวและเค็มคละกันอยู่

วิธีการประกอบอาหารในครอบครัวต่าง ๆ มีทั้งใช้วิธีอย่างใดอย่างหนึ่งประกอบอาหาร ให้สำเร็จในคราวเดียว เช่น ผัดผัก เจียวไข่ ตุ่นไข่ อย่างปลา และใช้หลายวิธีในการประกอบ อาหารเพียงหนึ่งอย่าง ไข่ทอดแบบกรอบนอกนุ่มในต้องใช้วิธีหนึ่งหรือต้มให้สุกก่อนจึงค่อย มาทอด ปลาต้องทอดก่อนจึงค่อยนำมาทำแกงส้ม ผักและของสดต้องลวกก่อนจึงนำมายำ

อาหารประเภทแกงหลายชนิดต้องใช้เวลาในการทำเครื่องแกงมากกว่าตอนที่แกง การต้มไข่ ที่ดูเป็นเรื่องธรรมดาสามัญกลับมีเคล็ดลับการต้มอย่างมากมาย เป็นการสะท้อนให้เห็นว่าการต้มไข่ได้รับความนิยมกระทำกัน แทบทุกครัวเรือน ผู้ประกอบอาหารจึงได้ค้นพบวิธีการต่าง ๆ นานาและกลายเป็นเกร็ดเล็กเกร็ดน้อยเล่าสู่กันฟังและปฏิบัติตามอย่างกันต่อ ๆ ไป การต้มแกงที่ต้องใส่ของควาต่าง ๆ มักมีหลักให้หน้าเดือดแล้วจึงใส่ของควาลงไปและห้ามคนสั๊กพักหนึ่งจนกว่าจะสุก หลักการใส่เนื้อและผักในหม้อต้มหรือหม้อแกงต้องใส่ของสุกยากก่อนของสุกง่ายเพื่อให้ของทุกอย่างสุกอย่างพอเหมาะและพอดีรับประทาน อาหารประเภทผัดส่วนมากทำแล้วมักจะรับประทานทันที การผัดเป็นวิธีการทำอาหารที่ทำเร็วและได้ผลเร็ว การทอดมีเคล็ดลับอยู่ที่การล้างกระทะให้สะอาด ทำให้แห้ง ตั้งเตาให้ร้อนแล้วจึงใส่น้ำมันลงไปจะช่วยให้ทอดของไม่ติดกระทะ ของที่ทอดต้องให้สุกด้านหนึ่งก่อนจึงค่อยกลับอีกด้าน อาหารที่ใช้เวลาทำอยู่บนเตานานควรจะมีเปิดไฟอ่อน เช่น ต้นไก่ ต้มกระดูกหมู ต้มจับฉ่าย ฯลฯ

การทำอาหารหวานยัดหลัก “หวาน หอม มัน” จากส่วนประกอบของน้ำตาลและกะทิ ข้อมูลการสัมภาษณ์หลายครอบครัวพบว่าไม่ค่อยได้ทำอาหารหวานรับประทานบ่อยครั้งนัก เนื่องจากมีความเชื่อว่าการบริโภคของหวานมันบ่อยครั้งไม่เกิดผลดีต่อสุขภาพ แต่ข้อพิสูจน์ทางวิทยาศาสตร์พบว่ากะทิและมะพร้าวเป็นภูมิปัญญาไทยที่มีผลดีต่อร่างกายหากรับประทานในปริมาณที่พอเหมาะเพราะในกะทิและมะพร้าวมีไขมันและน้ำมันที่จำเป็นต่อการทำละลายวิตามินหลายชนิดเพื่อให้ร่างกายนำวิตามินมาใช้ประโยชน์ อาหารหวานเป็นของที่รับประทานได้ไม่มาก ครอบครัวยุคใหม่จึงมีการจัดการชีวิตการรับประทานให้สอดคล้องกับสภาพเศรษฐกิจที่จะตัดสินใจเลือกซื้ออาหารหวานรับประทานเองเพื่อตอบสนองความต้องการรับประทานแต่เพียงเล็กน้อยและยังเป็นความสะดวกของชีวิตและเป็นการประหยัดทั้งเงินและเวลาอีกด้วย ส่วนครอบครัวที่ทำอาหารหวานรับประทานเองมีเกร็ดการทำโดยใช้กะทิตั้งเองจะหอมกว่ากะทิกระป๋อง การต้มน้ำกะทิและคนกะทิต้องคนไปทางเดียวกัน การใส่มะนาวผานลงไปใต้น้ำที่ใช้เชื่อมกล้วยไข่จะทำให้กล้วยไข่มีสีเหลืองสวย การทำกล้วยบวชชีต้องใช้กล้วยห้ามและต้มกล้วยโรยเกลือแกล้ดำ เป็นต้น

การจัดการเก็บของสดและของแห้งเพื่อไว้ใช้ประกอบอาหารเป็นภูมิปัญญาที่มีประโยชน์ต่องานครัวในมือต่อไปเป็นอย่างดี หากเก็บไม่ดีของอาจเสียสภาพไปหรือเสียหายจนไม่สามารถนำมาประกอบอาหารรับประทานได้อีก งานครัวในปัจจุบันจะขาดผู้เฒ่าเสียมิได้เพราะเป็นแหล่งเก็บและถนอมสภาพของสดได้เป็นอย่างดี ตัวอย่างหลักในการ

จัดการและจัดเก็บสิ่งของต่าง ๆ ได้แก่ พริกสดต้องล้างให้พริกแห้งแล้วห่อด้วยกระดาษ เก็บในช่องผักในตู้เย็น ผักต้องล้างให้สะอาดก่อนเก็บในกล่องพลาสติกและแช่ในตู้เย็นช่อง ผัก การล้างผักก่อนเก็บเหมาะกับการเก็บระยะสั้นเพราะผักจะเน่าเร็วกว่าเก็บแบบไม่ล้าง ข้าวสารต้องเก็บในภาชนะมิดชิดกันมอด ให้ใส่ใบมะกรูดในข้าวสารจะช่วยป้องกันมอดและ แมลง การเก็บกุ้งสดแช่ในตู้เย็นทางที่ดีคือต้มหรือนึ่งก่อนเก็บจะช่วยให้อายุมีรสชาติไม่ เปลี่ยนแปลงไปมาก การเก็บเห็ดต้องต้มก่อนแช่ตู้เย็น มิฉะนั้น เห็ดจะมีลักษณะอมน้ำ สี คล้ำ หากเป็นเห็ดตูมมักจะบานออก ของสดที่เก็บในตู้เย็นต้องรู้จักการเก็บให้เหมาะสม ตามอุณหภูมิ ช่องแช่แข็งต้องเก็บจำพวกเนื้อสัตว์ที่ไว้ใช้งานนาน ได้ช่องแช่แข็งต้องเก็บเนื้อสัตว์ ที่จะใช้งาน ช่องผักต้องเก็บผักและผลไม้ที่ต้องการความเย็นพอประมาณ การเก็บของแห้ง อาจไม่จำเป็นต้องเก็บในตู้เย็น ควรเก็บในที่แห้ง ไม่อับชื้นและมีอากาศถ่ายเทดี

ภูมิปัญญาในวิธีการรับประทานอาหาร

ภูมิปัญญาด้านการรับประทานอาหารของครอบครัวคนไทยเป็นความรู้ที่ได้รับการ สืบทอดต่อ ๆ กันมาจากคนรุ่นหนึ่งสู่คนอีกรุ่นหนึ่งในการเลือกสรรและประดิษฐ์อาหารรับ ประทานจนกลายเป็นวัฒนธรรมการกินที่แสดงเอกลักษณ์ของเผ่าพันธุ์ การที่สังคมไทยมี อาหารการกินหลายชนิดย่อมแสดงให้เห็นว่าในอดีตที่ผ่านมาคนไทยได้คิดค้น สร้างสรรค์ จดจำ ถ่ายทอด และสืบทอดกันมาจนกลายเป็นวิถีการกินในยุคปัจจุบัน

“ข้าว” เป็นอาหารหลักที่คนไทยรับประทานร่วมกับ “กับข้าว” อีกหลายชนิด การที่ข้าว เป็นอาหารหลักและมีความสำคัญจึงสะท้อนออกมาให้เป็นที่สังเกตได้จากการใช้ภาษาไทย ของคนไทยที่ใช้คำว่า “ข้าวเช้า” “ข้าวเที่ยง” (ข้าวกลางวัน) “ข้าวเย็น” หมายถึง “อาหารเช้า” “อาหารกลางวัน” และ “อาหารเย็น” นั่นเอง ในวิถีการทักทายยุคอดีต คนไทยทักทายกัน ด้วยคำว่า “กินข้าวหรือยัง” เป็นการแสดงความห่วงใยกันแบบไทย ๆ ที่สะท้อนถึงวิถีชีวิต จิตใจ และความมีน้ำใจเอื้ออาทร

วิถีการรับประทานอาหารเมื่อเช้าของครอบครัวคนไทยที่ศึกษาพบว่าอาหารเมื่อเช้าจะ รับประทานอาหารเช้า เน้นอาหารที่ย่อยง่าย รับประทานแล้วสบายท้อง อาหารที่มีรส จืดจะเสิร์ฟรับประทานในมื้ออื่น ๆ อาหารมื้อกลางวันหลายครอบครัวเน้นรับประทาน อาหารที่รสจัดขึ้น แต่ยังไม่รับประทานอาหารหลายชนิดเท่ามื้อเย็น ส่วนมื้อเย็นเป็นมื้อ สำคัญกว่ามื้อเช้าและมื้อกลางวัน เนื่องจากเป็นมื้อที่ไม่ต้องเร่งรีบและโอกาสที่สมาชิก ครอบครัวจะได้รับประทานอาหารร่วมกันมีมาก เนื่องจากต่างเสร็จภารกิจของตนในแต่ละ

วันและสามารถรวมตัวกันที่บ้านเพื่อรับประทานอาหารได้มากกว่ามืออื่น ๆ มืออาหารเย็นกลายเป็นมืออาหารที่มีบรรยากาศผ่อนคลาย โดยเฉพาะมือเย็นของวันศุกร์และวันเสาร์สามารถผ่อนคลายจนกลายเป็นมือสังสรรค์ของแต่ละครอบครัวได้ อาหารมือเย็นจึงมีหลายชนิดและมีรสชาติหลากหลายมากกว่าทุกมือ

การจัดอาหารรับประทานในมืออาหารของครอบครัวคนไทยแสดงให้เห็นถึงวิถีการบริโภคอาหารหลายรสหรือครบรสเพื่อความอร่อยเหมาะสมเจาะลงตัว ในแต่ละมืออาหารหากมีอาหารรสเผ็ดต้องมีอาหารรสจืด หากมีอาหารแห้งต้องมีอาหารน้ำ อาหารบางชนิดนิยมรับประทานคู่กัน เช่น แกงส้มมักคู่กับปลาสดทอดหรือไข่เจียว ปลาตุ๋นกับสะเดาน้ำปลาทูหวาน แกงเขียวหวานกับปลาทอด หรือไข่เค็ม ผัดกะเพราคู่กับไข่ดาว น้ำพริกกะปิกับปลาทูทอด ส่วนอาหารที่ไม่ทำเผ็ดมากจะมีวิธีโรยหน้าด้วยพริกสดหรือพริกแห้งทอดเผื่อเป็นทางเลือกสำหรับผู้ที่ชอบเผ็ดจะได้รับประทานพริกแกล้มไปด้วย ของรับประทานเล่นคนไทยยังหารสมชาติ เช่น มะม่วงเปรี้ยวรับประทานกับน้ำปลาทูหวานหรือกะปิ สับปะรดรับประทานจิ้มพริกกะเกลือ การรับประทานผลไม้ไม่มีหลักรับประทานจืดก่อนตามด้วยเปรี้ยวและต่อด้วยหวานจะได้รสที่แท้จริงไม่ขมรสกัน การรับประทานอาหารควาแล้วต้อง “ล้างปาก” ด้วยการรับประทานของหวานหรือผลไม้เป็นการดับความเผ็ดร้อนและกลืนควาที่หลงเหลือในปาก อาหารหวานจึงต้องมีกลิ่นหอม มีรสหวานที่ช่วยแก้ควา และเผ็ด

ในฤดูร้อนคนไทยจะนิยมรับประทานของเย็น “ข้าวแช่” เป็นของนิยมรับประทานในหน้าร้อนแต่โบราณมา ปัจจุบันมีขายตามงานออกร้านต่าง ๆ ที่มีจัดขึ้นตามกระแสความนิยมย้อนยุค และตามร้านอาหารไทยต่าง ๆ แต่ครอบครัวทั่วไปพบว่าไม่ได้ทำข้าวแช่รับประทานเอง ของเย็นอื่น ๆ ที่รับประทานในหน้าร้อนเป็นพวกขนมหวานต่าง ๆ ใส่ น้ำแข็ง น้ำแข็งไส และไอศกรีม ฯลฯ เครื่องดื่มเย็นต่าง ๆ ก็ได้รับความนิยมและหาซื้อได้ทั่วไป ในฤดูฝนไทยไม่ได้รับประทานอาหารอะไรเป็นพิเศษ ส่วนในฤดูหนาวมีอาหารที่รับประทานแล้วเพิ่มความร้อนในร่างกาย เช่น “แกงเลียง” ช่วยทำให้ร่างกายร้อนขึ้นจากกระชายและพริกไทย “ต้มส้มปลากะบอก” “ต้มส้มปลาทุ” มีส่วนประกอบของขิงรับประทานแล้วจะทำให้ร่างกายอบอุ่นขึ้น

อาหารกับครอบครัวและบทบาทหน้าที่

ในประเด็นของบทบาทหน้าที่นั้น ครอบครัวมีบทบาทหน้าที่สำคัญต่อสมาชิกครอบครัว และสังคมหลายประการ ได้แก่

1) บทบาทหน้าที่ในการสร้างความสุขให้เกิดขึ้นภายในครอบครัวจากการที่สมาชิกครอบครัวได้มีส่วนร่วมในกิจกรรมประกอบอาหารและรับประทานอาหาร การมีอาหารรับประทานและการได้รับประทานเป็นความสุขของทุกคน สมาชิกครอบครัวเมื่อมีเรื่องที่ต้องยินดีมักจะมีธรรมเนียมปฏิบัติที่จะจัดงานเลี้ยงฉลองด้วยการดื่มและการรับประทานเป็นการแสดงออกที่สร้างความสุขให้แก่สมาชิกครอบครัว ผู้ที่เตรียมอาหารและประกอบอาหารมักจะมีความสุขที่ได้เห็นคนในครอบครัวรับประทานอาหารที่ตนทำ ในขณะที่ผู้รับประทานอาหารก็ย่อมมีความสุขที่ได้รับประทาน สมาชิกครอบครัวทุกคนต่างมีความสุขที่ได้ทำหน้าที่ของตนเอง

2) บทบาทหน้าที่ในการทำให้วัฒนธรรมการประกอบอาหารและรับประทานอาหาร สมบูรณ์และเข้มแข็งขึ้น จากการประกอบอาหารและรับประทานอาหารไทยในครอบครัวเสมือนเป็นการธำรงรักษาวัฒนธรรมการกินของกลุ่มชาติพันธุ์คนไทยให้คงอยู่ต่อไป เมื่อแต่ละครอบครัวปฏิบัติย่อมมีส่วนร่วมทำให้สังคมโดยรวมมีความเข้มแข็งและสมบูรณ์ด้วย

3) บทบาทหน้าที่ของครอบครัวในการถ่ายทอดความรู้ในการประกอบอาหารและรับประทานอาหารภายในครอบครัว เป็นเครื่องมือของการให้การศึกษาแก่สมาชิกครอบครัว ได้เรียนรู้เกี่ยวกับวัฒนธรรมการผลิตและการบริโภคอาหาร โดยสมาชิกรุ่นใหญ่ทำหน้าที่ถ่ายทอดให้แก่สมาชิกรุ่นเยาว์

4) บทบาทหน้าที่การประกอบอาหารและรับประทานอาหาร เป็นเครื่องมือควบคุมและรักษาแบบแผนของสังคมให้สมาชิกครอบครัวได้ตระหนักถึงกรอบขนบธรรมเนียม ประเพณี ศาสนาและวัฒนธรรม อันเป็นหลักในการดำเนินชีวิตของคนในสังคมในฐานะที่ทุกคนเป็นสมาชิกของสังคมจึงต้องรู้จักระเบียบแบบแผนของสังคมเพื่อจะได้มีชีวิตอยู่อาศัยในสังคมได้อย่างไม่ถูกกีดกันหรือถูกบีบคั้นให้เกิดความคับข้องใจจากการปฏิบัติตัวไม่เหมาะสมกับแบบแผนของสังคม

5) บทบาทหน้าที่การประกอบอาหารและรับประทานอาหารสร้างความเป็นน้ำหนึ่งใจเดียวกันของสมาชิกครอบครัวและสังคม โดยเฉพาะการทำอาหารเพื่อนำไปทำบุญเป็นกิจกรรมสำคัญของครอบครัวที่เกิดจากศรัทธาและความเชื่อในผลบุญทำให้สมาชิกของครอบครัวเกิดความสุขทางใจที่ได้ทำบุญร่วมกัน กลายเป็นความรู้สึกใคร่สามัคคีเป็นน้ำหนึ่งใจเดียวกันเพราะมีพุทธศาสนาเป็นหลักยึดมั่นอย่างเดียวกัน นอกจากนี้ การประกอบอาหารและรับประทานอาหารภายในครอบครัวเป็นกระบวนการสร้างความผูกพัน เชื่อมสายใยรัก และสร้างความเป็นน้ำหนึ่งใจเดียวกันระหว่างบุคคลในครอบครัวจากการได้ช่วย

กันทำงาน การรับประทานอาหารเป็นกิจกรรมที่สมาชิกครอบครัวทุกเพศทุกวัยสามารถมาร่วมตัวกันได้ง่าย เพราะทุกคนต้องรับประทานอาหารจึงย่อมยินดีที่จะได้รับประทานอาหาร อาหารจึงเป็นสื่อเชื่อมที่เปิดโอกาสให้สมาชิกครอบครัวได้พบปะพูดคุยและสร้างความใกล้ชิดสนิทสนมกัน

สรุปผลการศึกษา

คนไทยรับประทานอาหารที่ประดิษฐ์คิดค้นจากการนำเนื้อสัตว์และพืชผักนานาชนิดที่หาได้จากทรัพยากรธรรมชาติ อาหารไทยที่ทุกคนรู้จักในทุกวันนี้เป็นผลมาจากการลองผิดลองถูก การคัดเลือก และการผสมผสานความคิดของคนรุ่นก่อนและสืบทอดต่อกันมาถึงคนรุ่นปัจจุบัน จนทำให้อาหารไทยมีความหลากหลาย ความโดดเด่นของอาหารไทยอยู่ที่รสชาติที่เป็นเอกลักษณ์ของตนเอง ชาวต่างชาติมักรู้จักอาหารไทยในเรื่องของความเผ็ดและรสจัด แต่ความเผ็ดเป็นเพียงรสชาติหนึ่งเท่านั้นเพราะในอาหารแต่ละจานยังมีรสชาติอื่น ๆ ไม่ว่าจะเป็นรสหวาน เปรี้ยว เค็ม จัด มัน ที่นำมาปรุงแต่งอย่างกลมกล่อม เหมือนดังที่คนไทยนิยมรับประทานรสคู่ตรงข้ามหรือรับประทานหลายรสควบคู่กันไป และอาหารไทยหลายชนิดมีความหลากหลายผสมผสานกันหรือที่เรียกกันว่ามีรสกลมกล่อม อีกทั้งมีสีสันสวยงาม และมีเครื่องเทศและเครื่องปรุงที่มีส่วนในการเพิ่มรสชาติของอาหารให้อาหารมีความพอดีกันอย่างลงตัว

อาหารของครอบครัวคนไทยภาคกลางมีการทำอาหารหลากหลายรสและหลายอย่างในแต่ละมื้ออาหารโดยมี “ข้าวสวย” เป็นหลักและมี “กับข้าว” อีกหลายรายการ การประกอบอาหารมีหลากหลายวิธีการและมีเครื่องปรุงเครื่องเทศที่ให้กลิ่นรสต่างกัน ส่งผลให้ผลิตอาหารได้รสชาติและมีอาหารที่แตกต่างกัน คนไทยมีกลิ่นเม็ดเกร็ดความรู้ในแทบจะทุกชั้นตอนหากไล่เรียงตั้งแต่การเลือกซื้อวัตถุดิบ การจัดการวัตถุดิบ การประกอบอาหาร การรับประทานอาหาร จนกระทั่ง การจัดเก็บอาหารเพื่อการประกอบอาหารในมื้อต่อไป การที่คนไทยมีความรู้เกี่ยวกับอาหารมากมายแสดงว่าคนไทยมีความพิถีพิถันจนกลายเป็นภูมิปัญญาที่สืบทอดกันมาในแต่ละครอบครัว การประกอบอาหารและการบริโภคอาหารสะท้อนให้เห็นถึงวิถีชีวิตและวัฒนธรรมการรับประทานอาหารของชนชาติ ความรู้เรื่องอาหารที่สมาชิกในแต่ละครอบครัวไม่ได้เกิดจากการเรียนในสถานศึกษา แต่เกิดจากการเรียนรู้สืบทอดกันเองในครอบครัว เพื่อนบ้านและสังคม เป็นการสืบทอดจากการบอกกล่าวกันปากต่อปาก มีการ

ฝึกฝนจากงานครัวในบ้านของตนเองเพื่อรับประทานกันในครอบครัว หรือเพื่อนำอาหารนั้นไปทำบุญตักบาตรหรือนำไปถวายพระที่วัด

วิธีการประกอบอาหารและการรับประทานในครอบครัวยุคใหม่มีการเลือกประกอบอาหารและเลือกซื้ออาหาร การประกอบอาหารด้วยวิธีการหลวมที่ใช้ในการทำข้าวหลามไม่พบในครัวเรือนต่าง ๆ ที่เก็บข้อมูลเนื่องจากครอบครัวต่าง ๆ ไม่สะดวกในการปรุงอาหารด้วยวิธีนี้ หากสมาชิกครอบครัวต้องการรับประทานข้าวหลามก็ใช้วิธีซื้อหามารับประทาน อาหารที่ทำรับประทานมีหลักการทำอาหารที่ควรทำ หมายถึงทำแล้วคุ้มค่า อาหารบางอย่างซื้อรับประทานไม่เหมาะเพราะได้ปริมาณน้อย วัตถุดิบที่ใช้ไม่มีคุณภาพพอและรสชาติอาจไม่ถูกปากสมาชิกครอบครัว การทำรับประทานเองจะสมประโยชน์ของสมาชิกครอบครัวทั้งปริมาณ คุณภาพและรสชาติ ส่วนอาหารหวานนั้นอาจไม่ต้องทำเองเพราะความต้องการบริโภคของสมาชิกครอบครัวต้องการในปริมาณที่ไม่มาก อีกทั้งวิธีการทำอาหารหวานหลายประเภทไม่ใช่เรื่องง่ายที่ทุกคนจะทำได้และทำได้บ่อย การซื้อรับประทานจึงเป็นทางออกที่เหมาะสม และแน่นอนว่ามีอาหารหลายชนิดที่ครอบครัวต่าง ๆ พิจารณาแล้วว่าซื้อคุ้มกว่าทำเอง เช่น อาหารประเภททอด อาทิ ปลาทอด ไก่ทอด หมูทอด ฯลฯ ประเภทกับข้าวที่นาน ๆ อาจจะรับประทานสักครั้ง เช่น ผัดไทย ขนมจีบ ไส้กรอก ขนมจีนน้ำยา และหอยทอด อาหารที่ครอบครัวคนไทยหลายครอบครัวไม่ค่อยถนัดในการทำรับประทานเอง เช่น เป็ดพะโล้ เป็ดย่าง ซาหุหมูพะโล้ จะซื้อสำเร็จรูปรับประทานมากกว่า รวมทั้งอาหารที่มี (ขั้นตอนการทำยุ่งยากสลับซับซ้อนเสียเวลา) และอาจทำแล้วเสียของหรือเสียรสชาติหลายครอบครัวมักซื้อรับประทาน แต่เป็นที่น่าสังเกตว่าอาหารง่าย ๆ เช่น ไข่เจียว ไข่ต้ม บะหมี่กึ่งสำเร็จรูปที่ปกติเป็นอาหารง่าย ๆ ปรากฏว่ามีรถเข็นนำเสนอขายตามที่สาธารณะทั่วไปกลับได้รับความนิยมและสร้างรายได้งามให้แก่ผู้ค้า แสดงให้เห็นว่าในสังคมยังมีคนอีกกลุ่มหนึ่งที่เร่ร่อน มีเวลาจำกัด ไม่มีเวลาแม้แต่จะทำของง่าย ๆ รับประทาน ไม่สะดวก หรือแม้แต่ต้องการประหยัดค่าครองชีพของตนเอง

อาหารที่มีเคล็ดลับหรือเกร็ดในการทำมากอาจไม่ใช่อาหารที่ปรุงยากหรือมีการทำที่ซับซ้อนเสมอไป อาหารอย่างง่าย เช่น ไข่ต้ม ก็มีเกร็ดการทำมาก ซึ่งน่าจะแสดงให้เห็นถึงความนิยมในการทำและการบริโภค เพราะการที่คนทำอาหารชนิดนี้กันมากทำให้ค้นพบเกร็ดวิธีและบอกกล่าวสืบทอดกันมา แต่เกร็ดวิธีการทำอาหารบางอย่างอาจเป็นเรื่องง่ายในอดีตแต่อาจไม่เหมาะกับวิธีการทำครัวในปัจจุบัน เช่น การใช้น้ำข้าวทำไข่ตุ๋นอาจเป็นเกร็ดวิธีที่หลายครอบครัวคิดว่าป็นวิธีที่ทำตามอย่างได้ไม่ยากหากมีน้ำข้าว แต่ปัญหาคือการไม่มี

น้ำข้าว เนื่องจากการหุงข้าวแบบอดีตใช้วิธีหุง รินน้ำข้าวออก และตั้งข้าวอังต์อบบนเตาจนสุก วิธีหุงแบบอดีตทำให้มีน้ำข้าวเหลือ แต่การหุงข้าวในปัจจุบันใช้หุงด้วยหม้อไฟฟ้า เป็นการดวงข้าวสารและน้ำให้พอเหมาะกันแล้วหุงให้สุกแห้งจึงไม่มีน้ำข้าวเหลืออยู่เลย

อภิปรายผล

ครอบครัวคนไทยนอกจากจะรับประทานอาหารไทยแล้ว คนไทยยังได้รู้จักวัฒนธรรมการกินอาหารของชาติต่าง ๆ ที่แพร่หลายเข้ามาจำหน่ายในเมืองไทยตามร้านและห้างสรรพสินค้าซึ่งมีอาหารต่างชาติให้เลือกอย่างมากมาย ทั้งอาหารชาติตะวันตก อาทิ พิซซา แฮมเบอร์เกอร์ สเต็ก ซุป แซนดิวิช มักกะโรนี สปาเก็ตตี้ บาร์บีคิว และอาหารชาติตะวันออก อาทิ ซูชิ ปลาติบ สุกี้ โรตี่ กิมจิ บะหมี่ ฯลฯ ครอบครัวที่ผู้วิจัยได้สัมภาษณ์กล่าวว่าได้รับประทานอาหารต่างชาติในโอกาสที่ต้องการเปลี่ยนรสชาติอาหารและเปลี่ยนบรรยากาศ แต่หากจะให้เปลี่ยนใจไปรับประทานอาหารต่างชาติทุกมื้อในชีวิตประจำวันย่อมเป็นไปได้ยากยิ่ง สมาชิกของครอบครัวหนึ่งกล่าวว่าอาหารชาติตะวันตกรับประทานแล้วอึดท้องแต่ไม่อึดแบบสบายท้องหรืออึดเหมือนรับประทานอาหารไทย ส่วนอาหารชาติตะวันออกนาน ๆ ที่รับประทานก็ได้รสชาติแต่หากรับประทานประจำก็อึดไม่ต้องกับสนิยมอย่างแน่นอน

อาหารไทยเป็นอาหารสมุนไพรที่รับประทานแล้วสร้างสมดุลในร่างกาย คนไทยจำนวนมากชอบรับประทานเครื่องดื่มเย็นใส่น้ำแข็ง การรับประทานของเย็นจนเป็นนิสัยไม่ส่งผลดีต่อสุขภาพ และไม่ได้ช่วยให้ระบบเผาผลาญอาหารของร่างกายทำงานได้ดี แต่เนื่องด้วยอาหารไทยเป็นอาหารสมุนไพรที่มีพืชพันธุ์หลายอย่างให้ธาตุร้อนแก่ร่างกาย เช่น ชিং ข่า ขมิ้น กระชาย พริกไทย ฯลฯ สมุนไพรเหล่านี้ช่วยปรับความสมดุลให้กับระบบย่อยอาหารและระบบเผาผลาญอาหารของร่างกาย ทำให้ร่างกายของคนไทยมีสมดุล เครื่องปรุงและเครื่องเทศประกอบอาหารไทยได้รับการพิสูจน์ทางวิทยาศาสตร์ว่าคนไทยรับประทานอาหารเป็นยาซึ่งส่งผลดีต่อสุขภาพ [16] ยกตัวอย่างเช่น ชিং ข่า ตะไคร้ ผักชี ใบมะกรูด ช่วยขับลม แก้อืดแน่นท้อง กะเพรา กระชายแก้ท้องอืดท้องเฟ้อ กระเทียมแก้ไขมันอุดตันในเส้นเลือด ลดความดันโลหิตสูง พริก ช่วยกระตุ้นการทำงานของกระเพาะอาหารทำให้เจริญอาหาร ละลายลิ่มเลือด ป้องกันมะเร็งในลำไส้ มะขามเป็นยาระบาย แก้อืดผูก มะนาว แก้ใจ แก้เจ็บคอ ขับเสมหะ แก้เหงือกบวม และเลือดออกตามไรฟัน เป็นต้น อาหารไทยเป็น

อาหารเพื่อสุขภาพ มีคุณค่าทางโภชนาการ เช่น แกลงส้มดอกแคช่วยปรับสมดุลของร่างกาย แกลงเลียช่วยแก้ไข้หวัด ช่วยให้แม่ลูกอ่อนมีน้ำนมมาก ต้มยาช่วยขับลม แก้หวัด ลดความดันโลหิตสูง สะเดาน้ำปลาทูช่วยบรรเทาความร้อน ปรับธาตุของร่างกายให้สมดุล ป้องกันมะเร็ง ห่อหมกปลาเป็นอาหารที่บำรุงธาตุ บำรุงกระดูก เจริญอาหาร ขับลม ขับเหงื่อ แก้จุกเสียด ช่วยควบคุมความดันเลือด เป็นต้น อาหารไทยมีส่วนประกอบที่สะท้อนให้เห็นถึงคุณประโยชน์ทั้งด้านของสมุนไพรที่มีผลดีต่อสุขภาพ การบริโภคอาหารไทยเสมือนเป็นการบริโภคยาที่ปรุงเป็นอาหารให้มีรสชาติอร่อย และอาหารไทยมีคุณค่าทางวัฒนธรรมที่สะท้อนถึงภูมิปัญญาการบริโภคของชนชาติไทย

เอกสารอ้างอิง

- [1] สุรจภูมิ ปัดไธสง. (2542). รายงานการวิจัยเรื่องบทบาทครอบครัวในการถ่ายทอดทางการเมืองให้กับนักเรียนประถมศึกษาในกรุงเทพมหานคร. รายงานการวิจัยฉบับที่ 72 สถาบันวิจัยพฤติกรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ.
- [2] ศิราพร ณ ถกลาง. (2548). **ทฤษฎีคติชนวิทยา: วิถีวิทยาในการวิเคราะห์ตำนาน-นิทานพื้นบ้าน**. กรุงเทพฯ : โครงการเผยแพร่ผลงานทางวิชาการ คณะอักษรศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- [3] Bascom, William. (1965). “Four Function of Folklore”, **The Study of Folklore**. Ed. By Alan Dundes. New Jersey : Prentice –Hall, 279-298.
- [4] สุจิตต์ วงษ์เทศ. (2551). **ข้าวปลาอาหารไทย ทำไม? มาจากไหน?**. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์เรือนแก้วการพิมพ์.
- [5] ส. พลายน้อย. (2546). **ขนมแม่เอ๊ย** (พิมพ์ครั้งที่ 4). กรุงเทพฯ : สารคดี.
- [6] ปวีณา พรหมเมตจิต. (2550). **อาหารบ้านฉัน**. กรุงเทพฯ : มติชน.
- [7] อำไพ โสรจจะพันธ์. (2536). **งานวิจัยเรื่องอาหารท้องถิ่นภาคใต้**. สงขลา : ภาควิชาคหกรรมศาสตร์ คณะวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี สถาบันราชภัฏสงขลา.
- [8] สุวัฒนา เลียบวัน. (2542). **อาหารท้องถิ่นไทยภาคกลาง**. กรุงเทพฯ : อมรินทร์พริ้นติ้งแอนด์พับลิชชิ่ง.

- [9] จารุวรรณ นพพรรค. (2525). **ทฤษฎีอาหาร 1 อาหารประจำภาค 4 ภาค**. กรุงเทพฯ :
ไอ เอส พรินต์ติ้งเฮาส์.
- [10] สถาบันพิพิธภัณฑการเรียนรู้แห่งชาติ. (2548). **ชีวิต วัฒนธรรม ธรรมชาติ**. กรุงเทพฯ :
Dream Catcher Graphic Co.,Ltd.
- [11] ปวีณภัสสรุ คล้าศิริ. (2547). **ภูมิปัญญาพื้นบ้านด้านอาหาร : กรณีศึกษาบ้านเต่านอก
ตำบลศิลา อำเภอมือง จังหวัดขอนแก่น**. วิทยานิพนธ์ปริญญาวิทยาศาสตรมหา
ศาสตรมหาบัณฑิต. ขอนแก่น : มหาวิทยาลัยขอนแก่น.
- [12] นิตดา หงษ์วิวัฒน์ และคณะ. (2548). **ผัก 333 ชนิด คุณค่าอาหารและการกิน**.
กรุงเทพฯ : แสงแดด.
- [13] นิตดา และทวีทอง หงษ์วิวัฒน์. (2548). **180 ตำรับผักพื้นบ้านอาหารไทย**.
กรุงเทพฯ : แสงแดด.
- [14] นิรันดร คำนุ. (2548). **พลวัตภูมิปัญญาพื้นบ้านในเรื่องอาหารป่า : กรณีศึกษา
บ้านแก่งศิลา ตำบลเขื่อนอุบลรัตน์ อำเภอบุขลรัตน์ จังหวัดขอนแก่น**.
วิทยานิพนธ์ปริญญาศิลปศาสตรมหาบัณฑิต. ขอนแก่น : มหาวิทยาลัยขอนแก่น.
- [15] เสมียนทิพย์ ศิริจารุกุล. (2548). **ศึกษาการเปลี่ยนแปลงการบริโภคอาหารของคนไทย
ในเขตเมืองหลวงระหว่าง พ.ศ. 2394-2534**. ปริญญาโท ศศ.ม. (ประวัติศาสตร์).
กรุงเทพฯ : บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ.
- [16] สำนักบริการคอมพิวเตอร์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์. (2547). **อาหารไทย อาหาร
สุขภาพ**. สืบค้นเมื่อ 15 กรกฎาคม 2552, จาก <http://www.ku.ac.th/e-magazine/june47/know/food.html>.

กลยุทธ์การตลาดธุรกิจอาหารสำเร็จรูป
พร้อมรับประทานของกลุ่มคนวัยทำงาน
ในเขตกรุงเทพมหานครและปริมณฑล

Marketing Strategy on The Instant Food Business
Among the Working Age Consumers
in The Bangkok Metropolitan Area

วิทยาพล ธนวิศาลขจร¹

Wittayaphon Thanavisarnkajon¹

---

¹อ., สาขาวิชาการจัดการ คณะบริหารธุรกิจ สถาบันรัชต์ภาคย์ กรุงเทพฯ 10310

บทคัดย่อ

การวิจัยครั้งนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อ (1) ศึกษาองค์ประกอบของปัจจัยคุณลักษณะทั่วไปของผู้บริโภค (2) เพื่อวิเคราะห์อิทธิพลทางตรงและอิทธิพลทางอ้อม และ (3) เพื่อนำเสนอกลยุทธ์การตลาดธุรกิจอาหารสำเร็จรูปพร้อมรับประทาน พบว่า ความเห็นต่อปัจจัยคุณลักษณะทั้ง 4 ด้านคือ ทักษะคิด แรงจูงใจในการซื้อ ประสบการณ์ในการซื้อ และรูปแบบการดำเนินชีวิต ส่วนความคิดเห็นต่อประสิทธิผลของกลยุทธ์การตลาดธุรกิจอาหารสำเร็จรูปพร้อมรับประทานของกลุ่มคนวัยทำงาน ทั้ง 4 ด้านคือ ความพึงพอใจ การซื้อซ้ำ การแนะนำบอกต่อ และการรับรู้คุณภาพอาหารโดยรวมมีค่าเฉลี่ยอยู่ในระดับมาก

คำสำคัญ : กลยุทธ์การตลาด อาหารสำเร็จรูปพร้อมรับประทาน กลุ่มวัยทำงาน

Abstract

This objective research is to studies as following: (1) study the composition of the common features of the consumer (2) to analyze the influence of direct and indirect (3) to offer the marketing strategy of instant food business has found that the opinions on composition feature of all the 4 perspectives that consist of Attitude, Motivated, Experience and Lifestyle. Reviews on the effectiveness of the marketing strategy on the instant food business among the working age consumers all the 4 perspectives that consist of the satisfaction, the repeat purchasing, the referral and the perceived overall food quality is average at a high level.

Keywords : Marketing Strategy, Instant Food Business, Working Age Consumer

บทนำ

กรุงเทพมหานคร เมืองหลวงที่มีประชากรหนาแน่นมากกว่า 10 ล้านคน ด้วยวิถีชีวิตที่ปรับตัวสู่ความเป็นสังคมเมืองมากขึ้น (Urbanization) [1] การทำงานประจำวันที่ต้องเร่งรีบทำงานแข่งกับเวลาบางครั้งพบปัญหาจราจรในการเดินทาง ทำให้พฤติกรรมของผู้บริโภคเพิ่มความสำคัญกับปัจจัย ด้านความสะดวกสบาย ความรวดเร็วในการบริโภค การเตรียมการปรุงอาหารลง ทำให้ผู้บริโภคยุคใหม่หันมานิยมรับประทานสำเร็จรูปพร้อมรับประทานที่สะดวกพกพาง่ายมีความปลอดภัย รวมทั้งคุณค่าทางโภชนาการ จากสถิติข้อมูลของธุรกิจอาหารพร้อมทานด้วยมูลค่าตลาดปีละ 3,000 ล้านบาทในปี 2550 [2] และเติบโตต่อเนื่องมาถึงปีละ 5,200 ล้านบาทในปี 2554 ด้วยเหตุผลที่ว่าผลิตภัณฑ์อาหารสำเร็จรูปมีระยะเวลาในการเก็บรักษาได้นานกว่าอาหารสด ขนาดและน้ำหนักเบา ซึ่งสะดวกต่อการขนส่งมากกว่าอาหารสด ดังนั้น การส่งออกอาหารสำเร็จรูปพร้อมรับประทาน จึงเป็นการสร้างมูลค่าเพิ่มให้แก่อุตสาหกรรมอาหารของไทยมากยิ่งขึ้นในอนาคตอีกด้วย นอกจากนี้ กลุ่มประชาคมอาเซียนมีแนวโน้มการเปลี่ยนแปลงที่สำคัญ 3 ประการ [3] (1) การขยายตัวทางเศรษฐกิจที่ค่อนข้างสูงทำให้รายได้ต่อหัวของประชากรเพิ่มขึ้น (2) การขยายตัวและการเติบโตทางเศรษฐกิจในภูมิภาคอาเซียนโดยเฉลี่ยสูงกว่ากลุ่มสหภาพยุโรป และประเทศสหรัฐอเมริกา (3) สัดส่วนค่าใช้จ่ายด้านอาหารจะสูงขึ้นตามรายได้และรูปแบบการดำเนินชีวิตของสังคมเมือง รวมทั้งการขยายตัวและยกระดับของธุรกิจค้าปลีกสมัยใหม่ เช่น โมเดิร์นเทรด การขยายสาขาของซูเปอร์มาร์เก็ต มินิมาร์ท ตลอดจนร้านสะดวกซื้อเพื่อให้ผู้บริโภคเข้าถึงได้มากขึ้น ปัจจุบันผู้บริโภคมีพฤติกรรมกรรมการบริโภคที่เปลี่ยนแปลงไปจากเดิมทั้งด้านการผลิตและการบริโภค [4] อันเป็นผลมาจากพฤติกรรมของผู้บริโภคที่เปลี่ยนแปลงไป 3 ด้านสำคัญได้แก่ (1) การหันมามุ่งเน้นเรื่องสุขภาพจากปัญหาการเพิ่มขึ้นของผู้ป่วยโรคหัวใจ โรคเบาหวาน และโรคมะเร็ง ส่งผลให้เกิดการพัฒนาผลิตภัณฑ์อาหารที่ให้คุณค่าทางโภชนาการ (2) การหันมามุ่งเน้นเรื่องคุณภาพและความปลอดภัยของอาหารจากปัญหาโรคระบาดที่เกิดกับสัตว์ อาทิ ไข้หวัดนก รวมทั้งเชื้อแบคทีเรียที่ปนมากับอาหาร ทำให้ผู้ผลิตอาหารคิดค้นผลิตภัณฑ์อาหารที่เน้นความเป็นธรรมชาติผ่านการปรุงแต่งน้อยมาจากแหล่งผลิตมีคุณภาพ เพื่อสร้างความมั่นใจในการบริโภคมากขึ้น และ (3) เรื่องคุณภาพชีวิตที่ดีซึ่งนำไปสู่การเปลี่ยนแปลงที่เกิดจากสภาพการเปลี่ยนแปลงทางวิถีการดำเนินชีวิตประจำวันของผู้บริโภคทำให้ผู้บริโภคส่วนใหญ่หันไปบริโภคอาหารพร้อมปรุง (Ready-to-cook) และอาหารพร้อมรับประทาน (Ready-to-eat) ซึ่งหาซื้อได้ง่าย

ดังนั้น การปรับปรุงและพัฒนาของอุตสาหกรรมอาหารสำเร็จรูปพร้อมรับประทาน ในด้านต่าง ๆ ผู้ประกอบการ จะต้องใช้ทั้งงบประมาณการลงทุนและวิจัยเพื่อพัฒนาผลิตภัณฑ์และต้องเผชิญกับการแข่งขันทางการตลาดอีกด้วย โดยเฉพาะการใช้ส่วนผสมทางการตลาดบริการ มาใช้เป็นกลยุทธ์การตลาดในการกระตุ้น ผู้บริโภคให้เกิดความสนใจ และมีความมั่นใจในคุณภาพของอาหารสำเร็จรูปพร้อมรับประทาน ซึ่งผู้ประกอบการจะต้องมีความพร้อมในการแข่งขันกันอย่างเสรีและเป็นธรรม โดยหันมาพัฒนาปรับปรุงประสิทธิภาพการผลิตของตน จากปัญหาดังกล่าวผู้วิจัยจึงมีความสนใจศึกษากลยุทธ์การตลาดธุรกิจอาหารสำเร็จรูปพร้อมรับประทานของกลุ่มคนวัยทำงาน ในเขตกรุงเทพมหานครและปริมณฑลโดย เลือกศึกษาในกรณีของกลุ่มคนวัยทำงานที่มีประสบการณ์ในการบริโภคหรือซื้อรับประทาน

วัตถุประสงค์

1. ศึกษาองค์ประกอบของปัจจัยคุณลักษณะทั่วไปของผู้บริโภค ปัจจัยพฤติกรรมของผู้บริโภค ปัจจัยกลยุทธ์และประสิทธิผลของกลยุทธ์การตลาดธุรกิจอาหารสำเร็จรูปพร้อมรับประทาน
2. เพื่อวิเคราะห์อิทธิพลทางตรงและทางอ้อมของปัจจัยคุณลักษณะทั่วไปของผู้บริโภค ปัจจัยพฤติกรรมของผู้บริโภคที่ส่งผลต่อปัจจัยกลยุทธ์การตลาดอาหารสำเร็จรูปพร้อมรับประทาน และประสิทธิผลของกลยุทธ์
3. เพื่อนำเสนอรูปแบบกลยุทธ์การตลาดธุรกิจอาหารสำเร็จรูปพร้อมรับประทานของกลุ่มคนวัยทำงาน ในเขตกรุงเทพมหานครและปริมณฑล

ระเบียบวิธีการศึกษา

การวิจัยเรื่องกลยุทธ์การตลาดธุรกิจอาหารสำเร็จรูปพร้อมรับประทานกลุ่มคนวัยทำงานในเขตกรุงเทพมหานคร และปริมณฑล จากการศึกษาแนวคิด ทฤษฎี และ งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง กับปัจจัยต่าง ๆ ซึ่งเกี่ยวข้องกับกลยุทธ์การตลาดธุรกิจอาหารสำเร็จรูปพร้อมรับประทานกลุ่มคนวัยทำงาน มีดังนี้

1. ปัจจัยคุณลักษณะทั่วไปของผู้บริโภค ประกอบด้วย ทศนคติของผู้บริโภค แรงจูงใจในการซื้อ ประสบการณ์ในการซื้อ และรูปแบบการดำเนินชีวิตของผู้บริโภค โดยใช้แนวความ

คิดของ Kerin, R.A., [5] กล่าวว่า ทักษะคติของผู้บริโภคคือความโน้มเอียงที่เกิดจากสิ่งที่ได้เรียนรู้มาก่อนต่อสิ่งหนึ่งสิ่งใดซึ่งสอดคล้องกับความชอบหรือไม่ชอบของบุคคลนั้น ทักษะคติเกิดขึ้นจากค่านิยมและความเชื่อ ซึ่งส่งผลสู่วิธีการปฏิบัติหรือพฤติกรรมของผู้บริโภคในแต่ละช่วงเวลา

ปาลิดา ไชยวงศ์ [6] ศึกษาเรื่องพฤติกรรมทางเลือกซื้ออาหารสำเร็จรูปแช่แข็งของนักศึกษามหาวิทยาลัยเชียงใหม่ โดยมีวัตถุประสงค์ในการศึกษาเพื่อศึกษาพฤติกรรมทางเลือกซื้ออาหารสำเร็จรูปแช่แข็ง

2.ปัจจัยพฤติกรรมของผู้บริโภค ประกอบด้วย เหตุผลที่ซื้อ ช่วงเวลาที่ซื้อ ความถี่ในการซื้อ ระยะเวลาในการซื้อ สถานที่ซื้อ และวันที่ซื้อ

Schiffman, L. G. & Kanuk, L. L. [7] ได้กล่าวว่า การที่ผู้บริโภคค้นหาข้อมูลในการซื้อ การใช้บริการ การประเมินการใช้ และการไม่ใช้สินค้าหรือบริการที่ผู้บริโภคคาดหวังจะตอบสนองความต้องการในการซื้อและการใช้จ่ายค่าตอบแทนที่จะช่วยให้นักการตลาดสามารถวางกลยุทธ์ที่ตอบสนองความพึงพอใจผู้บริโภคได้อย่างถูกต้องเหมาะสม ได้แก่ ซื้อเพื่ออะไร ซื้อเมื่อใด ซื้อที่ไหน และซื้ออย่างไร

นงลักษณ์ สุธัญญา [8] ศึกษาเรื่อง ปัจจัยที่มีผลต่อพฤติกรรมของผู้บริโภคในการเลือกซื้ออาหารแช่แข็งสำเร็จรูป กรณีศึกษาอาหารประเภทซาลาเปา ในเขตกรุงเทพมหานคร พบว่าลักษณะการซื้อซาลาเปาของผู้บริโภค คือ ร้านสะดวกซื้อต่าง ๆ โดยมีความถี่ ซื้อ 2-3 ครั้งต่อสัปดาห์ โดยเห็นว่าซาลาเปามีความน่าสนใจมากกว่าอาหารประเภทอื่น ๆ

จิรวรรณ ตีประเสริฐ และคณะ [9] วิจัยเรื่องการศึกษาปัจจัยที่มีความสัมพันธ์ต่อความพึงพอใจและพฤติกรรมการซื้อสินค้าผ่านร้านค้าปลีกสมัยใหม่ของผู้บริโภค : กรณีศึกษาพื้นที่กรุงเทพมหานคร เชียงใหม่ นครราชสีมา ภูเก็ต โดยมีวัตถุประสงค์ 2 ประการ ได้แก่ เพื่อศึกษาเปรียบเทียบข้อมูลด้านประชากรศาสตร์ ในจังหวัดนครราชสีมา จังหวัดภูเก็ต กรุงเทพมหานคร และจังหวัดเชียงใหม่ และเพื่อศึกษาความพึงพอใจและพฤติกรรมการซื้อสินค้าในร้านค้าปลีกสมัยใหม่

3. ปัจจัยกลยุทธ์การตลาดธุรกิจอาหารสำเร็จรูปพร้อมทาน ประกอบด้วย ผลผลิตต้นทุน ราคา สถานที่หรือช่องทางจัดจำหน่าย การส่งเสริมการตลาด บุคลากร กระบวนการให้บริการ และสิ่งแวดล้อมทางกายภาพ

Kotler, P. & Keller, K. [10] ได้เสนอแนวความคิดการตลาดสมัยใหม่เรียกส่วนผสมการตลาดบริการนี้ว่า 7 P's ซึ่งมีองค์ประกอบทั้ง 7 ด้านดังนี้ (1) ด้านผลิตภัณฑ์ ซึ่งประกอบ

ด้วยคุณภาพผลิตภัณฑ์ รูปแบบผลิตภัณฑ์ ความทนทาน การออกแบบ ตราสินค้า รวมถึง การบรรจุหีบห่อ (2) ด้านราคา คือจำนวนเงินที่บุคคลจ่ายเพื่อซื้อสินค้าหรือบริการซึ่งแสดง เป็นมูลค่าที่ผู้บริโภคจ่ายเพื่อแลกเปลี่ยนกับผลประโยชน์ที่ได้รับจากการใช้สินค้าหรือบริการ (3) ด้านสถานที่จัดจำหน่ายต้องคำนึงถึงการเข้าถึงสะดวกในการซื้อสินค้าหรือบริการ (4) ด้านการส่งเสริมการตลาด เป็นกระบวนการด้านการติดต่อสื่อสารทางการตลาดใช้การสื่อสาร เพื่อกระจายข้อมูลไปยังลูกค้าให้ตรงตามพฤติกรรม (5) ด้านบุคลากร หรือพนักงานซึ่งต้อง อาศัยการคัดเลือกบุคลากร การฝึกอบรม การจูงใจ เพื่อให้สามารถสร้างความพึงพอใจ (6) ด้านกระบวนการบริการ เป็นการนำเสนอด้านบริการให้กับผู้ใช้บริการเพื่อมอบการให้ บริการอย่างถูกต้องรวดเร็ว และ (7) ด้านสิ่งแวดล้อม ทางกายภาพ เป็นการสร้างและนำ เสนอลักษณะทางกายภาพและรูปแบบการบริการ

ดวงใจ หทัยวิวัฒน์กุล [11] ศึกษาเรื่องพฤติกรรมการซื้ออาหารสำเร็จรูปของผู้บริโภค ในจังหวัดสุราษฎร์ธานี โดยมีวัตถุประสงค์ เพื่อศึกษาพฤติกรรมการซื้ออาหารสำเร็จรูป ศึกษา ระดับปัจจัยทางการตลาดที่มีผลต่อพฤติกรรมการซื้ออาหารสำเร็จรูป ศึกษาความสัมพันธ์ ระหว่างปัจจัยส่วนบุคคลกับพฤติกรรมการซื้ออาหารสำเร็จรูป ศึกษาความสัมพันธ์ระหว่าง ปัจจัยทางการตลาด กับพฤติกรรมการซื้ออาหารสำเร็จรูป และศึกษาปัญหาและข้อเสนอแนะ ในการซื้ออาหารสำเร็จรูปของผู้บริโภคในจังหวัดสุราษฎร์ธานี

4. ประสิทธิผลของกลยุทธ์การตลาดอาหารสำเร็จรูปพร้อมรับประทาน ประกอบด้วย ความพึงพอใจของผู้บริโภค การซื้อซ้ำ การแนะนำบอกต่อ และการรับรู้คุณภาพสินค้า

Pollack, [12] ศึกษาเกี่ยวกับความสัมพันธ์ระหว่างคุณภาพการบริการที่ส่งผลต่อความ พึงพอใจของผู้บริโภคต่อความตั้งใจใช้บริการของลูกค้าร้านอาหารและลูกค้าที่ใช้บริการทาง โทรศัพท์ในประเทศอเมริกา พบว่าสิ่งแวดล้อมทางกายภาพมีความสัมพันธ์เชิงบวกกับความ พึงพอใจและความพึงพอใจของผู้บริโภคมีความสัมพันธ์เชิงบวกกับการบอกต่อและความ ตั้งใจซื้อบริการ

Kotler, P., Kartajaya, H. & Setawan, I. [13] กล่าวถึงความครบถ้วนของปัจจัย ส่วนผสมทางการตลาดบริการ (Service Marketing Mix) หรือ 7 Ps ทั้งสินค้าและบริการ ว่าเริ่มตั้งแต่ ราคา ช่องทางจัดจำหน่าย และการส่งเสริมการตลาดที่สามารถตอบสนองความ ต้องการของลูกค้าได้อย่างแท้จริง และมีสภาพแวดล้อมให้ลูกค้ามีความรู้สึกปลอดภัย มีสิ่ง อำนาจความสะดวกที่เพียงพอซึ่งการใช้กลยุทธ์ให้เกิดประสิทธิผล ประกอบด้วย การสร้าง ความพึงพอใจให้แก่ลูกค้า เกิดการซื้อซ้ำ มีการแนะนำบอกต่อ และมีการรับรู้ในคุณภาพสินค้า

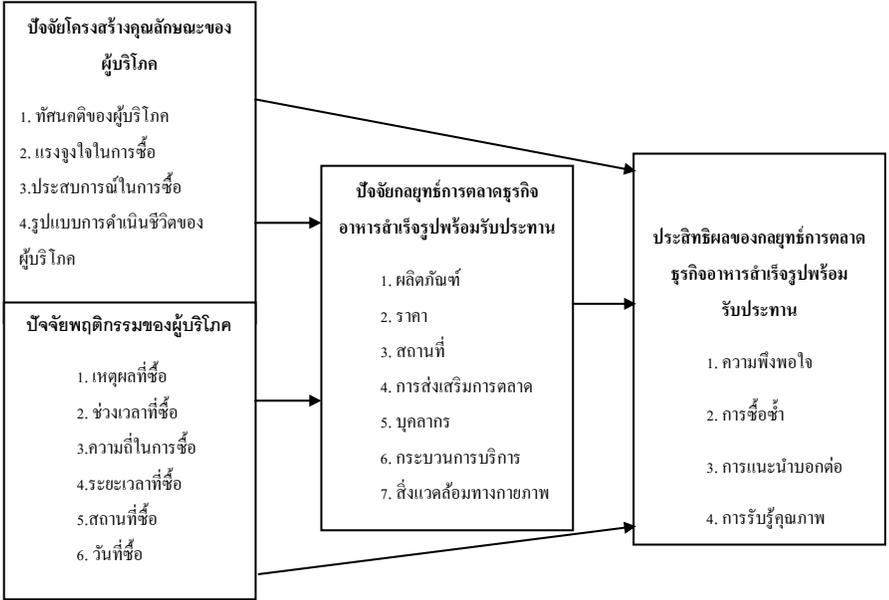
งานวิจัยของอาภรณ์ วาฤทธิ [14] วิจัยเรื่องพฤติกรรมการซื้อกาแฟสำเร็จรูปพร้อมดื่มบรรจุกระป๋องของผู้บริโภคในอำเภอเมือง จังหวัดเชียงใหม่ พบว่าผู้บริโภคมีการรับรู้คุณภาพของสินค้าและบริการก่อนและหลังการซื้อ โดยมีความพึงพอใจในการดื่มกาแฟสำเร็จรูป และต้องการบอกต่อพร้อมความจงรักภักดีในตราয়ี่ห้อนั้น ๆ และพร้อมสำหรับการซื้อครั้งต่อไปเนื่องจากความสะดวก ง่าย และรวดเร็ว

มนูญ จันทรประสิทธิ์ [15] ศึกษาวิจัยเรื่อง การเปรียบเทียบพฤติกรรมระหว่างการซื้อสินค้าในตลาดสดและซูเปอร์มาร์เก็ตในกรุงเทพมหานคร มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาการเปรียบเทียบพฤติกรรมระหว่างการซื้อสินค้าในตลาดสด และซูเปอร์มาร์เก็ตในกรุงเทพมหานคร พบว่าผู้บริโภคมีพฤติกรรมการซื้อสินค้าในตลาดสดและซูเปอร์มาร์เก็ตแตกต่างกันด้านการรับรู้ด้านคุณค่าโดยรวม แรงจูงใจโดยรวมทัศนคติโดยรวม ด้านผลิตภัณฑ์แต่ละประเภท ทัศนคติ โดยรวม ด้านส่วนประสมการตลาดและความภักดี มีความสัมพันธ์กับพฤติกรรมการซื้อสินค้าในตลาดสดและซูเปอร์มาร์เก็ตแตกต่างกันโดยมีความสัมพันธ์ในทิศทางเดียวกัน

ธนรัตน์ ใจดี [16] ศึกษาวิจัยเรื่อง ปัจจัยที่มีผลต่อการตัดสินใจของประชาชนในการเลือกใช้บริการร้านอาหาร ในจังหวัดสุราษฎร์ธานี เพื่อศึกษาพฤติกรรมการใช้บริการร้านอาหาร ศึกษาปัจจัยที่มีผลต่อการตัดสินใจเลือกใช้บริการร้านอาหาร ศึกษาการเปรียบเทียบปัจจัยที่มีผลต่อการตัดสินใจเลือกใช้บริการร้านอาหาร จำแนกตามปัจจัยส่วนบุคคล และศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างปัจจัยที่มีผลต่อการตัดสินใจของประชาชนในการเลือกใช้บริการร้านอาหารกับพฤติกรรมการใช้บริการร้านอาหารในจังหวัดสุราษฎร์ธานี กลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการศึกษา คือ ผู้ที่เคยใช้บริการร้านอาหารในจังหวัดสุราษฎร์ธานี

ณรงค์ รุ่งจำ [17] ได้สำรวจอาหารพร้อมปรุงโอกาสของผู้ผลิตของผู้บริโภคยุคใหม่ และพบว่าปัจจุบัน อาหารไทยทั้งอาหารคาว อาหารหวาน และอาหารว่าง กำลังได้รับความนิยมจากผู้บริโภคทั้งในประเทศและต่างประเทศเป็นอย่างมาก เนื่องจากการประกอบอาหารไทยมีลักษณะเฉพาะตัวโดดเด่นตั้งแต่การคัดสรรเครื่องปรุง การจัดเตรียม ตลอดจนถึงวิธีการปรุง ดังนั้น ทางเลือกหนึ่งของผู้บริโภคที่ต้องการรับประทานอาหารไทยโดยไม่ต้องเสียเวลาและยุ่งยากในการปรุงอาหาร คือ อาหารที่พร้อมบริโภค เพียงแค่ผู้บริโภคนำไปอุ่น อบ นึ่ง หรือเข้าเตาไมโครเวฟก็สามารถรับประทานได้ทันที จากการศึกษาแนวคิด ทฤษฎี และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง ผู้วิจัยสามารถกำหนดกรอบแนวคิดการวิจัย ดังแสดงในภาพ 1

กรอบแนวคิดการวิจัย

ตัวแปรอิสระ (Independent Variables) → ตัวแปรแทรก (Intervening Variables) → ตัวแปรตาม (Dependent Variables)

รูปแบบการศึกษា

การศึกษาในครั้งนี้มีลักษณะการศึกษาเชิงพรรณนา (Descriptive research) และ การใช้ Structural equation modeling (SEM) การวิจัยยุคสังคมความรู้โดยใช้รูปแบบการวิจัยเชิงปริมาณ (Quantitative research) ที่ใช้การวิจัยเชิงสำรวจ (Survey research) ซึ่งจะใช้แบบสอบถามเป็นเครื่องมือในการวิจัย เพื่อสำรวจตัวแปรในการวิจัย

ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง

ประชากรที่ศึกษาคั้งนี้ ได้แก่ ผู้บริโภคอาหารพร้อมรับประทานที่มีประสบการณ์ในการผู้บริโภค หรือการซื้ออาหารสำเร็จรูปพร้อมรับประทานตามร้านค้าปลีกในกรุงเทพมหานครและปริมณฑล

กลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการวิจัยคั้งนี้ได้แก่ผู้บริโภคอาหารพร้อมรับประทาน ในเขต

กรุงเทพมหานครและปริมณฑล เนื่องจากงานวิจัยนี้ใช้สถิติสมการเชิงโครงสร้าง (SEM : Structural Equation Model) ในการวิเคราะห์ข้อมูลและกลุ่มตัวอย่างมีขนาดใหญ่นั้นมีโอกาสดำเนินการจะมีการแจกแจงแบบไม่ปกติ ดังนั้น จำนวนตัวอย่างที่จะใช้ในการวิจัยนี้ควรกำหนดให้มีขนาดเท่ากับ 20 เท่าหรือมากกว่าของตัวแปรทั้งหมดในกรอบแนวคิดของการวิจัย ซึ่งจากกรอบแนวคิดของผู้วิจัยนั้นมีตัวแปรทั้งหมด 21 ตัวแปร ดังนั้น จึงใช้ขนาดตัวอย่างเท่ากับ 420 ตัวอย่าง

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

การศึกษาวิจัยเรื่องกลยุทธ์การตลาดธุรกิจอาหารสำเร็จรูปพร้อมรับประทานในเขตกรุงเทพมหานครและปริมณฑล เป็นการวิจัยเชิงปริมาณ (Quantitative Research) และเครื่องมือที่ใช้ในการศึกษาวิจัยเพื่อเก็บรวบรวมข้อมูล ได้แก่ แบบสอบถาม (Questionnaire) โดยการใช้แบบสอบถามสำหรับสอบถามความเห็นของผู้บริโภคอาหารสำเร็จรูปพร้อมรับประทานในเขตกรุงเทพมหานครและปริมณฑล โดยแบ่งแบบสอบถามออกเป็น 5 ส่วน ดังนี้ ส่วนที่ 1 เป็นข้อมูลข้อคำถามเกี่ยวกับปัจจัยส่วนบุคคลของผู้ตอบแบบสอบถาม ประกอบด้วย เพศ อายุ สถานภาพสมรส ระดับการศึกษา อาชีพ และรายได้ครอบครัวเฉลี่ยต่อเดือน เป็นการวัดแบบตรวจสอบรายการ

ส่วนที่ 2 เป็นข้อมูลข้อคำถามเกี่ยวกับปัจจัยพฤติกรรมของผู้บริโภคประกอบด้วย เหตุผลที่ซื้อ ช่วงเวลาที่ซื้อ ความถี่ในการซื้อ ระยะเวลาที่ซื้อ สถานที่ซื้อ และวันที่ซื้อ เป็นการวัดแบบตรวจสอบรายการ (Check list)

ส่วนที่ 3 เป็นข้อมูลข้อคำถามเกี่ยวกับปัจจัยโครงสร้างคุณลักษณะของผู้บริโภค ประกอบด้วย ทักษะคิดของผู้บริโภค แรงจูงใจในการซื้อประสบการณ์ในการซื้อ และรูปแบบการดำเนินชีวิต เป็นแบบมาตราส่วนประมาณค่า (Rating scale) 5 ระดับ

ส่วนที่ 4 เป็นข้อมูลข้อคำถามเกี่ยวกับปัจจัยกลยุทธ์การตลาดธุรกิจอาหารพร้อมรับประทาน ประกอบด้วยผลิตภัณฑ์ ราคา สถานที่หรือช่องทางการจัดจำหน่ายการส่งเสริมการตลาด บุคลากร กระบวนการให้บริการ และสิ่งแวดล้อมทางกายภาพ เป็นแบบมาตราส่วนประมาณค่า (Rating scale) 5 ระดับ

ส่วนที่ 5 เป็นข้อมูลข้อคำถามเกี่ยวกับประสิทธิผลของกลยุทธ์การตลาดธุรกิจอาหารพร้อมรับประทานประกอบด้วย ความพึงพอใจ การซื้อซ้ำ การแนะนำบอกต่อ และการรับ

รู้คุณภาพอาหาร เป็นแบบมาตราส่วนประมาณค่า (Rating scale) 5 ระดับ

การวิเคราะห์ข้อมูล

การวิจัยครั้งนี้ผู้วิจัยวิเคราะห์ข้อมูล โดยใช้สถิติสำหรับวิเคราะห์ข้อมูล มีดังนี้

1. การศึกษาปัจจัยส่วนบุคคล ปัจจัยโครงสร้างคุณลักษณะของผู้บริโภค ปัจจัยพฤติกรรมของผู้บริโภค ปัจจัยกลยุทธ์การตลาดธุรกิจอาหารสำเร็จรูปพร้อมรับประทาน และประสิทธิผลของกลยุทธ์การตลาดธุรกิจอาหารสำเร็จรูปพร้อมรับประทาน สถิติที่ใช้ ได้แก่ สถิติเชิงพรรณนา (Descriptive statistics) ประกอบด้วย การแจกแจงความถี่ (Frequencies distribution) ค่าร้อยละ (Percentage) และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (Standard deviation)

2. การวิเคราะห์อิทธิพลทางตรงและอิทธิพลทางอ้อมระหว่างปัจจัยโครงสร้างคุณลักษณะของผู้บริโภค ปัจจัยพฤติกรรมของผู้บริโภค ปัจจัยกลยุทธ์การตลาดธุรกิจอาหารสำเร็จรูปพร้อมรับประทานกับประสิทธิผลของกลยุทธ์การตลาดธุรกิจอาหารสำเร็จรูปพร้อมรับประทาน สถิติที่ใช้ในการวิเคราะห์ ได้แก่ ค่าความสัมพันธ์เชิงเส้น (Path analysis) สำหรับการอธิบายเส้นทางอิทธิพลความสัมพันธ์กับข้อมูลเชิงประจักษ์

3. การนำเสนอรูปแบบกลยุทธ์การตลาดธุรกิจอาหารสำเร็จรูปพร้อมรับประทานในกรุงเทพมหานครและปริมณฑล วิเคราะห์โดยใช้สมการโครงสร้าง (SEM: Structural Equation Modeling)

กลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้ ได้แก่ ผู้บริโภคอาหารสำเร็จรูปพร้อมรับประทาน กลุ่มคนวัยทำงานที่มีประสบการณ์ในการบริโภคตามร้านค้าปลีก อาทิ โมเดิร์นเทรด ซูเปอร์มาร์เก็ต บิ๊กซี โลตัส และร้านสะดวกซื้อ การวิจัยครั้งนี้ใช้สถิติสมการเชิงโครงสร้าง (SEM: Structural Equation Model) ในการวิเคราะห์ข้อมูล เนื่องจากกลุ่มตัวอย่างมีขนาดใหญ่ มีโอกาสที่ตัวแปรจะมีการแจกแจงแบบไม่ปกติ จากตัวแปรในโมเดลสมการโครงสร้างทั้งหมดมีจำนวน 21 ตัว ดังนั้น จึงกำหนดขนาดตัวอย่างทั้งหมดมีขนาดเป็น 20 เท่าของตัวแปร ทำให้ได้ขนาดตัวอย่างเท่ากับ 420 ตัวอย่าง

ผลการศึกษา

1. ปัจจัยส่วนบุคคลของผู้ตอบแบบสอบถาม พบว่าเป็นเพศหญิงคิดเป็นร้อยละ 51.60 มีอายุ ระหว่าง 31-40 ปี ร้อยละ 38.10 มีสถานภาพสมรสแล้ว ร้อยละ 57.90 มีการศึกษาระดับปวส./อนุปริญญาหรือเทียบเท่า ร้อยละ 61.90 มีอาชีพเป็นพนักงานบริษัท มีรายได้เฉลี่ยต่อเดือน 10,001-20,000 บาท

2. ปัจจัยพฤติกรรมของผู้บริโภค พบว่าให้ความสำคัญกับความสะดวกในการซื้อ ร้อยละ 70.10 มีความถี่ในการซื้ออาหารสำเร็จรูปพร้อมรับประทานโดยเฉลี่ยมากกว่า 10 ครั้งต่อเดือน ร้อยละ 40 ซื้อในช่วงเวลา 08.01-12.00 น. ร้อยละ 38.10 ส่วนใหญ่จะใช้เวลาในการเลือกซื้อประมาณ 10 นาทีหรือน้อยกว่า ร้อยละ 46.30 สถานที่ที่ชอบไปเลือกซื้อมากที่สุดคือร้านสะดวกซื้อ ร้อยละ 48.40 และส่วนใหญ่จะเลือกซื้อในทุก ๆ วันที่สะดวกซื้อ ร้อยละ 42.10

3. ปัจจัยโครงสร้างคุณลักษณะทั่วไปของผู้บริโภค 4 ด้าน ได้แก่ ด้านทัศนคติมีค่าเฉลี่ยโดยรวมอยู่ในระดับปานกลาง ด้านแรงจูงใจในการซื้อ ด้านประสบการณ์ในการซื้อ และรูปแบบการดำเนินชีวิตมีค่าเฉลี่ยโดยรวมอยู่ในระดับมาก

4. ปัจจัยกลยุทธ์การตลาดอาหารสำเร็จรูปพร้อมรับประทาน 7 P's ได้แก่ ด้านผลิตภัณฑ์มีค่าเฉลี่ยความคิดเห็นอยู่ในระดับปานกลาง ด้านราคา ด้านสถานที่จัดจำหน่าย ด้านส่งเสริมการขาย ด้านพนักงานบริการ ด้านกระบวนการ และด้านสิ่งแวดล้อมทางกายภาพ มีค่าเฉลี่ยความคิดเห็นอยู่ในระดับมาก

5. ประสิทธิภาพของกลยุทธ์การตลาดอาหารสำเร็จรูปพร้อมรับประทาน ด้านการแนะนำและบอกต่อ ด้านการซื้อซ้ำ ด้านการรับรู้คุณภาพ และด้านความพึงพอใจ มีค่าเฉลี่ยความคิดเห็นอยู่ในระดับมาก

6. ปัจจัยคุณลักษณะทั่วไปของผู้บริโภคมีอิทธิพลต่อปัจจัยกลยุทธ์การตลาดอาหารสำเร็จรูปพร้อมรับประทาน โดยมีค่าสัมประสิทธิ์อิทธิพล เท่ากับ 0.82

7. ปัจจัยคุณลักษณะทั่วไปของผู้บริโภคมีอิทธิพลต่อประสิทธิภาพกลยุทธ์การตลาดอาหารสำเร็จรูปพร้อมรับประทาน มีค่าสัมประสิทธิ์อิทธิพล เท่ากับ 0.64

8. ปัจจัยพฤติกรรมของผู้บริโภคมีอิทธิพลต่อปัจจัยกลยุทธ์การตลาด มีค่าสัมประสิทธิ์อิทธิพล เท่ากับ 0.42

9. ปัจจัยพฤติกรรมของผู้บริโภคมีอิทธิพลต่อประสิทธิภาพกลยุทธ์การตลาด มีค่าสัมประสิทธิ์อิทธิพล เท่ากับ 0.38

10. ปัจจัยกลยุทธ์การตลาดมีอิทธิพลต่อประสิทธิผลกลยุทธ์การตลาด มีค่าสัมประสิทธิ์อิทธิพล เท่ากับ 0.63

การตรวจสอบรูปแบบกลยุทธ์การตลาดธุรกิจอาหารสำเร็จรูปพร้อมรับประทานเขตกรุงเทพมหานครและปริมณฑล ผลวิจัยครั้งนี้มีค่าสถิติที่ใช้ตรวจสอบความสอดคล้องระหว่างโมเดลสมมติฐานเชิงทฤษฎีกับข้อมูลเชิงประจักษ์ ได้แก่ ค่าไคสแควร์ (Chi-square) มีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05 ความน่าจะเป็น (p)=0.00 โดยมี ค่าไคสแควร์ (Chi-square)=543, $df=201$, $\chi^2/df=2.70$ ซึ่งควรมีค่าน้อยกว่า 3 [18] เมื่อพิจารณาดัชนีกลุ่มที่กำหนดไว้ที่ระดับมากกว่า 0.90 พบว่าดัชนี GFI (Goodness of Fit)=0.91, AGFI (Adjusted Goodness of Fit)=0.91, NFI (Normed Fit Index)=0.93 และ IFI=0.91 CFI (Comparative Fit Index)=0.91 ผ่านตามเกณฑ์ [18] และดัชนี SRMR ที่กำหนดไว้ตามเกณฑ์ที่ระดับน้อยกว่า 0.06 พบว่าค่าดัชนี SRMR=0.05 และค่า CN (Critical N)=207 ที่กำหนดไว้ตามเกณฑ์ที่ระดับมากกว่า 200

ความสัมพันธ์ของรูปแบบกลยุทธ์การตลาดธุรกิจอาหารสำเร็จรูปพร้อมรับประทานในเขตกรุงเทพมหานครและปริมณฑล ผลวิจัยพบว่าค่าน้ำหนักองค์ประกอบมาตรฐาน (Factor loading) สรุปได้ดังนี้

1. โครงสร้างคุณลักษณะของผู้บริโภคมีค่าน้ำหนักองค์ประกอบมาตรฐาน (Factor loading) มีความสัมพันธ์เชิงบวก เรียงจากมากไปน้อย ดังนี้ ด้านประสบการณ์ในการซื้อ=0.63 ด้านแรงจูงใจในการซื้อ=0.61 ด้านรูปแบบการดำเนินชีวิต=0.56 และด้านทัศนคติ=0.48

2. ปัจจัยพฤติกรรมของผู้บริโภคมีค่าน้ำหนักองค์ประกอบมาตรฐาน (Factor Loading) มีความสัมพันธ์เชิงบวก เรียงจากมากไปน้อย ดังนี้ ด้านความถี่ในการซื้อ =0.75 ด้านเหตุผลหรือวัตถุประสงค์ในการซื้อ=0.74 ด้านวันที่เลือกซื้อ=0.65 ด้านช่วงเวลา que เลือกซื้อ=0.53 ด้านเวลาที่ใช้ในการเลือกซื้อ=0.52 และสถานที่ que เลือกซื้อ=0.48

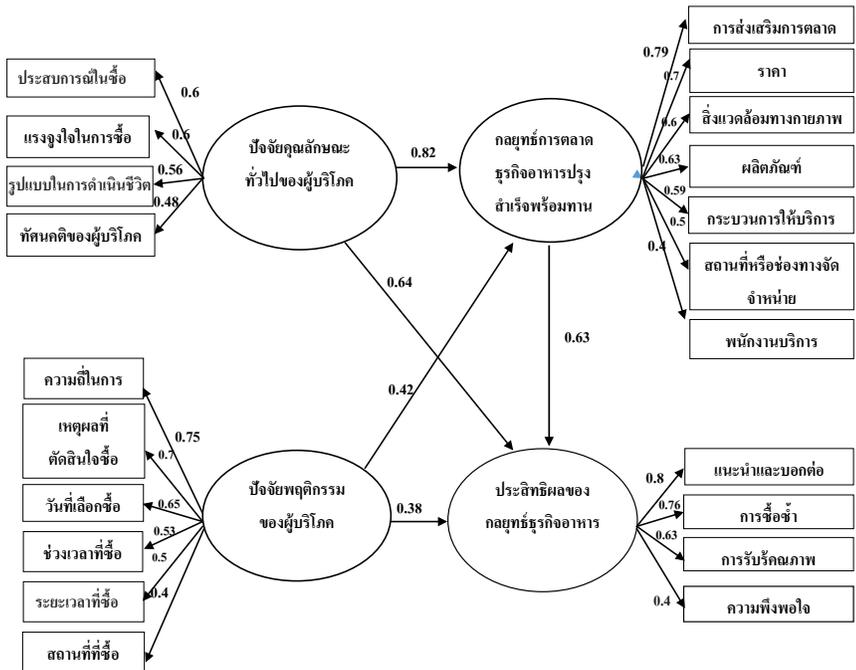
3. ปัจจัยกลยุทธ์การตลาดธุรกิจอาหารสำเร็จรูปพร้อมรับประทานทั้ง 7 ด้านมีค่าน้ำหนักองค์ประกอบมาตรฐาน (Factor loading) มีความสัมพันธ์เชิงบวก เรียงจากมากไปน้อย ดังนี้ การส่งเสริมการขาย=0.79 ราคา=0.76 สิ่งแวดล้อมทางกายภาพ=0.65 ผลัดกันท์=0.63 กระบวนการให้บริการ=0.59 สถานที่หรือช่องทางจัดจำหน่าย=0.53 และพนักงานบริการ=0.43

4. ปัจจัยประสิทธิผลของกลยุทธ์การตลาดธุรกิจอาหารสำเร็จรูปพร้อมรับประทาน มีค่าน้ำหนักองค์ประกอบมาตรฐาน (Factor Loading) มีความสัมพันธ์เชิงบวก เรียงจากมากไปน้อย ดังนี้ การแนะนำบอกต่อ=0.81 การซื้อซ้ำ=0.76 การรับรู้คุณภาพ=0.63 และความพึงพอใจ=0.4

สรุปผลการศึกษา

จากผลการศึกษาพบว่า ผู้ตอบแบบสอบถามส่วนใหญ่เป็นเพศหญิง มีอายุระหว่าง 31-40 ปี ร้อยละ 38.10 มีสถานภาพสมรสแล้ว มีการศึกษาระดับ ปวส./อนุปริญญาหรือเทียบเท่า มีอาชีพเป็นพนักงานบริษัท มีรายได้เฉลี่ย 10,001-20,000 บาท มีเหตุผลหรือวัตถุประสงค์ในการซื้ออาหารสำเร็จรูปพร้อมรับประทาน คือ มีความสะดวกในการซื้อ มีความถี่ในการซื้ออาหารสำเร็จรูปพร้อมรับประทานโดยเฉลี่ย มากกว่า 10 ครั้งต่อเดือน ในช่วงเวลา 08.00-12.00 น.(เช้าถึงเที่ยง) ซึ่งจะใช้เวลาในการเลือกซื้ออาหารนาน ประมาณ 10 นาที สถานที่ที่ช้อปปิ้งเลือกซื้ออาหารสำเร็จรูปพร้อมรับประทานมากที่สุด คือ ร้านสะดวกซื้อ โดยผู้ตอบแบบสอบถามให้ความเห็นต่อปัจจัยคุณลักษณะทั่วไปของผู้บริโภค ทั้ง 4 ด้าน ประกอบด้วยทัศนคติของผู้บริโภค แรงจูงใจในการซื้อ ประสบการณ์ในการซื้อ และรูปแบบการดำเนินชีวิต โดยภาพรวมมีค่าเฉลี่ยความคิดเห็นอยู่ในระดับมาก ให้ความสำคัญหรือแสดงความคิดเห็นต่อปัจจัยกลยุทธ์การตลาดอาหารสำเร็จรูปพร้อมรับประทานทั้ง 7 ด้าน ประกอบด้วย ผลิตรถยนต์ ราคา สถานที่ หรือช่องทางจัดจำหน่าย การส่งเสริมการขาย พนักงานบริการ กระบวนการให้บริการ และสิ่งแวดล้อมทางการกายภาพ โดยภาพรวมมีค่าเฉลี่ยของความคิดเห็นอยู่ในระดับมาก ให้ความสำคัญต่อประสิทธิผลของกลยุทธ์ การตลาดอาหารสำเร็จรูปพร้อมรับประทาน ทั้ง 4 ด้าน ประกอบด้วย ความพึงพอใจ การซื้อซ้ำ การแนะนำบอกต่อ และการรับรู้คุณภาพอาหาร โดยรวมมีค่าเฉลี่ยอยู่ในระดับมาก อิทธิพลทางตรงและทางอ้อมของปัจจัยคุณลักษณะทั่วไปของผู้บริโภค ปัจจัยพฤติกรรมของผู้บริโภคที่ส่งผลต่อปัจจัยกลยุทธ์การตลาดธุรกิจอาหารสำเร็จรูปพร้อมรับประทาน และประสิทธิผลของกลยุทธ์การตลาดธุรกิจอาหารสำเร็จรูปพร้อมรับประทาน พบว่า (1) ปัจจัยคุณลักษณะทั่วไปของผู้บริโภคมีอิทธิพลทางตรงต่อปัจจัยกลยุทธ์การตลาด และมีอิทธิพลทั้งทางตรงและทางอ้อมต่อประสิทธิผลของกลยุทธ์การตลาดธุรกิจอาหารสำเร็จรูปพร้อมรับประทาน (2) ปัจจัยพฤติกรรมของผู้บริโภคมีอิทธิพลทางตรงต่อปัจจัยกลยุทธ์การตลาด และ

มีอิทธิพลทางตรงและทางอ้อมต่อประสิทธิผลของกลยุทธ์การตลาดธุรกิจอาหารสำเร็จรูปพร้อมรับประทานกลุ่มคนวัยทำงาน และ (3) การตรวจสอบรูปแบบกลยุทธ์การตลาดธุรกิจอาหารสำเร็จรูปพร้อมรับประทานในเขตกรุงเทพมหานครและปริมณฑลในครั้งนี้ ค่าสถิติที่ใช้ตรวจสอบความสอดคล้องของโมเดลสมมติฐานเชิงทฤษฎีกับข้อมูลเชิงประจักษ์อยู่ในเกณฑ์ยอมรับได้ทุกค่าโดยมีค่าสถิติไคสแควร์ = 543, ค่าองศาอิสระ $df = 201$, $x^2/df = 2.70$, $GFI = 0.91$, $AGFI = 0.91$, $NFI = 0.93$, $IFI = 0.91$, $CFI = 0.90$, $SRMR = 0.07$, $RMSEA = 0.05$, และค่า $CN = 207$ ผ่านเกณฑ์ที่กำหนดไว้ทุกค่า จึงสรุปได้ว่า รูปแบบกลยุทธ์การตลาด ธุรกิจอาหารสำเร็จรูปพร้อมรับประทานในเขตกรุงเทพมหานครและปริมณฑล มีความสอดคล้องกับข้อมูลเชิงประจักษ์ พบว่าควรให้ความสำคัญกับกลยุทธ์การตลาดของธุรกิจอาหารสำเร็จรูปพร้อมรับประทานในส่วนของความพึงพอใจและการบริการที่ประทับใจ (รายละเอียดดังภาพที่ 2)

ภาพที่ 2 ค่าน้ำหนักองค์ประกอบของกลยุทธ์การตลาดธุรกิจอาหารสำเร็จรูปพร้อมรับประทานกลุ่มคนวัยทำงาน ในเขตกรุงเทพมหานคร และปริมณฑล

ข้อเสนอแนะ

1. ผู้ประกอบการใช้เป็นแนวทางในการจัดทำแผนการดำเนินงานธุรกิจตลาดอาหารสำเร็จรูปพร้อมรับประทานได้อย่างเหมาะสม

2. การนำรูปแบบกลยุทธ์การตลาดไปใช้ให้ได้ผลดีนั้น ผู้ประกอบการต้องให้ความสำคัญกับกลยุทธ์ทางตลาดมากที่สุดในด้านการส่งเสริมการตลาด และราคาผลิตภัณฑ์ โดยกำหนดให้เหมาะสมกับปริมาณและคุณภาพเพื่อสร้างความพึงพอใจให้เกิดการแนะนำบอกต่อ และให้เกิดการซื้อซ้ำต่อไป

การวิจัยครั้งต่อไปผู้วิจัยเห็นว่าควรมีการศึกษาเพิ่มเติมในเรื่องดังต่อไปนี้

1. การนำเสนอเกี่ยวกับการตลาดของธุรกิจอาหารสำเร็จรูปพร้อมรับประทาน ทั่วทั้งประเทศไทยเพื่อเปรียบเทียบกับมีการเลือกใช้กลยุทธ์ที่เหมือนกันหรือแตกต่างกันหรือไม่อย่างไร

2. ปัจจัยคุณลักษณะทั่วไปของผู้บริโภคที่มีทัศนคติ ด้านคุณค่าของอาหารที่มีต่อสุขภาพและความปลอดภัยงานวิจัย พบว่ามีความคิดเห็นในระดับปานกลาง ดังนั้น จำเป็นอย่างยิ่งที่ผู้ประกอบการต้องสร้างความมั่นใจให้ผู้บริโภคได้รับรู้ในคุณค่าทางด้านโภชนาการและความปลอดภัยจากวัตถุดิบต่าง ๆ ที่นำมาปรุงอาหารอย่างถูกต้อง

3. ปัจจัยกลยุทธ์การตลาดธุรกิจอาหารสำเร็จรูปพร้อมรับประทาน ด้านผลิตภัณฑ์งานวิจัยพบว่ามีความคิดเห็นในระดับปานกลาง ดังนั้น ผู้ประกอบการต้องสร้างมั่นใจมากยิ่งขึ้นต่อการบรรจุภัณฑ์ที่มีความปลอดภัย มีตรารับรองมาตรฐานการปรุงที่สะอาด และให้คุณค่าทางโภชนาการ

4. กลยุทธ์การตลาดธุรกิจอาหารสำเร็จรูปพร้อมรับประทานควรศึกษากลุ่มผู้สูงอายุสำหรับผลิตภัณฑ์อาหารที่มุ่งดูแลด้านสุขภาพโดยเฉพาะเพื่อขยายตลาดและเพิ่มโอกาสทางธุรกิจต่อไป

กิตติกรรมประกาศ

บทความวิจัยครั้งนี้สำเร็จด้วยดีเพราะได้รับความอนุเคราะห์จาก ศาสตราจารย์ ดร.นราศรี ไวนิชกุล ดร.ปริญ ลักษิตามาต และดร.ศิวรัตน์ ณ ปทุม ที่กรุณาให้ข้อเสนอแนะที่เป็นประโยชน์ในการแก้ไขปรับปรุงงานวิจัยครั้งนี้ ตลอดจนเพื่อน ๆ และครอบครัวที่เป็นกำลังใจด้วยดีเสมอมา

เอกสารอ้างอิง

- [1] สุภมาศ อังศุโชติ สมถวิล วิจิตรวรรณ และรัชนีกุล ภิญโญภาณุวัฒน์. (2554). **สถิติวิเคราะห์สำหรับการวิจัยทาง สังคมศาสตร์และพฤติกรรมศาสตร์: เทคนิคการใช้โปรแกรม LISREL**. กรุงเทพฯ : เจริญดีมีนคังการพิมพ์. 38.
- [2] กัลยา วานิชย์บัญชา. (2551). **การวิเคราะห์สถิติ : สถิติสำหรับการบริหารและการวิจัย** (พิมพ์ครั้งที่ 11). กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- [3] ศูนย์วิจัยกสิกรไทย. (2550, พฤศจิกายน). **แนวโน้มอาหารเสริมสุขภาพปี 51**. ปรับพฤติกรรม ภาวะค่าครองชีพ. 13(2065). สืบค้นเมื่อ 30 ตุลาคม 2557, จาก <http://www.library.dip.go.th/>.
- [4] ปาณทิพย์ เปลี่ยนโมฬี. (2552). “อาหารพร้อมบริโภคโอกาสของ SMEs ไทย”, **อุตสาหกรรมสาร**. 52 (ฉบับเดือนมกราคม-กุมภาพันธ์). กรุงเทพฯ : ซี แอด โพรโมชั่น (1997).
- [5] Kerin, R.A., Hartley, S.W. and Rudelius, W. (2009). **Marketing 9th ed. The Core**. Boston : McGraw Irwin.
- [6] ปาไลดา ไชยวงศ์. (2553). **พฤติกรรมทางเลือกซื้ออาหารสำเร็จรูปแช่แข็งของนักศึกษา มหาวิทยาลัยเชียงใหม่**. แบบฝึกหัดการวิจัย 751409. คณะเศรษฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่.
- [7] Schiffman, L. G. and Kanuk, L. L. (2010). **Consumer behavior 10th ed.** New Jersey: Prentice Hall International.
- [8] นางลักษณ์ สุธีัญญา. (2551). **ปัจจัยที่มีผลต่อพฤติกรรมของผู้บริโภคในการเลือกซื้ออาหารแช่แข็งสำเร็จรูป**. กรณีศึกษา อาหารประเภท ซาลาเปา ในเขต กรุงเทพมหานคร. วิทยานิพนธ์ เศรษฐศาสตรมหาบัณฑิต สาขาเศรษฐศาสตร์ธุรกิจ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.
- [9] จีรวรรณ ดีประเสริฐ และคณะ. (2552). **ปัจจัยที่มีความสัมพันธ์ต่อความพึงพอใจและพฤติกรรมซื้อสินค้าผ่านร้านค้าปลีกสมัยใหม่ของผู้บริโภค : กรณีศึกษาพื้นที่ กรุงเทพมหานคร เชียงใหม่ นครราชสีมา ภูเก็ต** พฤติกรรมซื้อสินค้าในร้านค้าปลีกของผู้บริโภคในเขตกรุงเทพมหานคร. สาขาวิชาบริหารธุรกิจ มหาวิทยาลัยสยาม.

- [10] Kotler, P. and Keller, K. (2012). **Marketing Management : The millennium.** New Jersey : Prentice -Hall Inc.
- [11] ดวงใจ หทัยวิวัฒน์กุล. (2554). **พฤติกรรมการณ์ซื้ออาหารสำเร็จรูปของผู้บริโภคในจังหวัดสุราษฎร์ธานี.** วิทยานิพนธ์ บริหารธุรกิจมหาบัณฑิต สาขาวิชาบริหารธุรกิจ บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยราชภัฏสุราษฎร์ธานี.
- [12] Pollack. (2009). **Comparative analysis of marketing strategies for manufactures' and retailers' brands.** n.p.
- [13] Kotler, P. Kartajaya, H. and Setawan, I. (2010). **The Marketing 3.0.** New Jersey : John Wiley & Sons Inc.
- [14] อารมณ์ วาฤทธิ์. (2542). **พฤติกรรมการณ์ซื้อกาแฟสำเร็จรูปพร้อมดื่มบรรจุกระป๋องของผู้บริโภคใน อำเภอเมือง จังหวัดเชียงใหม่.** วิทยานิพนธ์ บริหารธุรกิจมหาบัณฑิต สาขาบริหารธุรกิจ คณะบริหารธุรกิจ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่.
- [15] มนูญ จันทร์ประสิทธิ์. (2552). “อาหารพร้อมทาน อาหารพร้อมปรุง”, **อุตสาหกรรมสาร.** 52 (ฉบับเดือนมกราคม-กุมภาพันธ์). กรุงเทพฯ : ซี แอด โพรโมชั่น (1997).
- [16] ดนุรัตน์ ใจดี. (2553). **ปัจจัยที่มีผลต่อการตัดสินใจของประชาชนในการเลือกใช้บริการร้านอาหาร ในจังหวัดสุราษฎร์ธานี.** วิทยานิพนธ์ หลักสูตรบริหารธุรกิจมหาบัณฑิต สาขาวิชาบริหารธุรกิจ มหาวิทยาลัยราชภัฏสุราษฎร์ธานี
- [17] ณรงค์ ฐัจจา. (2552). “อาหารพร้อมปรุงโอกาสของผู้ผลิตทางเลือกของผู้บริโภคยุคใหม่”, **อุตสาหกรรมสาร.** 52 (ฉบับเดือนมกราคม-กุมภาพันธ์). กรุงเทพฯ : ซี แอด โพรโมชั่น (1997).
- [18] Jöreskog, K. and Sörbom, D. (2002). **PRELIS 2 : User's Reference Guide (Scientific Software International.** Lincolnwood, Software International, Lincolnwood.
- [19] Diamantopoulos, A. and Siguaw, J. (2000). **Introducing LISREL SAGE.** London.

หลักและวิธีสอนคุณธรรม จริยธรรมที่เหมาะสม
กับเยาวชนจากวรรณกรรมท้องถิ่นภาคใต้
ชุด วรรณกรรมทักษิณ : วรรณกรรมคัดสรร

The Principles and The Teaching Device of The Virtue,
Morality Appropriately for Youth in
The Southern Literary Work “WANNAKAMTHAKSIN:
WANNAKAMKUTSON”

พัชลินจ์ จินนุ่น¹ คุณัญญ์ สมชนะกิจ² และธนภัทร เต็มรัตน์ะกุล³

Phatchalin Jeennoon¹, Kunaj Somchanakit²
and Tanapat Temrattanakul³

¹อ.ดร., สาขาวิชาภาษาไทย คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยทักษิณ สงขลา 90000

²อ.ดร., สาขาวิชาภาษาตะวันออก คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยทักษิณ สงขลา 90000

³อ.ดร., สาขาวิชาบรรณารักษศาสตร์ สารสนเทศศาสตร์ และนิเทศศาสตร์ คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยทักษิณ สงขลา 90000

บทคัดย่อ

การวิจัยนี้เพื่อศึกษาหลักและวิธีสอนคุณธรรม จริยธรรมที่เหมาะสมกับเยาวชนจากวรรณกรรมทักษิณ: วรรณกรรมคัดสรร จำนวน 13 เรื่อง ได้แก่ จันทาคดคำกาพย์ วันคารคำกาพย์ ป้องครกคำกาพย์ เจ็ดจาคำกาพย์ นายตันคำกาพย์ สุทธิกรรมชาดกคำกาพย์ เต่าทองคำกาพย์ พระรถเมรีคำกาพย์ สุบินชาดกคำกาพย์ พระวรวงศ์คำกาพย์ พระวรินทร์คำกาพย์ พญาหงส์คำกาพย์ และเสื่อโค ก กา คำกาพย์ โดยเน้นวิจัยเอกสาร ผลการศึกษาพบว่าหลักคุณธรรม จริยธรรมที่เหมาะสมกับเยาวชนจากวรรณกรรมมี 2 ประเด็น คือหลักคุณธรรม จริยธรรมสำหรับการพัฒนาตนเอง ได้แก่ การใฝ่เรียนรู้ ความเชื่อมั่นในตนเอง การพึ่งตนเอง การมีสำนึกทางศีลธรรม ความขยันหมั่นเพียร ความมีระเบียบวินัย การมีปัญญารู้ซัด ความรอบคอบ ความพอเพียง ความอดทนอดกลั้น ความรับผิดชอบในหน้าที่ และความสัตย์สุจริต และหลักคุณธรรม จริยธรรมสำหรับการอยู่ร่วมกับผู้อื่น ได้แก่ ความมีน้ำใจ ความกตัญญูกตเวที ความเสียสละเพื่อส่วนรวม ความสามัคคี ความมีมนุษยสัมพันธ์ ความเป็นประชาธิปไตย และความสุภาพ หลักคุณธรรม จริยธรรมเหล่านี้สอดคล้องกับแนวพระบรมราโชวาทในพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติของรัฐบาล ฉบับที่ 11 (พ.ศ. 2555-2559) และนโยบายของมหาวิทยาลัยทักษิณ (พ.ศ.2555-2556) ทำให้เห็นถึงความทันสมัย เหมาะที่จะนำไปปรับใช้ในการเรียนการสอนและการดำเนินชีวิตประจำวัน สำหรับวิธีสอนคุณธรรม จริยธรรมจากวรรณกรรมมี 5 วิธี ได้แก่ การบอกคุณธรรม จริยธรรมของตัวละครโดยตรง การเปรียบเทียบให้เห็นพฤติกรรมของผู้ที่มีและไม่มีคุณธรรม จริยธรรมแบบคู่ขนาน การจัดให้มีบุคคลที่น่าเชื่อถือช่วยวิจารณ์และแก้ไขข้อบกพร่องด้านคุณธรรม จริยธรรม การยกย่อง ชมเชยและให้รางวัลสำหรับการประพฤติดี มีคุณธรรม จริยธรรม และการสร้างกฎเกณฑ์หรือสถานการณ์ เพื่อเน้นย้ำพฤติกรรมด้านคุณธรรม จริยธรรมโดยหน่วยงานต่าง ๆ ในสังคมน่าจะนำวิธีการเหล่านี้ไปปรับใช้เพื่อให้เกิดประโยชน์สูงสุดแก่เยาวชน

คำสำคัญ : หลักและวิธีสอนคุณธรรม จริยธรรมเยาวชน วรรณกรรมท้องถิ่นภาคใต้

Abstract

This research aims to study the principles and the teaching devices of the appropriate virtue and morality for youth through 13 selected stories in the Southern literary work titled “WANNAKAMTHAKSIN: WANNAKAMKUTSON”, and the research is based on documentary research. The selected stories include ChanthakhadKamKaap, WankanKamkaap, PongklongKamkaap, ChedjaKamkaap, NaidanKamKaap, SuthiKamChadokKamkaap, Taothong KamKaap, PhrarotmeriKamkaap, SubinchadokKamkaap, PhraworawongKamkaap, PhraworapinKamkaap, PhayahongKamkaap, and SuachokokaKamkaap. The research results reveal that the principles of the appropriate virtue and morality for youth in the Southern literary work have covered 2 aspects. The first one is the principles of self-development which focusing on pursuing knowledge, self-confidence, self-sufficiency, moral conscience, diligence, discipline, brilliance, carefulness, sufficiency, patience, responsibility, and faithfulness. And the second one is the principles of living with others which focusing on kindness, gratitude, sacrifice, agreement, interpersonal relations, democracy, and politeness. These principles correspond with the royal guidance and the National Economic and Social Development Plan no. 11 (B.E.2555-2559), and the yearly policy of Thaksin University (B.E. 2555-2556) which are proved to be modern and appropriate for adapting to the teaching and pursuing daily life. The teaching devices appeared in the Southern literary work have been revealed in 5 methods which include telling the virtue, morality of the character directly, comparison of the behavior of those with and without the parallel virtue and morality, setting the trusted people to help in debugging and criticism, praising and giving rewards for good behavior of the virtue and morality, and regularizing the situations to emphasize the virtue and morality. It is recommended that any social agencies should adapt these methods to maximize the benefits for youth.

Keywords : The Principles and The Teaching Device, Virtue, Morality, Youth, The Southern Literary Work

บทนำ

วรรณกรรมท้องถิ่นภาคใต้มีการสร้างสรรค์กันมาอย่างยาวนาน นอกจากจากมีไว้เพื่อความสนุกสนานเพลิดเพลินแล้ว ยังเป็นแหล่งอบรมคุณธรรมและจริยธรรมที่เหมาะสมแก่คนในสังคมด้วย ดังที่ชวน เพชรแก้ว [1] กล่าวว่าวรรณกรรมท้องถิ่นภาคใต้นอกจากมีไว้เพื่อฝึกฝนให้กุลบุตรอ่านออกเขียนได้แล้ว ยังใช้เป็นแนวประพฤติปฏิบัติที่ตรงมาควบคู่ไปด้วย เพราะใช้อบรมสั่งสอนเยาวชน ให้รู้ดีรู้ชั่ว รู้บาปบุญคุณโทษ รู้คุณของผู้มีพระคุณ ฯลฯ โดยผู้แต่งนิยมเขียนเป็นกาพย์ เพราะกาพย์มีท่วงทำนองที่เหมาะสมในการสวดหนังสือสำหรับวรรณกรรมท้องถิ่นภาคใต้ที่ได้รับความนิยมในภาคใต้เป็นอย่างมาก คือวรรณกรรมประเภทนิทาน เนื่องจากให้ทั้งสาระคำสอนที่มีประโยชน์ และวิธีการสอนที่ดี ปัจจุบันมีการรวบรวมไว้ในหนังสือชุด วรรณกรรมทักษิณ : วรรณกรรมคัดสรร¹ มีนัยแสดงให้เห็นว่าวรรณกรรมกลุ่มนี้เป็นวรรณกรรมที่ได้รับการคัดสรรจากนักวิชาการในระดับหนึ่งแล้วว่ามีคุณค่าควรแก่การอ่านและศึกษาหาความรู้ต่อไป โดยเฉพาะอย่างยิ่ง การให้เยาวชน ซึ่งในที่นี่หมายถึงนิสิตนักศึกษาในระดับอุดมศึกษามีโอกาสได้เรียนรู้หลักคุณธรรม จริยธรรมสำคัญ นอกเหนือจากการอ่านเพื่อความเพลิดเพลินเพียงอย่างเดียว ดังที่สำนักงานส่งเสริมและพิทักษ์เด็ก [2] กล่าวว่า การเปิดโอกาสให้เด็กและเยาวชนอ่านวรรณกรรมที่อยู่นอกจากหนังสือเรียนเป็นการเสริมสร้างด้านคุณธรรม จริยธรรมได้ทางหนึ่ง โดยคุณธรรม จริยธรรมจากวรรณกรรมจะค่อย ๆ เชื่อมประสานสู่จิตใจจนกลายเป็นส่วนหนึ่งของชีวิต ยิ่งในพ.ศ. 2552-2561 รัฐบาลประกาศให้เป็นทศวรรษแห่งการอ่าน รวมทั้งให้การอ่านเป็นวาระแห่งชาติด้วย การเล็งการวรรณกรรมเพื่อให้เด็กและเยาวชนอ่านโดยมีวิธีการปลูกฝังที่ดีจึงส่งเสริมแนวคิดนี้ได้ น่าสนใจว่า หลักคุณธรรม จริยธรรมที่ปรากฏในนิทานคำกลอนชุดนี้สอดคล้องกับนโยบายส่งเสริมเรื่องคุณธรรม จริยธรรมตามแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติของ

¹ วรรณกรรมทักษิณ: วรรณกรรมคัดสรร คือชื่อหนังสือโครงการวิจัยซึ่งศ.ชวน เพชรแก้ว และคณะจัดทำไว้มีจำนวน 13 เล่ม 84 เรื่องหนังสือชุดนี้ได้รับการคัดสรรมาจากวรรณกรรมปริทัศน์ซึ่งมีจำนวน 435 เรื่อง มีเนื้อหาสาระครอบคลุมทั้งศิลาจารึกและจารึกลักษณะอื่น ประวัติศาสตร์ พงศาวดาร ตำนาน บันทึก เหตุการณ์ ประเพณี และพิธีกรรม สุภาษิต คำกลอน ตำรา ฯลฯ

รัฐบาล ฉบับที่ 11 (พ.ศ. 2555-2559) ที่มุ่งพัฒนาคนให้มีคุณธรรม จริยธรรม [3] และนโยบายของมหาวิทยาลัยทักษิณ ประการสำคัญ คือสอดคล้องกับพระบรมราโชวาทในพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ดังพระบรมราโชวาทในพิธีพระราชทานปริญญาบัตรของวิทยาลัยวิชาการศึกษาวันที่ 30 พฤศจิกายน 2515 ความว่า

ขณะนี้รู้สึกกันทั่วไปว่า มีปัญหาเยาวชนในบ้านเมืองมากขึ้น เนื่องจากเหตุหลายกระแส ความจริง เยาวชนมิได้ต้องการที่จะทำตัวให้ยุ่งยากแต่อย่างใด แต่โดยเหตุที่ไม่ได้รับความเอาใจใส่ดูแลเท่าที่ควร และขาดที่พึ่ง ขาดผู้ที่จะให้ความรู้ ให้คำแนะนำที่ถูกต้องเหมาะสม เขาจึงต้องกลายเป็นบุคคลที่เป็นปัญหาแก่สังคม เป็นหน้าที่ของท่านทั้งหลาย ผู้เป็นครูเป็นอาจารย์เป็นผู้บริหารการศึกษาที่จะต้องช่วยเหลือเขาด้วยหลักวิชา และความสามารถ ทุกคนได้เรียนวิชาการแนะนำมาแล้ว ควรจะได้นำหลักการมาปฏิบัติ เพื่อให้เยาวชนได้รับประโยชน์อันแท้จริง โดยเฉพาะอย่างยิ่งการแนะนำทางความประพฤติและจิตใจ [4]

จากการทบทวนงานวิจัยที่ศึกษาหลักและวิธีสอนคุณธรรม จริยธรรม ผู้วิจัยพบว่ามี การศึกษากันอย่างแพร่หลายทั้งจากนวนิยาย ละครโทรทัศน์ ภาพยนตร์ การละเล่นพื้นบ้าน หนังสือแบบเรียน นิทานและวรรณกรรมมุขปาฐะอื่น ๆ ในส่วนที่เป็นของท้องถิ่นภาคใต้ เช่น อุดม หนูทอง [5] ศึกษาจริยธรรมในวรรณกรรมคำสอนภาคใต้ เสริมศรี อนันตพงศ์ [6] ศึกษา จริยธรรมที่ปรากฏในการละเล่นพื้นบ้านภาคใต้ และสืบพงศ์ ธรรมชาติ [7-8] วิเคราะห์ จริยธรรมในวรรณกรรมท้องถิ่นประเภทนิทานประโลมโลก และจากวรรณกรรมมุขปาฐะใน จังหวัดนครศรีธรรมราช ผลการศึกษาสรุปได้ว่านักวิจัยเน้นศึกษาหลักคุณธรรม จริยธรรม ยังไม่เน้นศึกษาวิธีการสอน และการเชื่อมโยงกับสังคม ที่สำคัญคือยังไม่มีการศึกษาใน วรรณกรรมทักษิณ : วรรณกรรมคัดสรร ผู้วิจัยจึงมีความเห็นว่า วรรณกรรมภาคใต้ ชุด วรรณกรรมทักษิณ : วรรณกรรมคัดสรร เป็นวรรณกรรมที่น่าศึกษาประเด็นดังกล่าว ซึ่งการ ศึกษาวรรณกรรมชุดนี้จะเป็นการศึกษาหลักและวิธีสอนคุณธรรม จริยธรรมที่สะท้อนจาก วรรณกรรมเพื่อคู่สอดคล้องกับคำสอนในยุคปัจจุบันอย่างไรบ้าง ด้วยเหตุนี้ ผู้วิจัยจึงสนใจ ที่จะศึกษาหลักและวิธีการสอนคุณธรรม จริยธรรมต่อไป

ระเบียบวิธีการศึกษา

การวิจัยนี้เป็นการวิจัยเอกสาร (Documentary Research) โดยเป็นงานวิจัยเชิงคุณภาพที่เน้นวิเคราะห์ตัวบทเป็นสำคัญ ในการศึกษาครั้งนี้ผู้วิจัยจะศึกษาหลักและวิธีสอนคุณธรรม จริยธรรมที่สะท้อนจากรวรรณกรรมที่กษนิพนสมัยโบราณ ซึ่งบันทึกในหนังสือบุดหรือสมุดข่อยมาก่อน ต่อมาจึงมีการนำมาปริวรรตเป็นอักษรวิธีปัจจุบัน เพื่อคว้าวรรณกรรมที่กษนิพนทั้ง 13 เรื่องสอดคล้องกับนโยบายการปลูกฝังคุณธรรม จริยธรรมของหน่วยงานในยุคปัจจุบันอย่างไรบ้าง ซึ่งได้แก่ หลักคุณธรรม จริยธรรมตามแนวพระบรมราโชวาทในพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว นโยบายส่งเสริมคุณธรรม จริยธรรมตามแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติของรัฐบาล ฉบับที่ 11 (พ.ศ. 2555-2559) และนโยบายส่งเสริมคุณธรรม จริยธรรมของมหาวิทยาลัยทักษิณ (พ.ศ.2555-5556)

ภูมิหลังเกี่ยวกับคุณธรรม จริยธรรมและนโยบายการส่งเสริมคุณธรรม จริยธรรมในสังคมไทย

1.1 ความหมายและความสำคัญของคุณธรรม จริยธรรม

คุณธรรม จริยธรรมคือคุณลักษณะ สภาวะ หรือสภาพของคุณงามความดีที่บุคคลมีอยู่ และแสดงออกหลักทางการประพฤติปฏิบัติของการอยู่ร่วมกับคนในสังคมอย่างถูกต้อง ดีงาม และเหมาะสม สอดคล้องกับกฎเกณฑ์และมาตรฐานของการประพฤติปฏิบัติในสังคม เพื่อนำไปสู่การประพฤติปฏิบัติต่อตนเองและการอยู่ร่วมกับคนในสังคมอย่างสงบสุข

คำว่าคุณธรรม จริยธรรม แม้จะเป็นคนละคำ แต่ก็ควรจะใช้คู่กัน ด้วยเหตุผลที่ว่าทั้ง 2 คำมีความหมายที่ทับซ้อนกันอยู่ แยกออกจากกันยาก ดังทศนา เขมมณี [9] กล่าวว่า คุณธรรม จริยธรรมและค่านิยมมีส่วนคล้ายคลึงและสัมพันธ์กัน คุณธรรมเป็นสภาวะภายในจิตใจของมนุษย์ที่เป็นไปในทางที่ถูกต้อง ดีงาม จริยธรรมเป็นเรื่องของการแสดงออก การประพฤติปฏิบัติ ซึ่งสะท้อนคุณธรรมภายในให้เห็นเป็นรูปธรรม ในขณะที่สุพจน์ ไช้มุกดี ก็กล่าวสอดคล้องกัน ดังที่ว่า

คุณธรรมและจริยธรรมเป็นคำที่มีความหมายใกล้เคียงกัน และผู้ใ้ มักใช้ควบคู่กันเสมอ โดยสรุปแล้วหมายความถึงกฎเกณฑ์ในเรื่องของความประพฤติของมนุษย์ ซึ่งเกิดขึ้นจากธรรมชาติของมนุษย์เอง หรือเกิดจากกระบวนการกล่อมเกลามาทางสังคมในเรื่องของการประพฤติปฏิบัติในสิ่งที่ดีงาม มนุษย์ผู้เจริญใช้เป็นแนวทางในการควบคุมตนเอง ทำให้การรู้จักไตร่ตรอง แยกแยะว่าสิ่งใดควรทำสิ่ง

ใดไม่ควรทำ กฎเกณฑ์ในทางสังคมดังกล่าวนี้เป็นที่ยอมรับกันว่า เป็นสิ่งดีงาม ควรประพฤติปฏิบัติ เป็นเครื่องมือในการกำกับบุคคล ให้คิดดีและทำดี สภาวะนี้เกิดขึ้นและดำรงอยู่ในจิตใจของบุคคลผู้ เจริญทุกขณะ แม้กระทั่งการแสดงกริยาอาการออกสู่ภายนอก และเป็นเครื่องกำกับบุคคลมิให้ตกไปสู่ที่ต่ำทราม [10]

การมีคุณธรรม จริยธรรมเป็นสิ่งสำคัญเป็นอย่างมาก เพราะคุณธรรม จริยธรรมเป็น เรื่องของความประพฤติปฏิบัติที่ถูกต้องเหมาะสม ผู้ที่มีคุณธรรม จริยธรรมจะทำหน้าที่ของ ตนเองได้อย่างสมบูรณ์ เว้นสิ่งควรเว้น ทำสิ่งควรทำ หากคนในสังคมต่างก็มีคุณธรรม จริยธรรมจะทำให้พบแต่ความสุข การงานเจริญก้าวหน้า อัตราของชนชั้นลดน้อยลง ความ สัมพันธของมนุษย์ก็จะดำเนินไปในทางสร้างสรรค์ สามารถลดปัญหา และขจัดปัญหาที่จะ เกิดขึ้นแก่ตน สังคม และประเทศชาติได้ สอดคล้องกับที่โกวิท ประวาลพุกฤษ์ และภณิดา คุสกูล [11] กล่าวว่าจริยธรรมเป็นสิ่งจำเป็นและมีความสำคัญต่อมนุษย์ทั้งโดยส่วนตนและ ส่วนรวม เป็นปัจจัยพื้นฐานช่วยให้สังคมมีความสงบเรียบร้อย และก้าวไปสู่การพัฒนาอย่าง เป็นระบบ มนุษย์จึงเพียงเอาจริยธรรมที่มีอยู่ในตนออกมาใช้และช่วยกันพัฒนา หากทำได้ ก็จะช่วยสร้างสรรค์และพัฒนาวัฒนธรรมของชาติต่อไป

1.2 นโยบายการส่งเสริมคุณธรรม จริยธรรมให้แก่เยาวชนของหน่วยงานต่าง ๆ ในสังคม

ปัจจุบันทั้งจากองค์กรภาครัฐและภาคเอกชนต่างก็พยายามผลักดันให้ผู้บริหารบ้าน เมืองและนักการเมืองในระดับต่าง ๆ นำเรื่องคุณธรรม จริยธรรมมาใช้เป็นหลักในการบริหาร บ้านเมือง [12] ดังที่ผู้วิจัยจะนำเสนอรายละเอียดของหน่วยงานในสังคมที่สำคัญ ๆ ดังต่อไปนี้

1.2.1 การส่งเสริมคุณธรรม จริยธรรมในพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว พระบาท สมเด็จพระเจ้าอยู่หัวทรงแสดงความห่วงใยในการเปลี่ยนแปลงทางจริยธรรมของสังคมไทย ในปัจจุบันเป็นอย่างมาก ดังพระบรมราโชวาทที่พระราชทานแก่พุทธสมาคมแห่งประเทศไทย ทัวราชอาณาจักร เมื่อวันที่ 18 พฤศจิกายน 2532 [13] ว่า “ทุกวันนี้ความคืดอ่านและความ ประพฤติหลาย ๆ อย่างซึ่งแต่ก่อนถือว่าเป็นความชั่ว ความผิด ได้กลายเป็นสิ่งที่คนในสังคม ยอมรับ แล้วพากันประพฤติปฏิบัติโดยไม่รู้สึกละสังเสียดจนทำให้เกิดปัญหาและทำให้ วิถีชีวิตของแต่ละคนมีดมนลงไป...จำเป็นต้องแก้ไขด้วยการกันฝืนคืดสิ่งที่กล่าวนั้น” จึงมี

การนำหลักคุณธรรม จริยธรรมตามแนวพระบรมราโชวาทในพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวมากล่าวถึงกันเป็นจำนวนมาก ดังไกรยุทธ ธีรตยาสินันท์ [14] ได้เรียบเรียงแนวพระบรมราโชวาทเรื่องคุณธรรม จริยธรรมที่พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่พระราชทานในโอกาสต่าง ๆ ซึ่งเหมาะสมกับนิสิตนักศึกษา ว่าประกอบด้วยคุณธรรม 4 กลุ่ม คือ คุณธรรมชุดปัจจัยแรงผลักดัน ได้แก่ ความขยันหมั่นเพียร ความอดทน และการมีวินัย เป็นแรงผลักดันให้นิสิตนักศึกษามีความพยายามในการทำกิจกรรมต่าง ๆ ให้บรรลุผล ประการที่สองคือคุณธรรมชุดปัจจัยหล่อเลี้ยง ได้แก่ ฉันทะ ความรับผิดชอบ ความสำนึกในหน้าที่ และความกตัญญู ช่วยผลักดันคุณธรรมชุดแรกให้มืออย่างสม่ำเสมอ ประการที่สามคุณธรรมชุดปัจจัยเหนี่ยวรั้ง ได้แก่ ความมีสติ ความรอบคอบ และความตั้งใจให้ดี ซึ่งคอยเหนี่ยวรั้งไม่ให้แรงผลักดันในตัวบุคคลไปสู่ผลที่ไม่พึงปรารถนา และประการสุดท้าย คุณธรรมชุดปัจจัยสนับสนุน ได้แก่ ความเมตตา ความปรารถนาดีต่อกัน ความไม่เห็นแก่ตัว ความไม่เอารอดเอาเปรียบ อื้อเพื่อเผื่อแผ่ ถ้อยทีถ้อยอาศัย และสนับสนุนให้โอกาสผู้อื่นมีส่วนร่วมในความสำเร็จ ส่วนสำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา [15] ได้รวบรวมพระบรมราโชวาทในพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวด้านการพัฒนาคุณธรรม จริยธรรมในพิธีพระราชทานปริญญาบัตรของมหาวิทยาลัยในกำกับของรัฐ พ.ศ. 2493-2544 ว่าทรงเน้นหลักธรรมที่สำคัญ เช่น การคิดที่เป็นกลาง การรักษาความสัตย์ ความจริงใจในอันที่จะประพฤติปฏิบัติ ทั้งต่อตนเอง ต่อคน และต่อบ้านเมือง การมีศรัทธาที่ถูกต้อง ความอดทนเพียร ความไม่ประมาท ความตั้งใจมั่นคง มีปัญญารู้ชัดในงานที่ปฏิบัติ ความตั้งใจจริง ความมีสติรอบคอบ ความมีวินัย การคิดด้วยความรอบคอบและบริสุทธิ์กรรมั่นคงในสุจริตธรรม และการรู้จักสงบใจ โดยควรมีหลักคุณธรรม 7 ประการสำคัญ คือ ศรัทธาถูกต้อง อดทนหาเพียร ตั้งใจ มีปัญญา มีสติรอบคอบ ซื่อสัตย์สุจริต และรักษาวินัย เพื่อให้เป็นคนดีของชาติ และสามารถปฏิบัติงานได้อย่างเหมาะสม

1.2.2 การส่งเสริมคุณธรรม จริยธรรมของรัฐบาล ปัจจุบันรัฐบาลให้ความสำคัญกับการปลูกฝังคุณธรรม จริยธรรมเป็นอย่างมาก ดังการออกประกาศแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 11 (พ.ศ.2555-2559) เพื่อพัฒนาคุณภาพของคนไทยให้มีคุณธรรม จริยธรรม ได้แก่ การปลูกฝังจิตใจที่มีคุณธรรมซื่อสัตย์ มีระเบียบวินัย โดยยึดหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงที่เน้นการใฝ่เรียนรู้ ตัดสินใจด้วยความระมัดระวัง มีสำนึกในศีลธรรม มีความเพียร อดทน มีสติ ใช้ปัญญา มีเหตุผล มีภูมิคุ้มกันและสามารถดำเนินชีวิตอย่างสมดุล ทั้งมีการกำหนดค่านิยมหลัก 12 ประการตามมติคณะรัฐบาล พล.อ.ประยุทธ์ จันทร์โอชา เพื่อบรรจุลงในเป้าหมายของแผนปฏิรูปการศึกษา พ.ศ.2558-2564 [16] ได้แก่

(1) รักชาติ ศาสนา พระมหากษัตริย์ (2) ซื่อสัตย์ เสียสละ อดทน มีอุดมการณ์เพื่อส่วนรวม (3) กตัญญูต่อพ่อแม่ ผู้ปกครอง ครูบาอาจารย์ (4) ใฝ่หาความรู้ หมั่นศึกษาเล่าเรียนทั้งทางตรง และทางอ้อม (5) รักษาวัฒนธรรมประเพณีไทย (6) มีศีลธรรม รักษาความสัตย์ หวังดีต่อผู้อื่น เผื่อแผ่และแบ่งปัน (7) เข้าใจเรียนรู้การเป็นประชาธิปไตย อันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุขที่ถูกต้อง (8) มีระเบียบวินัย เคารพกฎหมาย รู้จักเคารพผู้ใหญ่ (9) มีสติ รู้ตัว รู้คิด รู้ทำ รู้ปฏิบัติตามพระราชดำรัสของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว (10) รู้จักดำรงตนอยู่โดยใช้หลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง รู้จักอดออมไว้ใช้เมื่อยามจำเป็น มีไว้พอกินพอใช้ ถ้าเหลือก็แจกจ่ายจำหน่าย และพร้อมที่จะขยายกิจการเมื่อมีความพร้อม เมื่อมีภูมิคุ้มกันที่ดี (11) มีความเข้มแข็งทั้งร่างกาย และจิตใจ ไม่ยอมแพ้ต่ออำนาจฝ่ายต่ำหรือกิเลส มีความละอายเกรงกลัวต่อบาปตามหลักของศาสนา และ (12) คำนึงถึงผลประโยชน์ของส่วนรวม และของชาติมากกว่าผลประโยชน์ของตนเอง โดยวินัย วงศ์ใหญ่ [17] ได้จำแนกประเด็นเรื่องค่านิยม 12 ประการของรัฐบาลเป็นด้านคุณธรรม จริยธรรม พบว่าแบ่งได้เป็น 7 ข้อ คือ 1. ซื่อสัตย์ เสียสละ อดทน 2. กตัญญูต่อพ่อแม่ ผู้ปกครอง ครู เคารพผู้ใหญ่ 3. มีศีลธรรม หวังดีต่อผู้อื่น 4. มีระเบียบวินัย เคารพกฎหมาย เคารพผู้ใหญ่ 5. มีสติ รู้คิด รู้ทำ 6. มีความเข้มแข็งในจิตใจ ไม่ยอมแพ้ต่ออำนาจฝ่ายต่ำ และ 7. คำนึงถึงผลประโยชน์ส่วนรวม

1.2.3 การส่งเสริมคุณธรรม จริยธรรมของมหาวิทยาลัยทักษิณ นโยบายของมหาวิทยาลัยที่มุ่งส่งเสริมคุณธรรม จริยธรรม ได้แก่ คุณธรรมเพื่อการพัฒนาตน (รักสะอาด สนใจใฝ่รู้ เชื่อมมันในตนเอง มีสำนึกในศีลธรรม เช่น รักษาสิทธิและหลีกเลี่ยงอบายมุข) คุณธรรมเพื่อการพัฒนาการทำงาน (ความอดุสาหะ ความประหยัด ความมีวินัย ความรับผิดชอบ ความซื่อสัตย์สุจริต และความมีน้ำใจ) และคุณธรรมเพื่อการพัฒนาการอยู่ร่วมกันในสังคม (ความกตัญญู ความเสียสละ ความสามัคคี ความมีมนุษยสัมพันธ์ ความเป็นประชาธิปไตย และการมีจิตสาธารณะ) [18] แนวคิดนี้สอดคล้องกับของสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐานกระทรวงศึกษาธิการ [19] ด้วย

สรุปหลักคุณธรรม จริยธรรมที่หน่วยงานรัฐและมหาวิทยาลัยทักษิณต่างพยายามส่งเสริมหรือปลูกฝัง ได้แก่ ความซื่อสัตย์ มีระเบียบวินัย ใฝ่เรียนรู้ ตัดสินใจด้วยความระมัดระวัง มีสำนึกในศีลธรรม มีความเพียร มีสติ ใช้ปัญญา มีเหตุผล มีภูมิคุ้มกัน สามารถดำเนินชีวิตอย่างสมดุลเสียสละ อดทน กตัญญูมีศีลธรรม หวังดีต่อผู้อื่น เคารพกฎหมาย เคารพผู้ใหญ่ มีสติ รู้คิด รู้ทำ มีความเข้มแข็งในจิตใจ ทั้งตนเอง คำนึงถึงผลประโยชน์ส่วนรวมมากกว่าผลประโยชน์ตนเอง รักสะอาด เชื่อมมันในตนเอง อดุสาหะ ประหยัด ความคิดด้วยใจเป็นกลาง

มีความเป็นประชาธิปไตย ละออคติ มีความรับผิดชอบ มีน้ำใจ สามัคคี มีมนุษยสัมพันธ์ เป็นประชาธิปไตย และมีจิตสาธารณะน่าสนใจว่าหลักคุณธรรม จริยธรรมที่ปรากฏในวรรณกรรม สอดคล้องกับนโยบายส่งเสริมคุณธรรม จริยธรรมทั้งของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ของรัฐบาล รวมถึงมหาวิทยาลัยทักษิณด้วย ผู้วิจัยจึงมีแนวคิดที่จะดูว่าหลักและวิธีสอนคุณธรรม จริยธรรมจากวรรณกรรมสอดคล้องกับนโยบายการปลูกฝังคุณธรรม จริยธรรมของหน่วยงานข้างต้นในประเด็นใดบ้าง เพื่อพิสูจน์ให้เห็นว่าหลักคำสอนในวรรณกรรมนั้นสอดคล้องกับนโยบายทางสังคมเป็นอย่างดี เหมาะสมที่จะให้เยาวชนนำไปประยุกต์ใช้ในชีวิตประจำวันโดยจำแนกได้เป็น 2 ประเด็นใหญ่ ๆ คือ หลักคุณธรรม จริยธรรมสำหรับพัฒนาตนเอง เช่น ความขยันหมั่นเพียร ความรับผิดชอบในหน้าที่ ความสัตย์สุจริต และความมีสติรอบคอบ และหลักคุณธรรม จริยธรรมสำหรับการอยู่ร่วมกับผู้อื่น เช่น ความกตัญญูกตเวที ความเสียสละเพื่อส่วนรวม ความสามัคคี และความสุภาพ ดังจะวิเคราะห์ต่อไป

ผลการศึกษา

ผลการศึกษาหลักและวิธีสอนคุณธรรม จริยธรรมที่เหมาะสมกับเยาวชนจากวรรณกรรมท้องถิ่นภาคใต้ ชุด วรรณกรรมทักษิณ: วรรณกรรมคัตสรร และการเปรียบเทียบหลักคุณธรรม จริยธรรมในวรรณกรรมกับนโยบายส่งเสริมคุณธรรมในสังคม มีดังนี้

1. หลักและวิธีสอนคุณธรรม จริยธรรมที่เหมาะสมกับเยาวชนจากวรรณกรรมท้องถิ่นภาคใต้ ชุด วรรณกรรมทักษิณ: วรรณกรรมคัตสรร ดังนี้

1.1 หลักคุณธรรม จริยธรรมที่เหมาะสมกับเยาวชนจากวรรณกรรม ดังนี้

1.1.1 หลักคุณธรรม จริยธรรมสำหรับการพัฒนาตนเอง เป็นหลักขั้นพื้นฐานที่ใช้พัฒนาด้านการทำกิจกรรมส่วนตัว การศึกษาเล่าเรียน และการทำงาน ดังรายละเอียดต่อไปนี้

1.1.1.1 การใฝ่เรียนรู้ คือ การให้ความสนใจต่อความรู้ที่มีคุณค่าทุกชนิด หรือตั้งใจจดจ่อและใคร่รู้เรื่องราวต่าง ๆ เช่น ตัวละครป้อมครกที่สนใจเรียนวิชาป้องกันตัวกับฤษีตาไฟ เมื่อฤษีสอนสิ่งใดก็รีบทำตามจนเกิดความชำนาญ ดังตัวอย่าง

แนะนำคาถา	กำบังนิทรา	แปลงกายกายี
ตำมุดล่องหน	แต่ลั่นดีดี	หน่อหน้าจกรี เจ้าเรียนชื่นใจ

(ป้อมครกคำกาพย์ : 378)

1.1.1.2 ความเชื่อมั่นในตนเอง คือ เชื่อมั่นในความคิดความรู้ กำลังความสามารถของตนเอง กล้าแสดงออก มั่นใจในตนเอง กล้าเสี่ยง ฯลฯ เช่น ตัวละครเจ็ดจ่าที่เป็นเพียงชาวบ้าน แต่กล้าเสี่ยงแข่งเรือกับพระราชฯ สุดท้ายก็สามารถเอาชนะพระราชฯ ได้ ดังคำพูดของเจ็ดจ่าที่ว่า “ข้าพเจ้ามีเอาเลยหนา คนเดียวแค่ข้าพเจ้ามา ตามแต่บุญญา จะแพ้ชนะตามที” (เจ็ดจ่าคำกาพย์: 408)

1.1.1.3 การพึ่งตนเอง คือ การอาศัยความรู้ความสามารถของตนเองอย่างเต็มที่ก่อนที่จะขอความช่วยเหลือจากผู้อื่น การพึ่งตนเองที่ปรากฏอย่างเด่นชัดในวรรณกรรมชุดนี้คือการพึ่งตนเองด้านการศึกษาเล่าเรียน โดยพึ่งสติปัญญาความสามารถของตนเอง จนทำให้ตัวละครทุกตัวบรรลุเป้าหมายที่วางไว้ ต่อมาคือการพึ่งตนเองด้านการเลี้ยงชีพ เช่น ตัวละครเจ็ดจ่าที่รู้จักพึ่งตนเองด้านการเลี้ยงชีพ ด้วยการนำท่อนไม้ใหญ่ไปปาซึ่งเป็นทรัพยากรธรรมชาติที่หาได้โดยทั่วไป มาสร้างเป็นเรือลำใหญ่แล้วเข้าแข่งขันการแข่งเรือกับพระราชฯ สุดท้ายเจ็ดจ่าก็ได้รับชัยชนะ

กู่จะทำเรือใหญ่ สักลำหนึ่งไซ้	เที่ยวท่องชลธาร
พอได้รักษา ข้าวปลาอาหาร	ให้หายรำคาญ เคืองขุ่นวุ่นใจ

(เจ็ดจ่าคำกาพย์ : 405)

1.1.1.4 การมีสำนึกในทางศีลธรรม คือ การมีสำนึกในหลักของความประพฤติที่ดีที่ชอบ เช่น ไม่ผิดศีลห้า ดังเรื่องจันทาคาดคำกาพย์ ตอนที่จันทาคาดเดินทางไป

โนปาได้ช่วยเหลือนางพรหมจารีที่ถูกสามีลอยแพมา ในช่วงที่นอนด้วยกันกลางป่านางพรหมจารีเสนอตัวเป็นภรรยาของจันทาคาด แต่จันทาคาดปฏิเสธ โดยให้เหตุผลว่านางมีสามีแล้ว ดังตัวอย่าง

ผู้เจ้ายังอยู่	จะมาจู่ลู่	พี่ไม่หาญทำ	
ผ่วนางค้ำคา	ปิ่นเวรกรรม	การเมรุนทำ	นั้นไซ่พอดิ

(จันทาคาดคำกาพย์ : 109)

1.1.1.5 ความขยันหมั่นเพียร คือ ความพยายามทำหน้าที่การทำงานอย่าง ต่อเนื่อง ด้วยความอดทน ไม่ท้อถอยเมื่อพบอุปสรรค ควบคุมการใช้สติปัญญาแก้ปัญหา จนเกิดผลงานสำเร็จ ดังตัวละครสุบินที่มีความขยันหมั่นเพียรในการศึกษาเล่าเรียน จนพบแต่ความสุขความเจริญ ดังนี้

เรียนฝ่ายวิสุตนา	อุตส่าห์เพียรทูกราตรี
สำหรับดับอินทรีย์	ให้เห็นโทษในรูปรกาย
ปราศจากรูปนามธรรม	อยู่เป็นสุขแสนสบาย
สูงศรีไม่มีระคาย	ให้เห็นโทษในรูปรกาย

(สุบินคำกาพย์ : 62)

1.1.1.6 ความมีระเบียบวินัย คือ การปฏิบัติตามระเบียบแบบแผน ข้อ บังคับและข้อปฏิบัติของสถานศึกษา สังคมและประเทศด้วยความเต็มใจและตั้งใจ ทั้งยังรู้จัก แบ่งเวลาในการทำงานและปฏิบัติตามเวลาที่นัดหมาย เช่น พฤติกรรมของพหุลวิชัยควาที่มี ระเบียบวินัยในการเรียน โดยเรียนตามเวลาที่กำหนด ไม่ปล่อยปละละเลย สุดท้ายก็ประสบ ความสำเร็จในชีวิต ดังปรากฏในข้อความว่า

จะเล่าอะไร	อาศัยน้ำใจ	ไม่ละปะละหนี	
เข้าคำรำไป	แต่ในวิธี	สารานี้มี	ว่าไปใจจำ

(เสื่อโค กกาคำกาพย์ : 103)

1.1.1.7 การมีปัญญา รู้ชัด คือ การมีความรู้ที่กระจ่างชัด ถูกต้อง ซึ่งเกิด การศึกษาเล่าเรียน การสังเกต การสนทนา หรือการอ่านตำรา ผู้ที่มีปัญญาจะคิดเป็นเหตุ เป็นผล สามารถทำความเข้าใจ และแก้ปัญหาต่าง ๆ ได้ เช่น ตัวละครวรพินธ์ที่ใช้ปัญญา

แก้ปริศนาที่ซ่อนอยู่ในข้อความที่ว่า “แก้วที่อยู่ในห้องโศกหาเงาไม่พบ ถ้าจะเอาให้เอาอุจจาระ ฎุมราทำเป็นเสาชง เอาทองแดงแล้วดำติดที่ปลายเสาชงค้ำนับดวงแก้ว” พระวรพินธ์แก้ได้ว่า แก้วอยู่ในห้องโศ คือ ตำราศักดิ์สิทธิ์ที่อยู่ในถ้ำ อุจจาระฎุมราทำเป็นเสาชง คือ เอา ขี้ผึ้งมาทำเป็นเทียน เอาทองแดงแล้วดำติดที่ปลายเสาชงค้ำนับดวงแก้ว คือ จุดเทียนให้แสงสว่างแล้วค้ำนับบูชาแก้วผู้เป็นเจ้าของตำรา สุดท้ายก็สามารถเอาตำรามาได้

1.1.1.8 ความมีสติรอบคอบ คือ มีสติ รู้จักไตร่ตรอง พิจารณาสິงต่าง ๆ อย่างรอบคอบ ระวังเหตุการณ์ข้างหน้าข้างหลังอยู่เสมอ เช่น เรื่องพญาหงส์คำกาพย์แสดง ความมีสติรอบคอบของพญาหงส์ตอนหนึ่งว่า วันหนึ่ง พระมเหสีของพญาหงส์มาเล่าให้ พญาหงส์ฟังว่าเจ้าเมืองเระนะสาสั่งให้นายพรานขุดสระเพื่อให้บรรดาหงส์มาเล่นน้ำ โดยหวัง ให้เป็นทาน พญาหงส์พิจารณาอย่างรอบคอบแล้วเห็นว่าน่าจะเป็นแผนลวงของเจ้าเมือง เพราะไม่เคยเกิดเรื่องนี้มาก่อน ดังความว่า

เราอยู่ในไพรป่า	ช้านานมารู้เท่าไร
ไม่เห็นจักมีใคร	ขุดสระได้ให้เป็นทาน

(พญาหงส์คำกาพย์ : 397)

1.1.1.9 ความพอเพียง คือ การใช้ทรัพย์สิน สิ่งของแต่พอควร พอประมาณ เพื่อให้เกิดประโยชน์คุ้มค่า ไม่ฟุ่มเฟือยและฟุ้งเฟ้อ การปลูกฝังเรื่องนี้ปรากฏอย่างสม่ำเสมอ เช่น เรื่องสุทธิกรรมชาดกคำกาพย์ แสดงพฤติกรรมที่พอเพียงของสุทธิกรรมที่ใช้ชีวิตอย่าง สมถะ เรียบง่าย เมื่อบิดาเสียชีวิตก็ยกเรือกสวนไร่นา แก้วแหวนเงินทอง รวมทั้งข้าทาสนบวรา ให้เป็นทาน เหลือไว้เพียงประทังชีวิตเท่านั้นดังที่ว่า “ไว้แต่พอได้เลี้ยง ชีวิตไปเบื้องหน้านาน” (สุทธิกรรมชาดกคำกาพย์ : 407)

1.1.1.10 ความอดทนอดกลั้น คือ การยอมรับความยากลำบากที่เกิดขึ้น ไม่ท้อถอย และรู้จักรักษาอารมณ์ของตน เช่น ตัวละครจันทาคาที่แม้จะมีหญิง 3 คนมานอน ทอดสะพานให้ก็สามารถระงับอารมณ์ได้ ดังที่หญิงทั้งสามกล่าวกับบิดาของนางว่าจันทาคา ไม่เคยคิดลวนลามพวกนาง ดังปรากฏในข้อความว่า

เข้านอนให้ซิด	ข้าแก่ล้งสะกิด	ท่าสนทิตชิดชวน
เจ้าผินหลังให้	มิได้ลามลวน	ที่จะยิววน ในกามโลภภัย

(จันทาคาคำกาพย์ : 101)

1.1.1.11 ความรับผิดชอบในหน้าที่ คือ การตั้งใจปฏิบัติหน้าที่ด้วยความเพียร ทั้งหมั่นปรับปรุงการปฏิบัติหน้าที่ให้ดีขึ้น เช่น สุนัขที่มีหน้าที่เรียนหนังสือก็ตั้งใจเรียน ทั้งเคารพและเชื่อฟังผู้สอน คอยปรนนิบัติรับใช้และแสดงน้ำใจต่อเพื่อนนักเรียนด้วยกัน จนเป็นที่รักของทุกคน ดังนี้

ดูแลทั่วทั้งวัด	เจ้าปฏิบัติรักษาสงฆ์
ภิกษุทุกทุกองค์	มีความรักความเมตตา
	(สุนีนคำกาพย์ : 61-62)

1.1.1.12 ความสัตย์สุจริต คือ การประพฤติตรง ไม่เอินเอียง ไม่มีเล่ห์เหลี่ยม มีความจริงใจ ไม่อคติ ทั้งต่อคนและต่อหน้าที่ เช่น เรื่องพระรถเมรีคำกาพย์แสดงคุณธรรมจริยธรรมด้านนี้ของพระรถตอนหนึ่งว่าพระรถเคยให้สัญญาแก่พระนางกัณฑ์ (นางเมรี) ว่าเมื่อนายมารักชาวดวงตามารดาและป่าของตนจนหายดีแล้วก็จะกลับมาหานางภายใน 7 วัน พระองค์ก็ทำตามที่ได้พูดไว้

ถ้าผิดพูดสิทธิ์ขาด	มุสาวาทายไม่หาย
อย่ากลัวแมนตัวตาย	สัญญาอย่าให้เสียวาจา
	(พระรถเมรีคำกาพย์ : 232)

1.1.2 หลักคุณธรรม จริยธรรมสำหรับการอยู่ร่วมกับผู้อื่น มีดังนี้

1.1.2.1 ความมีน้ำใจ คือ ความเอื้ออาทร รู้จักหวังดีต่อผู้อื่น และรู้จักยื่นไมตรีให้โดยไม่หวังผลตอบแทน เช่น ตัวละครจันทาคาดแสดงน้ำใจชุบชีวิตยักษ์ให้รอดพ้นจากความตาย ชุบชีวิตนายบุตรนายเรือสำเภาที่ถูกเสือกัด ชุบชีวิตนางเทวธิดาสังคา พระธิดาแห่งเมืองอินทปัทม์ ชุบชีวิตพญานาค ชุบชีวิตวิทยากร และช่วยเหลือชาวบ้านชาวเมืองที่ได้รับเดือดร้อนอยู่เสมอ ดังตัวอย่างการช่วยพราหมณ์ 2 คนที่ได้รับเดือดร้อนจากกระสือโดยไม่หวังผลตอบแทน ดังนี้

จึงเจ้าว่าเล่า	ตัวของข้าเจ้า	มิได้ปองปูน
ซึ่งยกธิดา	เอามาแทนคุณ	เราจะเอาบุญ มาช่วยแก้ไข
		(จันทาคาดคำกาพย์ : 88)

1.1.2.2 ความกตัญญูทเวท คือ การรู้คุณแล้วตอบสนองคุณทั้งต่อบุคคล ต่อสัตว์ หรือต่อสิ่งแวดล้อมที่มีบุญคุณต่อตน เช่น ตัวละครบ๊องครอกที่แสดงความกตัญญูทเวทที่ออกตามหาบิดามารดาที่พลัดพรากจากกัน โดยไม่คำนึงถึงความสุขส่วนตนที่ได้ครอง บ้านเมืองและได้อยู่กับหญิง อันเป็นที่รักหรือตัวละครพระรตที่เข้าแข่งขันชนไก่และเล่นสะบ้า เพื่อนำเงินมาเลี้ยงดูมารดาและญาติตั้งพระรถกล่าวกับนางทศนารีผู้เป็นภรรยาว่าแม่นมี ภรรยาสัก 100 คนก็จะไม่ทอดทิ้งบิดามารดา “แม่นตถยกายร้าย ข้าก็ไม่ทิ้งเสีย ได้สักร้อย เมีย ไม่เสียบิดมาร” (พระรถเมรีคำกาพย์:292)

1.1.2.3 ความเสียสละเพื่อส่วนรวม คือ การยอมเสียสละความสะดวกสบาย และยอมลำบากเพื่อประโยชน์สุขของผู้อื่นด้วยความเต็มใจ เช่น ตัวละครสุทธิกรรม พญาหงส์และสุบินที่ต่างเสียสละความสุขส่วนตนให้คำแนะนำที่เป็นประโยชน์แก่คนทั่วไป ส่วนพญาหงส์ยังยินยอมให้นายพรานจับตัวไปถวายเจ้าเมือง เพราะไม่ต้องการให้นายพราน ได้รับความเดือดร้อน ดังตัวอย่าง

พรานปล่อยให้เราไป	เอากำไรบุญคุณกัน
เราเห็นไม่เป็นธรรม	ลักทานไปไหนจะเป็นผล
พรานปาพาเราไป	ถึงวังในพรมพล
โปรดนายให้เทียมคน	ไต่ยศศักดิ์ทั้งเงินทอง

(พญาหงส์คำกาพย์ : 402-403)

1.1.2.4 ความสามัคคี คือ ความพร้อมเพรียง ประองตอง ร่วมใจกันปฏิบัติ งานโดยปราศจากการทะเลาะวิวาท ดังเรื่องนายตันคำกาพย์ ตอนที่นายตันจะแต่งงาน มี เพื่อนบ้านร่วมใจช่วยงานอย่างคับคั่ง จนงานสำเร็จลุล่วงด้วยดี แสดงให้เห็นถึงความสามัคคี พร้อมเพรียงกัน ดังความว่า

พี่น้องทั้งชายชวา	วานเขามาตำข้าวสาร
พร้อมพรังลินทั้งบ้าน	มาช่วยการทั้งหญิงชาย
เพราะว่านายดาบอด	ทอดประโยชน์ไว้มากมาย
เงินทองพอหยิบได้	ฝ่ายมดหมอเพื่อนเข้าใจ
เพื่อนบ่าวราวสามสิบ	บ้างช่วยหยิบการร่วนไขว่
แบ่งปันให้กันไป	ช่วยกันบ้างข้างผู้หญิง

(นายตันคำกาพย์ : 490)

ตอนที่นายตันจะทำนา นายตันและภรรยาที่ยังร่วมแรงร่วมใจกันจูงวัวไปไถนา ดังความว่า “ผิวเมียคิดกัน ครั้นรุ่งอุทัย เจ้าชกวัวไป ส่งให้สักที” (นายตันคำกาพย์ : 223-225)

1.1.2.5 ความมีมนุษยสัมพันธ์ คือ การรู้จักสร้างความสัมพันธ์อันดีต่อกัน ซึ่งจะก่อให้เกิดความเข้าใจ เป็นกันเอง และเกิดสัมพันธ์ภาพที่ดี เช่น ตัวละครเจ็ดจามที่มีความสามารถในการเชื่อมความสัมพันธ์ในกลุ่มชาวบ้านจนชาวบ้านรักใคร่เอ็นดู ต่างก็ให้การต้อนรับเป็นอย่างดี “บางคนเรียกลูก บางคนเรียกหลาน ให้นั่งเรือขนาน แห่ตนด้วยปล้น” (เจ็ดจาคำกาพย์ : 405)

1.1.2.6 ความเป็นประชาธิปไตย คือ การเคารพในสิทธิของผู้อื่นการใช้เหตุผลและสติปัญญาในการตัดสินใจที่สอดคล้องกับหลักธรรมาภิบาล เช่น เรื่องเสือโค กาคำกาพย์ ตอนหนึ่งกล่าวถึงความเป็นประชาธิปไตยของตัวละครคาวีว่าหลังจากที่คาวีและพหลวิไชยได้รับการชุบตัวจากฤๅษีให้เป็นคนแล้ว ทั้งสองก็ออกเดินทางต่อไป เมื่อเดินทางมาถึงระยะหนึ่งพหลวิไชยก็ขออนอนพักผ่อนใต้ต้นไทร โดยมีคาวีเฝ้าระวังภัยให้ ครั้นพหลวิไชยตื่นขึ้นก็บอกน้องว่าจะไปหาน้ำที่ลำธารมาล้างหน้า คาวีอาสาหาน้ำไปหาน้ำมาให้ ต่อมาก็ไปพบกับยักษ์ที่อยู่ในสระน้ำนั้น คาวีฆ่ายักษ์ตายแล้วนำน้ำมาให้พี่ชาย การสังหารยักษ์ในครั้งนี้ล่วงรู้ไปถึงพระกรรมของพระราชานรินทรนคตะราช พระองค์สั่งให้ทหารไปตามหาผู้ฆ่ายักษ์ เมื่อพระราชาทราบว่าคาวีฆ่ายักษ์ตายก็คิดจะยกพระธิดาให้คาวี แต่คาวีกลับมีความคิดที่เป็นประชาธิปไตยตอบว่าสิทธินี้ควรยกให้พหลวิไชย เพราะหากตนไม่อาสาไปตักน้ำให้พี่ชาย พี่ชายก็คงเป็นผู้สังหารยักษ์เสียเอง การจะให้พระธิดาแก่ตนจึงไม่สมควร พระราชาทรงชื่นชมพฤติกรรมของคาวีมาก สุดท้ายจึงตัดสินใจยกพระธิดาให้แก่พหลวิไชย

1.1.2.7 ความสุภาพ คือ ความเรียบร้อย อ่อนโยน ละมุนละม่อม มีสัมมาคารวะ ไม่วางอำนาจ มีมารยาท และวางตนเหมาะสม สืบเกิดจากพฤติกรรมของตัวละครทุกตัวที่มักจะแสดงความสุภาพกับผู้อื่นอยู่เสมอ เมื่ออยู่กับผู้หญิงก็จะไม่ลวนลาม เมื่ออยู่กับครูบาอาจารย์ก็แสดงความเคารพหรือเมื่ออยู่กับเจ้านายก็แสดงความเจียมตัว ไม่ตีตนเสมอท่าน เช่น เรื่องจันทาคาดคำกาพย์ จันทาคาดแสดงคุณธรรม จริยธรรมด้านนี้ตอนที่นางพรมหารีซึ่งถูกลอยแพไปส่งที่เมืองของนาง ต่อมาท้าวธรรมขันตีบิดาของนางพรมหารีมีรับสั่งให้ทั้งสองไปหาที่ห้องพระโรง เมื่อเห็นจันทาคาดก็ชักชวนให้จันทาคาดนั่งบนบัลลังก์เคียงข้างนางพรมหารี แต่จันทาคาดปฏิเสธโดยให้เหตุผลถึงความไม่เหมาะสม อันเนื่องจากมีฐานะต่ำกว่า ท้าวธรรมขันตีทรงพอพระทัยเป็นอย่างมาก ดังนี้

ข้าพเจ้านี้ไซ้	ทุกตะเชยใจ	จึงไม่ลามลวน	
ครั้นจะขึ้นนั่ง	นั้นไม่บังควร	มิได้ลามลวน	นั่งเทียมกษัตรา
สมเด็จพระบาท	ว่าเจ้าจันทาคาด	รู้อัธยา	
จึงอุ้มเจ้าขึ้น	บนอาสนา	มีความเส่นหา	รักใคร่กุมาร

(จันทาคาดคำกาพย์ : 120)

หลักคุณธรรม จริยธรรมจากวรรณกรรมข้างต้นนี้ เยาวชนนำไปประยุกต์ในทั้งในชีวิตประจำวันได้โดยใช้ทั้งเป็นแนวทางในการปฏิบัติต่อตนเองและผู้อื่น เช่น หากมีคุณธรรม จริยธรรมเพื่อพัฒนาตนเองด้านการมีปัญญารู้ซึ้งก็จะสามารถแก้ไขปัญหาต่าง ๆ ในชีวิต ช่วยเหลือผู้อื่น และช่วยพัฒนาบ้านเมืองให้เจริญก้าวหน้าได้ หรือหากมีความคิดที่เป็นประชาธิปไตย จะช่วยกระตุ้นให้คนเคารพในสิทธิศักดิ์ศรีของมนุษย์โดยเท่าเทียมกัน ตระหนักและแสดงความรับผิดชอบต่อกัน และเห็นผลสมควรที่ตนและผู้อื่นพึงมี ซึ่งช่วยให้เกิดธรรมาภิบาลขึ้นในสังคม ซึ่งหลักคำสอนเหล่านี้สอดคล้องกับหลักคุณธรรม จริยธรรมตามแนวพระบรมราโชวาทในพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว นโยบายของรัฐบาลและมหาวิทยาลัยทักษิณด้วย ดังพระบรมราโชวาทในพิธีพระราชทานปริญญาบัตรของมหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ วันที่ 28 สิงหาคม 2518 เกี่ยวกับการมีปัญญาว่า “คนที่มีการศึกษาที่เรียกว่าเป็นผู้มีปัญญา ควรจะสามารถวินิจฉัยได้ว่า จะแก้ไขอย่างไร ข้อสำคัญควรจะต้องรอบคอบระมัดระวัง ที่จะพิจารณาเรื่องต่าง ๆ ให้กระจ่างแจ้งทุกแง่มุม แล้วจัดการให้ถูกต้อง ถูกขั้นตอน ถูกเหตุผล ข้อที่พึงระมัดระวังอย่างยิ่ง คือการแก้ปัญหาโดยรีบเร่งด่วน” (สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ [20] รายละเอียดต่าง ๆ ผู้วิจัยจะกล่าวต่อไป

1.2 วิธีสอนคุณธรรม จริยธรรมที่เหมาะสมกับเยาวชนจากวรรณกรรม คือวิธีการที่ผู้แต่งใช้เพื่อให้ผู้อ่านที่เป็นเยาวชนเข้าใจหลักคุณธรรม จริยธรรมของตัวละครที่เด่นชัดยิ่งขึ้น ซึ่งพบว่ามีดังนี้

1.2.1 การบอกคุณธรรม จริยธรรมของตัวละครโดยตรง คือ การที่ผู้แต่งบอกพฤติกรรมการมีคุณธรรม จริยธรรมของตัวละครออกอย่างตรงไปตรงมา เพื่อให้ผู้อ่านที่เป็นเยาวชนทราบคุณธรรม จริยธรรมของตัวละครทันที เช่น การบอกพฤติกรรมการมีคุณธรรม จริยธรรมของตัวละครสุทธิธรรมอย่างตรงไปตรงมาว่าเป็นคนขยันหมั่นเพียร เมื่อบิดาสอนก็นำคำสอนไปปฏิบัติตาม ดังตัวอย่าง

ท่านว่าผู้ใด	ได้วิชาใน	ครูบอกเล่าเรียน
ได้แล้วอย่างเน่ง	สิ่งใดให้เพียร	ถ้าคร้านพาเหียร เรียนเสียวิชา
ตัวข้าบพิตร	สู้เสียชีวิต	ไม่เสียสังจา
ทำตามพ่อสั่ง	ไว้ดังนี้หนา	ขอทูลทราบฝ่า ลอองฐลี

(สุทธิธรรมชาตกคำภายี : 453)

1.2.2 การเปรียบเทียบให้เห็นพฤติกรรมของผู้ที่มีและไม่มีคุณธรรม จริยธรรมแบบคู่ขนาน คือ การนำพฤติกรรมของตัวละครเอกที่มีคุณธรรม จริยธรรมมาเปรียบเทียบกับพฤติกรรมของตัวละครที่ไร้คุณธรรม จริยธรรมเพื่อเน้นพฤติกรรมด้านบวกของตัวละครเอกให้เด่นชัดยิ่งขึ้น โดยผู้แต่งแสดงผลที่ได้รับควบคู่กันไปด้วย เพื่อโน้มน้าวให้ผู้อ่านเลือกที่จะปฏิบัติหรือไม่เลือกปฏิบัติเมื่อรับรู้ผลที่จะได้รับ เช่น เรื่องเสือโค กา คำภายี ผู้แต่งนำพฤติกรรมของตัวละครแม่โค ลูกโคและลูกเสือมาเปรียบเทียบกับตัวละครแม่เสือ โดยกำหนดให้ตัวละครแม่โค ลูกโค และลูกเสือเป็นตัวละครที่มีคุณธรรม จริยธรรมคือมักแสดงน้ำใจต่อผู้อื่นอยู่เสมอ ดังที่แม่โคที่ให้ลูกเสือดื่มนมเมื่อเห็นว่าหิวนม ทั้ง ๆ ที่รู้ว่าเสือเป็นสัตว์ล่าเนื้อ ส่วนลูกโคกับลูกเสือกก็รักใคร่สามัคคีกัน ทั้ง ๆ ที่ธรรมชาติของสัตว์ทั้ง 2 ชนิดนี้ไม่ถูกกัน นอกจากนี้ ลูกเสื่อยังเป็นผู้กตัญญูรู้คุณต่อแม่โคด้วย เมื่อเห็นว่าแม่โคมีน้ำใจให้หมักก็รักใคร่แม่โคประดุจแม่ของตนเอง ผลของความดีนี้ส่งผลให้ลูกโคกับลูกเสือได้รับการชุบชีวิตให้เป็นมนุษย์ ได้รับการยกย่องสรรเสริญจากคนทั่วไป ได้แต่งงานกับธิดาภคิตรีขัยซึ่งเป็นหญิงที่ดี และได้ปกครองบ้านเมืองในเวลาต่อมา ในขณะที่ตัวละครคู่ตรงข้ามคือตัวละครแม่เสือเป็นตัวละครที่มีพฤติกรรมตรงกันข้ามกับตัวละครข้างต้น เช่น ไม่รักลูก ไม่มีน้ำใจ และไม่รักษาคำพูด สุดท้ายจึงถูกฆ่า

1.2.3 การจัดให้มีบุคคลที่นำเชื่อถือช่วยวิจารณ์และแก้ไขข้อบกพร่องด้าน

คุณธรรม จริยธรรม คือ การให้ตัวละครตัวใดตัวหนึ่งที่อาวุโสกว่าหรือน่าเคารพเลื่อมใส (อาจเป็นบิดามารดา ผู้อาวุโส หรือครูบาอาจารย์) ทำหน้าที่วิจารณ์ข้อบกพร่อง พร้อมทั้งช่วยแก้ไขข้อบกพร่องด้านคุณธรรม จริยธรรมของตัวละคร วิธีนี้อาจช่วยโน้มน้าวให้ผู้อ่านซึ่งเป็นเยาวชนเช่นเดียวกันและยังมีข้อบกพร่องอยู่คิดเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมเหมือนตัวละครเอกในเรื่อง เมื่อตระหนักว่าการมีคนดีมาช่วยวิจารณ์และแก้ไขข้อบกพร่องมีแต่เกิดผลดีต่อตน เช่น ได้รับการยกย่องสรรเสริญ และมีแต่คนรัก ดังเรื่องสุทธิกรรมชาตกคำภีร์ บิดาของสุทธิกรรมเห็นว่าสุทธิกรรมคบแต่มิตรชั่ว จึงช่วยวิจารณ์ให้เห็นว่าการมีมิตรชั่วมีแต่ส่งผลร้ายต่อการดำเนินชีวิต ต่อมาจึงช่วยแก้ไขพฤติกรรมด้วยการพาสุทธิกรรมไปพิสูจน์มิตรของสุทธิกรรมแต่ละคน โดยให้เจ้าพนักงานล่ามโซ่สุทธิกรรมไว้ ทำประหนึ่งว่าทำความผิดร้ายแรงจะต้องถูกประหารชีวิตเมื่อมิตรทั้ง 150 คนของสุทธิกรรมเห็นเพื่อนได้รับความเดือดร้อนก็ไม่คิดช่วยเหลือพากันวิ่งหนี เพราะกลัวว่าจะได้รับโทษทางอาญาไปด้วย การสร้างสถานการณ์ครั้งนี้ช่วยให้สุทธิกรรมได้รับบทเรียนเรื่องการคบเพื่อนมากยิ่งขึ้น สุดท้ายจึงเลิกคบมิตรชั่วดังที่ว่า “สุทธิกัมเมื่อมาถึงเรือน ไม้มักจะคบเพื่อน ตั้งสัจจันยัตระมัดองค์” (สุทธิกรรมชาตกคำภีร์ : 400-402)

1.2.4 การยกย่อง ชมเชยและให้รางวัลสำหรับการประพฤติดีมีคุณธรรม

จริยธรรม คือ การกำหนดให้คนและสังคมใช้คำพูดหรือให้สิ่งของเพื่อตอบแทนการทำดีของเยาวชน กลวิธีนี้ช่วยกระตุ้นให้เยาวชนเห็นว่าหากทำดียอมได้รับผลดีตามมา เช่น มีคนยกย่องสรรเสริญหรือให้รางวัล ซึ่งมีหลายลักษณะ เช่น การยกคนดีให้เป็นรางวัล การยกเมืองหรืออสังหาริมทรัพย์ให้ และการให้ของมีค่าอื่น ๆ ดังเรื่องวรวงศ์คำภีร์ ท้าวผศาศูเป็นผู้เป็นเจ้าเมืองมอเมืองผศาศูและยกพระธิดาให้แต่งงานกับพระวรวงศ์เพื่อตอบแทนที่พระวรวงศ์ช่วยฆ่ายักษ์ หรือเรื่องจันทาคาคำภีร์ พญานาคให้แก้ววิเศษแก่จันทาคาที่ช่วยชุบชีวิตตน นอกจากรางวัลข้างต้นแล้ว ผลแห่งการทำดีคือการได้รับความรักความเมตตาจากคนรอบข้าง และมีผู้ที่พร้อมจะช่วยเหลืออยู่เสมอ

1.2.5 การสร้างกฎเกณฑ์หรือสถานการณ์เพื่อเน้นย้ำพฤติกรรมด้านคุณธรรม

จริยธรรม คือ การที่ผู้แต่งกำหนดเงื่อนไข กฎเกณฑ์ กิจกรรม หรือสถานการณ์บางอย่างเพื่อเน้นย้ำพฤติกรรมการมีคุณธรรม จริยธรรมของตัวละคร วิธีนี้ช่วยให้ผู้อ่านมองเห็นคุณธรรม จริยธรรมของตัวละครที่เด่นชัดยิ่งขึ้นจากการเข้าไปมีส่วนร่วมในกิจกรรมต่าง ๆ ที่ผู้แต่งสร้างขึ้น ดังเรื่องพระรถคำภีร์ นางยักษ์แปลงได้สร้างเงื่อนไขให้พระรถไปหาหยาดที่ชื่อม่วงหาว

มະนาวโห่จากเมืองยักษ์มารักษานางภายใน 7 วัน พระรตรีบปากว่าจะกลับมาภายในเวลา
ที่กำหนด สุดท้ายก็ทำตามทีพูด แสดงให้เห็นถึงคุณธรรม จริยธรรมด้านการรักษาความสัตย์
เป็นอย่างดี หรือเรื่องพระวรวรินทร์คำก่าพย์มีการกำหนดกิจกรรมเพื่อเน้นย้ำสติปัญญาของ
พระวรวรินทร์ ด้วยการสร้างปริศนาขึ้นเพื่อให้พระวรวรินทร์แก้ สุดท้ายพระวรวรินทร์ก็แก้ไขจนได้
ตำรา แสดงให้เห็นว่าการมีปัญญาเป็นสิ่งจำเป็นในการดำเนินชีวิต

2. เปรียบเทียบหลักคุณธรรม จริยธรรมในวรรณกรรมกับนโยบายต่าง ๆ ในสังคม

เมื่อเปรียบเทียบหลักคุณธรรม จริยธรรมในวรรณกรรมกับนโยบายตามแนวพระบรม
ราโชวาทในพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว นโยบายของรัฐบาลตามแผนพัฒนาเศรษฐกิจและ
สังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 11 (พ.ศ. 2555-2559) และนโยบายของมหาวิทยาลัยทักษิณ (พ.ศ.
2555-2556) ก็พบว่าหลักคุณธรรม จริยธรรมต่าง ๆ ล้วนสอดคล้องกับนโยบายทางสังคมเป็น
อย่างดี ดังตาราง

ตารางที่ 1 เปรียบเทียบหลักการ จริยธรรมในวรรณกรรมกับนโยบายต่าง ๆ ในสังคม

หลักการ จริยธรรมในวรรณกรรม	หลักการ จริยธรรมแนวพระบรมราชาชา ในพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว	หลักการ จริยธรรมจากนโยบายส่งเสริมคุณธรรม จริยธรรม ของหน่วยงานรัฐ มหาวิทยาลัยทักษิณ
1. หลักคุณธรรม จริยธรรมสำหรับการพัฒนาตนเอง 1. การไม่เรรัง 2. ความเชื่อมั่นในตนเอง 3. การพึ่งตนเอง 4. การสำนึกในศีลธรรม 5. ความมีศรัทธา 6. ความซื่อสัตย์ 7. ความมีระเบียบวินัย 8. การมีปัญญา 9. ความพอเพียง 10. ความอดทนอดกลั้น 11. ความรับผิดชอบในหน้าที่ 12. ความสัตย์สุจริต	การมีเมตตา ใฝ่รู้ และศรัทธาในกิจที่ทำ กล้าที่จะปฏิบัติภารกิจไปตามความถูกต้อง การพึ่งตนเอง มีศีลธรรมที่งดงาม ความมีสติ รอบคอบ ไม่ประมาท ความซื่อสัตย์ และซื่อสัตย์ การมีวินัย ความมีปัญญา รู้คิดในทางที่ถูกต้อง ความประพฤติดี ไม่ทำผิด ความอดทนอดกลั้น ไม่หวั่นไหว ความรับผิดชอบในหน้าที่ ความสัตย์สุจริตจริงใจ	ความสนใจใฝ่รู้ (มหาวิทยาลัย+รัฐ) ความเชื่อมั่นในตนเอง (มหาวิทยาลัย) การพึ่งตนเอง (มหาวิทยาลัย+รัฐ) การรักษาศีลห้า มีศีลธรรม ละอายและเกรงกลัวต่อบาปตามหลักศาสนา (มหาวิทยาลัย+รัฐ) ความรอบคอบ ระมัดระวัง (มหาวิทยาลัย+รัฐ) ความซื่อสัตย์ (มหาวิทยาลัย+รัฐ) ความมีระเบียบวินัย (มหาวิทยาลัย+รัฐ) ความมีสติ มีปัญญา รู้คิด รู้ทำ (รัฐ) ความประพฤติดี พอเพียง รู้จักออม (มหาวิทยาลัย+รัฐ) ความอดทน เติบโตทั้งกายและใจ (รัฐ) ความรับผิดชอบ สำนึกในหน้าที่ (มหาวิทยาลัย+รัฐ) ความสัตย์สุจริต รักษาความสัตย์ (มหาวิทยาลัย+รัฐ)
2. หลักคุณธรรมสำหรับการอยู่ร่วมกันในสังคม 13. ความมีน้ำใจ 14. ความเมตตา 15. ความเสียสละเพื่อส่วนรวม 16. ความสามัคคี 17. ความมีมนุษยสัมพันธ์ 18. ความเป็นประชาธิปไตย 19. ความสุภาพ	ความเมตตา เอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ ปรารถนาดีต่อกัน ความเมตตา ความเสียสละ ไม่เห็นแก่ตัว ไม่เอารัดเอาเปรียบ คำนึงถึงส่วนรวม ความสามัคคี การประสานสัมพันธ์ การมีเอกราชและสิทธิเสมอภาคกัน ความสุภาพ ไม่ประมาท มีสัมมาคารวะ	ความมีน้ำใจ เอื้อเฟื้อ เอื้ออาทร ห่วงดีต่อผู้อื่น เผื่อแผ่และแบ่งปัน(มหาวิทยาลัย+รัฐ) ความเมตตา(รัฐ) ความเสียสละ คำนึงถึงส่วนรวมมากกว่าส่วนตน (มหาวิทยาลัย+รัฐ) ความสามัคคี (มหาวิทยาลัย) ความมีมนุษยสัมพันธ์ (มหาวิทยาลัย) ความเป็นประชาธิปไตย (มหาวิทยาลัย) ผู้เกี่ยวข้องทุกฝ่าย(รัฐ)

การศึกษาเปรียบเทียบข้างต้นสรุปได้ว่าหลักคุณธรรม จริยธรรมในวรรณกรรมที่สอดคล้องกับนโยบายต่าง ๆ ในสังคม คือ หลักคุณธรรม จริยธรรมสำหรับการพัฒนาตนเอง ได้แก่ 1.การใฝ่เรียนรู้ 2.ความเชื่อมั่นในตนเอง 3.การพึ่งตนเอง 4.การมีสำนึกในศีลธรรม 5.ความมีสติรอบคอบ 6.ความขยันหมั่นเพียร 7. ความมีระเบียบวินัย 8.การมีปัญญา รู้ซัด 9.ความพอเพียง 10.ความอดทนอดกลั้น 11. ความรับผิดชอบในหน้าที่ และ 12. ความสัตย์สุจริต และหลักคุณธรรม จริยธรรม สำหรับการอยู่ร่วมกันในสังคม ได้แก่ 13.ความมีน้ำใจ 14.ความกตัญญูต่อกัน 15.ความเสียสละเพื่อส่วนรวม 16.ความสามัคคี 17.ความมีมนุษยสัมพันธ์ 18.ความเป็นประชาธิปไตย และ 19.ความสุภาพ ทำให้เห็นว่ากวีสมัยโบราณมีกรอบวิธีคิดเรื่องคุณธรรม จริยธรรมที่ชัดเจน ซึ่งน่าจะนำแนวคิดมาจากหลักคำสอนในพระพุทธศาสนา ประเพณีและวัฒนธรรมของสังคมไทย โดยคนในปัจจุบันน่าจะสืบทอดวิธีคิดมาจากคนในสมัยโบราณอีกชั้นหนึ่ง เขาจะสามารถนำพฤติกรรมด้านคุณธรรม จริยธรรมของตัวละครที่ปรากฏในวรรณกรรมไปปรับใช้ในชีวิตประจำวันได้ เพราะทันสมัยสอดคล้องกับคำสอนในปัจจุบัน

สรุปผลและอภิปรายผล

การศึกษาหลักและวิธีสอนคุณธรรม จริยธรรมจากวรรณกรรม ทำให้เห็นว่าแม้วรรณกรรมทุกชนิด: วรรณกรรมคัดสรรจำนวน 13 เรื่องนี้แต่งในสมัยโบราณ แต่ทั้งหลักและวิธีการสอนล้วนทันสมัย น่าสนใจ มี 2 ประเด็นใหญ่ ๆ ได้แก่ หลักคุณธรรม จริยธรรมสำหรับการพัฒนาตนเอง ได้แก่ การใฝ่เรียนรู้ ความเชื่อมั่นในตนเอง การพึ่งตนเอง การมีสำนึกทางศีลธรรม ความขยันหมั่นเพียร ความมีระเบียบวินัย การมีปัญญา รู้ซัด ความรอบคอบ ความพอเพียง ความอดทน อดกลั้น ความรับผิดชอบในหน้าที่ และความสัตย์สุจริต และหลักคุณธรรม จริยธรรมสำหรับการอยู่ร่วมกับผู้อื่น ได้แก่ ความมีน้ำใจ ความกตัญญูต่อกัน ความเสียสละเพื่อส่วนรวม ความสามัคคี ความมีมนุษยสัมพันธ์ ความเป็นประชาธิปไตย และความสุภาพ ส่วนวิธีการสอนคุณธรรม จริยธรรม พบว่าผู้แต่งใช้ 5 วิธี ได้แก่ การบอกคุณธรรม จริยธรรมของตัวละครโดยตรง การเปรียบเทียบให้เห็นพฤติกรรมของผู้ที่มีและไม่มีคุณธรรม จริยธรรมแบบคู่ขนาน การกำหนดให้มีบุคคลที่น่าเชื่อถือช่วยวิจารณ์และแก้ไขข้อบกพร่องด้านคุณธรรม จริยธรรม การให้คนและสังคมกล่าวยกย่องชมเชยและให้รางวัลสำหรับการประพฤติดีมีคุณธรรม จริยธรรม และการสร้างกฎเกณฑ์หรือ

สถานการณ์เพื่อเน้นย้ำพฤติกรรมด้านคุณธรรม จริยธรรมซึ่งเมื่อเปรียบเทียบกับหลักคุณธรรม จริยธรรมในวรรณกรรมกับนโยบายส่งเสริมคุณธรรม จริยธรรมตามแนวพระบรมราโชวาท ในพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว นโยบายส่งเสริมคุณธรรม จริยธรรมตามแผนพัฒนา เศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติของรัฐบาล ฉบับที่ 11 (พ.ศ. 2555-2559) รวมถึงนโยบายส่งเสริมคุณธรรม จริยธรรมของมหาวิทยาลัยทักษิณ (พ.ศ. 2555-2556) แล้วก็พบว่ามีความ สอดคล้องกันเป็นอย่างดี พิสูจน์ให้เห็นว่าหลักคุณธรรม จริยธรรมจากรวรรณกรรม ซึ่งแต่ง ก่อนสมัยรัชกาลที่ 5 สามารถนำมาปรับใช้ในชีวิตประจำวันได้ เพราะยังทันสมัยอยู่ สะท้อน ให้เห็นว่าการปลูกฝังเรื่องคุณธรรม จริยธรรมมีมานานแล้ว กวีสมัยโบราณมีกรอบวิธีคิดเรื่อง คุณธรรม จริยธรรมที่ชัดเจน ซึ่งนำมาจากหลักคำสอนในพระพุทธศาสนา ประเพณีและ วัฒนธรรมของสังคมไทย โดยคนในปัจจุบันน่าจะสืบทอดวิธีคิดมาจากคนในสมัยโบราณอีก ชั้นหนึ่ง เพียงแต่มีการปลูกฝังกันอย่างเข้มข้นมากยิ่งขึ้นในสังคมปัจจุบัน อันเนื่องจากปัญหา ของสังคมที่เพิ่มขึ้นอย่างต่อเนื่อง

การศึกษาครั้งนี้สะท้อนให้เห็นว่าคนและสังคมไม่ว่าอดีตหรือปัจจุบันต่างก็ต้องการ เห็นภาพลักษณ์ของคนดีที่อยู่ในกรอบระเบียบที่ติงาม รู้จักหน้าที่ ไม่สร้างปัญหาและเป็น ภาระให้แก่สถาบันครอบครัว โรงเรียน ชุมชน ตลอดจนสถาบันชาติ สามารถอยู่ร่วมกับผู้อื่น ได้อย่างมีความสุข พร้อมทั้งช่วยนำพาชาติบ้านเมืองให้เจริญรุ่งเรือง ทำให้เห็นว่าแม้สังคม จะพัฒนาเปลี่ยนแปลงไปอย่างรวดเร็ว แต่ความคาดหวังต่อเยาวชนของคนในสังคม (ไม่ว่า จะเป็นอดีตหรือปัจจุบัน) ก็ไม่เปลี่ยนแปลงมากนัก จึงยังคงมีการนำเสนอหลักคุณธรรม จริยธรรมที่เป็นไปในทิศทางเดียวกัน เพราะเห็นว่ามีคุณค่า มีประโยชน์ และเหมาะสมที่จะ นำไปปลูกฝัง-ส่งเสริม-กล่อมเกลายาวชนต่อไป และการปลูกฝังคุณธรรมจริยธรรมด้านต่าง ๆ ที่ปรากฏในวรรณกรรมก็น่าจะยังคงมีอยู่ トラบใดที่ปัญหาทางสังคมยังทวีความรุนแรงโดย เยาวชนสามารถนำแบบอย่างด้านดีของตัวละครไปประพฤติปฏิบัติและ/หรือนำแบบอย่าง ด้านลบไปตัดเตือนผู้อื่นไม่ให้ประพฤติปฏิบัติได้

การศึกษาครั้งนี้สะท้อนให้เห็นว่าวิถีชีวิตของมนุษย์ล้วนพบกับอุปสรรคหรือด้าน ทดสอบก่อนที่จะประสบความสำเร็จในชีวิต การที่จะผ่านด้านทดสอบได้นั้นจำเป็นต้องมี คุณธรรม จริยธรรมด้านต่าง ๆ เป็นพื้นฐาน ทั้งการมีคุณธรรม จริยธรรมสำหรับการพัฒนา ตนเอง และคุณธรรม จริยธรรมสำหรับการอยู่ร่วมกับผู้อื่น ซึ่งจะส่งผลให้พบแต่ความสุข ความเจริญ เช่น ความภาคภูมิใจในตนเอง การมีคนยกย่องสรรเสริญ การประสบผลสำเร็จ

ทั้งด้านการเรียน การทำงานและการอยู่ร่วมกับผู้อื่นโดยคนและสังคมเองก็สามารถนำวิธีการดังกล่าวไปปรับใช้ เพราะมีความทันสมัยเช่นเดียวกัน โดยวิธีการสอนคุณธรรม จริยธรรมอย่างตรงไปตรงมาเป็นวิธีการที่ปรากฏมากที่สุด อาจเพราะเข้าใจง่าย สื่อสารกับผู้อ่านผู้ฟังโดยตรง รองลงมาคือการกล่าวยกย่อง ชมเชยและให้รางวัล วิธีการนี้น่าจะช่วยให้ผู้ที่ทำดีมีกำลังใจในการประพฤติต่อไป และโน้มน้าวให้ผู้คิดชั่วคิดกลับตัวเมื่อเห็นคนทำดีแล้วได้ดี

เอกสารอ้างอิง

- [1] ขวน เพชรแก้ว และคณะ. (2549). **วรรณกรรมทักษิณ : วรรณกรรมคัตสรร**. 13 เล่ม. กรุงเทพฯ : อัมรินทร์พรินต์ติ้งแอนด์พับลิชชิ่ง.
- [2] สำนักงานส่งเสริมและพิทักษ์เด็ก. (2554). **คู่มือการจัดกิจกรรมด้วยสื่อสร้างสรรค์ คุณธรรม จริยธรรม : วรรณกรรมสำหรับเด็กและเยาวชน**. กรุงเทพฯ : สำนักฯ.
- [3] สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติสำนักนายกรัฐมนตรี. (2554). **แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติฉบับที่สิบเอ็ด พ.ศ.2555-2559**. สืบค้นเมื่อวันที่ 11 มิถุนายน 2557, จาก <http://www.nesdb.go.th/Portals/0/news/plan/p11/plan11.pdf>.
- [4] ภูมิพลอดุลยเดช, พระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหา. (2544). **คำพ่อสอน ประมวล พระบรมราโชวาทและพระราชดำรัสเกี่ยวกับเด็กและเยาวชน** (พิมพ์ครั้งที่ 3). กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์กรุงเทพฯ.
- [5] อุดม หนูทอง. (2528). **รายงานการวิจัยวรรณกรรมท้องถิ่นภาคใต้ประเภทคำสอน**. กรุงเทพฯ : กรุงเทพมหานครพิมพ์.
- [6] เสริมศรี อนันตพงศ์. (2540). **ศึกษาจริยธรรมที่ปรากฏในการละเล่นพื้นบ้านภาคใต้**. วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต. สงขลา: มหาวิทยาลัยทักษิณ.
- [7] สืบพงศ์ ธรรมชาติ. (2545). **จริยธรรมในวรรณกรรมท้องถิ่นประเภทนิทานประโลมโลก**. นครศรีธรรมราช : มหาวิทยาลัยวลัยลักษณ์.
- [8] สืบพงศ์ ธรรมชาติ. (2548). **สังเคราะห์คุณธรรม จริยธรรมจากวรรณกรรมมุขปาฐะในจังหวัดนครศรีธรรมราช**. กรุงเทพฯ : ศูนย์ส่งเสริมและพัฒนาพลังแผ่นดินเชิงคุณธรรม.

- [9] ทิศนา แคมมณี. (2556). “การพัฒนาคุณธรรม จริยธรรมและค่านิยม : จากทฤษฎีสู่การปฏิบัติ”, ใน **คุณธรรมและจริยธรรมไม่มีขาย สังคมจะมีได้ต้องช่วยกัน**, 2. กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์คณะรัฐมนตรีและราชกิจจานุเบกษา.
- [10] สุพจน์ ไข่มุกดี. (2556). “หลักธรรมที่ส่งเสริมและพัฒนาคุณธรรมและจริยธรรม”, ใน **คุณธรรมและจริยธรรมไม่มีขาย สังคมจะมีได้ต้องช่วยกัน**, 45-48. กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์คณะรัฐมนตรีและราชกิจจานุเบกษา.
- [11] โกวิท ประวาลพุกษ์ และภณิดา คูสกุล. (2549). “พัฒนาการของจริยศึกษา”, ใน **เอกสารการสอนชุดวิชา จริยศึกษา**, 6-7. นนทบุรี : มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช.
- [12] สดศรี สัตยธรรม. (2556). “คุณธรรมของนักการเมืองและนักบริหาร”, ใน **คุณธรรมและจริยธรรมไม่มีขาย สังคมจะมีได้ต้องช่วยกัน**, 55-56. กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์คณะรัฐมนตรีและราชกิจจานุเบกษา.
- [13] ศูนย์ส่งเสริมและพัฒนาพลังแห่งแผ่นดินเชิงคุณธรรม สำนักงานบริหารและพัฒนาองค์ความรู้ (มหาชน). (2552). **ทำดีตามรอยพ่อ ประมวลพระบรมราโชวาทและพระราชดำรัสเกี่ยวกับคุณธรรม จริยธรรมเพื่อสร้างเสริมแรงบันดาลใจในการทำมาดีตามรอยพระยุคลบาท**. กรุงเทพฯ : ศูนย์ส่งเสริมและพัฒนาพลังแห่งแผ่นดินเชิงคุณธรรม สำนักงานบริหารและพัฒนาองค์ความรู้ (มหาชน).
- [14] ไกรยุทธ ธีรตยาสินันท์. (2531). **แนวพระราชดำริด้านการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว**. สถาบันไทยคดีศึกษาและฝ่ายวิจัยจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- [15] สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา. (2548). **ในกระแสพระราชดำรัส แนวทางการพัฒนาคุณธรรม จริยธรรมของคนไทย**. กรุงเทพฯ : สำนักวิจัยและพัฒนาการศึกษา สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา (สมศ.)
- [16] ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม, กระทรวง. (2554). **ค่านิยมหลักของคนไทย 12 ประการ ตามนโยบายของคสช.** สืบค้นเมื่อ 14 มกราคม 2558, จาก http://www.mnre.go.th/ewt_news.php.

- [17] วินัย วงศ์ใหญ่. (2557). “การจัดการเรียนรู้ระดับอุดมศึกษาในศตวรรษที่ 21 เพื่อเข้าสู่ประชาคมอาเซียน”, เอกสารประกอบการสัมมนาโครงการพัฒนาคณาจารย์ทางด้านมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ สำหรับสถาบันอุดมศึกษาในเขตพัฒนาเฉพาะกิจ จังหวัดชายแดนภาคใต้เข้าสู่ประชาคมอาเซียน. (1-38).
วันที่ 6-8 พฤศจิกายน พ.ศ. 2557.
- [18] มหาวิทยาลัยทักษิณ. (2556). โครงการส่งเสริมนักเรียนคุณธรรม จริยธรรม และประพฤติตนเป็นประโยชน์แก่สังคม. อัดสำเนา.
- [19] สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน กระทรวงศึกษาธิการ. (2557). (ร่าง) กรอบแนวทางการประเมินคุณธรรมของผู้เรียน. สืบค้นเมื่อวันที่ 12 ธันวาคม 2557, จาก <http://www.kanchit.net/knowledge/6/7.pdf>.
- [20] สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ. (2550). ประมวลคำในพระบรมราโชวาทพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวภูมิพลอดุลยเดช ตั้งแต่พุทธศักราช 2493-2549 ที่เกี่ยวข้องกับปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง (พิมพ์ครั้งที่ 5). กรุงเทพฯ.

การจัดการความรู้และการปฏิบัติตามศาสตร์
5 ประการ ของ Peter Senge
ของมหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์
ตามความคิดเห็นของบุคลากรมหาวิทยาลัย

Knowledge Management and The Practices of Peter
Senge's Five Disciplines of Prince of Songkla University
Based on The Opinions of The University Personnel

มนทิรา อินทร์แก้ว¹ ชุ่มจิตต์ แซ่ฉั่น² และฐะปะนีย์ เทพญา³

Montira Inkeaw¹, Chumchit Saechan² and Tapanee Tepya³

---

¹นักศึกษาลัทธิสุตรศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาการจัดการสารสนเทศ มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์
ปัตตานี 94000

^{2,3} ผศ., ภาควิชาบรรณารักษศาสตร์และสารนิเทศศาสตร์ คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์
มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ ปัตตานี 94000

บทคัดย่อ

การวิจัยครั้งนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาเปรียบเทียบและหาความสัมพันธ์ของการจัดการความรู้และการปฏิบัติตามศาสตร์ 5 ประการ Peter Senge ของมหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ กลุ่มตัวอย่าง คือ บุคลากรมหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ จำนวน 385 คน และคณะกรรมการพัฒนาระบบบริหารความรู้มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ จำนวน 3 คน เก็บข้อมูลโดยใช้แบบสอบถามและแบบสัมภาษณ์ วิเคราะห์ข้อมูลโดยการวิเคราะห์เนื้อหา และใช้สถิติค่าเฉลี่ย ร้อยละ ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน ค่าที ค่าความแปรปรวน ANOVA เปรียบเทียบรายคู่ Scheffe และทดสอบค่าสัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์เพียร์สัน พบว่า ความคิดเห็นของบุคลากรมหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ที่มีต่อสภาพการจัดการความรู้และการปฏิบัติตามศาสตร์ 5 ประการ ของ Peter Senge โดยรวมอยู่ในระดับมาก และมีความสัมพันธ์ในทิศทางบวกระดับปานกลางทุกด้าน ปัญหาการจัดการความรู้ เช่น บุคลากรขาดความรู้ความเข้าใจ การจัดการความรู้ มหาวิทยาลัยปฏิบัติในกระบวนการจัดการความรู้ไม่ทุกกระบวนการ และความรู้มีการเปลี่ยนแปลงตลอดเวลา

คำสำคัญ : การจัดการความรู้ ศาสตร์ 5 ประการ ของ Peter Senge มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์

Abstract

The objectives of this research were to compare and examine the relationships of the state of knowledge management and the practices of Peter Senge's five disciplines of Prince of Songkla University. The sample, consisted of 385 personnel of Prince of Songkla University and 3 members of the Committee on Knowledge Management System Development. Data collection instruments were structured-interview forms and questionnaires. The statistical methods used for the data analysis were mean, percentage, standard deviation, t-test, the analysis of variance (ANOVA), Scheffe's multiple comparison, and Pearson's Product Moment Correlation Coefficient. The findings indicated that the opinions of the university personnel were at the high level in all aspects, and the university's overall knowledge management

was positively correlated with the practices of Peter Senge's five disciplines at the moderate level. Problems found in the university's knowledge management included the personnel lacked knowledge in knowledge management; some knowledge management processes were not implemented; and knowledge changes over time.

Keywords : Knowledge Management, Peter Senge's five disciplines, Prince of Songkla University

บทนำ

โลกปัจจุบันมีการเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็ว เป็นยุคแห่งการเปลี่ยนผ่านจากสังคมที่ให้ความสำคัญกับสารสนเทศและเทคโนโลยีสารสนเทศมาเป็นสังคมที่ให้ความสำคัญกับความรู้ ที่เรียกว่า สังคมฐานความรู้ (knowledge-based society) [1] ความรู้มีความสำคัญต่อบุคคลตั้งแต่เกิดจนตาย บุคคลใช้ความรู้ในการดำรงชีวิต สละสลปรับเปลี่ยนแปลงให้เหมาะสมกับการใช้ประโยชน์ และความรู้ถือเป็นสินทรัพย์ขององค์กรที่นำมาใช้แข่งขันกับองค์กรอื่น ๆ โดยองค์กรที่จะประสบความสำเร็จต้องมีคุณลักษณะเฉพาะตัวที่เกิดจากความสามารถของบุคลากรที่จะสร้างสรรค์องค์ความรู้ใหม่ ๆ แล้วแพร่กระจายความรู้เหล่านั้น เพื่อใช้ประโยชน์ร่วมกันในการพัฒนาคน พัฒนางาน พัฒนางองค์กร และรวมถึงพัฒนาประเทศด้วย [1] มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ให้ความสำคัญกับความรู้ขององค์กร ได้นำหลักการจัดการความรู้มาใช้ตั้งแต่พ.ศ.2549 อันเป็นการบริหารมหาวิทยาลัยที่สอดคล้องตามพระราชกฤษฎีกาว่าด้วยหลักเกณฑ์และวิธีการบริหารกิจการบ้านเมืองที่ดี พ.ศ.2546 มาตรา 11 ที่กำหนดไว้ว่า “ส่วนราชการมีหน้าที่พัฒนาความรู้ในส่วนราชการ เพื่อให้มีลักษณะเป็นองค์กรแห่งการเรียนรู้อย่างสม่ำเสมอ โดยต้องรับรู้ข้อมูลข่าวสารและสามารถประมวลผลความรู้ในด้านต่าง ๆ เพื่อนำมาประยุกต์ใช้ในการปฏิบัติราชการได้อย่างถูกต้อง รวดเร็ว เหมาะสมกับสถานการณ์ รวมทั้งต้องส่งเสริมและพัฒนาความรู้ความสามารถ สร้างวิสัยทัศน์ และปรับเปลี่ยนทัศนคติของข้าราชการในสังกัดให้เป็นบุคลากรที่มีประสิทธิภาพ และมีการเรียนรู้ร่วมกัน” โดยมีผู้รับผิดชอบหลักคือคณะกรรมการพัฒนาระบบบริหารความรู้ และผู้รับผิดชอบร่วมคือทุกคณะหน่วยงานของมหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ [2]

ปัญหาการจัดการความรู้ของมหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ จากการศึกษารายงานประจำปีประเมินคุณภาพ กองแผนงานสำนักงานอธิการบดี ผลดำเนินงานประจำปีการศึกษา 2552 ปัญหาคือ 1) กระดานสนทนาที่มีผู้สนใจน้อย ขาดผู้เขียนหลัก 2) ปัญหาการนำนโยบายการจัดการความรู้สู่การปฏิบัติ และสิ่งที่ต้องพัฒนาเร่งด่วน คือ การสื่อสาร แบบสองทางของกลุ่มผู้ปฏิบัติงานวิเคราะห์นโยบายและแผนในการนำนโยบายการจัดการความรู้สู่การปฏิบัติ [3] และอุปสรรคที่สำคัญอีกประการ คือ มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์เป็นองค์กรขนาดใหญ่ มีหลายวิทยาเขต [4] และได้มีการผลิต พัฒนา สังคมองค์ความรู้ไว้อย่างมากมาย ทั้งความรู้ที่เกิดจากการเรียนการสอน การวิจัย และการปฏิบัติงาน เมื่อผู้ที่เป็นเจ้าของความรู้ เกษียณอายุราชการ หรือลาออกไปความรู้ก็จะสูญหายไปจากมหาวิทยาลัยด้วย ส่งผลให้มหาวิทยาลัยเสียเปรียบในเชิงการแข่งขัน จึงจำเป็นต้องจัดการความรู้เหล่านั้นอย่างจริงจัง

ตารางที่ 1 สรุปประเด็นจากวิจัยที่เกี่ยวข้อง

หน่วยงาน	โรงพยาบาล พระมงกุฎเกล้า	สำนักงาน ป้องกันควบคุม โรคที่ 7 จ.อุบลราชธานี	มหาวิทยาลัย รามคำแหง	สำนักงานเขต พื้นที่การศึกษา ตราด
ประเด็นที่ศึกษา	ระดับการปฏิบัติ			
การปฏิบัติตามกระบวนการจัดการความรู้ ก.พ.ร.และสถาบันเพิ่มผลผลิตแห่งชาติ 7 ด้าน				
การบ่งชี้ความรู้	มาก	ปานกลาง	มาก	
การสร้างและแสวงหาความรู้	มาก	มาก	มาก	
การจัดความรู้ให้เป็นระบบ	มาก	ปานกลาง	มาก	
การประมวลลั่นกรองความรู้	มาก	ปานกลาง	มาก	
การเข้าถึงความรู้	ปานกลาง	ปานกลาง	มาก	
การแบ่งปันแลกเปลี่ยนความรู้	มาก	ปานกลาง	มาก	
การเรียนรู้	มาก	ปานกลาง	มาก	
การปฏิบัติตามศาสตร์ 5 ประการ ของ Peter Senge				
ความรอบรู้แห่งตน	มาก	มาก	มาก	มาก
แบบแผนความคิดอ่าน	มาก	มาก	มาก	มาก
การมีวิสัยทัศน์ร่วม	มาก	มาก	มาก	มาก
การเรียนรู้เป็นทีม	มาก	มาก	มาก	มาก
การคิดอย่างเป็นระบบ	มาก	มาก	มาก	มาก
ความคิดเห็นที่แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญที่ 0.05				
ผู้บริหารกับครู				ทุกด้าน
ปริญญาดรีกับสูงกว่าปริญญาดรี	เข้าถึงความรู้			
ความสัมพันธ์ของการจัดการความรู้กับการปฏิบัติตามศาสตร์ 5 ประการ Peter Senge ทิศทางบวก ระดับสูง [7]				
ปัญหาการจัดการความรู้ ขาดการมีส่วนร่วมของบุคลากร [7] ไม่นำความรู้มาก่อให้เกิดประโยชน์แท้จริง 96.6% ยังไม่เป็นระบบ กระจัดกระจาย 95.0% ขาดการสานสัมพันธ์เพื่อแลกเปลี่ยนความรู้ร่วมกับหน่วยงานภายนอก 94.4% [8]				

(กัลยา จุลศรี [5] สุขญา สีหงษ์ [6] นवलล่อ แสงสุข [7] สิริกาญจน์ จิระสาร [8])

ผู้วิจัยจึงมีความสนใจที่จะศึกษาสภาพการจัดการความรู้ของมหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ เพื่อเป็นข้อมูลในการวางแผนพัฒนารูปแบบ กำหนดแนวปฏิบัติการจัดการความรู้เพื่อการเป็นองค์กรแห่งเรียนรู้ของมหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ อีกทั้งหน่วยงานหรือองค์กรอื่น ๆ สามารถนำข้อมูลที่ได้จากการวิจัยครั้งนี้ไปประยุกต์ใช้วางแผน กำหนดรูปแบบ และแนวปฏิบัติการจัดการความรู้เพื่อพัฒนาหน่วยงานและองค์กรสู่การเป็นองค์กรแห่งการเรียนรู้ต่อไป

วัตถุประสงค์

1. เพื่อศึกษาเปรียบเทียบสภาพการจัดการความรู้ของมหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ ในด้านประเด็นการจัดการความรู้และการปฏิบัติตามกระบวนการจัดการความรู้ ก.พ.ร.และสถาบันเพิ่มผลผลิตแห่งชาติ ตามความคิดเห็นของบุคลากรมหาวิทยาลัย จำแนกตามประเภทบุคลากร และระดับการศึกษา
2. เพื่อศึกษาเปรียบเทียบการปฏิบัติตามศาสตร์ 5 ประการ Peter Senge ของมหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ ตามความคิดเห็นของบุคลากรมหาวิทยาลัย จำแนกตามประเภทบุคลากร และระดับการศึกษา
3. เพื่อศึกษาความสัมพันธ์ของสภาพการจัดการความรู้ของมหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ ในด้านประเด็นการจัดการความรู้โดยรวมกับการปฏิบัติตามกระบวนการจัดการความรู้ ก.พ.ร.และสถาบันเพิ่มผลผลิตแห่งชาติ และความสัมพันธ์ของสภาพการจัดการความรู้ของมหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์โดยรวม กับการปฏิบัติตามศาสตร์ 5 ประการ Peter Senge ของมหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์
4. เพื่อศึกษาปัญหาอุปสรรคในการจัดการความรู้ของมหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์

กรอบแนวคิดเชิงทฤษฎีและกรอบแนวคิดการวิจัย

กรอบแนวคิดเชิงทฤษฎี

การพัฒนาองค์กรให้เป็นองค์กรแห่งการเรียนรู้ได้นั้น บุคลากรขององค์กรต้องเป็นบุคคลเรียนรู้ หมายถึง การเรียนรู้จากการทำงาน เรียนรู้ร่วมกันผ่านการปฏิบัติงาน โดยใช้

แล้วใช้การสุ่มตัวอย่างแบบแบ่งชั้น (stratified sampling) ตามคณะ/หน่วยงาน คำนวณขนาดกลุ่มตัวอย่างโดยเทียบสัดส่วน 2) คณะกรรมการพัฒนาระบบบริหารความรู้ มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ จำนวน 3 คน กำหนดขนาดกลุ่มตัวอย่างโดยใช้วิธีสุ่มตัวอย่างแบบเจาะจง

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

1. แบบสอบถาม ใช้ศึกษาความคิดเห็นของบุคลากรมหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ สร้างขึ้นจากการศึกษาค้นคว้าเอกสาร ตำรา วารสาร งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง และข้อมูลจากการสัมภาษณ์ แบ่งเป็น 3 ส่วน 1) ข้อมูลพื้นฐานของบุคลากรมหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ คือ ประเภทบุคลากร ตำแหน่งทางวิชาการ ระดับการปฏิบัติงาน วิทยาเขตที่สังกัด และระดับการศึกษา เป็นคำถามแบบตรวจสอบรายการ 2) สภาพการจัดการความรู้ของมหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ในด้านประเด็นการจัดการความรู้และการปฏิบัติตามกระบวนการจัดการความรู้ ก.พ.ร.และสถาบันเพิ่มผลผลิตแห่งชาติ เป็นคำถามแบบประเมินค่า ให้คะแนนระดับการปฏิบัติ 5 ระดับ 3) การปฏิบัติตามศาสตร์ 5 ประการ ของ Peter Senge ของมหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ เป็นคำถามแบบประเมินค่า ให้คะแนนการปฏิบัติ 5 ระดับ ตรวจสอบความเที่ยงตรงด้านเนื้อหา (content validity) โดยเสนอผู้ทรงคุณวุฒิ จำนวน 3 คน หาค่าดัชนีความสอดคล้องตามเกณฑ์การให้คะแนนของ พงษ์รัตน์ ทวีรัตน์ [12] คัดเลือกข้อคำถามที่มีค่าดัชนีความสอดคล้องมากกว่าหรือเท่ากับ 0.5 แล้วนำไปทดลองใช้กับบุคลากรมหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ วิทยาเขตปัตตานี จำนวนทั้งสิ้น 30 คน กำหนดจำนวนกลุ่มประชากรที่มีคุณสมบัติใกล้เคียงกับกลุ่มตัวอย่างโดยการเทียบสัดส่วนและสุ่มเป็นภาคีวิชา กอง และบุคลากรของคณะ/หน่วยงานหาความเชื่อมั่นโดยใช้ค่าสัมประสิทธิ์แอลฟา (Alpha coefficient) ด้วยวิธีของครอนบัก [13] ได้ค่าความเชื่อมั่นที่ 0.98

2. แบบสัมภาษณ์ ใช้ศึกษาความคิดเห็นของคณะกรรมการพัฒนาระบบบริหารความรู้ มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ กำหนดข้อคำถามโดยการศึกษาค้นคว้าเอกสาร ตำรา วารสาร งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง แบ่งเป็น 3 ส่วน 1) ประเด็นความรู้ของมหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ 2) การปฏิบัติตามกระบวนการจัดการความรู้ ก.พ.ร.และสถาบันเพิ่มผลผลิตแห่งชาติ 3) การปฏิบัติตามศาสตร์ 5 ประการ ของ Peter Senge และ 4) ปัญหาอุปสรรคในการจัดการความรู้ ของมหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ เป็นข้อคำถามแบบปลายเปิด

การเก็บรวบรวมข้อมูล ผู้วิจัยดำเนินการตามลำดับ 1) การสัมภาษณ์ ส่งหนังสือรับรองพร้อมแบบสัมภาษณ์ถึงกลุ่มตัวอย่างล่วงหน้า ประสานติดต่อด่วน เวลา สถานที่และดำเนินการ

การสัมภาษณ์ด้วยตนเอง 2) แบบสอบถาม ผู้วิจัยส่งหนังสือรับรองและ เอกสารชี้แจงการ แจกจ่ายและการรับคืนแบบสอบถาม พร้อมแบบสอบถามถึงคณบดี/ผู้อำนวยการของแต่ละ คณะ/หน่วยงานของมหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ด้วยตนเองและทางไปรษณีย์ ติดตาม ประสานงานกับผู้รับเรื่องโดยตรง ตรวจสอบความครบถ้วนของข้อมูล หากได้ข้อมูลไม่ครบ ถ้วนดำเนินการเก็บข้อมูลจนครบถ้วน

การวิเคราะห์ข้อมูลและสถิติที่ใช้ในการวิจัย

1. ข้อมูลจากการสัมภาษณ์ ใช้การวิเคราะห์เนื้อหา (content analysis) โดยการ แจกแจงนับความถี่ของคำหรือข้อความของแต่ละประเภทข้อมูล [14] แล้วนำข้อมูลไปพิจารณา วิเคราะห์ประกอบการสร้างแบบสอบถามและนำเสนอปัญหาอุปสรรคในการจัดการความรู้ ของมหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์

2. ข้อมูลจากแบบสอบถาม 1) ใช้ค่าร้อยละ วิเคราะห์ข้อมูลพื้นฐานของผู้ตอบ แบบสอบถาม 2) ค่าเฉลี่ย ค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน วิเคราะห์สภาพการจัดการความรู้ในด้าน ประเด็นการจัดการความรู้ การปฏิบัติตามกระบวนการจัดการความรู้ ก.พ.ร.และสถาบัน เพิ่มผลผลิตแห่งชาติและการปฏิบัติตามศาสตร์ 5 ประการ ของ Peter Senge 3) ค่าที่ใช้ เปรียบเทียบความคิดเห็นของบุคลากรจำแนกตามประเภทบุคลากร 4) ค่าความแปรปรวน ANOVA และเปรียบเทียบรายคู่โดยวิธีของ Scheffe ใช้เปรียบเทียบความคิดเห็นของบุคลากร จำแนกตามระดับการศึกษา 5) ค่าความสัมพันธ์สัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์เพียร์สัน ใช้หาค่า ความสัมพันธ์ของสภาพการจัดการความรู้ในด้านประเด็นการจัดการความรู้โดยรวมกับการ ปฏิบัติตามกระบวนการจัดการความรู้ ก.พ.ร. และสถาบันเพิ่มผลผลิตแห่งชาติ และสภาพ การจัดการความรู้โดยรวมกับการปฏิบัติตามศาสตร์ 5 ประการ ของ Peter Senge ของ มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์

สรุปผลการวิจัย

ผลการศึกษารจัดการความรู้และการปฏิบัติตามศาสตร์ 5 ประการ ของ Peter Senge ของมหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ ตามความคิดเห็นของบุคลากรมหาวิทยาลัย พบว่า

1. ข้อมูลทั่วไปของกลุ่มตัวอย่าง 1) บุคลากรมหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ ตอบ แบบสอบถาม จำนวน 385 คน (100%) ได้แก่ สายสนับสนุน จำนวน 303 คน (78.70%) สายวิชาการ จำนวน 82 คน (21.30%) ระดับการศึกษาปริญญาตรี/เทียบเท่า จำนวน 175 คน

(45.45%) ปริญญาโท จำนวน 141 คน (36.62%) ปริญญาเอก/สูงกว่า จำนวน 69 คน (17.92%) 2) คณะกรรมการพัฒนาระบบบริหารความรู้มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ให้สัมภาษณ์ จำนวน 3 คน (100%)

2. สภาพการจัดการความรู้ของมหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ในด้านประเด็นการจัดการความรู้ บุคลากรมหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์เห็นว่ามหาวิทยาลัยมีการปฏิบัติในภาพรวมและรายด้านอยู่ในระดับมากทุกด้าน ตามลำดับ ได้แก่ ด้านการผลิตบัณฑิต การวิจัย การบริการวิชาการ และการทำนุบำรุงศิลปวัฒนธรรม ดังตารางที่ 1

ตารางที่ 1 สภาพการจัดการความรู้ของมหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ในด้านประเด็นการจัดการความรู้

ประเด็นการจัดการความรู้ของมหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์	ระดับความคิดเห็น		
	$\bar{X}$	S.D.	ระดับ
ด้านการผลิตบัณฑิต	4.04	0.79	มาก
ด้านการวิจัย	4.01	0.84	มาก
ด้านการบริการวิชาการ	3.94	0.79	มาก
ด้านการทำนุบำรุงศิลปวัฒนธรรม	3.70	0.88	มาก
รวม	3.92	0.83	มาก

3. สภาพการจัดการความรู้ของมหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ในด้านการปฏิบัติตามกระบวนการจัดการความรู้ ก.พ.ร. และสถาบันเพิ่มผลผลิตแห่งชาติ บุคลากรมหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์เห็นว่ามหาวิทยาลัยมีการปฏิบัติโดยรวมอยู่ในระดับมาก และรายด้านอยู่ในระดับมาก 4 ด้าน เรียงตามลำดับ ได้แก่ ด้านการเข้าถึงความรู้ การสร้างและแสวงหาความรู้ การบ่งชี้ความรู้ และการประมวลกลั่นกรองความรู้ และอยู่ในระดับปานกลาง 3 ด้าน เรียงตามลำดับได้แก่ การเรียนรู้ การแบ่งปันแลกเปลี่ยนความรู้ และการจัดความรู้ให้เป็นระบบ ดังตารางที่ 2

ตารางที่ 2 สภาพการจัดการความรู้ของมหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ในด้านการปฏิบัติ ตามกระบวนการจัดการความรู้

การปฏิบัติตามกระบวนการจัดการความรู้ ก.พ.ร. ๓	ระดับความคิดเห็น		
	$\bar{X}$	S.D.	ระดับ
การเข้าถึงความรู้	3.75	0.68	มาก
การสร้างและแสวงหาความรู้	3.66	0.72	มาก
การบ่งชี้ความรู้	3.54	0.71	มาก
การประมวลลั่นกรองความรู้	3.49	0.80	มาก
การเรียนรู้	3.34	0.65	ปานกลาง
การแบ่งปันแลกเปลี่ยนความรู้	3.25	0.73	ปานกลาง
การจัดความรู้ให้เป็นระบบ	3.24	0.72	ปานกลาง
รวม	3.47	0.72	มาก

4. การปฏิบัติตามศาสตร์ 5 ประการ ของ Peter Senge ของมหาวิทยาลัย
สงขลานครินทร์ การปฏิบัติโดยรวมและรายด้านอยู่ในระดับมากทุกด้าน เรียงตามลำดับ
ได้แก่ การมีวิสัยทัศน์ร่วม การคิดอย่างเป็นระบบ ความรอบรู้แห่งตน แบบแผนความคิดอ่าน
และการเรียนรู้เป็นทีม ดังตารางที่ 3

ตารางที่ 3 การปฏิบัติตามศาสตร์ 5 ประการ ของ Peter Senge ของมหาวิทยาลัย สงขลานครินทร์

การปฏิบัติตามศาสตร์ 5 ประการ ของ Peter Senge	ระดับความคิดเห็น		
	$\bar{X}$	S.D.	ระดับ
การมีวิสัยทัศน์ร่วม	3.90	0.72	มาก
การคิดอย่างเป็นระบบ	3.81	0.68	มาก
ความรอบรู้แห่งตน	3.73	0.64	มาก
แบบแผนความคิดอ่าน	3.69	0.66	มาก
การเรียนรู้เป็นทีม	3.49	0.65	มาก
รวม	3.72	0.67	มาก

5. การเปรียบเทียบความคิดเห็นของบุคลากรมหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ พบว่า
พบประเด็นการปฏิบัติที่บุคลากรสายวิชาการและสายสนับสนุนมีความคิดเห็นแตกต่างกัน
อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ 0.05 คือ 1) ด้านการแบ่งปันแลกเปลี่ยนเรียนรู้ ได้แก่ คณะ/
หน่วยงานเข้าร่วมเครือข่ายองค์กรทางการศึกษาแลกเปลี่ยนแบ่งปันความรู้ในการปฏิบัติงาน

คณะหน่วยงานจัดประชุมสัมมนาให้บุคลากรได้ร่วมกันแลกเปลี่ยนบอกเล่าประสบการณ์การปฏิบัติงาน อย่างต่อเนื่องสม่ำเสมอ 2) ด้านการเรียนรู้ ได้แก่ คณะ/หน่วยงานจัดประชุมติดตามรายงานความก้าวหน้าการจัดการความรู้ในทุกกระบวนการ บุคลากรนำความรู้ไปประยุกต์ใช้ในการปฏิบัติงาน 3) ด้านความรอบรู้แห่งตน ได้แก่ บุคลากรพร้อมเรียนรู้งานใหม่ ๆ ในทุกด้าน ดังตาราง 4

ตารางที่ 4 ประเด็นการปฏิบัติตามกระบวนการจัดการความรู้ ก.พ.ร. และสถาบันเพิ่มผลผลิตแห่งชาติ และการปฏิบัติตามศาสตร์ 5 ประการ ของ Peter Senge ของมหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ ที่บุคลากรมีประเภทบุคลากรต่างกันมีความคิดเห็นแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ 0.05

	ประเภทบุคลากร				t	p-value (sig.)
	สายวิชาการ		สายสนับสนุน			
	$\bar{X}$	(S.D.)	$\bar{X}$	(S.D.)		
การปฏิบัติตามกระบวนการจัดการความรู้ ก.พ.ร.และสถาบันเพิ่มผลผลิตแห่งชาติ						
ด้านการแข่งขันแลกเปลี่ยนความรู้						
คณะ/หน่วยงานเข้าร่วมเครือข่ายองค์กรทางการศึกษาแลกเปลี่ยนแข่งขันความรู้	3.62	0.96	3.40	0.85	2.002	0.046*
คณะหน่วยงานจัดประชุมสัมมนาให้บุคลากรได้ร่วมกันแลกเปลี่ยนบอกเล่าประสบการณ์การปฏิบัติงานอย่างต่อเนื่องสม่ำเสมอ	3.37	0.96	3.10	0.82	2.551	0.011*
ด้านกรเรียนรู้						
คณะ/หน่วยงานจัดประชุมติดตามรายงานความก้าวหน้าการจัดการความรู้ทุกกระบวนการ	2.88	1.13	2.55	1.02	2.552	0.011*
บุคลากรนำความรู้ไปประยุกต์ใช้	3.62	0.86	3.40	0.77	2.269	0.024*
การปฏิบัติตามศาสตร์ 5 ประการ ของ Peter Senge						
ด้านความรอบรู้แห่งตน						
บุคลากรพร้อมเรียนรู้งานใหม่ ๆ ในทุกด้าน	3.71	0.88	3.48	0.84	2.194	0.029*

ประเด็นการปฏิบัติที่บุคลากรมีการศึกษาระดับปริญญาตรี/เทียบเท่า ปริญญาโท และปริญญาเอก/สูงกว่า มีความคิดเห็นแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ 0.05 คือ 1) ด้านการจัดการความรู้ให้เป็นระบบ ได้แก่ บุคลากรเขียนบันทึกความรู้จากการปฏิบัติงานไว้ในระบบฐานข้อมูลแห่งการเรียนรู้ของมหาวิทยาลัยที่ <http://share.psu.ac.th> 2) ด้านแบบแผนความคิดอ่าน ได้แก่ บุคลากรมีการจัดลำดับความสำคัญในการปฏิบัติงาน ดังตารางที่ 5

ตารางที่ 5 ประเด็นการปฏิบัติตามกระบวนการจัดการความรู้ ก.พ.ร.และสถาบันเพิ่มผลผลิตแห่งชาติ และการปฏิบัติตามศาสตร์ 5 ประการ ของ Peter Senge ของมหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ที่บุคลากรมีระดับการศึกษาต่างกัน มีความคิดเห็นแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ 0.05

	แหล่งความ แปรปรวน	SS	df	MS	F	Sig
การปฏิบัติตามกระบวนการจัดการความรู้ ก.พ.ร.และสถาบันเพิ่มผลผลิตแห่งชาติ						
<u>ด้านการจัดการความรู้ให้เป็นระบบ</u>						
บุคลากรเขียนบันทึกความรู้ไว้ในระบบฐาน ข่าลาแห่งการเรียนรู้ของมหาวิทยาลัยที่ http://share.psu.ac.th	ระหว่างกลุ่ม	5.721	2	2.860	3.609	0.028*
	ภายในกลุ่ม	302.006	381	0.793		
การปฏิบัติตาม ศาสตร์ 5 ประการ ของ Peter Senge						
<u>ด้านแบบแผนความคิดอ่าน</u>						
บุคลากรจัดลำดับความสำคัญในการปฏิบัติงาน	ระหว่างกลุ่ม	3.639	2	1.820	3.244	0.040*
	ภายในกลุ่ม	214.267	382	0.561		

6. ความสัมพันธ์ของมหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ 1) สภาพการจัดการความรู้ของมหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ในด้านประเด็นการจัดการความรู้โดยรวมกับการปฏิบัติตามกระบวนการจัดการความรู้ ก.พ.ร.และสถาบันเพิ่มผลผลิตแห่งชาติ 2) สภาพการจัดการความรู้ของมหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ในด้านประเด็นการจัดการความรู้และการปฏิบัติตามกระบวนการจัดการความรู้ ก.พ.ร.และสถาบันเพิ่มผลผลิตแห่งชาติโดยรวมกับการปฏิบัติตามศาสตร์ 5 ประการ ของ Peter Senge ของมหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ บุคลากรเห็นว่ามีความสัมพันธ์กันในทิศทางบวก ระดับปานกลาง ทุกด้าน

7. ปัญหาอุปสรรคในการจัดการความรู้ของมหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ คณะกรรมการพัฒนาระบบบริหารความรู้มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ เห็นว่า 1) บุคลากรขาดความรู้ความเข้าใจในการจัดการความรู้ 2) บุคลากรไม่เห็นความสำคัญในการนำหลักการจัดการความรู้มาใช้ 3) บุคลากรยังไม่ตระหนักถึงความสำเร็จของงานในการนำการจัดการความรู้มาใช้ 4) บุคลากรยังไม่รู้สึกว่าการจัดการความรู้เป็นส่วนหนึ่งของงาน 5) ผู้บริหารและบุคลากรมองไม่เห็นประโยชน์ตรงกันในการจัดการความรู้ 6) มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์มีการปฏิบัติงานในกระบวนการจัดการความรู้ไม่ทุกกระบวนการ 7) ความรู้มีการ

เปลี่ยนแปลงอยู่ตลอดเวลา 8) ไม่มีการสกัดความรู้ของบุคลากรที่จะเกษียณอายุราชการ 9) บุคลากรยังไม่เห็นความสำคัญของความรู้แฝงที่อยู่ในตัวคน (tacit knowledge) 10) บุคลากรไม่มีเวลาเพียงพอที่จะมาบันทึกความรู้และกิจกรรมที่ปฏิบัติ 11) ความมุ่งมั่นของคนแต่ละกลุ่มไม่เท่ากัน 12) ขาดการขับเคลื่อนหรือองค์กรที่รับผิดชอบการจัดการความรู้ อย่างแท้จริง 13) ยังไม่มีการนำความรู้ไปสู่การปฏิบัติอย่างเอาใจจริงเอาใจงและต่อเนื่อง 14) องค์กรความรู้ยังไม่มี การนำไปสู่การปฏิบัติและพัฒนาต่อยอด และ 15) บุคลากรขาดการร่วม แสดงความคิดเห็นในการร่วมกิจกรรมแลกเปลี่ยนเรียนรู้

สรุปและอภิปรายผลการวิจัย

1. สภาพการจัดการความรู้ของมหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ในด้านประเด็น การจัดการความรู้ การปฏิบัติโดยรวมและรายด้านอยู่ในระดับมาก ตามลำดับ ได้แก่ ด้านการผลิตบัณฑิต ($\bar{X}=4.04$) การวิจัย ($\bar{X}=4.01$) การบริการวิชาการ ($\bar{X}=3.94$) และ การทำนุบำรุงวัฒนธรรม ($\bar{X}=3.70$) เนื่องจากเป็นภารกิจหลักของมหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ และได้มีการพัฒนาความรู้เพื่อการปฏิบัติงานดังกล่าวให้มีประสิทธิภาพ เป็นไปตามที่กำหนดไว้ในประเด็นยุทธศาสตร์ที่ 2 คือ การวิจัยและบัณฑิต การจัดการศึกษา การบริการวิชาการ และการทำนุบำรุงวัฒนธรรม เป็นภารกิจเชื่อมโยงสู่ระบบที่มีประสิทธิภาพของมหาวิทยาลัย ซึ่งมหาวิทยาลัยมีผลประเมินการปฏิบัติงานอยู่ในระดับมาก [15]

2. สภาพการจัดการความรู้ของมหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ในด้านการปฏิบัติตาม กระบวนการจัดการความรู้ ก.พ.ร.และสถาบันเพิ่มผลผลิตแห่งชาติ การปฏิบัติโดยรวม อยู่ในระดับมาก สอดคล้องกับงานวิจัยของกัลยา จุลศรี [5] ศึกษาพบว่า โรงพยาบาลพระมงกุฎเกล้ามีการปฏิบัติตามกระบวนการจัดการความรู้ 7 ขั้นตอน ได้แก่ การบ่งชี้ความรู้ การสร้างแสวงหาความรู้ การจัดการความรู้ให้เป็นระบบ การประมวลและกลั่นกรองความรู้ การเข้าถึงความรู้ การแบ่งปันแลกเปลี่ยนความรู้ และการเรียนรู้ในภาพรวมอยู่ในระดับมาก แสดงให้เห็นว่าองค์กรต่างให้ความสำคัญกับการพัฒนาความรู้ให้สามารถปฏิบัติงานได้อย่างมีประสิทธิภาพ และเห็นคุณค่าของความรู้ว่าเป็นทรัพย์สินทางปัญญาที่สำคัญยิ่ง

เมื่อพิจารณารายด้านพบว่า มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์มีการปฏิบัติโดยรวมอยู่ในระดับมาก 4 ด้าน ตามลำดับ ได้แก่ การเข้าถึงความรู้ ($\bar{X}=3.75$) การสร้างแสวงหาความรู้ ($\bar{X}=3.66$) การบ่งชี้ความรู้ ($\bar{X}=3.54$) และการประมวลกลั่นกรองความรู้ ($\bar{X}=3.49$)

การปฏิบัติโดยรวมที่อยู่ในระดับปานกลางมี 3 ด้าน ตามลำดับ ได้แก่ การเรียนรู้ ($\bar{X} = 3.34$) การแบ่งปันแลกเปลี่ยนความรู้ ($\bar{X} = 3.25$) และการจัดความรู้ให้เป็นระบบ ($\bar{X} = 3.24$)

1) **ด้านการเข้าถึงความรู้** มีการปฏิบัติโดยรวมอยู่ในระดับมาก ด้วยมหาวิทยาลัยเป็นองค์กรทางการศึกษาที่เป็นศูนย์กลางความรู้ทางวิชาการมากมาย ซึ่งบุคลากรหรือนักศึกษาทั้งภายในและภายนอกมหาวิทยาลัยสามารถเข้าถึงองค์ความรู้ได้อย่างสะดวกรวดเร็วในทุกเวลาและสถานที่ 2) **ด้านการสร้างและแสวงหาความรู้** มีการปฏิบัติโดยรวมอยู่ในระดับมาก ด้วยมหาวิทยาลัยมีการสร้างองค์ความรู้ใหม่ ๆ ที่เป็นประโยชน์ต่อการปฏิบัติงาน รวมถึงเพื่อการพัฒนาชุมชนอย่างต่อเนื่อง เช่น การพัฒนางานวิจัยสาขาวิทยาศาสตร์สุขภาพและวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี 3) **ด้านการบ่งชี้ความรู้** มีการปฏิบัติโดยรวมอยู่ในระดับมาก ด้วยมหาวิทยาลัยมีนโยบายและทิศทางการปฏิบัติงานที่ชัดเจน ทำให้ประชาคมของมหาวิทยาลัยมองเห็นทิศทางการพัฒนาความรู้เพื่อนำมาพัฒนางานได้ชัดเจนและเป็นไปในทิศทางเดียวกัน 4) **ด้านการประมวลลั่นกรองความรู้** มีการปฏิบัติโดยรวมอยู่ในระดับมาก ด้วยมหาวิทยาลัยมีการพัฒนาปรับปรุงความรู้ให้มีความถูกต้อง ครบถ้วน สมบูรณ์ ทันสมัย และน่าเชื่อถือ โดยบุคลากรที่มีความเชี่ยวชาญเฉพาะทางหลายสาขาวิชา 5) **ด้านการเรียนรู้** มีการปฏิบัติโดยรวมอยู่ในระดับปานกลาง ด้วยมหาวิทยาลัยยังคงต้องมีการพัฒนาปรับปรุงการปฏิบัติงานทุกด้านให้มีคุณภาพยิ่งขึ้นอีก 6) **การแบ่งปันแลกเปลี่ยนความรู้** มีการปฏิบัติอยู่ในระดับปานกลาง ด้วยมหาวิทยาลัยมีการพัฒนาสังคมแห่งการเรียนรู้โดยใช้หลักการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ การสร้างเครือข่าย การประสานความร่วมมือกันทั้งภายในและภายนอกมหาวิทยาลัย แต่ยังคงขาดความต่อเนื่อง และ 7) **การจัดความรู้ให้เป็นระบบ** มีการปฏิบัติโดยรวมอยู่ในระดับปานกลาง ด้วยมหาวิทยาลัยมีองค์ความรู้หลากหลายสาขา จะต้องมีการระบบความรู้ให้ครอบคลุมทุกสาขาวิชา รวมถึงกระบวนการปฏิบัติงานต่าง ๆ ให้สามารถเข้าถึงความรู้ได้อย่างสะดวกรวดเร็ว ยังขาดฐานข้อมูลความรู้ในเชิงวิจัยสาขามนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์และระบบฐานข้อมูลการเงินที่เชื่อมโยงระหว่างวิทยาเขต [15]

3. การปฏิบัติตามศาสตร์ 5 ประการ ของ Peter Senge ของมหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ การปฏิบัติโดยรวมและรายด้านอยู่ในระดับมากทุกด้าน ตามลำดับ คือ 1) การมีวิสัยทัศน์ร่วม ($\bar{X} = 3.90$) 2) การคิดอย่างเป็นระบบ ($\bar{X} = 3.81$) 3) ความรอบรู้แห่งตน ($\bar{X} = 3.73$) 4) แบบแผนความคิดอ่าน ($\bar{X} = 3.69$) และ 5) การเรียนรู้เป็นทีม ($\bar{X} = 3.49$) สอดคล้องกับงานวิจัยของสิริกัญจน์ จิระสาคร [8] ศึกษาพบว่า ผู้บริหารและครูสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษารัตนาคมีความคิดเห็นอยู่ในระดับมากทุกด้าน แสดงให้เห็นว่า

ปัจจุบันองค์กรต่าง ๆ มีพฤติกรรมการปฏิบัติงานที่สอดคล้องตามแนวคิดของ Peter Senge [10]

4. ผลการเปรียบเทียบความคิดเห็นของบุคลากรมหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์

4.1 จำแนกตามประเภทบุคลากร บุคลากรสายวิชาการและสายสนับสนุนมีความคิดเห็นต่อ 1) สภาพการจัดการความรู้ของมหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ในด้านการจัดการความรู้ โดยรวมและรายด้านไม่แตกต่างกัน ซึ่งไม่สอดคล้องกับสมมติฐาน เนื่องจากบุคลากรสายวิชาการและสายสนับสนุนเห็นว่ามหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์มีการพัฒนาความรู้เพื่อการพัฒนางานด้านการผลิตบัณฑิต การบริการวิชาการ การทำนุบำรุงศิลปวัฒนธรรม และการวิจัยอย่างต่อเนื่อง อีกทั้งมหาวิทยาลัยสนับสนุนส่งเสริมให้บุคลากรทั้งสายวิชาการและสายสนับสนุนได้พัฒนาความรู้ที่สอดคล้องกับการปฏิบัติงานให้บรรลุภารกิจหลักของมหาวิทยาลัย มีการจัดโครงการพัฒนาบุคลากรที่หลากหลายสอดคล้องกับความต้องการบุคลากรและเพื่อการพัฒนางานในสายวิชาการและสายวิชาชีพ [15] 2) สภาพการจัดการความรู้มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ในด้านการปฏิบัติตามกระบวนการจัดการความรู้ ก.พ.ร. และสถาบันเพิ่มผลผลิตแห่งชาติ โดยรวมและรายด้านไม่แตกต่างกัน ซึ่งไม่สอดคล้องกับสมมติฐาน เนื่องจากมหาวิทยาลัยได้มีการประชาสัมพันธ์ให้บุคลากรทั่วทั้งองค์กรได้รับทราบแนวทางการดำเนินการจัดการความรู้ของมหาวิทยาลัย และจัดให้บุคลากรทั้งสายวิชาการและสายสนับสนุนได้เรียนรู้การจัดการความรู้ ส่งเสริมการปฏิบัติตามหลักการจัดการความรู้ให้เป็นส่วนหนึ่งของการปฏิบัติงานปกติ จัดโครงการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ประจำปีในกลุ่มวิชาชีพต่าง ๆ มีเวทีนำเสนอโครงการพัฒนาอย่างต่อเนื่องทุกปี [16] และเมื่อพิจารณาประเด็นการปฏิบัติรายด้าน พบว่าประเด็นการปฏิบัติที่ความคิดเห็นของบุคลากรสายวิชาการและสายสนับสนุนมีความคิดเห็นแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ 0.05 สอดคล้องกับสมมติฐาน คือ ด้านการแบ่งปันแลกเปลี่ยนความรู้ ได้แก่ คณะ/หน่วยงาน เข้าร่วมเครือข่ายองค์กรทางการศึกษาแลกเปลี่ยนแบ่งปันความรู้ในการปฏิบัติงาน บุคลากรสายวิชาการเห็นว่ามหาวิทยาลัยมีการปฏิบัติอยู่ในระดับมาก ($\bar{X}=3.62$) แตกต่างกับบุคลากรสายสนับสนุนเห็นว่าปฏิบัติอยู่ในระดับปานกลาง ($\bar{X}=3.40$) และประเด็นการปฏิบัติเกี่ยวกับคณะหน่วยงานจัดประชุมสัมมนาให้บุคลากรได้ร่วมกันแลกเปลี่ยนบอกเล่าประสบการณ์การปฏิบัติงานอย่างต่อเนื่องสม่ำเสมอ บุคลากรสายวิชาการเห็นว่ามีการปฏิบัติอยู่ในระดับปานกลาง ($\bar{X}=3.37$) แตกต่างกับบุคลากรสายสนับสนุนที่เห็นว่าปฏิบัติอยู่ในระดับปานกลาง ($\bar{X}=3.10$) เนื่องจากการดำเนินการจัดการความรู้ของมหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ที่ผ่านมาได้มีการจัดกิจกรรมการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ประสบการณ์ของกลุ่มผู้บริหารมหาวิทยาลัยอย่าง

ต่อเนื่อง มีการจัดให้กลุ่มอาจารย์ผู้สอนภาษาอังกฤษ และกลุ่มอาจารย์สายสังคมศาสตร์ ได้ร่วมกันแลกเปลี่ยนเรียนรู้วางแผนการดำเนินงานเพื่อการพัฒนาและเพิ่มคุณภาพการจัดการเรียนการสอนภาษาอังกฤษของมหาวิทยาลัย อันเป็นสิ่งที่ต้องพัฒนาเร่งด่วน [15] และด้านการเรียนรู้ บุคลากรสายวิชาการเห็นว่ามหาวิทยาลัยมีการปฏิบัติเกี่ยวกับคณะ/หน่วยงานจัดประชุมติดตามรายงานความก้าวหน้าการจัดการความรู้ในทุกกระบวนการ อยู่ในระดับปานกลาง ($\bar{X}=2.88$) แตกต่างกับความคิดเห็นของบุคลากรสายสนับสนุนที่เห็นว่ามีการปฏิบัติอยู่ในระดับน้อย ($\bar{X}=2.55$) และประเด็นการปฏิบัติเกี่ยวกับบุคลากรนำความรู้ไปประยุกต์ใช้ในการปฏิบัติงาน บุคลากรสายวิชาการเห็นว่ามีการปฏิบัติอยู่ในระดับมาก ($\bar{X}=3.62$) แตกต่างกับความคิดเห็นของบุคลากรสายสนับสนุนเห็นว่าปฏิบัติอยู่ในระดับปานกลาง ($\bar{X}=3.40$) เนื่องจากบุคลากรสายวิชาการและสายสนับสนุนต่างเห็นว่าการจัดการความรู้ของมหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ควรมีการติดตามประเมินการดำเนินการจัดการความรู้ในทุกกระบวนการ เพื่อเพิ่มประสิทธิภาพการดำเนินการตามกระบวนการจัดการความรู้ ก.พ.ร.และสถาบันเพิ่มผลผลิตแห่งชาติ 7 ด้าน ให้ครบถ้วน เพื่อพัฒนาระบบการจัดการความรู้ของมหาวิทยาลัยให้มีความเข้มแข็ง สามารถพัฒนาองค์ความรู้ที่เป็นประโยชน์ต่อการพัฒนามหาวิทยาลัยให้บรรลุตามวิสัยทัศน์และพันธกิจได้อย่างมีประสิทธิภาพ ซึ่งสอดคล้องกับแนวคิดของ วิจารณ์ พานิช [9] กล่าวไว้ว่า การจัดการความรู้เป็นเครื่องมือสู่การบรรลุเป้าหมายของงาน การพัฒนาคน การพัฒนาองค์กรไปเป็นองค์กรแห่งการเรียนรู้ และความเป็นชุมชน หมู่คณะ ความเอื้ออาทรระหว่างกันในที่ทำงาน 3) การปฏิบัติตามศาสตร์ 5 ประการ ของ Peter Senge ของมหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ โดยรวมและรายด้านไม่แตกต่างกัน ซึ่งไม่สอดคล้องกับสมมติฐาน เนื่องจากบุคลากรมหาวิทยาลัยสายวิชาการและสายสนับสนุนต่างเห็นว่ามหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์เป็นองค์กรคุณภาพที่มีการพัฒนาอยู่ตลอดเวลา โดยมหาวิทยาลัยมีการจัดทำแผนการพัฒนามหาวิทยาลัยที่ชัดเจนและเชื่อมโยงกับการเปลี่ยนแปลงของกระแสโลก มีการกำหนดรูปแบบการบริหารมหาวิทยาลัยแบบหลายวิทยาเขตได้อย่างเหมาะสม มีคณาจารย์และบุคลากรที่มีความรู้ความสามารถโดดเด่นทางด้านวิชาการหลากหลายสาขาวิชาซึ่งเป็นที่ยอมรับและได้รับการยกย่อง มีการดำเนินงานที่ประสานร่วมกันของคณาจารย์ บุคลากร นักศึกษา รวมถึงศิษย์เก่า เพื่อพัฒนามหาวิทยาลัยให้เป็นองค์กรคุณภาพ [15] และเมื่อพิจารณาประเด็นการปฏิบัติรายด้านพบประเด็นการปฏิบัติที่บุคลากรสายวิชาการและสายสนับสนุนมีความคิดเห็นแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ 0.05 สอดคล้องกับสมมติฐาน คือ ด้านความรอบรู้

แห่งตน ได้แก่ บุคลากรพร้อมเรียนรู้งานใหม่ ๆ ในทุกด้าน บุคลากรสายวิชาการเห็นว่ามีการปฏิบัติอยู่ในระดับมาก ($\bar{X}=3.71$) แตกต่างกับความคิดเห็นของบุคลากรสายสนับสนุนที่เห็นว่า ปฏิบัติอยู่ในระดับมาก ($\bar{X}=3.48$) โดยค่าเฉลี่ยความคิดเห็นของบุคลากรสายวิชาการสูงกว่าความคิดเห็นของบุคลากรสายสนับสนุน เนื่องจากบุคลากรสายวิชาการเห็นว่าบุคลากรมหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์มีการพัฒนาตนเองให้พร้อมในการปฏิบัติงานที่ได้รับมอบหมายให้สำเร็จในทุกภาระงาน มากกว่าความคิดเห็นของบุคลากรสายสนับสนุน ซึ่งเป็นพฤติกรรมที่สอดคล้องตามหลักศาสตร์ 5 ประการ ของ Peter Senge [10] ด้านความรู้แห่งตน ประเด็นการปฏิบัติเกี่ยวกับการที่บุคลากรมุ่งมั่นพร้อมพัฒนาตนเองในทุกด้าน มีความคิดริเริ่มสร้างสรรค์หาวิธีการทำงานใหม่ ๆ เพื่อการปฏิบัติงานให้บรรลุเป้าหมาย ซึ่งมหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์มีระบบการพัฒนาอาจารย์และบุคลากรสายสนับสนุนที่ดี โดยมีแผนในการดำเนินงานและการประเมินผลที่ชัดเจน [15]

4.2 จำแนกตามระดับการศึกษา บุคลากรมหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ที่มีการศึกษาปริญญาตรี/เทียบเท่า ปริญญาโท และปริญญาเอก/สูงกว่า มีความคิดเห็นต่อ **1) สภาพการจัดการความรู้ของมหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ในด้านประเด็นการจัดการความรู้** โดยรวมและรายด้านไม่แตกต่างกันทุกด้าน ซึ่งไม่สอดคล้องกับสมมติฐาน เนื่องจากมหาวิทยาลัยเปิดโอกาสให้บุคลากรทุกคนได้รับการพัฒนาความรู้อย่างเท่าเทียมกัน เพื่อให้สามารถปฏิบัติงานได้อย่างมีประสิทธิภาพบรรลุตามภารกิจหลักของมหาวิทยาลัยอยู่แล้ว [17] **2) สภาพการจัดการความรู้ของมหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ในด้านการปฏิบัติตามกระบวนการจัดการความรู้ ก.พ.ร.และสถาบันเพิ่มผลผลิตแห่งชาติ** โดยรวมและรายด้านไม่แตกต่างกัน ไม่สอดคล้องกับสมมติฐาน และไม่สอดคล้องกับงานวิจัยของ กัลยา จุลศรี [5] ที่ศึกษาพบว่า พยาบาลวิชาชีพโรงพยาบาลพระมงกุฎเกล้าที่มีระดับการศึกษาปริญญาตรีและสูงกว่าปริญญาตรีมีความคิดเห็นต่อการจัดการความรู้ทุกด้านแตกต่างกัน เนื่องจากมหาวิทยาลัยได้เผยแพร่ประชาสัมพันธ์การดำเนินการจัดการความรู้ของมหาวิทยาลัยให้ประชาคมของมหาวิทยาลัยได้รับทราบทั่วกันผ่านหลายช่องทาง เช่น เว็บไซต์กองการเจ้าหน้าที่ เว็บไซต์สำนักประกันคุณภาพ ขานซาลาแห่งการเรียนรู้ และผู้บริหารจัดการความรู้ของคณะหน่วยงาน เพื่อสร้างความเข้าใจที่ตรงกันในการดำเนินการจัดการความรู้ของมหาวิทยาลัย [16] และเมื่อพิจารณาประเด็นการปฏิบัติรายด้าน พบประเด็นการปฏิบัติที่บุคลากรมีการศึกษาระดับปริญญาตรี/เทียบเท่า ปริญญาโท และปริญญาเอก/สูงกว่า มีความคิดเห็นแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ 0.05 คือ **ด้านการจัดการความรู้ให้เป็นระบบ**

สงขลานครินทร์ พ.ศ. 2555 สิ่งที่ต้องพัฒนา คือ ระบบติดตามการดำเนินงานตามแผน [15] ซึ่งแสดงให้เห็นว่ามหาวิทยาลัยยังมีการดำเนินงานที่อาจไม่เป็นไปตามแผน และขาดระบบการตรวจสอบที่น่าเชื่อถือที่สามารถตรวจสอบการดำเนินงานที่ครอบคลุมภาระงานของมหาวิทยาลัยได้

5. ความสัมพันธ์ของมหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ สภาพการจัดการความรู้ของมหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ในด้านประเด็นการจัดการความรู้โดยรวมกับการปฏิบัติตามกระบวนการจัดการความรู้ ก.พ.ร.และสถาบันเพิ่มผลผลิตแห่งชาติ และสภาพการจัดการความรู้ของมหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ในด้านประเด็นการจัดการความรู้และการปฏิบัติตามกระบวนการจัดการความรู้ ก.พ.ร.และสถาบันเพิ่มผลผลิตแห่งชาติกับการปฏิบัติตามศาสตร์ 5 ประการ Peter Senge ของมหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ มีความสัมพันธ์ในทิศทางบวก ระดับปานกลางทุกด้าน สอดคล้องกับงานวิจัยของสุชญา สีหะวงษ์ [6] ศึกษาพบว่าการปฏิบัติตามกระบวนการจัดการความรู้ ก.พ.ร.และสถาบันเพิ่มผลผลิตแห่งชาติของสำนักงานป้องกันควบคุมโรคที่ 7 จังหวัดอุบลราชธานีมีความสัมพันธ์ในทิศทางบวกกับการปฏิบัติตามศาสตร์ 5 ประการ Peter Senge ทุกด้าน ซึ่งเมื่อสภาพการจัดการความรู้ของมหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ในด้านประเด็นการจัดการความรู้โดยรวมมีค่าเฉลี่ยสูงขึ้นหรือลดลง การปฏิบัติตามกระบวนการจัดการความรู้ ก.พ.ร.และสถาบันเพิ่มผลผลิตแห่งชาติจะมีค่าเฉลี่ยสูงขึ้นหรือลดลงตามกัน และเมื่อสภาพการจัดการความรู้ของมหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ในด้านประเด็นการจัดการความรู้และการปฏิบัติตามกระบวนการจัดการความรู้ ก.พ.ร.และสถาบันเพิ่มผลผลิตแห่งชาติสูงขึ้นหรือลดลงการปฏิบัติตามศาสตร์ 5 ประการ Peter Senge ของมหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ จะสูงขึ้นและลดลงตามกัน

6. ปัญหาอุปสรรคในการจัดการความรู้ของมหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ ตามความคิดเห็นของคณะกรรมการพัฒนาระบบบริหารความรู้มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ คือ 1) บุคลากรขาดความรู้ความเข้าใจในการจัดการความรู้ 2) บุคลากรไม่เห็นความสำคัญในการนำหลักการจัดการความรู้มาใช้ 3) บุคลากรยังไม่ตระหนักถึงความสำเร็จของงานในการนำการจัดการความรู้มาใช้ 4) บุคลากรยังไม่รู้สึกว่าการจัดการความรู้เป็นส่วนหนึ่งของงาน 5) ผู้บริหารและผู้ปฏิบัติงานมองไม่เห็นประโยชน์ตรงกันในการจัดการความรู้ 6) มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์มีการปฏิบัติงานในกระบวนการจัดการความรู้ไม่ทุกกระบวนการ สอดคล้องกับงานวิจัยของวาสนา พรหมอยู่ [18] ศึกษาพบว่า ปัจจัยด้านความเข้าใจในการจัดการความรู้และเทคโนโลยีจะส่งผลต่อการจัดการความรู้ในสำนัก

ยุทธศาสตร์และประเมินผลกรุงเทพมหานครอยู่ในระดับมาก และสำนักยุทธศาสตร์และประเมินผลกรุงเทพมหานครมีการจัดการความรู้ยังไม่เป็นระบบ ซึ่งงานวิจัยของ นวลละออง แสงสุข [7] ศึกษาพบว่า บุคลากรมหาวิทยาลัยรามคำแหงขาดความรู้ความเข้าใจในเรื่องการจัดการความรู้ การให้ความรู้บุคลากรในเรื่องการจัดการความรู้ยังไม่เพียงพอ ขาดระบบสนับสนุนการเรียนรู้ของบุคลากร บุคลากรไม่ตระหนักถึงความสำคัญของการแบ่งปันแลกเปลี่ยนความรู้ การสร้างวัฒนธรรมองค์กรด้านการจัดการความรู้มีน้อย ดรุวรรณ ทอดทอง [19] ศึกษาพบว่า บุคลากรสายสนับสนุน คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยขอนแก่น ยังไม่เข้าใจเกี่ยวกับการจัดการความรู้อย่างแท้จริง บุคลากรขาดการให้ความร่วมมือและการเรียนรู้ร่วมกัน ควรจัดอบรมให้ความรู้เกี่ยวกับการจัดการความรู้แก่บุคลากร 7) ความรู้มีการเปลี่ยนแปลงอยู่ตลอดเวลา 8) ไม่มีการสกัดความรู้ของบุคลากรที่จะเกษียณอายุราชการ 9) บุคลากรยังไม่เล็งเห็นความสำคัญของความรู้แฝงที่อยู่ในตัวคน (tacit knowledge) ซึ่งแนวคิดของ อัญญาณี คล้ายสุบรรณ [1] ลักษณะความรู้นำมาใช้แล้วไม่หมดไป ไม่สูญสลายมีแต่จะเปลี่ยนแปลงและเพิ่มขึ้นเรื่อย ๆ ไม่มีที่สิ้นสุด ดังนั้น จึงส่งผลให้การจัดการความรู้ของมหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ทำได้ค่อนข้างยาก ไม่สามารถจัดการความรู้ของมหาวิทยาลัยได้อย่างครบถ้วนทันสมัยอยู่ตลอดเวลาได้) บุคลากรไม่มีเวลาเพียงพอที่จะมาบันทึกความรู้และกิจกรรมที่ปฏิบัติ 11) ความมุ่งมั่นของคนแต่ละกลุ่มไม่เท่ากัน 12) ขาดการขับเคลื่อนหรือองค์กรที่รับผิดชอบอย่างแท้จริง สอดคล้องกับงานวิจัยของ ดรุวรรณ ทอดทอง [19] ศึกษาพบว่า บุคลากรสายสนับสนุน คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยขอนแก่น มีภาระงานมากไม่มีเวลาในการจัดการความรู้ 13) ยังไม่มีการนำความรู้ไปสู่การปฏิบัติอย่างเอาใจจริงเอาใจและต่อเนื่อง 14) องค์กรความรู้ยังไม่มีการนำไปสู่การปฏิบัติและพัฒนาต่อยอด สอดคล้องกับงานวิจัยของ วาสนา พรหมอยู่ [18] ศึกษาพบว่า ข้าราชการในสำนักยุทธศาสตร์และประเมินผล กรุงเทพมหานคร ไม่นำความรู้ขององค์กรมาก่อให้เกิดประโยชน์อย่างแท้จริง ขาดการสร้างความรู้ใหม่ และไม่นำความรู้ภายนอกมาประยุกต์ใช้ 15) บุคลากรขาดการร่วมแสดงความคิดเห็นในการร่วมกิจกรรมแลกเปลี่ยนเรียนรู้ สอดคล้องกับงานวิจัยของ วาสนา พรหมอยู่ [18] ศึกษาพบว่า การจัดการความรู้ของสำนักยุทธศาสตร์และประเมินผล กรุงเทพมหานคร ขาดการสานสัมพันธ์ในการแลกเปลี่ยนความรู้ นวลละออง แสงสุข [7] ศึกษาพบว่า บุคลากรมหาวิทยาลัยรามคำแหงมีมนุษยสัมพันธ์น้อย และสุภญา สีหพงษ์ [6] ศึกษาพบปัญหาการจัดการความรู้ สำนักป้องกันควบคุมโรคที่ 7 จังหวัดอุบลราชธานี ขาดการมีส่วนร่วมจากบุคลากร

ข้อเสนอแนะ

จากการวิจัยครั้งนี้ ทำให้ทราบสภาพที่เป็นจริงในการจัดการความรู้และการปฏิบัติ ตามศาสตร์ 5 ประการ Peter Senge ของมหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ ซึ่งมหาวิทยาลัย สงขลานครินทร์ และหน่วยงานต่าง ๆ สามารถนำไปประยุกต์ใช้ในการวางแผนพัฒนาระบบ การจัดการความรู้ได้ โดยผู้วิจัยมีข้อเสนอแนะดังนี้

ข้อเสนอแนะที่ได้จากการวิจัย

1. มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ควรสนับสนุนส่งเสริมให้มีการปฏิบัติด้านการจัดระบบ องค์ความรู้ต่าง ๆ ของมหาวิทยาลัยให้มากยิ่งขึ้น เนื่องจากผลการวิจัยพบว่า มีการปฏิบัติอยู่ ในระดับปานกลาง ค่าเฉลี่ยความคิดเห็นของการปฏิบัติต่ำสุดจากกระบวนการจัดการความรู้ ก.พ.ร.และสถาบันเพิ่มผลผลิตแห่งชาติ 7 ด้าน ($\bar{X} = 3.24$) โดยเฉพาะ ประเด็นการปฏิบัติ เกี่ยวกับบุคลากรเขียนบันทึกรู้จากการปฏิบัติงานในระบบขานชานาเลแห่งการเรียนรู้ ของมหาวิทยาลัย ที่ <http://share.psu.ac.th> ที่มีการปฏิบัติอยู่ในระดับปานกลาง ค่าเฉลี่ย ความคิดเห็นต่ำสุด ($\bar{X} = 2.88$)

2. มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ควรสนับสนุนส่งเสริมให้มีการปฏิบัติด้านการแบ่งปัน แลกเปลี่ยนความรู้ให้มากยิ่งขึ้น เนื่องจากผลการวิจัย พบว่ามีการปฏิบัติอยู่ในระดับปานกลาง ($\bar{X} = 3.25$) เช่น การส่งเสริมสนับสนุนให้บุคลากรเข้าร่วมกิจกรรมการแลกเปลี่ยนแบ่งปัน ความรู้ในการปฏิบัติงานอย่างต่อเนื่องสม่ำเสมอ ที่มีการปฏิบัติอยู่ในระดับปานกลาง ค่าเฉลี่ย ของความคิดเห็นต่ำสุดจากประเด็นการปฏิบัติด้านการแบ่งปันแลกเปลี่ยนความรู้ ($\bar{X} = 3.13$)

3. มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ควรสนับสนุนส่งเสริมให้ปฏิบัติด้านการเรียนรู้ให้มาก ยิ่งขึ้น เนื่องจากผลการวิจัยพบว่า มีการปฏิบัติอยู่ในระดับปานกลาง ($\bar{X} = 3.34$) โดยเฉพาะ คณะ/หน่วยงานควรจัดประชุมติดตามรายงานความก้าวหน้าการจัดการความรู้ในทุกกระบวนการ มีการปฏิบัติอยู่ในระดับปานกลาง ค่าเฉลี่ยความคิดเห็นต่ำสุดจากประเด็นการปฏิบัติตาม กระบวนการจัดการความรู้ ก.พ.ร.และสถาบันเพิ่มผลผลิตแห่งชาติ 7 ด้าน ($\bar{X} = 2.62$)

4. มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ควรดำเนินให้มีการจัดการความรู้ด้านการผลิตบัณฑิต การบริการวิชาการการทำนุบำรุงศิลปวัฒนธรรม และการวิจัย ทั้งทั้งมหาวิทยาลัย โดยการ ปฏิบัติตามกระบวนการจัดการความรู้ ก.พ.ร.และสถาบันเพิ่มผลผลิตแห่งชาติ 7 ขั้นตอน และส่งเสริมสนับสนุนให้บุคลากร และคณะหน่วยงาน ยึดศาสตร์ 5 ประการ ของ Peter Senge ในการปฏิบัติงานและการพัฒนามหาวิทยาลัยสู่การเป็นองค์กรแห่งการเรียนรู้

เนื่องจากผลการวิจัยพบว่า สภาพการจัดการความรู้และการปฏิบัติตามศาสตร์ 5 ประการของ Peter Senge ของมหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ มีความสัมพันธ์กันในระดับปานกลางทุกด้าน

5. มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ควรดำเนินการสร้างความรู้ความเข้าใจที่แท้จริงในการจัดการความรู้ให้เกิดขึ้นแก่บุคลากรทั่วทั้งมหาวิทยาลัย เนื่องจากผลการวิจัยพบว่า ปัญหาการจัดการความรู้ของมหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ คือ บุคลากรขาดความรู้ความเข้าใจในการจัดการความรู้ไม่เห็นความสำคัญในการนำหลักการจัดการความรู้มาใช้ และยังไม่ตระหนักถึงความสำเร็จของงานในการนำการจัดการความรู้มาใช้

ข้อเสนอแนะในการวิจัยครั้งต่อไป

1. ควรศึกษาการดำเนินการจัดการความรู้ในแต่ละประเด็นความรู้ของมหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ จะได้ทราบถึงขั้นตอนการปฏิบัติในการพัฒนาองค์ความรู้ต่าง ๆ ของมหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ เพื่อเป็นแนวทางในการดำเนินการจัดการความรู้ของบุคลากรคณะหน่วยงานทั้งภายในและภายนอกมหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์

2. ควรศึกษาการกำหนดหน้าที่ผู้รับผิดชอบในการดำเนินการจัดการความรู้ของมหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ จะได้ทราบถึงการกำหนดหน้าที่ผู้รับผิดชอบในการดำเนินการจัดการความรู้ของมหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ เช่น ผู้บริหารระดับสูงขององค์กร ผู้อำนวยการความสะดวในการจัดการความรู้ ผู้ทำกิจกรรมจัดการความรู้ ผู้จัดบันทึกกิจกรรมจัดการความรู้ ผู้ประสานเครือข่ายจัดการความรู้ และผู้ออกแบบระบบเทคโนโลยีสารสนเทศ เพื่อพัฒนาระบบการจัดการความรู้ของคณะหน่วยงานและมหาวิทยาลัยให้ประสบความสำเร็จ

3. ควรศึกษาการพัฒนาคลังความรู้ของมหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ จะได้ทราบถึงการปฏิบัติในการจัดเก็บและเผยแพร่องค์ความรู้ต่าง ๆ ของมหาวิทยาลัยเพื่อการพัฒนาคลังความรู้ให้สามารถจัดระบบองค์ความรู้ได้อย่างครบถ้วน สามารถเข้าถึงได้อย่างสะดวกรวดเร็ว

4. ควรศึกษาระบบการจัดการความรู้ของมหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ จะได้ทราบถึงการกำหนดผู้รับผิดชอบ การวางแผนการดำเนินงาน การดำเนินการ การติดตามประเมินผลความสำเร็จ ในการดำเนินการจัดการความรู้ของมหาวิทยาลัย เพื่อเป็นข้อมูลวางแผนพัฒนาระบบการจัดการความรู้ของมหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ให้มั่นคงแข็งแรง และมีการปฏิบัติทั่วทั้งมหาวิทยาลัย

เอกสารอ้างอิง

- [1] อัญญาณี คล้ายสุบรรณ. (2550). **การจัดการความรู้ฉบับปฐมบท**. กรุงเทพฯ : เพชรเกษม พริ้นติ้ง กรุป.
- [2] สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาระบบราชการและสถาบันเพิ่มผลผลิตแห่งชาติ. (2548). **คู่มือการจัดทำแผนการจัดการความรู้**. กรุงเทพฯ : ม.ป.พ.
- [3] มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ สำนักประกันคุณภาพ. (2553). **รายงานประจำปีประเมินคุณภาพประจำปีการศึกษา 2552**. สงขลา : มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์.
- [4] มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ กองแผนงาน. (2556). **แผนปฏิบัติการประจำปี 2556 มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์**. สงขลา : มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์.
- [5] กัลยา จุลศรี. (2552). **การศึกษาสภาพการจัดการความรู้ทางการพยาบาลของโรงพยาบาลพระมงกุฎเกล้า**. วิทยานิพนธ์ ศึกษาศาสตรมหาบัณฑิต. มหาวิทยาลัยรามคำแหง.
- [6] สุขญา สีหพงษ์. (2550). **การจัดการความรู้กับการเป็นองค์กรแห่งการเรียนรู้ของสำนักงานป้องกันและควบคุมโรคที่ 7 จังหวัดอุบลราชธานี**. วิทยานิพนธ์ปริญญาสาธารณสุขศาสตรมหาบัณฑิต. มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช.
- [7] นवलละออง แสงสุข. (2550). **การศึกษาการจัดการความรู้ของมหาวิทยาลัยรามคำแหง**. วิทยานิพนธ์ ปรัชญาดุขฎฐบัณฑิต. มหาวิทยาลัยรามคำแหง.
- [8] สิริกาญจน์ จิระสาคร. (2553). **การศึกษาความเป็นองค์กรแห่งการเรียนรู้ของสถานศึกษาตามความคิดเห็นของผู้บริหารและครู สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาดุสิต**. วิทยานิพนธ์ ครุศาสตรมหาบัณฑิต (การบริหารการศึกษา). จันทบุรี : มหาวิทยาลัยราชภัฏรำไพพรรณี.
- [9] วิจารย์ พานิช. (2548). **การจัดการความรู้ฉบับนักปฏิบัติ**. กรุงเทพฯ : สถาบันส่งเสริมการจัดการความรู้เพื่อสังคม (สคส.)
- [10] Senge, Peter. (2006). **The fifth discipline : the art and practice of the learning organization**. New York : Currency.
- [11] ชานินทร์ ศิลป์จารุ. (2550). **การวิจัยและวิเคราะห์ข้อมูลทางสถิติด้วย SPSS**. กรุงเทพฯ : วี อินเตอร์ พริ้นท์.

- [12] พวงรัตน์ ทวีรัตน์. (2540). **วิธีการวิจัยทางพฤติกรรมศาสตร์และสังคมศาสตร์** (พิมพ์ครั้งที่ 7). กรุงเทพฯ : ศูนย์หนังสือจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- [13] Cronbach, Lee J. (1990). **Essentials of psychological testing**. NewYork : Herper Collins.
- [14] สุภางค์ จันทวานิช. (2552). **วิธีการวิจัยเชิงคุณภาพ** (พิมพ์ครั้งที่ 17). กรุงเทพฯ : ด้านสุทธาการพิมพ์.
- [15] มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ สำนักประกันคุณภาพ. (2556). **รายงานประจำปีการประเมินคุณภาพประจำปีการศึกษา 2555**. สงขลา : มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์.
- [16] มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ กองแผนงาน. (2555). **รายงานประจำปีประเมินคุณภาพประจำปีการศึกษา 2554**. สงขลา : มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์.
- [17] มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ กองแผนงาน. (2553). **รายงานประจำปีมหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ 2551-2552**. สงขลา : มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์.
- [18] วาสนา พรหมอยู่. (2552). **การจัดการความรู้ของสำนักยุทธศาสตร์และประเมินผล กรุงเทพมหานคร**. ภาคนิพนธ์ รัฐศาสตรมหาบัณฑิต. มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.
- [19] ดร.วรณ ทอดทอง. (2553). **การจัดการความรู้ของบุคลากรสายสนับสนุน คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยขอนแก่น**. วิทยานิพนธ์ ศึกษาศาสตรมหาบัณฑิต. มหาวิทยาลัยขอนแก่น.

ทัศนคติของชาวไทยพวน
ในวรรณกรรมนิทาน : มุมมองที่มีต่อ
กลุ่มของตนเองและกลุ่มชาติพันธุ์อื่น

The Attitude of Thai Phuan : Perspectives Towards
their Group and Other Ethnic Groups

ภาณุพงศ์ อุดมศิลป์¹

Panupong Udomsilp¹

---

¹ ผศ.ดร., คณะมนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ กรุงเทพฯ 10110

บทคัดย่อ

บทความนี้มุ่งศึกษาทัศนคติของชาวไทยพวนตามแนวประณามวาตะ (blason populaire) ในวรรณกรรมนิทานไทยพวนที่รวบรวมจากกลุ่มชนไทยพวนในอำเภอปากพลี จังหวัดนครนายก ผลของวิจัยพบว่า วรรณกรรมนิทานไทยพวนสะท้อนทัศนคติของชาวไทยพวน โดยแสดงทัศนคติต่อกลุ่มของตนเองทั้งในด้านบวกและด้านลบ ในด้านบวก แสดงทัศนคติว่ากลุ่มของตนเป็นคนยึดมั่น ศรัทธาในคำสอนของพุทธศาสนา ใจบุญ และประพฤติตนอยู่ในศีลธรรมอันดีงาม มีความกตัญญูทวดที่ต่อบุพการี ชาวไทยพวนเป็นคนสุภาพอ่อนน้อม ถ่อมตน รักสงบและความสามัคคี ในด้านลบแสดงทัศนคติว่ากลุ่มของตนมักเป็นคนซื่อ จนบางครั้งรู้ไม่เท่าทันคน และจะมีอคติต่อกลุ่มแม่หม้าย แม่ร้าง และผู้ที่ประพฤติตนนอกจารีตประเพณี การแสดงทัศนคติต่อกลุ่มคนอื่น ในด้านบวกจะยกย่องกลุ่มคนจีนว่าเป็นคนขยันเก่ง ด้านการค้าขาย และในด้านลบแสดงทัศนคติต่อกลุ่มชนชาวไทยว่าเป็นคนหยิ่ง ไม่สู้งาน ชอบรับราชการทหาร ตำรวจ มีนิสัยเจ้ายศเจ้าอย่าง ชอบวางตัวเป็นนายคนและมีนิสัยเจ้าชู้ และยังคงแสดงทัศนคติต่อกลุ่มชาวลาวกลุ่มอื่นว่าดีน้อยกว่าตน

คำสำคัญ : ทัศนคติของชาวไทยพวน กลุ่มชาติพันธุ์

Abstract

By applying “blason populaire” approach, this paper aims at studying, through their folktales, attitudes of Thai Phuan people living in Pak Phli district, Nakhon Nayok province. According to the study, there are two kinds of attitudes : attitudes towards themselves and the others. For the former, the Thai Phuan people have both positive and negative attitudes towards themselves. In the bright light, they consider that they have strong faith in Buddhism, strictly follow moral principles, and are charitable. Furthermore, they see themselves as grateful, polite, humble, and pacific persons. More importantly, they harmonize with one another in their community. In the dark side, they are so honest that they have been taken advantages. They have bias against widows, divorced women, and those who violate social

mores and traditional practices. For the latter, they have both positive and negative attitudes towards other groups. They adore Chinese Thais that these people are industrious and good in commerce. They see Thais that the Thais love only civil servant occupations such as soldier or police, and are not hard-working, idle, ceremonious, bossy, and licentious. In addition, Lao groups are considered to be inferior to them.

Keywords : The Attitude of Thai Phuan People, Ethnic Groups

บทนำ

ชาวไทยพวนในอำเภอปากพลี จังหวัดนครนายก เป็นกลุ่มชนที่ถูกกวาดต้อนมาจาก เวียงจันทน์ ตั้งแต่สมัยกรุงธนบุรีและสมัยกรุงรัตนโกสินทร์ตอนต้น แล้วตั้งถิ่นฐานอยู่ในเขต อำเภอปากพลี จังหวัด นครนายกในปัจจุบัน ซึ่งแต่เดิมเมืองนครนายกเคยเป็นเมืองหน้าด่านด้านตะวันออกในสมัยกรุงศรีอยุธยามาก่อน เมื่อเกิดสงครามแต่ละครั้งประชากรในแถบนี้มักมีการอพยพอยู่เนื่อง ๆ และเมื่อครั้งเสียกรุงศรีอยุธยาครั้งที่ 2 พ.ศ.2310 ประชากรเมืองนครนายกถูกกวาดต้อนไปจำนวนมาก เมื่อไทยทำสงครามกับลาวในสมัยรัชกาลที่ 3 จึงได้กวาดต้อนชาวลาว รวมทั้งกลุ่มชาติพันธุ์ไทยพวนลงมาจำนวนมาก และให้ตั้งบ้านเรือนอยู่บริเวณหัวเมืองชั้นในเพื่อชดเชยจำนวนประชากรที่สูญเสียไป ในสมัยกรุงรัตนโกสินทร์ตอนต้นได้ตั้งเมืองนครนายกเป็นหัวเมืองชั้นในระดับจัตวา [1] และการกำหนดพื้นที่ให้ชาวไทยพวนตั้งบ้านเรือนอยู่ร่วมกัน ตามเชื้อชาติเดียวกัน รัฐได้คำนึงถึงความสะดวกในการควบคุมดูแล คำนึงถึงด้านจิตใจและความรู้สึกของชาวไทยพวนที่มีความรักหมู่คณะ [2]

ชาวไทยพวนเป็นกลุ่มชนที่เคร่งครัดในขนบธรรมเนียมและวัฒนธรรมอย่างยิ่ง นอกจากประเพณี พิธีกรรมต่าง ๆ ที่มีลักษณะเฉพาะของกลุ่มชนไทยพวนแล้ว วรรณกรรมนิทานไทยพวนซึ่งรวมทั้งนิทานมุขปาฐะและนิทานลายลักษณ์เป็นมรดกทางวัฒนธรรมของชาวไทยพวนอีกอย่างหนึ่งที่น่าสนใจต่อกันมาแต่โบราณ วรรณกรรมนิทานไทยพวนมีบทบาทสำคัญที่ชาวไทยพวน ใช้เล่าในสังคัมภีระกรรม และใช้อ่านในงานบุญและพิธีกรรมสำคัญ ๆ ของชาวไทยพวน วรรณกรรมนิทานไทยพวนโดยทั่วไปมีบทบาทสำคัญในการปลูกฝังค่านิยม ถ่ายทอดเรียนรู้ในเรื่องขนบธรรมเนียมประเพณีและวัฒนธรรมแก่บุคคลในสังคม รวมทั้งยัง

ให้ความบันเทิงแก่ผู้เล่าและผู้ฟังในบริบทต่าง ๆ ซึ่งมีส่วนสำคัญก่อให้เกิดปฏิสัมพันธ์ระหว่างบุคคลทั้งในกลุ่มเดียวกันและคนต่างกลุ่ม เรื่องราวของวรรณกรรมนิทานตลอดจนตัวละครสำคัญ ๆ ของเรื่องสะท้อนภาพชีวิต วิถีชีวิตของกลุ่มชนไทยพวน อันจะเกี่ยวข้องกับบุคลิกลักษณะ การดำเนินชีวิตอยู่ในสังคม ตลอดจนการแสดงทัศนคติต่าง ๆ ที่น่าสนใจในการศึกษาทัศนคติของชาวไทยพวนตามแนวประณามวาตะที่ปรากฏในวรรณกรรมนิทานไทยพวน ผู้วิจัยได้ศึกษาจากนิทานมุขปาฐะจำนวน 80 เรื่อง ซึ่งรวบรวมไว้ในวิทยานิพนธ์เรื่อง “วรรณกรรมนิทานไทยพวน: ความสัมพันธ์กับสังคม” [3] นิทานดังกล่าวรวบรวมจากชาวไทยพวนในเขตอำเภอปากพลี จังหวัดนครนายก และนิทานลายลักษณ์ 3 เรื่อง คือ เรื่อง กาละเกด ท้าวแก้ว และจันทปัดไซติ ที่ปริวรรตจากต้นฉบับโบราณที่จารด้วยอักษรไทยน้อย การศึกษาตามกรอบแนวคิดดังกล่าว ภาณุพงศ์ อุดมศิลป์ [4] ได้ใช้เป็นแนวทางในการศึกษาเพลงกล่อมเด็กอีสาน ในบทความเรื่อง “เพลงกล่อมเด็กอีสาน : การศึกษาตามแนวประณามวาตะ” ผลการศึกษาพบว่า เพลงกล่อมเด็กอีสาน แสดงทัศนคติแบบเอสโซเทริกในแง่บวกด้านการยกย่องกันเองภายในกลุ่ม ลักษณะดังกล่าวช่วยเสริมให้เกิดความสามัคคีกันมากยิ่งขึ้น ส่วนการแสดงทัศนคติในแง่ลบ ไม่รุนแรงนัก ส่วนมากเป็นการตำหนิ ประชดประชันกัน ส่วนการแสดงทัศนคติแบบเอ็กโซเทริก มักแสดงทัศนคติในแง่บวกมากกว่าในแง่ลบ ซึ่งเป็นไปตามสภาพสังคมระหว่างชาวบ้านกับเจ้านายหรือผู้ที่มีอำนาจเหนือว่าที่ชาวบ้านต่างให้ความเคารพยกย่อง

ในการศึกษาทัศนคติของชาวไทยพวนจากวรรณกรรมนิทานไทยพวน โดยใช้กรอบแนวคิดของ Wm. Hugh Jansen น่าจะมีมุมมองหรือทัศนคติที่น่าสนใจ เนื่องจากชาวไทยพวนเป็นกลุ่มชนที่เคร่งครัดวัฒนธรรม และเป็นชนกลุ่มน้อยที่อาศัยอยู่ร่วมกับคนกลุ่มชาวไทย ชาวจีน และชาวลาว ซึ่งผู้วิจัยจะศึกษาต่อไป

วัตถุประสงค์การศึกษา

การศึกษานี้มุ่งศึกษาทัศนคติของชาวไทยพวนในนิทานที่รวบรวมจากกลุ่มชนไทยพวนในอำเภอปากพลี จังหวัดนครนายก ตามแนวประณามวาตะ (blason populaire)

ระเบียบวิธีการศึกษา

การศึกษาค้นคว้าครั้งนี้ ผู้ศึกษา ได้ศึกษาวิเคราะห์ข้อมูลโดยใช้แนวคิด ทฤษฎีของเจนเสน ว่าด้วยเรื่องประณามวาตะ (Blason Populaire) ซึ่ง Wm.Hugh Jansen ได้เสนอแนวคิดนี้ไว้ในบทความ “The Esoteric-Exoteric in Folklore” ธรรมชาติของประณามวาตะหรือการแสดงทัศนะของผู้พูดต่อกลุ่มของตนหรือต่อตนหรือคนต่างกลุ่ม ทั้งนี้ อาจมีทั้งในแง่บวกและแง่ลบ [5]

ทัศนะแบบเอสโซเทริก (Esoteric) เป็นทัศนะสำหรับคนวงใน หมายถึง การที่คนในกลุ่มใดกลุ่มหนึ่งแสดงความคิดเห็นหรือแสดงทัศนะเกี่ยวกับกลุ่มของตนว่าเป็นอย่างไร

ทัศนะแบบเอ็กโซเทริก (Exoteric) เป็นทัศนะสำหรับคนวงนอก หมายถึง การที่คนในกลุ่มใดกลุ่มหนึ่งแสดงความคิดเห็นหรือมีทัศนะเกี่ยวกับคนต่างกลุ่มว่าเป็นอย่างไร

ผลการศึกษา

การศึกษาศักดิ์ของชาวไทยพวนที่มีต่อกลุ่มไทพวนด้วยกันเอง และทัศนะที่มีต่อคนต่างกลุ่ม ที่ปรากฏทั้งในวรรณกรรมนิทานมุขปาฐะ และวรรณกรรมนิทานลายลักษณ์ รวม 83 สำนวน มีทั้งการแสดงทัศนะในแง่บวก และในแง่ลบ ดังนี้

1. ทัศนะของชาวไทยพวนที่มีต่อกลุ่มของตนเอง

วรรณกรรมนิทานไทยพวนทุกสำนวน รวบรวมจากหมู่บ้านต่าง ๆ ในตำบลเกาะหวาย และตำบลหนองแสง อำเภอบางพลี จังหวัดนครนายก ซึ่งมีทั้งนิทานชาดก นิทานชีวิต นิทานตลก นิทานคำสอน และนิทานอธิบายเหตุ พบว่าวรรณกรรมนิทานไทยพวนหลายเรื่องสะท้อนทัศนะของชาวไทยพวนที่มีต่อกลุ่มของตนเองและกลุ่มชนอื่น ๆ ซึ่งมีทั้งการแสดงทัศนะในแง่บวกและในแง่ลบด้านต่าง ๆ ดังนี้

1.1 การแสดงทัศนะต่อกลุ่มของตนเองในแง่บวก

การแสดงทัศนะของชาวไทยพวนส่วนใหญ่มักปรากฏในนิทานชาดก นิทานคำสอน และนิทานตลก ทัศนะส่วนใหญ่มักเกี่ยวกับวิถีปฏิบัติและการเคร่งครัดต่อหลักคำสอนในพุทธศาสนา การประพฤติปฏิบัติตนอยู่ในจารีต ประเพณี บรรทัดฐานของสังคม และความกตัญญูตเวทีต่อบรรพบุรุษ ดังนี้

1.1.1 ชาวไทยพวนเป็นผู้ยึดมั่นศรัทธาในหลักคำสอนพุทธศาสนา ขนบธรรมเนียมประเพณีไว้ได้เหนียวแน่นกว่ากลุ่มชนอื่น

ชาวไทยพวนในอดีตเป็นกลุ่มชนที่อพยพมาจากเวียงจันทน์ ในฐานะเชลยศึกจึงต้องดำรงชีวิตอยู่ในสังคมไทยท่ามกลางกลุ่มชนหลากหลายชาติพันธุ์ เช่น คนไทย คนจีน ลาวเวียง และไทยย้อย ตลอดระยะเวลาที่ดำรงชีวิตอยู่ในสังคมร่วมกันย่อมมีปฏิสัมพันธ์ และการผสมกลมกลืนทางด้านวัฒนธรรมกันตามนโยบายของรัฐ แต่ชาวไทยพวนก็ยังคงมีความมั่นคงในการยึดถือปฏิบัติและศรัทธาในพุทธศาสนา มากกว่ากลุ่มชาติพันธุ์อื่น ๆ ที่นับถือพุทธศาสนาเช่นเดียวกัน

ในสมัยก่อน ชาวไทยพวนในชุมชนต่าง ๆ ในอำเภอปากพลี จังหวัดนครนายก มีวัฒนธรรมการอ่านนิทานลายลักษณ์ในงานงานเงินเหนือนิติ บุญเข้าพรรษา และอยู่กรรม ซึ่งแสดงให้เห็นถึงความนิยมและการแพร่หลายของนิทาน โดยเฉพาะนิทานชาดก ชาวไทยพวนเชื่อว่าตัวละครเอกในนิทานชาดก คือ พระโพธิสัตว์ จริยวัตรของพระโพธิสัตว์หรือตัวละครเอกในนิทานชาดก คือ แบบอย่างคุณงามความดีที่ชาวไทยพวนเชื่อถือและศรัทธา ดังเช่นตัวละครเอกในเรื่อง กาละเกด ท้าวแบ้ จันทปัดโชติ ท้าวสีทน นางแดงอ่อน ท้าวนกระจอก จำปาสีตัน ขุนทิง และนางผมหอม ในทัศนะของชาวไทยพวนเชื่อว่านิทานชาดกและจริยวัตรของพระโพธิสัตว์เป็นเรื่องที่มีจริง ผู้ที่อ่านนิทานชาดกในงานบุญเข้าพรรษา คือ พระสงฆ์ ซึ่งเป็นผู้ที่ชาวบ้านเคารพศรัทธา และเชื่อฟัง อีกทั้งยังเชื่อว่านิทานชาดกคือ ธรรมะ วัฒนธรรม การอ่านหรือนำนิทานชาดกมาเทศน์ให้ชาวบ้านฟังนอกจากจะเป็นการถ่ายทอดวัฒนธรรมอันดีงามแล้ว ยังเป็นการปลูกฝังค่านิยม ทัศนคติและโลกทัศน์ด้านพุทธศาสนาที่ชาวไทยพวนยังยึดถือปฏิบัติด้วยความศรัทธา พิธีกรรมดังกล่าวเป็นกระบวนการที่กล่อมเกล่าและเน้นย้ำจิตสำนึกด้านพุทธศาสนาของชาวไทยพวนอย่างต่อเนื่อง จึงทำให้ชาวไทยพวนโดยทั่วไปเคร่งครัดในด้านการถือศีลฟังธรรม ทำบุญสร้างกุศลและประกอบพิธีกรรมทางพุทธศาสนาอยู่เป็นนิจ

ในนิทานเรื่องท้าวแบ้ ตอนที่ท้าวแบ้และนางทำมาช่วยเหลือนางคำหยาด และเจ้าเมืองมิดิลลา ผู้จารได้แทรกวาทะให้ผู้อ่านย้ำเตือนผู้ฟังทุกคนให้ตั้งมั่นในการทำบุญสร้างกุศล ทอดกฐิน เพื่อสะสมผลบุญไว้สำหรับชาติหน้าว่า

ฟังย่อเจ้าทั้งหลาย จำจ้อเอาทอนทั้งพ้อฮ้างทั้งหม้ายชู้คน
แดเนอ ไผผู้ทานทอดไทยกันถิ่นอันประเสริฐตีเจ้าเออย บ่ทอนตกต่ำ
ค้อยใจโหดสามานเจ้าเออย เป็นแต่บุญหลังอยู่ชุกส่งเลิงพายหน้า... [6]

นอกจากนี้ ยังเน้นย้ำให้ชาวไทยพวนที่ฟังทุกคนหมั่นประกอบกิจการพุทธศาสนาซึ่งเป็นการปลูกฝังและถ่ายทอดให้ลูกหลานได้จดจำและยังย้ำเตือนให้ทุกคนได้เห็นในคุณค่าของนิทานชาดก หรือธรรมะที่ทุกคนต้องเชื่อฟังและปฏิบัติตาม หากผู้ใดล่วงละเมิดข้อห้ามและไม่ปฏิบัติตามก็จะส่งผลให้ตกนรกกระทะทองแดง ดังในนิทานเรื่องจันทปัดโชติ กล่าวไว้ว่า

อันนี้ในธรรมแท้สัพพะเหตุทรงเทศน์จึ่งแล้ว ไผอย่าประมาทแท้
ธรรมเจ้าบ่ดีแล้ว จงให้ยำเกรงแท้ในธรรมเจ้าเทศน์จึ่งทอน อันว่าไผ
ผู้ประมาทแท้จักไฟไหม้แผ่นแดงแท้แล้ว [7]

1.1.2 ชาวไทยพวนเป็นคนใจบุญสุนทาน ประพฤติปฏิบัติตนอยู่ในศีลธรรมและเกรงกลัวบาป

คุณลักษณะดังกล่าวเป็นผลมาจากชาวไทยพวนเป็นผู้ยึดมั่นในพุทธศาสนาและยึดมั่นในขนบธรรมเนียม ประเพณีและวัฒนธรรมของตนเองไว้อย่างเหนียวแน่น ในวัฒนธรรมการอ่านนิทานไทยพวนในงานบุญและพิธีกรรมสำคัญ ๆ สืบต่อกันมาหลายชั่วอายุคนเป็นการเน้นย้ำในหลักศีลธรรม คุณธรรม ทำให้เกิดความเข้าใจตลอดจนการซาบซึ้งในเรื่องราวที่ได้ฟังอันเป็นแบบอย่างและเป็นรูปธรรม เช่น จริยวัตรของพระโพธิสัตว์ ผลบุญของผู้ประกอบคุณงามความดี ตลอดจนผู้ที่ได้รับผลกระทบเนื่องจากการทำความชั่ว ดังในนิทานเรื่องจันทปัดโชติ กล่าวไว้ว่า

จงให้ทำบุญสร้างศีลทานผายแผ่ ทุกคำเข้าอย่าคร้านควรเพียรแม่
เนอ อันนิง ลูกหาก ทรงเมืองสร้างปูนปองต่มไฟร์ ให้เจ้าคิดถี่แท้โต
อาว์ก็ทำแม่เนอ มันจักเป็นกรรมเวรสืบไปเมื่อหน้า [7]

นอกจากการปลูกจิตสำนึกในด้านการสร้างกุศลผลบุญและให้เกรงกลัวบาปยึดมั่นในธรรมะคำสั่งสอนเพื่อกล่อมเกลาจิตใจอยู่เสมอแล้ว สภาพวิถีชีวิตความเป็นอยู่ที่เป็นเชลยศึกสงครามจะต้องดำรงตนอยู่ใต้อำนาจการปกครองของเจ้านายฝ่ายไทย ด้วยชาวไทยพวนเป็นผู้ยึดมั่นในหลักคำสอนของพุทธศาสนายิ่ง ส่งผลให้ชาวไทยพวนมีบุคลิกลักษณะเป็นคนเคร่งครัดในศีลธรรม สุภาพ รักความสงบและมีความสามัคคีกันในกลุ่ม

ความซาบซึ้งในเรื่องราวจากนิทานชาดกย่อมส่งผลต่อบุคลิกภาพของคนลาว (ไทยพวน) ให้มีความอ่อนน้อมถ่อมตน ว่านอนสอนง่าย รักความสงบและมีความเพียร อดทน ต่อความทุกข์ยาก การกตขื่ออย่างสูง เพราะบุคลิกดังกล่าว มีคำอธิบายอย่างชัดเจนในชาดก ดังพฤติกรรมของพระพุทธเจ้าที่ก่อนจะตรัสรู้ก็ต้องผ่านการเวียนว่ายตายเกิด และวิบากกรรม ต่าง ๆ จนนับครั้งไม่ถ้วน เช่นเดียวกับความทุกข์ยากและความลำบากของชาวไทยพวนใน ฐานะเชลย ในฐานะคนกลุ่มน้อยจึงเป็นสิ่งที่คนลาว (ไทยพวน) ยอมรับได้ ทนได้ อธิบายได้ ด้วยภูมิปัญญาของชาวบ้าน ที่สอดคล้องกับความทุกข์ยากที่พระพุทธเจ้าทรงทนบำเพ็ญเพียร บารมีต่าง ๆ มาแล้ว ในทัศนะของผู้ที่เข้าใจในคำสอนของธรรมะ ความทุกข์ยากจึงเป็นส่วนหนึ่งของชีวิต เป็นเพื่อนที่เกิดมาพร้อมกับมนุษย์ ความทุกข์จะระงับได้ด้วยการใส่ใจใน การทำบุญทำทาน ฟังเทศน์ เพื่อกล่อมเกล่าจิตใจให้สงบ และทนต่อเป็นจริงในโลกได้ [8]

1.1.3 ชาวไทยพวนเป็นผู้ที่ยึดมั่นในความกตัญญูต่อบุพการีของตนอย่างยิ่ง

ชาวไทยพวนใช้นิทานชาดกและนิทานคำสอน บอกเล่าเพื่อปลูกฝังค่านิยม ความกตัญญูสืบต่อกันมาแต่โบราณ ชาวไทยพวนประทับใจและชื่นชมในจริยวัตรและความ กตัญญูทวดทวดของพระโพธิสัตว์อย่างยิ่ง โดยเฉพาะเรื่องจันทปัดโชติ ต้นฉบับลายลักษณ์ที่ได้ นำมาอ่านในงานบุญประเพณีและพิธีกรรมต่าง ๆ ซ้ำแล้วซ้ำเล่า ทั้งนี้ เพื่อเป็นการกระตุ้น ย้ำเตือนให้เห็นคุณธรรมและปลูกจิตสำนึกให้ฝึกฝาด้านความกตัญญูต่อบุพการีของตน ความ เลื่อมใสศรัทธาในพระจริยวัตรของพระโพธิสัตว์เป็นกลไกสำคัญที่ย้ำเตือนให้ลูกหลานชาว ไทยพวนยึดถือประเพณีและปฏิบัติตาม ดังในนิทานเรื่องจันทปัดโชติ กล่าวถึงท้าวจันทปัดโชติ แสดงความกตัญญูต่อมารดาโดยการสละชีวิตของตนให้ยกขันธ์หัวใจ เพื่อแลกกับชีวิตของ มารดาของตน ดังความว่า

อันว่าคุณพ่อแม่นี้หนักเลิงธรณีแท่นา ครรภูเอาตนไปเปลี่ยนเอาจิ้ง
แท้...พระแผ่นดินล้ำบุญกว้างบ่กลัวแท้แล้ว เลยเอาตนเข้าไปในหา
แม่...ข้าจักตายต่างเจ้ามาตาพระแม่จั้งแล้ว ตายจากเจ้าปางนี้
เปลี่ยนเอาแม่เอย อันว่าชีวิตนี้ลูกหากขอตายต่างแม่เอย เลิงว่าลูก
หากตายจากเจ้าปางนี้ จงอยู่ดีแม่เอย อย่าได้มิโพยต้องอันตรายบัง
เบียด... [7]

ในเรื่องท้าวแบ้ เมื่อท้าวแบ้ได้ครองเมืองแล้วก็ไม่เคยสืมนายสำเภาและยาจำสวนที่ เคยให้ความช่วยเหลือและเลี้ยงตนมา จึงให้เสนาไปตามหานายสำเภาและยาจำสวนแล้วรับมา

เลี้ยงดูอย่างมีความสุข ซึ่งแสดงถึงความกตัญญูต่อเวทียของท้าวแบ้ที่มีต่อผู้มีพระคุณ ความว่า

อันว่าเทวีเจ้าทั้งสองนางนาต เทียมพ่างข้างบาท้าวอยู่เย็น เจ้า
ก็อยู่ชอบแท้ทศราชครองธรรม...เจ้าก็ทรงอยู่สร้างเสวยราชทูมมา
พอประมาณสามขวบปีมา เจ้าก็คิดถึงไทยโอยะโกตนยา บาก็คิดบ
แล้วนำแท้ย่าน อันว่าบุญคุณเจ้าจำสวนมีมากจึงแล้ว ยามทุกซัไว้
มีแต่โอยะโกแท้นา...อันว่าปิดตาเจ้านายสะเพาตนพอกี้ดี เจ้าก็หาก
ทุกซัหมื่นจ้าน่าแท้แต่หลังแท้นา บัดนี้จักใช้คุดตันขออย่าโอยะโก เขา
มาเป็นมาตาอยู่หน้าเพื่อนเลี้ยง ทั้งปิดตาเจ้านายสะเพาตนพอกี้ดี ให้
เอามาพราพร้อมเพียรเลี้ยงพราทั้ง... [6]

คุณลักษณะนิสัยความกตัญญูของชาวไทยพวนเกิดจากการปลูกฝังค่านิยม
โดยใช้นิทานชาดกเป็นเครื่องชี้แนะ ขณะเดียวกันโครงสร้างทางสังคมของชาวไทยพวนก็มี
ความผูกพันกันอย่างใกล้ชิดอยู่แล้ว ครอบครัวไทยพวนจะอาศัยอยู่ร่วมกันทั้งพ่อแม่ลูกและ
ปู่ย่าตายาย ซึ่งเป็นครอบครัวที่อบอุ่น จึงส่งผลให้ชาวไทยพวนมีค่านิยมด้านความกตัญญูที่
โดดเด่น คุณลักษณะดังกล่าว ชาวไทยพวนได้ให้ความเห็นว่า “คนพวนจะสอนลูกสอนหลาน
เสมอว่าให้รักญาติพี่น้องและความกตัญญูต่อบิดามารดาและผู้มีพระคุณ จะต้องเลี้ยงดูพ่อ
แม่ปู่ย่าตายาย ใครเป็นผู้มีความกตัญญูก็จะประสบแต่ความสุขความเจริญ”

1.1.4 ชาวไทยพวนจะนิยมยกย่องผู้ที่มีความรู้และมีการศึกษา

ชาวไทยพวนจะให้การยกย่องต่อผู้ที่มีการศึกษาหรือรับราชการ สังคมไทย
พวนเป็นสังคมเกษตรกรรมมีการประกอบอาชีพทำไร่ทำนามาแต่โบราณ มีความอดทน
ตรากตรำงานหนักโดยมิได้ย่อท้อ ในยุคสมัยที่ยังเป็นเชลยศึกในฐานะเลกลาวกงส่วยและ
มีหน้าที่ทำส่วยส่งให้รัฐเป็นรายปี [2] ชาวไทยพวนจะต้องปลูกข้าว ทำการเกษตรเพื่อส่งส่วย
ให้แก่ส่วนกลางตลอดทั้งปี ต้องทำงานหนักด้วยความยากลำบาก ภายใต้อำนาจของเจ้า
เมืองกรมการที่ดูแลรับผิดชอบ ผู้มีอำนาจที่ชาวไทยพวนเรียกว่า “เจ้านาย” เป็นมูลนายที่มี
สภาพชีวิตที่แตกต่างไปจากตน ในช่วงสมัยรัชกาลที่ 3 ถึงรัชกาลที่ 5 สภาพสังคมและการ
ปกครองของรัฐที่ปฏิบัติต่อไพร่ลาวเริ่มมีการผ่อนปรนและเปลี่ยนแปลงไปตามนโยบายของ
รัฐจนได้รับอิสรภาพเช่นเดียวกับไพร่ไทย ชาวไทยพวนเริ่มที่จะส่งเสริมให้ลูกหลานได้เล่า
เรียนหนังสือ เพราะชาวไทยพวนเห็นว่าการมีความรู้ มีการศึกษาสามารถรับราชการได้ ซึ่ง
มีนัย หมายถึง การเลื่อนฐานะทางสังคมได้ประการหนึ่งด้วย

ค่านิยมด้านการศึกษาคือสิ่งที่มีการปลูกฝัง สืบทอดกันมาแต่อดีต เพราะการศึกษาเป็นสิ่งสำคัญที่ช่วยลดช่องว่างทางสังคม ทำให้ทั้งชาวไทยพวนมีความเสมอภาคทัดเทียมชาวไทยที่มีอาชีพรับราชการโดยทั่วไป

ในนิทานตลกหลายเรื่อง เช่น เรื่องบักเชียงเมียง หรือที่ชาวไทยเรียกว่า ศรีธรรณูชัย แม้เนื้อเรื่องจะแสดงความตลกขบขัน แต่ผู้เล่าจะเล่าด้วยน้ำเสียงที่ชื่นชมความสามารถ ความเฉลียวฉลาดของตัวละครเอก ผู้เล่ามักชื่นชมว่า “บักเชียงเมียงเป็นผู้ปัญญาดี”

1.1.5 ชาวไทยพวนเป็นคนมองโลกในแง่ดี มีอารมณฺ์ขัน

ในวิถีชีวิตดั้งเดิม ชาวไทยพวนถือเป็นชนกลุ่มน้อยในสังคมไทย ดำรงวิถีชีวิตอยู่ในเขตพื้นที่ที่รัฐบาลไทยกำหนดให้ ย่อมมีความกดดันและมีความคับข้องใจอยู่บ้าง นิทานตลกคือเรื่องเล่าที่ช่วยผ่อนคลายอารมณ์ได้เป็นอย่างดี ชาวไทยพวนเป็นกลุ่มชนที่รักสงบ มีความสามัคคีกันในกลุ่ม ในขณะที่การงานบุญต่าง ๆ มักไปช่วยเหลือกัน ร่วมแรงร่วมใจกัน งานบุญสำคัญเสมือนเป็นพื้นที่พบปะสังสรรค์ สนุกสนานเฮฮาด้วยกัน และนิยมนำนิทานตลก หรือนิทานก้อม หรือนิทานมุขตลก สั้น ๆ มาเล่าสู่กันอย่างสนุกสนานเฮฮา นิทานตลกทางเพศที่หยาบโลนและนิทานมุขตลกไม่หยาบโลนที่นำมาเล่าสู่กันฟังย่อมสะท้อนถึงบุคลิกลักษณะนิสัยของผู้เล่าหรือชาวไทยพวนว่าเป็นกลุ่มชนที่มีอารมณ์ขันชอบสนุกสนาน ผู้วิจัยพบว่านิทานมุขปาฐะทั้ง 80 จำนวนเป็นนิทานตลกจำนวน 45 จำนวน เป็นมุขตลกเกี่ยวกับทางเพศ ที่เล่าถึงพฤติกรรมระหว่างพี่เขย กับน้องเมีย ตาเถรกับยายซี และมุขตลกไม่หยาบโลน เล่าถึงพฤติกรรมของพ่อตากับลูกเขย พระกับเณร เป็นต้น

1.2. ทักษะคติของชาวไทยพวนที่มีทัศนคติต่อกลุ่มตนเองในแง่ลบ

การแสดงทัศนคติต่อกลุ่มของตนเองในแง่ลบมีปรากฏไม่มากนักและเป็นการแสดงทัศนคติที่ไม่รุนแรงนัก ส่วนใหญ่เป็นเรื่องเกี่ยวกับการประพฤติปฏิบัติตนนอกจารีตประเพณีและการวางตัวไม่เหมาะสมกับบรรทัดฐานของสังคม ดังนี้

1.2.1 คนไทยพวนมักจะมีอคติและรังเกียจผู้ที่ประพฤติปฏิบัติตนนอกจารีตประเพณีหรือไม่เคารพกฎเกณฑ์ของกลุ่มตน

ชาวไทยพวนเป็นกลุ่มที่เคร่งครัดในขนบธรรมเนียม ประเพณีและวัฒนธรรม ชาย-หญิงจะอยู่ร่วมกันเป็นสามีภรรยาจะต้องปฏิบัติถูกต้องตามประเพณี โดยมีการสว่ขอแต่งงานกันอย่างถูกต้อง ในนิทานเรื่องกาละเกด เมื่อทำวากาละเกดลักลอบได้เสียกับนางมะลิจันทร์ ถือว่าปฏิบัติตนผิดจารีตประเพณีอย่างมาก ท้าวพิมลผู้เป็นบิดาของนางมะลิจันทร์โกรธแค้นมากจึงสั่งให้ท้าวแสนเมืองฆ่าท้าววากาละเกดจนตาย ดังความว่า

เมื่อนั้น ราชเจ้าพาทีด้านตอบ มันจ๊กมักใครได้มาด้านกล่าว
โสมชอบแล้ว เสาบขึ้นขอชีวงนางปอง ปลุกตามแต่เค้าบุราณแท้
สืบมา ท่านเอย เสาจ๊กปุนแปงให้สองเข้าอยู่แต่งเมืองแล้ว เมือง
และบ้านชีวงให้ฟั้งปองดอกนา อันนี้มันหากมาลัทธิสุโหวรนาชม
เสาฟี่ เสาหากเป็นท่านท้าวเมืองกว้างบ่ย่าวลือ... [9]

เมื่อกาละเกิดตายแล้ว นางมะลีจันท์ก็เศร้าโศกเสียใจมาก ฝีกอดศพของ
ท้าวกาละเกิด ร้องไห้เสียใจไม่ยอมให้ทหารนำเอาไปเผา ท้าวพิมลโกรธและรู้สึกอับอายมาก
ที่นางมะลีจันท์ทำให้เสื่อมเสียวงศ์ตระกูล ดังความว่า

อันว่านางคานน้อยหวงฝักอุ้มกอด นางก็จับไม้ค้อนตีซ้ำไล่หนี
พระเอย เมื่อนั้น ราชาท้าวพระยาหลวงกริ้วโกรธ มันจึงหวงฝ่าฝืนไว้
บ่อนไต่เนินเด กูจ๊กไปฟันเขี่ยนตอมกัน ให้มันชวงก่อกใจแท้แล้ว ก็บ
ไวยายหน้าชาลือแท้... [9]

ในทัศนะของชาวไทยพวน ครอบครัวของชาวไทยพวนต้องเป็นครอบครัว
แบบผัวเดียวเมียเดียวหรือผู้หญิงที่แต่งงาน 2 ครั้งจะถูกตำหนิ และตั้งข้อรังเกียจว่าเป็น
ผู้หญิงไม่ดี ในนิทานเรื่องกาละเกิด กล่าวว่า เกิดเป็นผู้หญิงจะต้องมีผัวเดียว ถ้ามี 2 ผัว
จะเป็นเรื่องอับอายและเป็นที่ติฉินนินทาของคนทั่วไป ความว่า

แต่นั้น นางกษัตริย์ไทยานบาตด้านตอบฟี่เอย น้องนี้เป็นชาติ
เชื้อกัลยาของเพื่อนพระเอย น้องบ่หอนมีผัวสองโลกชิลือเมื่อหน้า
ชาติที่เป็นหญิงมีแต่ผัวเดียวนั้นแล้ว บ่หอนมีสองย่านอายุลือล้า... [9]

วรรณกรรมนิทานไทยพวนหลายเรื่องสะท้อนทัศนคติของชาวไทยพวนด้าน
ค่านิยมผัวเดียวเมียเดียวไว้ชัดเจน และเป็นสิ่งที่ชาวไทยพวนยึดถือและปฏิบัติสืบต่อกันมา
ในสังคมของตน ไม่ว่าจะเป็นหญิงหรือชายต่างต้องประพฤติปฏิบัติอยู่ในจารีตประเพณี ชาว
ไทยพวนกล่าวว่า “ผู้หญิงมีลูกก่อนแต่งคงยังฮ้าย ชาวบ้านแข่งเดาะทอง บ่มีผะอชิปรอง
ตองนำชุนจ้งฮักษารธรรมเนียมนี้ไว้สืบมา”

1.2.2 ชาวไทยพวนมักมีอคติต่อกลุ่มแม่หม้ายแม่ร้าง

วรรณกรรมนิทานไทยพวนหลายเรื่องสะท้อนทัศนคติของชาวไทยพวนที่มี

ต่อกลุ่มแม่หม้ายแม่ร้างในแง่ลบ ผู้หญิงหม้ายและผู้หญิงที่ถูกสามีทอดทิ้งมักจะถูกประณามว่าเป็นผู้หญิงไม่ดี และมักจะถูกนำมากล่าวถึงในทำนองเสียหายเกี่ยวกับเรื่องเพศเสมอ ๆ ดังในนิทานเรื่องจันทปัดโชติ กลุ่มแม่หม้ายแม่ร้างที่ผัวทิ้ง เมื่อได้โอกาสไปเที่ยวก็ลักลอบได้เสียกับผู้ชาย ความว่า

กับทั้งหญิงหม้ายร้างผัวปะวางเสียก็มี จงให้พากันไปสูไฟพร
สวนกว้าง กับทั้งบ่าวพ่อฮ้างให้ไปพร้อมหมู่สาว สูจงไปสนุกหลิ่น
ไฟสวนอุทยาน ผุงหมู่เฒ่าแก่นั้นตามทอนแต่จีไป...แต่นั้น หญิง
หม้ายร้างผัวปะวางเสีย เขาก็เปี้ยเยื่อเฮ็ดแต่งดีตาไว้ ว่าจักไปชม
สวนชายโถงในป่า หลอนว่าบุญหลอนคลาดได้ชายน้อยกลม ๆ
ปู้... [9]

ในสภาพสังคมไทยพวนซึ่งเคร่งครัดวัฒนธรรม แม่หม้ายแม่ร้างก็ต้องพึงระมัดระวังตัวเองเพื่อไม่ให้ตนเสื่อมเสียและกลายเป็นที่ติฉินนินทาของผู้อื่น ในนิทานเรื่องจันทปัดโชติ ผู้จารได้แสดงทัศนะ เป็นคติเตือนใจบรรดาแม่หม้ายแม่ร้างให้ประพฤติตนอยู่ในจารีตประเพณี ความว่า

กับทั้งฝูงหม้ายร้างพึงแล้วให้จื่อจำเจ้าเอย อย่าได้เห็นแต่ข้า
ตานั้นเฮ็ดชายน้องเอย จงให้พากันฟังชุนคนจำไว้ บุญจึงค้าโดยได้
ดังคะนึ่งแท้แล้ว... [7]

1.2.3 ชาวไทยพวนเป็นคนซื่อ มองโลกในแง่ดีจนบางครั้งรู้ไม่เท่าทันคน

บุคลิกลักษณะดังกล่าวถือเป็นข้อดีของชาวไทยพวนที่ต่างจากกลุ่มคนไทยและคนจีนที่อาศัยอยู่ในชุมชนใกล้เคียงกัน ความซื่อและรู้ไม่เท่าทันคน โดยเฉพาะคนแก่ที่ไม่ได้เรียนหนังสือ มักจะกระทำอะไรเป็น ๆ เป็นที่ขบขันแก่ผู้เล่าและผู้ฟัง และมักถูกนำมาเล่าในนิทานตลกเพื่อความสนุกสนาน เช่น ในเรื่อง คนพวนโบราณ เล่าว่า “คนแก่โบราณสานพ้อมใส่ข้าวซึ่งใบใหญ่มากจะต้องลงไปนั่งด้านในของพ้อมแล้วสานไปใกล้จะเสร็จพ้อมมีขนาดใหญ่ท่วมหัวของตน จะออกจากพ้อมก็ออกไม่ได้ ไม่รู้จะอย่างไรจึงแสร์งถามเด็ก ๆ ว่า ตัวข้าจะออกจากพ้อมได้อย่างไร เด็ก ๆ ก็ตอบว่า ตาก็ตะแคงพ้อมแล้วออกมาสิ คนสานพ้อมจึงคิดได้และตะแคงพ้อมแล้วคลานออกมาจากพ้อมได้”

ในเรื่องแจ็กซื้อหมู แจ็กมาถามซื้อหมูกับคนพวนและให้ราคาตัวละ 12 บาท คนพวนไม่เข้าใจค่าของเงิน 12 บาท จึงบอกไม่ขายจะขายในราคา 3 ตำลึง คนพวนไม่รู้

หนังสือจึงไม่รู้ค่าของเงิน 12 บาท เท่ากับ 3 ตำลึง พุดไม่เข้าใจกัน เกียงกันอยู่นานกว่าจะเข้าใจและขายไปในราคา 12 บาท ความว่า

ในสมัยก่อนคนพวนพุดไทยไม่เป็น มีหนุ่มไทยมาชอบก็คุยกันไม่รู้เรื่อง คนจีนฉลาดเก่ง ทางค้าขาย มาซื้อหมูนคนพวนให้ราคา 12 บาท คนพวนไม่ขาย จะขายในราคา 3 ตำลึง คนจีนถามว่า “ยาย 12 บาทขายไหม” คนพวนตอบว่า “ป่ได้ 3 ตำลึงช้อยก็บ่ขายแล้ว” คนจีนไม่รู้ว่่า 3 ตำลึงเท่ากับ 12 บาท คนพวนก็ไม่รู้ว่่า 12 บาทเท่ากับ 3 ตำลึง เกียงกันอยู่นั้นหละ มือใหม่ก็มาอีกก็เกียงกันอีกกว่าจะขายได้ก็นานเลย

จะเห็นว่า การแสดงทัศนคติต่อกลุ่มของตัวเองในแง่ลบ ส่วนมากจะเป็นเรื่องของ การประหลาดปฏิบัติตนนอกจารีตประเพณี และความรู้หนังสือที่นำมาซึ่งความเป็นรู้ไม่เท่าทันคนอื่น ๆ ซึ่งถือว่าเป็นเรื่องที่ไม่รุนแรง และปรากฏอยู่น้อย เพราะโดยธรรมชาติของคนมักจะแสดงทัศนคติต่อกลุ่มของตนเองในแง่บวกมากกว่าแง่ลบ

2. ทัศนคติของชาวไทยพวนที่มีต่อกลุ่มคนอื่น

การแสดงทัศนคติต่อกลุ่มคนอื่น ๆ ของชาวไทยพวนส่วนใหญ่สะท้อนทัศนคติที่มีต่อกลุ่มชนที่มีปฏิสัมพันธ์กันในบริบททางสังคมหรือกลุ่มชนที่อยู่ใกล้เคียงกัน ได้แก่ กลุ่มคนไทย คนจีน และลาวเวียง การแสดงทัศนคติดังกล่าวมีทั้งทัศนคติแง่บวกและแง่ลบ ดังนี้

2.1 การแสดงทัศนคติต่อกลุ่มคนอื่นในแง่บวก

การแสดงทัศนคติต่อกลุ่มคนอื่นในแง่บวกที่ปรากฏในวรรณกรรมนิทานไทยพวนส่วนใหญ่ ชาวไทยพวนจะนิยมชมชอบคนจีน เพราะเห็นว่าคนจีนค้าขายเก่ง ขยัน และอดทน มีวรรณกรรมนิทานไทยพวนหลายเรื่องที่สะท้อนทัศนคติของชาวไทยพวนที่มีต่อคนจีนในแง่บวก เช่น เรื่องเจ๊กฮอกกับเจ๊กโก เจ๊กฮอกเป็นคนจีนที่อพยพมาจากเมืองจีน ขยันทำมาหากิน มีไม้คานกับกระบุง 2 ใบ หาบของขายด้วยความอดทนจึงมีเงินทองมากมายร่ำรวย

ในเรื่องเจ๊กฮอกซื้อหมู สะท้อนให้เห็นว่าคนจีนนิยมอาชีพค้าขาย ขยันอดทน คนจีนมีบุคลิกลักษณะที่ไม่เหมือนกลุ่มคนอื่น ๆ เก่งทางการค้าขายสามารถสร้างเนื้อสร้างตัวตั้งหลักปักฐานได้รวดเร็วและมั่นคง คุณลักษณะดังกล่าวชาวไทยพวนจึงนิยมชมชอบ ชาวไทยพวนบางชุมชนนิยมให้ลูกสาวแต่งงานกับคนจีนมากกว่าคนไทย ชาวไทยพวนได้แสดงทัศนคติของ

ตนว่า “คนพวนชอบแต่งงานกับคนจีน เพราะคนจีนขยัน แม้จะสูงอายุก็แต่งงานด้วย คนจีนที่มาอยู่เมืองไทยสมัยก่อนไม่มีกรรมสิทธิ์ที่ดิน ก็เข้ามาเช่าที่ทำกิน และต่อมาก็แต่งงานกับคนพวน”

2.2 การแสดงทัศนะต่อกลุ่มชนอื่นในแง่ลบ

การแสดงทัศนะต่อกลุ่มชนอื่นในแง่ลบส่วนมากเป็นการแสดงทัศนะต่อกลุ่มคนไทย เพราะเป็นกลุ่มชนที่มีปฏิสัมพันธ์กันมายาวนานตั้งแต่สมัยที่ชาวไทยพวนอพยพมาแต่อดีต และยังคงแสดงทัศนะต่อกลุ่มชนอื่นที่คิดว่าไม่เคร่งครัดในขนบธรรมเนียมประเพณีและด้อยกว่าตน ดังนี้

2.2.1 ชาวไทยพวนแสดงทัศนะว่าคนไทยเป็นคนหยิ่งโหยงเจ้ายศเจ้าอย่าง เจ้าชู้ ไม่ชอบทำงานหนัก ชอบเป็นนาย ข้าราชการและทหารตำรวจ

ในสภาพสังคมในอดีตกลุ่มคนไทยถือเป็นกลุ่มชนที่มีสถานภาพเหนือกว่าชาวไทยพวน เนื่องจากชาวไทยพวนเคยเป็นเชลยศึกมาก่อนและยังอยู่ใต้การปกครองของชาวไทยอีกด้วย ดังนั้น กลุ่มคนไทยบางกลุ่มมักจะดูถูกเหยียดหยามเอารัดเอาเปรียบ กดขี่ข่มเหงชาวไทยพวน เรื่องราวและเหตุการณ์ในอดีตที่ถูกถ่ายทอดเล่าสู่กันฟังมาแต่บรรพบุรุษ จึงทำให้ชาวไทยพวนมีทัศนคติไม่ดีต่อกลุ่มคนไทย และมักมีนิทานที่สะท้อนทัศนะของชาวไทยพวนที่มีต่อกลุ่มคนไทยในแง่ลบเสมอ ๆ ดังในเรื่อง แจ็กชกแจ็กโก กล่าวถึงคนไทยว่า

คนไทยนี้มันหยิ่งโหยง เป็นคนเจ้าศเจ้าอย่าง เจ้าชู้ งานหนัก
ไม่เอาเบาไม่สู้ ชอบเป็นเจ้าใหญ่่นายคน...คนไทยชื้อเกียจงานขุดดิน
ฟันไม้ไม่เอาหรงก ชอบเป็นนาย ชอบเป็นข้าราชการ...เงินไม่มีพอ
กิน ผู้สาวบ้านคลองคล้านิยมเอาผู้เจ้านาย

ในเรื่องไทยปากพลี สะท้อนทัศนะชาวไทยพวนที่เห็นว่าคนไทยชอบเอารัดเอาเปรียบชาวไทยพวน ชาวไทยพวนก็กลัวคนไทยไม่กล้าสู้และได้ตอบคนไทยในทางพหุติกรรม จึงมีเรื่องเล่าเพื่อแสดงให้เห็นว่า ชาวไทยพวนฉลาดสามารถหลอกคนไทยได้ ความว่า

คนพวนมาอยู่ที่นี่ก็ทำไร่ไถนา เลี้ยงควาย เลี้ยงไก่ก็กลัวคนไทย ไป
ทางไหนก็กลัวเขา มีควายมันก็มาลัก มีวัวเขาก็ลัก ที่นี้ผู้เฒ่าตายาย...
จักตอกเหลาห้วยฟันเป็นเชือก ยายก็ฟันปอด้าย คนไทยก็ขึ้นมา
จะลักควายตายายนั่นแหละ สองตายายก็กลัวคนไทย ไม่กล้าออกไป
ไปตามควายของตนคืน กลางคืนต่อมาเขาก็มาอีก ตายายก็ฟันเชือก

คนไทยก็ถามว่าตาทำอะไร ตาก็ตอบว่า จะบิได้คนสักหน่อย
เมื่อคืนมีคนมาลักควาย จะบิได้มันให้ตายเลย คนไทยละกลัว
ครวญนี้ไม่กล้ามาลักควายตายอีก

คนไทยเป็นคนฉลาดแกมโกง ให้ความสำคัญกับพวกพ้องของตนมากกว่ากลุ่มคนอื่น
ดังในเรื่องเจ๊กกับไทย เล่าว่าคนไทยตัดสินคดีความเข้าข้างคนไทยด้วยกันและหลอกคนจีน
ความว่า

เจ๊กกับคนไทยไม่ถูกกัน คนไทยจึงใช้ก้อนหินขว้างบ้านคนจีน
คนจีนจึงไปฟ้องผู้ใหญ่บ้านซึ่งเป็นคนไทย และให้ตัดสินคดีความ
ผู้ใหญ่บ้านเข้าข้างคนไทยด้วยกัน ก็นำหนังสือการตัดสินมาอ่านให้
คนจีนฟัง บอกว่า “คนไทยขว้างปาบ้านคนจีนไม่ผิด แต่คนจีนขว้าง
ปาบ้านคนจีนผิดผิดไทย ซึ่งความเป็นจริงในกระดาดไม่มีข้อความ
อะไร แต่คนไทยหลอกคนจีนเพราะคนจีนอ่านหนังสือไทยไม่ออก
คนจีนเลยแพ้ความคนไทย

2.2.2 ชาวไทยพวนแสดงทัศนคติในแง่ลบต่อกลุ่มชนอื่น ๆ ที่คิดว่าด้อยกว่าตน

ในเขตอำเภอปากพลีมีทั้งชุมชนชาวไทย ไทยพวน ลาวเวียง และกลุ่มคนจีน
กลุ่มชนที่ถูกมองในแง่ลบส่วนใหญ่เป็นกลุ่มที่ไม่เคร่งครัดในจารีตประเพณี หรือมี
บุคลิกลักษณะนิสัยที่แตกต่างไปจากกลุ่มของตน โดยเฉพาะกลุ่มคนลาวที่ถูกกวาดต้อนมา
แต่อดีตเหมือนกัน เช่น ลาวเวียง ไทยย้อ ชาวไทยพวน มักแสดงทัศนคติว่าลาวเวียงและไทย
ย้อเป็นกลุ่มชนที่ด้อยกว่าตน ดังในเรื่องลาวตาขาว(ลาวเวียง) ชาวไทยพวนแสดงทัศนคติว่า
ลาวเวียงจะไม่ฉลาด ซึ่งต่างจากกลุ่มของตนที่มีสถานภาพสูงกว่า เพราะเชื่อว่าตนสืบเชื้อสาย
มาจากตระกูลเจ้าเมืองพวน เนื้อเรื่องเล่าว่า

ลาวตาขาวเป็นคนไม่มีปัญญา คนโง่ ทำแต่งานอย่างเดียว
เที่ยวขูดตอไม้ตอไร่ ไปนอนไหนก็นอนได้ พวกนี้ไม่เลือก ทำกระท่อม
นอนอยู่กลางไร่กลางนา ไม่มีกระดานใช้ซี้ฟากปูนอน พวกนี้เป็นคน
ลาว เทียบรับจ้างทำงาน คนพวนชอบด่าว่า ไอ้ลาวตาขาว คนพวน
ดูถูกคนเป็น...คนพวกนั้นต้นตระกูลเป็นเจ้าเมืองพวนนะ...

การแสดงทัศนคติในแง่ลบต่อคนต่างกลุ่มนั้น ชาวไทยพวนแสดงทัศนคติในแง่ลบต่อกลุ่มคนไทยมากกว่ากลุ่มชนอื่น ๆ เนื่องมาจากในอดีตจะได้รับความกดดัน กดขี่ข่มเหง และถูกเอารัดเอาเปรียบจากกลุ่มคนไทยอยู่เสมอ ๆ ส่วนกลุ่มอื่นเป็นกลุ่มคนลาวเวียงที่อาจจะอพยพมาภายหลัง มักจะถูกเหยียดหยามว่ามีสถานภาพต่ำต้อยกว่าพวกของตน

บทสรุปและอภิปรายผล

นิทานไทยพวนสะท้อนทัศนคติของชาวไทยพวนที่มีต่อกลุ่มของตนเองและคนต่างกลุ่มหรือกลุ่มอื่น ซึ่งมีทั้งการแสดงทัศนคติในแง่บวกและในแง่ลบ การแสดงทัศนคติต่อกลุ่มของตนเองในแง่บวกส่วนใหญ่เป็นการแสดงทัศนคติด้านการเคร่งครัดในพุทธศาสนา ขนบธรรมเนียมประเพณีและวัฒนธรรม ความกตัญญูกตเวทีและการยึดมั่นในค่านิยมและบรรทัดฐานทางสังคม คุณลักษณะดังกล่าวเป็นผลมาจากการเคร่งครัดในพุทธศาสนาและการดำรงตนอยู่ในศีลธรรมของชาวไทยพวนเอง ลักษณะดังกล่าวยังทำให้ชาวไทยพวนโดยทั่วไปเป็นผู้ที่มีจิตใจโอบอ้อมอารี สุภาพอ่อนน้อมถ่อมตน ดำเนินวิถีชีวิตเรียบง่าย ไม่ฟุ้งเฟ้อ รักสงบและมีความสามัคคีในกลุ่มของตนอย่างยิ่ง การแสดงทัศนคติในแง่ลบต่อกลุ่มของตนเองมีไม่มากนักซึ่งเป็นเรื่องของประเพณีปฏิบัติตนนอกจารีตประเพณี ซึ่งการมองกลุ่มของตนเองในด้านลบมีปรากฏในนิทานไทยพวนไม่มากนัก อาจจะเป็นเพราะการประเพณีปฏิบัติตนอยู่ในศีลธรรมอย่างเคร่งครัด จึงทำให้การดำเนินวิถีชีวิตไม่มีข้อผิดพลาดและเกิดความเสื่อมเสีย บุคลิกลักษณะของชาวไทยพวนที่มักพบบ่อย ๆ ในนิทานชาดก คือ ความซื่อ รั้นไม่เท่าทันคน และความโง่ง ส่วนทัศนคติที่มีต่อกลุ่มชนอื่น ๆ ก็เช่นเดียวกัน มีทั้งการแสดงทัศนคติในแง่บวกและแง่ลบ การแสดงทัศนคติในแง่บวกส่วนใหญ่ชาวไทยพวนจะนิยมชมชอบคนจีนในด้านความขยัน อดทน เก่งในด้านการค้าขาย ส่วนการแสดงทัศนคติในแง่ลบจะเห็นว่าคนไทยเป็นคนหยาบโห้งเจ้าชู้เจ้าอย่าง เจ้าชู้ ไม่ชอบทำงานแบกหาม ชอบทำตัวเป็นเจ้านาย อีกทั้งยังเอารัดเอาเปรียบชาวไทยพวนสารพัด นอกจากนี้ชาวไทยพวนยังแสดงทัศนคติต่อคนลาวเวียงว่าเป็นลาวที่มีสถานภาพต่ำกว่าตน ซึ่งเป็นกลุ่มชนที่สืบเชื้อสายมาจากเจ้าเมืองพวน

การแสดงทัศนคติต่อกลุ่มตนเองและกลุ่มอื่น ทั้งในแง่บวกและในแง่ลบดังกล่าวเป็นการศึกษาทัศนคติที่สะท้อนจากวรรณกรรมนิทานไทยพวน ซึ่งเล่าสืบต่อกันมาในช่วงระยะเวลาหนึ่ง การนำวรรณกรรมนิทานดังกล่าวมาศึกษาจะทำให้เข้าใจทัศนคติมุมมองของชาวไทยพวน

ได้เฉพาะในมิติหรือช่วงเวลาหนึ่งเท่านั้น การศึกษาวิเคราะห์จากวรรณกรรมนิทานก็มีข้อจำกัดหลายประการด้านความชัดเจนของข้อมูล ซึ่งอาจจะแตกต่างไปจากวิธีการศึกษาในทางมานุษยวิทยา ที่ต้องสัมภาษณ์ สอบถามความคิดเห็นจากปากผู้ให้สัมภาษณ์โดยตรง ซึ่งเป็นการแสดงทัศนะโดยตรง อย่างไรก็ตาม บทความนี้ผู้เขียนเห็นว่าเป็นการประยุกต์ใช้กรอบแนวคิดกับข้อมูลทางคติชน ซึ่งเป็นวิธีวิทยาอีกหนึ่งแนวทางที่น่าสนใจ

เอกสารอ้างอิง

- [1] องค์การค้าคุรุสภา. (2515). **กฎหมายตราสามดวง เล่ม 1** (พิมพ์ครั้งที่ 2). กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์คุรุสภาลาดพร้าว.
- [2] บังอร ปิยะพันธ์. (2527). **ประวัติศาสตร์ของชุมชนลาวในหัวเมืองชั้นในสมัยรัตนโกสินทร์ตอนต้น**. วิทยานิพนธ์ปริญญามหาบัณฑิต ภาควิชาประวัติศาสตร์ บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศิลปากร.
- [3] ภาณุพงศ์ อุดมศิลป์. (2539). **วรรณกรรมไทพวน : ความสัมพันธ์กับสังคม**. วิทยานิพนธ์อักษรศาสตรมหาบัณฑิต ภาควิชาภาษาไทย บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- [4] ภาณุพงศ์ อุดมศิลป์. (2541). “เพลงกล่อมเด็กอีสาน : การศึกษาตามแนวประณามวาตะ”, **มนุษยศาสตร์ปริทรรศน์**. 20 (ประจำภาคเรียนที่ 2), 26-30.
- [5] กิ่งแก้ว อุตถากร. (2526). **อยุธยาความอยู่รอดในรอยร้าง**. อยุธยา : ภาควิชาปรัชญาและศาสนา วิทยาลัยครูพระนครศรีอยุธยา.
- [6] **ท้าวแบ้**. เอกสารโบราณ. จุลศักราช 1267.
- [7] จุลละสี. **จันทปโตโชติ**. เอกสารโบราณ. จุลศักราช 1258.
- [8] ปราณี วงษ์เทศ. (2531). “นิทานชาดกกับโลกทัศน์ของลาวพวน”, **พื้นถิ่นพื้นฐาน : มิติใหม่ของคติชนวิทยาและวิถีชีวิตสามัญของ “พื้นบ้านพื้นเมือง”**. กรุงเทพฯ : ศิลปวัฒนธรรม.
- [9] **กาละเกต**. เอกสารโบราณ. จุลศักราช 1208.

การกัลปนาวัคบริเวณลุ่มน้ำทะเลสาบสงขลาระหว่าง
พุทธศตวรรษที่ 21–ต้นพุทธศตวรรษที่ 23

Kalpana in The Songkhla Lake Basin Area during 21st
Century to The Beginning of
The 23rd Century of The Buddhist Eras

อารยา ดำเรือง¹ และชัยวุฒิ พิชะกุล²

Araya Damruang¹ and Chaiwut Piyakoon²

---

¹เจ้าหน้าที่บริหารงานชำนาญการ., ฝ่ายบริหารวิทยาเขตพัทลุง มหาวิทยาลัยทักษิณ พัทลุง 93210

²นักวิจัยชำนาญการ., ข้าราชการบำนาญสถาบันทักษิณคดีศึกษา มหาวิทยาลัยทักษิณ สงขลา 90000

บทคัดย่อ

การกัลปนาวัดเป็นพิธีบุญที่พระมหากษัตริย์แห่งกรุงศรีอยุธยาได้ทรงโปรดเกล้าฯ พระราชทานแก่วัดหรือคณะสงฆ์บริเวณลุ่มน้ำทะเลสาบสงขลา ระหว่างพุทธศตวรรษที่ 21 – ต้นพุทธศตวรรษที่ 23 โดยทรงถวายที่ภูมิตานที่เลมขุบาท ไธนา วัดถูลิ่งของและข้าพระ โยมสงฆ์ให้แก่วัดและคณะสงฆ์ที่สำคัญ คือ คณะสงฆ์ คณะปาแก้ว วัดเขียนบางแก้วและวัด สทัง ทางฝั่งตะวันตกของทะเลสาบสงขลา และคณะสงฆ์คณะลังกาชาติ วัดราชประดิษฐฐาน หรือวัดพะโคะ ทางฝั่งตะวันออกของทะเลสาบ เนื่องจากดินแดนบริเวณนี้ถูกโจมตีจากโจรสลัดมลายูกลุ่มอาแจเออาหรูและกลุ่มอุยงคตนะ ทำให้บ้านเมืองและวัดวาอารามเสียหายมาก กษัตริย์อยุธยาจึงทรงโปรดให้วัดและคณะสงฆ์เป็นศูนย์กลางในการรวบรวมผู้คน สร้างระบบ การปกครองคณะสงฆ์แบบกรมวัด ทำให้เกิดการถ่วงดุลอำนาจระหว่างคณะสงฆ์กับอำนาจ ท้องถิ่น เกิดการขยายตัวของชุมชนและเจ้าคณะสงฆ์เป็นผู้นำทางด้านวัฒนธรรม จนถึงสมัย รัชกาลที่ 5 แห่งกรุงรัตนโกสินทร์ ได้ทรงประกาศยกเลิกระบบการกัลปนาวัด หลังจากได้ ทรงประกาศเลิกทาส พ.ศ. 2417-2435

คำสำคัญ : กัลปนาวัด ลุ่มน้ำทะเลสาบสงขลา เลมขุบาท

Abstract

“Kallapana” to Buddhist temple referred to a royal ritual ceremony that the king of Ayutthaya Empire gave rights to make use over lands and properties to temples or Buddhist hierarchy in Songkhla Lake Basin during 21st – 23rd Buddhist Era. The king gave lands, ranges, fields including necessary utensils and followers on the West of Songkhla Lake to Buddhist hierarchy of Pa Kaeo, Wat Khien Bang Kaeo, and Wat Satang, while the lands on the East of the lake to Buddhist hierarchy of Langka and Wat Pakho. The royal ceremony was held due to the fact that the areas were attacked by Melayu pirates of Aje Ahru and Uyong Katano that had destroyed a lot of the country and temples. The king of Ayutthaya then made temples and Buddhist hierarchies to be the center bases to collect the people and

established system government of hierarchy to balance the power of hierarchy and local administration that made expansion of community while the head of hierarchy was the leader in culture. Until the King Rama V of Rattanakosin Kingdom repealed the system of “Kallapana” to Buddhist temple after the emancipation in B.E. 2417-2435.

Keywords : Kallapana, SongKhla Lake Basin, Ranges

บทนำ

ดินแดนบริเวณลุ่มน้ำทะเลสาบสงขลาเป็นดินแดนที่มีอารยธรรมเจริญรุ่งเรืองมาตั้งแต่มุขก่อนประวัติศาสตร์และได้ค่อย ๆ พัฒนาเป็นชุมชนเป็นบ้านเป็นเมืองมาอย่างน้อยตั้งแต่พุทธศตวรรษที่ 12 เป็นต้นมา ในสมัยนี้ได้เกิดชุมชนโบราณที่สำคัญขึ้นทางฝั่งตะวันออกของทะเลสาบสงขลาหรือบริเวณคาบสมุทรสทิงพระ มีชุมชนสมัยแรกเริ่มประวัติศาสตร์หลายชุมชน เช่น ชุมชนโบราณสทิงหม้อ-ปะโอ ชุมชนโบราณสทิงพระ ชุมชนโบราณสีหยัง ชุมชนโบราณพะโคะ-เขาควหา เป็นต้น ส่วนทางด้านฝั่งตะวันตกของทะเลสาบสงขลา อันเป็นที่ตั้งของจังหวัดพัทลุง ได้พบหลักฐานชุมชนโบราณบริเวณเขาควหาสวรรค์และเขาอกทะลุ ต่อมาประมาณพุทธศตวรรษที่ 15 ชุมชนโบราณสทิงพระได้พัฒนาขึ้นเป็นเมืองสทิงพระหรือสทิงปุระ เอกสารเพลานางเลือดขาวหรือตำนานนางเลือดขาว เรียกว่า “กรุงสทิงพาราณสี” [1] ซึ่งเป็นเมืองหรือรัฐที่อยู่ภายใต้อำนาจรัฐศรีวิชัยและตามพหุรงค์ตามลำดับ เมืองสทิงพระนี้เป็นศูนย์กลางการปกครองชุมชนรอบลุ่มน้ำทะเลสาบสงขลา ในช่วงระหว่างพุทธศตวรรษที่ 15-18 และยังมีฐานะเป็นเมืองท่านานาชาติด้วยที่มีความสัมพันธ์กับจีน อินเดีย และอาหรับ การค้าขายทำให้เมืองสทิงพระและชุมชนใกล้เคียงมีความเจริญรุ่งเรืองอย่างรวดเร็ว ปัจจัยสำคัญอีกประการหนึ่งที่สร้างความเจริญรุ่งเรืองให้แก่ดินแดนบริเวณนี้ ได้แก่ การเข้ามาเผยแผ่ของศาสนาพราหมณ์และพุทธศาสนา โดยเฉพาะพุทธศาสนาที่เข้ามาเผยแผ่ในระยะแรกเป็นพุทธศาสนาเถรวาทและลัทธิมหายาน ดังได้พบหลักฐานพระพุทธรูปจำหลักหินทรายที่พังแฟงใกล้กับเมืองสทิงพระ และพบเศียรพระโพธิสัตว์อวโลกิเตศวรจำหลักศิลาที่วัดธรรมโฆชน์ อำเภอสิงหนคร จังหวัดสงขลา มีอายุประมาณปลายพุทธศตวรรษที่ 11 – กลางพุทธศตวรรษที่ 12 [2] นอกจากนี้ยังได้พบพระโพธิสัตว์มัญชุศรี พระโพธิสัตว์

อวโลกิเตศวรสมันตมุข พระโพธิสัตว์ปัทมปาณี นางศยามตารา พระวัชรโพธิสัตว์ และท้าวชุมพลหรือท้าวภูเวรในบริเวณคาบสมุทรสทิงพระจำนวนมาก ส่วนทางด้านฝั่งตะวันตกของทะเลสาบสงขลา ได้พบหลักฐานพระพิมพ์ดินดิบเป็นรูปพระโพธิสัตว์ นางตารา ท้าวภูเวรจำนวนมาก ในถ้ำคูหาสวรรค์และถ้ำเขาอกทะลุ ซึ่งแสดงให้เห็นว่าผู้คนบริเวณนี้นับถือพุทธศาสนาฝ่ายมหายานนิกายวัชรยานหรือมนตรยานที่ได้รับอิทธิพลพุทธศาสนาจากอินเดียและชวา ซึ่งแสดงให้เห็นถึงความสัมพันธ์ทางด้านศาสนา การเมืองและการค้าของดินแดนแถบนี้ได้เป็นอย่างดี จนกระทั่งพุทธศตวรรษที่ 17–18 พุทธศาสนาจากกัมพูชาได้เข้ามามีอิทธิพลในบริเวณลุ่มน้ำทะเลสาบสงขลามากขึ้น ดังได้พบพระพิมพ์ดินเผาที่บ้านพังขาม อำเภอสทิงพระ และพระพุทธรูปหล่อสำริดพบที่วัดสามถี (ร้าง) อำเภอรโนด จังหวัดสงขลา เป็นแบบศิลปะเขมรหรือศิลปะแบบลพบุรี อันแสดงให้เห็นอิทธิพลวัฒนธรรมกัมพูชาอย่างชัดเจนหลังพุทธศตวรรษที่ 16 รัฐศรีวิชัยได้เสื่อมอำนาจลง ทำให้อิทธิพลของพุทธศาสนาเถรวาทนิกายวัชรยานหรือมนตรยานค่อย ๆ เสื่อมหมดไปจากดินแดนลุ่มน้ำทะเลสาบสงขลา

หลังพุทธศตวรรษที่ 18 เมื่อพุทธศาสนาแบบลังกาวงศ์ได้เผยแพร่เข้าสู่ภาคใต้ผ่านเมืองนครศรีธรรมราช และเข้าไปมีอิทธิพลในดินแดนบริเวณลุ่มน้ำทะเลสาบสงขลา ตั้งแต่พุทธศตวรรษที่ 19 เป็นต้นมา [3] ทำให้ผู้คนบริเวณนี้หันมานับถือพุทธศาสนาแบบลังกาวงศ์ โดยมีเมืองพัทลุงที่เกิดขึ้นใหม่ (โคกเมืองบางแก้ว) ทางฝั่งตะวันตกของทะเลสาบสงขลา เป็นศูนย์กลางการปกครองฝ่ายอาณาจักรแทนที่เมืองสทิงพระที่เสื่อมถอยไป และในพุทธศตวรรษที่ 21 ทางฝ่ายพุทธจักรได้เกิดศูนย์กลางการปกครองคณะสงฆ์ขึ้น 2 แห่ง คือ คณะสงฆ์คณะลังกาป่าแก้วหรือคณะป่าแก้ว มีศูนย์กลางอยู่ที่วัดเขียนบางแก้วและวัดสทิง (ใหญ่) ทางฝั่งตะวันตกของทะเลสาบสงขลา และคณะสงฆ์คณะลังกาชาติหรือคณะกาชาติ มีศูนย์กลางอยู่ที่วัดราชประดิษฐฐาน (วัดพะโคะ) ทางด้านฝั่งตะวันออกของทะเลสาบสงขลา ศูนย์กลางคณะสงฆ์ทั้ง 2 แห่งนี้มีบทบาทสำคัญทางด้านการปกครองคณะสงฆ์และการถ่วงดุลอำนาจในท้องถิ่น โดยพระมหากษัตริย์จากกรุงศรีอยุธยาได้นำระบบการกัลปนาวัตมาใช้กับคณะสงฆ์ทั้ง 2 และวัดบิหาร เพื่อสร้างความมั่นคงทางพุทธจักรและอาณาจักรที่มีวัดเป็นศูนย์กลาง มีเจ้าคณะสงฆ์ปกครองและเป็นผู้นำทางวัฒนธรรมได้สร้างความเจริญรุ่งเรืองให้กับดินแดนบริเวณนี้เป็นอย่างมากภายใต้ระบบการกัลปนาวัต ซึ่งเป็นเรื่องที่น่าสนใจศึกษาค้นคว้าเป็นอย่างยิ่ง เพื่อให้ทราบถึงประวัติการกัลปนาวัต ขั้นตอนและวิธีการกัลปนาวัตและผลกระทบที่สืบเนื่องจากการกัลปนาวัตบริเวณลุ่มน้ำทะเลสาบสงขลา

การทบทวนวรรณกรรม

การศึกษาวิจัยกัลปนาวัตบริเวณลุ่มน้ำทะเลสาบสงขลาได้มีนักวิชาการและนักวิจัยศึกษาไว้บ้างแล้ว แต่ยังไม่ครอบคลุมทั้งหมด มีตัวอย่างดังนี้

สุริวงศ์ พงศ์ไพบูลย์ ได้ศึกษา “พุทธศาสนาแถบลุ่มทะเลสาบสงขลาฝั่งตะวันออกสมัยอยุธยา” พบว่ามีการกัลปนาวัตอย่างน้อย 6 ครั้ง คือ การกัลปนาวัตสมัยพระยาธรรมรงค์คัลเป็นเจ้าเมืองพัทลุง พ.ศ. 2057 กัลปนาวัตพะโคะ สมัยสมเด็จพระเอกาทศรถ กัลปนาวัตสมัยสมเด็จพระรามาธิบดี (หลวงพ่อดวด) กัลปนาวัตพะโคะสมัยพระครูธรรมทีวาการวมุณีศรีสัทธรรมมาทิพ และการกัลปนาวัต สมัยพระเพทราชา พ.ศ. 2242 [15]

ส่วน ชัยวุฒิ พิชะกุล ได้ศึกษาการกัลปนาวัตทางฝั่งตะวันตกของทะเลสาบสงขลา พบว่ามีการกัลปนาวัตไม่น้อยกว่า 6 ครั้ง ได้แก่ การกัลปนาวัตเขียนบางแก้วและวัดสทั้งสมัยสมเด็จพระมหาจักรพรรดิ พ.ศ. 2091-2111 การกัลปนาวัตเขียนบางแก้วและวัดสทั้งสมัยสมเด็จพระเพทราชา พ.ศ. 2242 การกัลปนาวัตเขียนบางแก้วและวัดสทั้งสมัยสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวท้ายสระ พ.ศ. 2472 การกัลปนาวัตเขาอ้อ สมัยสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวบรมโกศ พ.ศ. 2284 การกัลปนาวัตควนลบ สมัยสมเด็จพระนารายณ์ พ.ศ. 2219 และการกัลปนาวัตคูหาสวรรค์ ลงวันที่พฤหัสบดี เดือนยี่ ขึ้น 1 ค่ำ ปีฉลู นักสตรเบญจศก [20]

นอกจากนี้ สุริวงศ์ พงศ์ไพบูลย์ ได้วิจัยเรื่อง “พุทธศาสนาแถบลุ่มทะเลสาบสงขลาฝั่งตะวันออกสมัยกรุงศรีอยุธยา” ผลการวิจัยพบว่า บริเวณทะเลสาบสงขลาฝั่งตะวันออกมีความเจริญมาก่อนพุทธศตวรรษที่ 10 ชาวอินเดียได้นำศาสนาพราหมณ์และพุทธศาสนาเข้ามาเผยแผ่ในบริเวณนี้ พุทธศาสนามีทั้งลัทธิมหายานและเถรวาท มีความเจริญมากในสมัยศรีวิชัย ต่อมาพุทธศาสนาแบบลังกาวงศ์ได้เข้ามาประมาณพุทธศตวรรษที่ 17-18 ในสมัยอยุธยาเมืองนครศรีธรรมราชและเมืองพัทลุง มีการแบ่งคณะสงฆ์ออกเป็น 4 คณะ และตำแหน่งพระครู 4 รูป คือ พระครูกาแก้ว พระครูการาม พระครูกาชาด และพระครูกาเดิม และมีการกัลปนาวัตพะโคะพร้อมเขียนแผนที่ภาพกัลปนาวัตขึ้นประมาณสมัยสมเด็จพระนารายณ์ หลัง พ.ศ. 2223 [15]

การศึกษาและวิจัยพุทธศาสนาและการกัลปนาวัตบริเวณลุ่มน้ำทะเลสาบสงขลาดังกล่าวพบว่ามีน้อยมาก ทำให้องค์ความรู้ทางด้านนี้ขาดหายไปด้วย จึงจำเป็นต้องศึกษาการกัลปนาวัตบริเวณลุ่มน้ำทะเลสาบสงขลา ระหว่างพุทธศตวรรษที่ 21 - ต้นพุทธศตวรรษที่ 23 เพื่อให้เกิดองค์ความรู้ทางด้านนี้ให้กว้างขวางยิ่งขึ้น

วัตถุประสงค์

เพื่อศึกษาการกัลปนาว่าตบริเวณลุ่มน้ำทะเลสาบสงขลา ระหว่างพุทธศตวรรษที่ 21 – ต้นพุทธศตวรรษที่ 23

ระเบียบวิธีการศึกษา

การวิจัยครั้งนี้ได้กำหนดวิธีการดำเนินการตามลำดับ ดังนี้

1. วิธีการเก็บข้อมูล ใช้วิธีดำเนินการเก็บข้อมูลดังนี้

1.1 ข้อมูลจากเอกสาร เก็บรวบรวมข้อมูลจากเอกสารที่เกี่ยวข้องับพัฒนาการของพุทธศาสนาและเอกสารการกัลปนาว่าตในบริเวณลุ่มน้ำทะเลสาบสงขลา เช่น จดหมายเหตุ ไบบอก สารตรา ตำนาน พงศาวดาร กัลปนาว่าตหัวเมืองพัทลุง เป็นต้น

1.2 ข้อมูลภาคสนาม เก็บรวบรวมข้อมูลโดยการสำรวจโบราณวัตถุสถานที่เกี่ยวกับพุทธศาสนาในพื้นที่ศึกษา การสังเกตและการสัมภาษณ์ การสัมภาษณ์ใช้วิธีบันทึกเสียงลงในแถบบันทึกเสียง และ/หรือจดบันทึกตามเหมาะสม โดยการสัมภาษณ์ชาวบ้าน ผู้รู้ในท้องถิ่น และพระสงฆ์ ส่วนการสังเกตใช้วิธีจดบันทึกและถ่ายภาพประกอบ

1.3 ข้อมูลจากการประชุมสัมมนา การรวบรวมข้อมูลโดยการจัดประชุมสัมมนาเชิญผู้มีความรู้ทางพุทธศาสนา พระสงฆ์ในท้องถิ่น ร่วมระดมความคิดเห็นและวิพากษ์วิจารณ์ในแต่ละประเด็นของการวิจัย

2. วิธีการประมวลผล ได้ดำเนินการดังนี้

2.1 นำข้อมูลที่เก็บรวบรวมได้จากเอกสารต่าง ๆ มาศึกษาวิเคราะห์และสังเคราะห์อย่างละเอียดตามขอบเขตด้านเนื้อหา

2.2 นำข้อมูลที่เก็บรวบรวมได้จากการสัมภาษณ์ สังเกต การสัมมนา และการสำรวจภาคสนามมาจัดหมวดหมู่และวิเคราะห์ สังเคราะห์อย่างละเอียดตามขอบเขตด้านเนื้อหา

2.3 นำข้อมูลจากข้อ 2.1 และข้อ 2.2 มาตรวจสอบความถูกต้องสมบูรณ์และเก็บข้อมูลเพิ่มเติมในส่วนที่ยังไม่สมบูรณ์ ตามขอบเขตด้านเนื้อหา

2.4 นำข้อมูลจากข้อ 2.1 ข้อ 2.2 และข้อ 2.3 มาศึกษาวิเคราะห์อย่างละเอียดตามขอบเขตด้านเนื้อหา

3. วิธีการนำเสนอผลการวิจัย นำเสนอผลการวิจัยด้วยวิธีพรรณนาวิเคราะห์และมีภาพประกอบบางตอน

พลการศึกษา

กำเนิดกัลปนาวัตบริเวณลุ่มน้ำทะเลสาบสงขลา

การกัลปนาวัตหรือการพระราชทานพระบรมราชูทิศเพื่อกัลปนาวัตเป็นเรื่องที่พระมหากษัตริย์ทรงพระบรมราชูทิศพระราชทานที่ภูมิกานหรือที่ดินไร่นาอันเป็นของหลวงให้แก่วัดหรือพระสงฆ์แห่งพุทธศาสนา เพื่อใช้บำรุงรักษาวัดวาอาราม รวมทั้งการถวายผู้คนชายหญิงที่เรียกว่า “ถวายข้าพระโยมสงฆ์” หรือข้าพระคนทานให้แก่วัดใดวัดหนึ่งเป็นเด็ดขาดใครจะล่วงละเมิดมิได้ และถวายธรรณสงฆ์ อันได้แก่ การโอนกรรมสิทธิ์ที่ดินไร่นาสาโทถวายเป็นของสงฆ์เก็บผลประโยชน์อุทิศแก่วัดใดวัดหนึ่งที่ทรงพระบรมราชูทิศนั้น แต่ละวัดจะต้องมีพระเถระเจ้าคณะสงฆ์หรือเจ้าอาวาสเป็นผู้กำกับดูแลด้วย ส่วนผู้คนที่เข้าพระโยมสงฆ์นั้นก็ให้ไว้เพื่อเป็นผู้ปรนนิบัติพระสงฆ์ บำรุงรักษาวัด และทำไร่นาเพาะปลูกพืชผลบนพื้นที่ดินที่ทรงพระบรมราชูทิศพระราชทาน เพื่อนำผลผลิตนั้นให้แก่สงฆ์และเป็นสมบัติของสงฆ์เป็นปัจจัยบำรุงเลี้ยงชีวิต เพื่อจะได้บำเพ็ญสมณธรรมมิต้องกังวลในเรื่องอาหาร [4]

การกัลปนาเดิมคงมีมาในศาสนาพราหมณ์ก่อนที่มีการอุทิศที่ดิน แรงงานคน พืชผล สัตว์ และสิ่งของต่าง ๆ ให้แก่เทวสถานของศาสนาพราหมณ์ [5] ต่อมาพุทธศาสนาลัทธิมหายานได้นำประเพณีการกัลปนามาใช้อย่างน้อยตั้งแต่พุทธศตวรรษที่ 12 หรือก่อนหน้านั้น [5] ส่วนในภาคใต้ของไทยมีหลักฐานว่า การกัลปนาวัตได้เกิดขึ้นในพุทธศาสนาลัทธิมหายานก่อนอย่างน้อยตั้งแต่ต้นพุทธศตวรรษที่ 14 ดังหลักฐานปรากฏในจารึกหลักที่ 23 ได้จัดทำขึ้นเมื่อ พ.ศ. 1318 จารึกนั้นได้เล่าว่าพระเจ้ากรุงศรีวิชัยโปรดให้พระราชสถาปนาวิหารอำนวยการสร้างพระปฏิมาชัยพุทธ ซึ่งเป็นมิ่งขวัญสัญลักษณ์แห่งการเผด็จจักรทุกทิศพร้อมด้วยรูปพระโพธิสัตว์ปัทมปาณีและพระโพธิสัตว์วัชรปาณี แต่ละองค์ประทับอยู่ในใจตยนิเกตะ (เจดีย์ปราสาท) องค์กรปราสาท เมื่อสร้างแล้วก็ป็นธรรมเนียมที่ต้องพระราชทานข้าพระพร้อมทั้งที่ไร่นาอันจะเกิดผลบำรุงกัลปนาสถานตามสมควร และโปรดให้มีพระเถระผู้เป็นหัวหน้าอยู่กำกับกัลปนาสถานนั้นด้วย ต่อมาภายหลังพระสงฆ์ฝ่ายทักษิณยานหรือฝ่ายเถรวาทได้รับไปใช้ปฏิบัติสืบแบบกัลปนานั้นต่อ ๆ กันมา โดยไม่ได้เปลี่ยนแปลงคำเรียกตามภาษาสันสกฤตมาเป็นคำเรียกตามภาษามครหรือบาลี [4] หลังพุทธศตวรรษที่ 19 เป็นต้นมา ประเพณีหรือระบบการกัลปนาวัตได้แพร่หลายไปตามวัดสำคัญต่าง ๆ ในภาคใต้อย่างแพร่หลาย เช่น การกัลปนาวัตพระมหาธาตุธรรมหาวิหาร การกัลปนาวัตท่าช้าง จังหวัดนครศรีธรรมราช เป็นต้น ส่วนในบริเวณดินแดนลุ่มน้ำทะเลสาบสงขลาพบว่าได้มีการกัลปนาวัตเกิดขึ้นอย่างน้อยตั้งแต่พุทธศตวรรษที่ 21 เป็นต้นมา โดยมีการพระบรมราชูทิศเพื่อกัลปนาให้แก่วัดเขียนบางแก้ว

และวัดสทัง วัดราชประดิษฐฐาน (วัดพระโคะ) เนื่องจากวัดทั้ง 2 เป็นศูนย์กลางการปกครอง คณะสงฆ์ตั้งได้กล่าวมาแล้ว ในเรื่องมูลเหตุของการกัลปนาวัดบริเวณลุ่มน้ำทะเลสาบสงขลา นั้น สุฉิงค์ พงศ์ไพบูลย์ ได้เสนอความเห็นไว้ว่าอาจกระทำได้หลายกรณี ดังนี้

1. วัดวาอารามเหล่านั้นเคยมีการพระบรมราชูทิศเพื่อกัลปนามาก่อนแล้ว แต่พระดำรั กัลปนาพระบรม ราชูทิศนั้นชำรุดหรือสูญหาย จึงขอพระราชทานทำใหม่หรือบูรณะใหม่ สอนองพระตำราเดิม

2. การเกิดศึกสงครามหรือโจรสลัดมลายูกำลังเข้าทำลายบ้านเมือง วัดวาอาราม เป็นเหตุให้ข้าพระโยมสงฆ์หลบหนีกระจัดกระจายหรือถูกกวาดต้อนไปเป็นเชลย ทำให้ไม่สามารถรวบรวมข้าพระโยมสงฆ์คืนมาได้ เนื่องจากขาดหลักฐานยืนยันหรือด้วยเหตุที่เจ้าเมือง กรมการเมือง เอาข้าพระโยมสงฆ์ไปใช้งานประโยชน์ส่วนตัวหรือไปช่วยราชการงานเมืองอัน ขัดกับที่เคยพระราชทานไว้แต่ก่อน

3. การสร้างหรือบูรณะศาสนสถานใหม่ เช่น การสร้างหรือบูรณะวิหาร อุโบสถ เจดีย์ พระพุทธรูป เป็นต้น จึงได้ถวายพระราชกุศลขอพระราชทานให้เบิกญาติโยมและไร่นาโตนด ต้นตาลผลารามิสที่ภูมิภาคานขาดออกจากส่วยหลวง ให้เป็นข้าพระโยมสงฆ์และที่ภูมิภาคาน กัลปนา

การกัลปนาวัดบริเวณดินแดนรอบลุ่มน้ำทะเลสาบสงขลา จึงพอจะแบ่งเป็นกลุ่มสำคัญ ได้ 2 กลุ่ม คือ กลุ่มคณะลังกาชาติ วัดราชประดิษฐฐาน (วัดพระโคะ) และกลุ่มคณะลังกาแก้ว หรือคณะปาแก้ว วัดเขียนบางแก้ว ซึ่งมีรายละเอียดดังนี้

1. การกัลปนาวัดกลุ่มคณะลังกาชาติวัดราชประดิษฐฐานหรือวัดพระโคะ หัวเมืองพัทลุง

วัดราชประดิษฐฐานหรือวัดพระโคะเป็นวัดใหญ่ที่สำคัญในฐานะที่ตั้งศูนย์กลางการ ปกครองคณะสงฆ์คณะลังกาชาติ ซึ่งตั้งอยู่ทางฝั่งตะวันออกของทะเลสาบสงขลาหรือบริเวณ คาบสมุทพรทิงพระ คณะสงฆ์แห่งนี้เริ่มปรากฏหลักฐานการกัลปนาวัดอย่างน้อยประมาณ พุทธศตวรรษที่ 21 หรือไม่เกินพุทธศตวรรษที่ 20 การกัลปนาวัดเริ่มปรากฏให้เห็นในสมัย ที่พระยาธรรมรงค์คัลเป็นเจ้าเมืองสทิงพระ ประมาณ พ.ศ. 2057 [6] ในสมัยนี้พระยาธรรม รังคัลได้นิมนต์พระมหาธนาโณมทัสสีไปอัญเชิญพระมหาธาตุเจ้ามาแต่ลังกาทวีปมาก่อนพระเจดีย์ สูง 1 เส้น บรรจุพระมหาธาตุแล้วสร้างวัดทำอุโบสถ ธรรมศาลา วิหาร และก่อกำแพง ล้อมเป็นเขตวัดสูง 6 คอก ณ เชิงเขาพิพทิงสิงห์ เรียกว่า “วัดหลวง” แล้วบอกถวายพระราช กุศลเข้าไปกรุงศรีอยุธยาโปรดเกล้าฯ ให้มีตราพระราชสีห์และตราพระโกษาธิบดีออกมาเบิก ข้าส่วยและที่ภูมิภาคาน เรือกสวนไร่นาขาดออกจากส่วยหลวงเป็นข้าโปรดคนทานพระกัลปนา

ไว้สำหรับวัดหลวงสืบไป [6] หลักฐานดังกล่าวสอดคล้องกับเอกสารกัลปนาวัตจังหวัดพัทลุง
ที่ได้ระบุไว้ว่า

เมื่อขณะพญาธรรมรังค์ลกินเมืองสทิงพระ และนิมนต์พระ
มหาโพนมทัสสีให้ไปเอากระบวนพระมหาธาตุเจ้ามาแต่เมืองลังกา
และมาก่อพระศรีรัตนมหาธาตุเจ้าสูงเส้นหนึ่ง และทำพระวิหาร
พระธรรมศาลา แลทำพระวิหารอุโบสถ แลก่าแพงรอบ และสูง
ก่าแพงนั้น 6 คอก และเอากระบวนพระศรีรัตนมหาธาตุและพระ
วิหารเข้าไปถวายถึงกรุงเทพพระมหานครศรีอยุธยา และสมเด็จ
บรมบพิตรพระพุทธเจ้าอยู่หัวมีพระราชสัทธาและยกญาติโยม และ
ที่ภูมิสัตแลเรรำนาโตนตตันตาลผลารามิส ยกขาออกจากส่วยหลวง
ให้เป็นข้าโปรดคนทานพระกัลปนาสำหรับพระศรีรัตนมหาธาตุ
และมีตำราไว้ชี้พระจันทร์ พระอาทิตย์ อันสถิตในโลกายนี้ขาด
ออกจากส่วยหลวง [7]

การพระบรมราชูทิศเพื่อกัลปนาวัตในครั้งนี้ที่เกิดขึ้นน่าจะสันนิษฐานได้ว่าเกิดจากการ
สร้างพระศรีรัตนมหาธาตุ พระวิหาร พระธรรมศาลา พระอุโบสถและก่าแพงวัดราช
ประดิษฐานหรือวัดพะโคะที่เรียกว่า “วัดหลวง” แต่อย่างไรก็ตาม การกัลปนาวัตราช
ประดิษฐานมีหลักฐานชัดเจนในสมัยของพระครูเทพราชเมหาฬีศรีปรมาจารย์ สมัยพระครู
ธรรมทิวากรวมุณีศรีสัทธรรมมาทิพ และสมัยสมเด็จพระราชมนูสีรามมุนีสมาธิคุณูปมาจารย์ ซึ่งมี
มีรายละเอียดดังนี้

การกัลปนาสมัยพระครูเทพราชเมหาฬีศรีปรมาจารย์ราชประชา ประมาณ พ.ศ. 2146 –
2156 การกัลปนาครั้งนี้เกิดขึ้นเนื่องจากบ้านเมืองวัดวาอารามบริเวณลุ่มทะเลสาบสงขลา
และหัวเมืองใกล้เคียงถูกกลุ่มโจรสลัดของคตนะเข้าปล้นทำลายบ้านเมืองวัดวาอารามเสีย
หายมาก ข้าพระโยมสงฆ์แตกกระจัดกระจายไปต่างเมืองพระครูเทพราชเมหาฬีศรีปรมาจารย์
ราชประชา เจ้าคณะลังกาชาติจึงได้เดินทางเข้าไปถวายพระพรพระมหากษัตริย์แห่งกรุง
ศรีอยุธยาเพื่อให้โปรดเกล้าฯ พระราชทานพระบรมราชูทิศเพื่อกัลปนาใหม่ ดังที่ “สำเนา
หนังสือครั้งกรุงเก่า” ระบุไว้ว่า

ตัสส วัสสตี ศุภมัสตุ เถาะนัษัตร์ ผัดคณมาสศุรปักข์
เตตติพฤหัสบตีสารกาลพระบาทสมเด็จพะเอกา ทสรฐือศิวรบรม
นารถบรมบพิตรพระพุทเจ้าอยู่หัว เสต็จสฤตย์เตจิกฐฐัตยาโรค
คภพในพนังกรทมิมาน อันเป็นสถานบูรพาภิมุขมหาปราสาทเทียบ
ออกพระศรีภุริปัญญาธิราชเสนาบดีศรี สาลักษณ์อรรคมหาอำมาตย์
นำฎีกาสมเด็จพะสังฆราชาธิบดีศรีสังฆปริณายกติกมมหาสามีศรี
วิมลธรรมวิสุทัษุทโฆษาจารย์วงษ์สราดุลย์ อธิคุณดลมหันตสหไตร
โลกนารถสหฤไทยธยาอุลุมฤธฤไทยทิพยมอาจรบรมมาจารย์บพิตร
สฤตในพระศรีรัตนมหาธาตุ แลพระครูเทพราชเมหาพีศรีปรมาจารย์
ราชประชาหัวเมืองพะไต้ะคณะลังกาชาติเข้ามาถวายพระพรบวร
พราชกุศล แลพระราชตำราเดิมโบราณราชประเวณี เข้ามาถวาย
พระพรว่า เดิมบูรพกษัตริย์ราชิราชมีพระราชศรัทธาให้ทำเป็นพระ
ราชตำราไว้ว่า เดิมญาตีพระราชเมหาพีศรีปรมาจารย์ศรีบรมสมไว้
ทั้งหญิงชาย 200 หัวงานมีเศษ ผูกไว้ให้เป็นข้าพระศรีรัตนมหาธาตุ
ในพระระเบียงพระไพหารอุโบสถาธิกรรม พระธรรมศาลา พระ
ศรัมหาโพธิ์ พระพุทธรูปสถูป พระปฏิมากร การเปรียญ แลมีพระ
ราชฤไทยทราบในพระตำราถวายนัน แลมีพระราชศรัทธาไว้ตามพ
ระราชทานพระกัลปนาแต่โบราณราชประเวณี [7]

การกัลปนาสมัยพระครูธรรมทิวากรวรมุณีศรีสัทธรรมมาทิพ การกัลปนาครั้งนี้เกิดขึ้น
หลังจากกลุ่มโจรสลัดของขคนะเข้าปล้นทำลายบ้านเมืองบริเวณลุ่มน้ำทะเลสาบสงขลา
ซึ่ง สุธิวงค์ พงศ์ไพบูลย์ เสนอว่าการกัลปนาครั้งนี้ตรงกับปีจอโทศก จ.ศ.1032 หรือ
พ.ศ.2213 สมัยสมเด็จพระนารายณ์ [8] แต่หลักฐานจากเอกสารกัลปนาวัด จังหวัดพัทลุง
ได้ระบุไว้ว่า

วันพฤหัสบตี เดือน 11 ขึ้น 6 ค่ำ ปีจอ นัษัตร์ โทศก
ศักราช 977 พระศรีสรรเพชญสมเด็จบรมบพิตรเสด็จ คชานภัพิววิร
โดยทักษิณทิศตุลิตมหาปราสาทพระราชมนเทียรแห่งวังพระบาตร
จึงออกพระศรีภุมิปัญญาธิราชเสนาบดีศรีสาอาลักษณ์นำพุทฎิก

สมเด็จพระสังฆราชอาภิตศีร์สังฆปริณายกบพิตร แก่ล้งถวายบังคม
ทูลพระกรุณาพระบาทสมเด็จพระบรมชนกาธิเบศร มหาจักรีบรมราชูปถัมภ์ โดยสาธุการในพุทธภิกขา
สมเด็จพระสังฆราชบพิตรให้สวดทูลพระกรุณาสมเด็จพระบรมชนกาธิเบศร
ทรงทศพิศราชธรรม ด้วยพระครูมงคลราชรุจิศรีสังฆธรรมเกียรติ
หัวเมืองนครศรีธรรมราชแก่พระครูธรรมเทวารบวรมนุศิธรรมมาทิพ
หัวเมืองพัทลุงเขาบรรพต ปลัดวินัยธรแลสงฆ์ทั้งหลายเข้าไปถวาย
พระพรว่าพระศาสนาวัตรราชประดิษฐานพระมาลิกเจดีย์สูงแสนห้า
วาและมีถิน บนพระพุทธรูปเขาบรรพตพระโค และวัดวาอาราม
จังหวัดพัทลุง ว่าอุชงฆตนะมาปล้นเมืองและเผาภูมิจิวิหารแลพระ
ธรรมศาลา อุโบสถอารามแลธรรมณรายพระพุทธรูปสิ่งองค์มาหา
มารพิชัยทำลายเสีย และพระครูแลสงฆ์ทั้งหลายจะเอาคน
พระกัลปนา ซึ่งมีในท้องพระตำราพระราชโองการแต่พระอัยกาธิราช
และบัญชานายสามจอมแลบัญชา ขุนอินทปัญญาโดยบุรพกษัตริย์
อุทิศไว้สำหรับพระพุทธรูปเจ้าและอารามทั้งหลาย แต่ก่อนนั้นเลิก
พระศาสนาให้บริบูรณ์ไซ้ และเจ้าเมืองและปลัดเจ้าเมืองและ
กรมการทั้งหลายเบียดเบียนเอาไปเป็นมหาดบอโชน เลี้ยงช้างเลี้ยงม้า
เป็นอาตมาประโยชน์และมีได้รักษาศาสนา โดยพระตำราพระราช
อุทิศไว้แต่ก่อนนั้น ๆ [7]

การกัลปนาครั้งนี้ที่หลักฐานระบุว่าตรงกับวันพฤหัสบดี เดือน 11 ขึ้น 6 ค่ำ ปีมะ
โรงชวดโทศก จุลศักราช 977 ตรงกับ พ.ศ. 2158 แต่ปีนี้เป็นปีเถาะสัปตศกไม่ใช่ปีจอโทศก
ถ้าเป็นปีจอโทศกจะตรงกับจุลศักราช 972 หรือ พ.ศ. 2153 ซึ่งวินัย พงศ์ศรีเพียร ได้เสนอ
ว่าตรงกับวันพฤหัสบดีที่ 2 กันยายน พ.ศ. 2153 สมัยสมเด็จพระเจ้าทรงธรรม [9]

การกัลปนาสมัยสมเด็จพระราชมนูสีรามคณาธิราชหรือสมเด็จพระเจ้าพะโคะ การ
กัลปนาครั้งนี้น่าจะเกิดขึ้นหลัง พ.ศ. 2171 เนื่องจากสมเด็จพระราชมนูสี เกิดประมาณ พ.ศ.
2171 ดังหลักฐานใน “ย่อเข้าตำราหมื่นตราพระธรรมวิลาสเอาไปวิวาทเป็นหัวเมือง” ได้
ระบุไว้ว่า “อยู่มาแล้วไซ้แลครั้งเกิดสมเด็จพระราชมนูสีมีบุญ แลได้พระพุทธรูปศักราช 990
ฉลุ สมฤทธิศก” [10]

คำว่าพระพุทธรูปศักราช 990 ฉลุสมฤทธิศกนั้นที่ถูกต้องเป็น จ.ศ. 990 ตรงกับ พ.ศ. 2171

แต่เป็นปีมะโรงสัมฤทธิ์ศก ส่วนปีฉลูสัมฤทธิ์ศกไม่มี มีแต่ฉลูนพศก จ.ศ. 999 ตรงกับ พ.ศ. 2180 ในสมัยสมเด็จพระเจ้าทรงธรรม ดังนั้น สมเด็จพระราชมนูฯ น่าจะเกิด พ.ศ. 2171 หรือ พ.ศ. 2180 และมีช่วงชีวิตระหว่างสมัยสมเด็จพระเจ้าทรงธรรมถึงสมัยสมเด็จพระเพทราชา [11]

การก่อกำเนิดครั้งนี้เกิดขึ้นสืบเนื่องมาจากสมเด็จพระราชมนูฯ เป็นชาวเมืองสทิงพระ ได้เดินทางไปศึกษาธรรมที่เมืองนครศรีธรรมราชและกรุงศรีอยุธยา จนได้รับโปรดเกล้าฯ สมณศักดิ์ที่สมเด็จพระราชมนูฯ หลังจากนั้นพระมหากษัตริย์ได้โปรดฯ ให้ออกมาบูรณะวัดราชประดิษฐฐาน (วัดพะโคะ) โดยร่วมกับพระครูสังฆธรรมรังสีพุทธบรรพชาจารย์ เจ้าคณะลังกาชาติ วัดราชประดิษฐฐาน ได้บูรณะพระศรีรัตนมหาธาตุ สร้างวิหาร ธรรมศาลา อุโบสถและระเบียบรอบเจดีย์พระศรีรัตนมหาธาตุ เสร็จแล้วได้ขอพระราชทานโปรดเกล้าฯ ทรงพระบรมราชูทิศที่ภูมิดาน ข้าราชการโยมสงฆ์ ให้เป็นจำนวนมาก ดังที่เอกสารเรื่องก่อกำเนิด จังหวัดพัทลุง ได้ระบุไว้ว่า

อยู่มาเป็นช้านาน จึงสมเด็จพระเจ้าเมื่อยังมิได้เข้าไปเมืองกรุงศรีอยุธยานั้นก่อนและนามชื่อพระรามแล ธ มาคิดอ่านด้วยพระครูสังฆธรรมรังสีพุทธบรรพชาจารย์และว่าจะขอที่ ณ บนเขาพะโคะนั้นว่าจะตั้งพระศรีรัตนมหาธาตุขึ้น และจึงพระรามนั้นถามว่าเขานั้นสูงเท่าใด จึงพระครูสังฆธรรมรังสีพุทธบรรพชาจารย์ก็บอกว่าสูงได้เส้นหนึ่ง จึงพระรามว่าจะก่อพระศรีรัตนมหาธาตุเส้นห้าวา และจะทำด้วยจลึงทองแดงแล จึงพระครูสังฆธรรมรังสีพุทธบรรพชาจารย์ก็เห็นว่าชอบ จึงโมทนาด้วยแล จึงพระรามก็เข้าไปเมืองศรีอยุธยา จึงมีราชทานโปรดให้นามชื่อสมเด็จพระราชมนูผู้มีบุญแล จึงกระทำถกถวายแต่สมเด็จพระบรมบพิตรพระพุทธเจ้าอยู่หัว จึงมีพระราชโองการตรัสให้ก่อพระศรีรัตนมหาธาตุ ณ บนเขาพะโคะนั้นลงเส้นห้าวา และทำระเบียบรอบและทำพระศาลาและทำพระวิหารอุโบสถ [7]

การสร้างหรือบูรณะพระศรีรัตนมหาธาตุครั้งนี้ได้รับการอุปถัมภ์จากพระมหากษัตริย์แห่งกรุงศรีอยุธยาเป็นอย่างดี โดยโปรดเกล้าฯ ให้ออกเมืองราชแสนออกมาเป็นเจ้าเมืองพัทลุงพร้อมทั้งนำสำเภาบรรทุกอิฐปูนจากกรุงศรีอยุธยาไปช่วยสมเด็จพระราชมนูที่ก่อเจดีย์

พระศรีรัตนมหาธาตุบนเขาพระพุทธรูปหรือเขาพะโคให้เสร็จบริบูรณ์ แล้วโปรดเกล้าพระราชทานให้ยกเข้าโปรดคนทาน 9 หัวงาน และที่เรียวยรายใส่ได้ 200 หัวงาน และยกญาติโยม ที่ภูมิตานไร่เนา ขาดออกจากส่วยหลวง [7] ในส่วนของที่ภูมิตานและที่เลนซุบาทอันเป็นที่ผลประโยชน์ของวัดราชประดิษฐฐานมีพื้นที่กว้างขวางมากครอบคลุมพื้นที่คาบสมุทรสทิงพระทั้งหมด คือ ทิศเหนือจดเขาพังไกรและควนชลิ (อำเภอหัวไทร จังหวัดนครศรีธรรมราช) ทิศใต้จดเขาเขียวและเขาแดง (อำเภอสิงหนคร จังหวัดสงขลา) ทิศตะวันออกจดทะเลอ่าวไทยและทิศตะวันตกจดทะเลสาบสงขลา [6] แต่ในประวัติวัดพะโคได้ระบุเขตที่เลนซุบาททางด้านทิศเหนือแตกต่างไป คือ ทิศเหนือจดแหลมตะลุมพุก (อำเภอปากพนัง จังหวัดนครศรีธรรมราช) [12] และหากพิจารณาจากหลักฐานที่เป็นแผนที่ภาพกัลปนาวัดราชประดิษฐฐานหรือวัดพะโคที่เขียนขึ้นในสมัยอยุธยา พบว่าทิศเหนือไปถึงวัดพระพุทธบาทหรือในแผนที่เรียกว่า วัดไทรไทย [13] มีที่ตั้งอยู่ในเขตอำเภอเชียรใหญ่ และบางส่วนแผนที่ขาดหายไป จึงเป็นไปได้ว่าเขตที่เลนซุบาทของวัดราชประดิษฐฐานทางทิศเหนือจดแหลมตะลุมพุก จังหวัดนครศรีธรรมราช

ในส่วนของวัดบวรหรือวัดที่ขึ้นกับคณะสงฆ์คณะลังกาชาติ วัดราชประดิษฐฐาน (วัดพะโค) ที่ตั้งอยู่ทางทิศตะวันออกของทะเลสาบสงขลา มีจำนวนมากที่ได้รับโปรดเกล้าพระราชทานที่ภูมิตานและเลนซุบาทเป็นที่เก็บผลประโยชน์มาบำรุงวัด เช่น วัดใหม่พระครูสมุห์พะโค มีที่ภูมิตานเป็นนา 10 ท่อน วัดขุนจันมีที่ภูมิตานเป็นนา 10 ท่อน วัดกระมีที่ภูมิตานเป็นนา 66 ท่อน วัดดีหลวงมีที่ภูมิตาน 21 ท่อน วัดชอลน มีที่ภูมิตาน 24 ท่อน เป็นต้น [13] ส่วนทางทิศตะวันตกของทะเลสาบสงขลา มีวัดควบขึ้นกับคณะลังกาชาติ มีที่ภูมิตานและเลนซุบาทเป็นพื้นที่จำนวน 18 ท่อน [6]

วัดราชประดิษฐฐานหรือวัดพะโคจึงเป็นวัดสำคัญในสมัยอยุธยาที่เป็นศูนย์กลางการปกครองคณะสงฆ์และวัดบวรหรือวัดในสังกัดที่ตั้งอยู่ทั้งทางด้านฝั่งตะวันออกและฝั่งตะวันตกของทะเลสาบสงขลา

2. การกัลปนาวัดกลุ่มคณะลังกาแก้วหรือคณะป่าแก้ว วัดเขียนบางแก้วและวัดสทิง หัวเมืองพัทลุง

วัดเขียนบางแก้วและวัดสทิงเป็นวัดสำคัญของเมืองพัทลุงในสมัยอยุธยา ที่ตั้งอยู่ทางฝั่งตะวันตกของทะเลสาบสงขลา อันเป็นศูนย์กลางการปกครองของคณะสงฆ์คณะป่าแก้วและเป็นคณะสงฆ์ที่ได้รับการอุปถัมภ์จากกษัตริย์แห่งกรุงศรีอยุธยา ในรูปของการพระราชทานพระบรมราชูปถัมภ์เพื่อกัลปนาที่ภูมิตาน เลนซุบาท ถวายเข้าพระโยมสงฆ์ให้เป็น

กำลังสำคัญในการทำนุบำรุงพระพุทธศาสนาบริเวณลุ่มน้ำทะเลสาบสงขลา การกัลปนาวัดนี้เริ่มปรากฏหลักฐานให้เห็นมาตั้งแต่สมัยสมเด็จพระมหาจักรพรรดิ (พ.ศ. 2091–2111) ในสมัยนั้นมีเรื่องราวบันทึกไว้ในเอกสารกัลปนาวัดและพงศาวดารเมืองพัทลุงได้ระบุว่า ที่บ้านสทังมีสามีภรรยาคู่หนึ่ง สามีชื่อ ปะขาวสน ภรรยาชื่อ นางเป่า ทั้งสองมีบุตรด้วยกัน 4 คน คือ เจ้าอินทร์ เจ้าเพชร นางบุศย์ และนางอ่อนทอง ต่อมาเจ้าอินทร์พี่ใหญ่ได้บวชเป็นชีปะขาวแล้วลงเรือสำเภากินเที่ยวไปช้านาน ครั้นอายุได้ 60 ปี ได้เรียนรู้ทางไสยศาสตร์และอรรถธรรมจนชำนาญแล้วกลับมาบ้านสทัง ได้ทำการบูรณะวัดเขียนบางแก้วและวัดสทังเสร็จแล้วได้ไปอุปสมบทเป็นพระภิกษุที่เมืองนครศรีธรรมราช หลังจากนั้นได้เดินทางเข้าไปกรุงศรีอยุธยา นำเอากระบวณวัดและพระพุทธรูปที่ได้บูรณะขึ้นถวายพระมหากษัตริย์ด้วยความดีความชอบดังกล่าว พระมหากษัตริย์ได้ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้พระสามีอินทร์เป็นที่พระครูอินทโมฬีศรีนันทราชฉันทันตจุฬามณีศรีราชปัญญาปรมาจารย์านุชิตพิพิธรัตนราชวรวงศ์พงษ์ภักดีศรีศากยบุตรอุปติษเธร เจ้าคณะป่าแก้วหัวเมืองพัทลุงโปรดให้มีตราพระบรมราชโองการเบิกญาติโยมเฝ้ารับส่วยสาอากรชาวภูมิลูกหลานพระกัลปนาให้ขาดออกจากส่วยหลวง พระราชทานแก่พระครูอินทโมฬีฯ และยกวัดจำนวน 290 วัด หรือ 298 วัดให้ขึ้นกับคณะป่าแก้ว [6]

การกัลปนาวัดเขียนบางแก้วและวัดสทังน่าจะมีการกระทำหลายครั้ง เนื่องจากเอกสารกัลปนาวัดสมัยพระครูอินทโมฬีฯ มีระบุดักราชที่แตกต่างกันหลายปี ซึ่งแสดงให้เห็นว่าในสมัยอยุธยาพระครูอินทโมฬีฯ มีหลายรูป อันเป็นการยืนยันให้เห็นว่า สมณศักดิ์พระครูอินทโมฬีฯ เป็นสมณศักดิ์ประจำเจ้าคณะป่าแก้วหัวเมืองพัทลุงในสมัยอยุธยา ดังเอกสารกัลปนาวัดเขียนบางแก้วและวัดสทัง พ.ศ. 2242 สมัยสมเด็จพระเพทราชาได้ระบุว่า

ครั้งสำเร็จพระสังฆธรรมเทศนา จึงพระนิโครธารถวายพระพรว่าพระครูอินทเมลาสิริญาณสาครบรรณนทรราชจุฬามณีศรีอุปติสเธร คณะป่าแก้วหัวเมืองพัทลุง ขอพระราชทานให้ถวายพระพรด้วยตำราพระกัลปนาพระราชอุทิศไว้แต่ก่อน สำหรับอาราม ณ เมืองนครเมืองพัทลุง และเมืองขึ้นเมืองนคร เมืองพัทลุง ขึ้นคณะป่าแก้ววัดเขียนวัดสทัง หัวเมืองพัทลุง และตำราพระกัลปนาพระราชอุทิศเดิมนั้นชำระุด และขอทำบูรณะใหม่ สนนงตำราเดิมไว้สำหรับพระศาสนา จึงมีพระราชาโองการมานพระบัณชุกรแต่ข้าเฝ้าดำรงส

เหนือเกล้าสั่ง (แก) หลวงศรีภูริปรัชญาธิดราชเสนาบดีศรีสาลักษณ์
ให้ทำตำราพระกัลปนาพระราชอุทิศไว้สำหรับพระศาสนาให้คงโดย
เดิมพระกัลปนาศุภราชอุทิศไว้เป็นพระกัลปนาแต่ก่อน
และให้ปิดตราไว้เป็นค่านับแต่นั้นไปเมื่อวันที่ [14]

การกัลปนาคั้งนี้ได้รับรู้ว่า พระตำราเดิมที่บูรพกษัตริราชได้พระราชอุทิศไว้
ชำรุดเสียหาย จึงได้ขอทำขึ้นใหม่ใน พ.ศ. 2242 เพื่อใช้แทนของเดิม ที่ได้ทรงพระราชอุทิศ
ไว้ เมื่อวันพฤหัสบดี เดือน 10 ขึ้น 10 ค่ำ ปีกอนกษัตริ โทศก ไม่ปรากฏศักราชเท่าใด แต่
ต้องเป็นปีกอนกษัตริโทศก ก่อน พ.ศ. 2242 และน่าจะตรงกับปีกอนกษัตริโทศก จ.ศ. 1032
หรือ พ.ศ. 2213 ในสมัยสมเด็จพระนารายณ์มหาราช [15] และเนื่องจากคณะสงฆ์คณะป่าแก้ว
มีวัดบวรหรือวัดที่ขึ้นกับคณะจำนวนมาก ประมาณ 290-298 วัด ที่กระจายอยู่ใน
บริเวณลุ่มทะเลสาบสงขลาและบริเวณหัวเมืองใกล้เคียง เช่น เมืองตรัง เมืองสงขลา เมือง
นครศรีธรรมราช เป็นต้น ซึ่งคณะป่าแก้วจะต้องดูแลช่วยเหลือบูรณะสิ่งเสียมโทรม จึงมีความ
จำเป็นที่คณะสงฆ์ส่วนกลางต้องให้การช่วยเหลือในรูปของระบบกัลปนาวัด ดังเห็นได้ในสมัย
สมเด็จพระเพทราชาได้โปรดเกล้าฯ ให้พระครูศรีสังฆธรรมราชรุจิจากกรุงศรีอยุธยาออกมา
ช่วยบูรณะวัดต่าง ๆ ดังหลักฐานพระตำราบรมราชูทิศเพื่อกัลปนาสมัยสมเด็จพระเพทราชา
ได้รับไว้ว่า

ให้เจ้าพระยานครศรี (ธรรม) ราชเดชชัยอภัยพิริยปรากฏมพาท
เจ้าเมืองนครศรีธรรมราช เจ้าพ่อขุนหลวงเจ้าเมืองพัทลุง เป็นอุปประพ
แก่พระครูศรีสังฆธรรมราชรุจิ เอาทรัพย์นั้นให้ทำพระศาสนาเล่า โดย
พระราชโองการและพระธรรมนูญไว้ แต่บูรพกษัตริราชนั้น อนึ่งถ้าพระครู
ศรีสังฆธรรมราชรุจิ เอาเชิงกุฎีศาลาลเล็กพระศาสนาในอารามซึ่ง
อันตรายทำมาณรายทั่วอารามทั้งสองร้อยเก้าสิบอารามแล้วถวาย
พระราชกุศล ครั้นถึงมรสุมปีและให้พระครูมารามคณะป่าแก้วหัว
เมืองพัทลุง ให้ภูิกาสังฆการีและสังฆบาลไปตรวจอารามทั้งสองร้อย
เก้า (สิบ) อาราม ซึ่งพระครูศรีสังฆธรรมราชรุจิเล็กพระศาสนานั้น
อย่าให้เศร้าหมองอันตรายทำมาณรายได้ถวายพระราชกุศลแต่
สมเด็จพระบมพิตรพระพุทธเจ้าอยู่หัวตราพาน... พระตำรา
พระราชอุทิศนั้นสนองพระตำราเดิมโดยพระราชกำหนดฯ [14]

นอกจากนี้พระมหาเถระของวัดต่าง ๆ บริเวณลุ่มน้ำทะเลสาบสงขลาได้ร่วมกันบูรณะสร้างเจดีย์และวิหารขึ้นใหม่ หลังจากโจรสลัดมลายูพวกอาเจอะอาหุและพวกอุซงคนตะยกกำลังเข้าปล้นทำลายบ้านเมืองและวัดวาอารามในบริเวณนี้ตั้งแต่พุทธศตวรรษที่ 21-23 เสร็จแล้วได้นำความขึ้นกราบบังคมทูลพระมหากษัตริย์แห่งกรุงศรีอยุธยาขอพระราชทานบรมราชูปถัมภ์เพื่อกลับไปให้แก่วัดนั้น ๆ เช่น การสร้างวิหารและเจดีย์วัดแจระ การสร้างวิหารวัดเบิก วัดชะแล้ วัดนามิชัย วัดตำเสา วัดประดู่ วัดโรง วัดเจดีย์งาม วัดป่าซัน เป็นต้น ซึ่งวัดเหล่านี้พระมหากษัตริย์ได้ทรงโปรดเกล้าฯ พระราชทานญาติโยมแลที่ภูมิสต์ไร่เนาโตนดต้นตาลผลารามิส แลมีพระตำราโกษาธิบตีมาไว้ให้ขาดออกจากส่วยหลวง [14] เพื่อบำรุงรักษาพระพุทศศาสนาให้เจริญรุ่งเรืองสืบไป

จากข้อมูลการพระราชทานพระบรมราชูปถัมภ์เพื่อกลับไปให้คณะสงฆ์ทั้ง 2 ที่เป็นศูนย์กลางพระพุทศศาสนา ทั้ง 2 ฝั่งทะเลสาบสงขลา โดยการสนับสนุนจากพระมหากษัตริย์ตลอดสมัยกรุงศรีอยุธยา ทำให้พุทศศาสนาบริเวณนี้มีความเจริญรุ่งเรืองเป็นอย่างมาก ซึ่งสร้างความมั่นคงทางด้านสังคม เศรษฐกิจ ศาสนาและศิลปวัฒนธรรมให้กับชุมชนรอบลุ่มน้ำทะเลสาบสงขลาตลอดมาจนปัจจุบัน

ผลสืบเนื่องจากการกลับไปวัดบริเวณลุ่มน้ำทะเลสาบสงขลา

การพระราชทานพระบรมราชูปถัมภ์เพื่อกลับไป มีการถวายข้าพระโยมสงฆ์ ที่ภูมิตานเลณทุบาท เรือกสวนไร่นาและวัตถุสิ่งของให้กับคณะสงฆ์คณะป่าแก้ว คณะลังกาชาติ และวัดขึ้นกับคณะสงฆ์ดังกล่าว ส่งผลทำให้พุทศศาสนาบริเวณนี้เจริญรุ่งเรืองและมีผลสืบเนื่องต่อสังคม เศรษฐกิจ และศิลปวัฒนธรรมบริเวณลุ่มน้ำทะเลสาบสงขลาหลายประการ ดังนี้

1. ผลด้านการปกครองคณะสงฆ์ การแบ่งการปกครองคณะสงฆ์ในสมัยอยุธยาของเมืองนครศรีธรรมราช เมืองไชยา และเมืองพัทลุง มีลักษณะพิเศษไม่เหมือนหัวเมืองอื่น ๆ อาจเป็นได้ว่าหัวเมืองทั้ง 3 เป็นเมืองที่พระพุทศศาสนามีความเจริญรุ่งเรืองมาก เพื่อให้การปกครองเป็นระบบจึงแบ่งคณะสงฆ์เป็น 4 คณะ ได้แก่ คณะลังกาแก้วหรือคณะป่าแก้ว คณะลังกาชาติหรือคณะกาชาติ คณะลังการามหรือคณะการาม และคณะลังกาเดิมหรือคณะกาเดิม แต่หัวเมืองพัทลุงมีการแบ่งการปกครองสงฆ์เพียง 2 คณะ คือ คณะป่าแก้วและคณะลังกาชาติ เนื่องจากเป็นหัวเมืองเล็ก มีลักษณะการปกครองแบบกรมวัดที่มีเจ้าคณะสงฆ์เป็นผู้ปกครองดูแลสูงสุด เจ้าคณะสงฆ์ได้รับพระราชทานโปรดเกล้าฯ จากพระมหากษัตริย์กรุงศรีอยุธยา เช่น พระครูอินทโมฬีศรีญาณสาครบรรณนทรราชจุฬามณีศรีอุปติสเถระ

เจ้าคณะป่าแก้ว พระครูเทพราชเมหาพีศรีปรมาจารย์ราชประชา เจ้าคณะลังกาชาติ ดังได้กล่าวมาแล้ว เป็นต้น และมีข้าพระโยมสงฆ์ ภายใต้การควบคุมของเจ้าคณะประกอบด้วย นายประเพณีหรือนายอนาพยาบาล เป็นหัวหน้าผู้รักษาผลประโยชน์ของวัด หัวสิบและหัวปากเป็นขุนวัดหรือขุนหมื่น คอยควบคุมข้าพระโยมสงฆ์ หัวงานเป็นหัวหน้าหรือนายนายสวนในพื้นที่ภูมิตาน ด้วยเหตุนี้ จึงทำให้คณะสงฆ์ทั้ง 2 มีทั้งกำลังคนและกำลังที่ดิน ซึ่งเป็นแหล่งผลประโยชน์ที่นำมาบำรุงพระพุทธศาสนา เจ้าคณะสงฆ์มีอำนาจสิทธิ์ขาดในการตัดสินใจตัดสินคดีความต่าง ๆ ของข้าพระโยมสงฆ์ที่ไม่ต้องขึ้นกับฝ่ายบ้านเมือง เนื่องจากข้าพระโยมสงฆ์เหล่านี้มีสิทธิพิเศษได้รับบรรพตภูมิกัมมห้ามไม่ต้องถูกเกณฑ์เดือน เกณฑ์ส่วย เกณฑ์รบศึก และเกณฑ์เข้ารับราชการ [4]

จากการกัลปนานี้เองจึงทำให้คณะสงฆ์มีอำนาจมากในช่วงสมัยอยุธยา ส่งผลให้ชุมชนบริเวณลุ่มน้ำทะเลสาบสงขลาในสมัยนั้นเป็นเมืองพุทธศาสนาที่แยกจากอำนาจท้องถิ่นอย่างแท้จริง

2. ผลด้านการขยายตัวของชุมชน การกัลปนาวัดบริเวณลุ่มน้ำทะเลสาบสงขลา มีการพระราชทานที่ภูมิตาน ที่เลณทุบาท และข้าพระโยมสงฆ์ให้กับวัดเขียนบางแก้ว คณะป่าแก้ว วัดราชประดิษฐฐานหรือวัดพะโคะ คณะลังกาชาติและวัดขึ้นกับคณะสงฆ์ทั้ง 2 จากการกัลปนาวัดดังกล่าวทำให้เกิดชุมชนขยายตัวไปตามพื้นที่เลณทุบาทและที่ภูมิตาน เนื่องจากมีพื้นที่เป็นจำนวนมากที่เป็นพื้นที่ว่างเปล่าและตั้งอยู่ในที่ห่างไกลจากวัด ทางวัดหรือคณะสงฆ์ต้นสังกัดของ ข้าพระโยมสงฆ์จึงต้องมอบหมายให้ข้าพระโยมสงฆ์เข้าไปตั้งถิ่นฐานทำไร่ทำนาบนที่ภูมิตาน จนเกิดเป็นชุมชนใหม่กระจายไปตามพื้นที่กัลปนาหรือที่เลณทุบาท เมื่อชุมชนขยายตัวมากขึ้น จึงจำเป็นต้องมีวัดเป็นศูนย์กลางของชุมชนเพื่อประกอบพิธีกรรมทางศาสนา ด้วยเหตุนี้ จึงเกิดวัดขึ้นบนที่เลณทุบาท วัดเหล่านี้กลายเป็นวัดบริวารหรือวัดขึ้นกับคณะสงฆ์ต้นสังกัดของข้าพระโยมสงฆ์เหล่านั้น ดังเห็นได้จากการเกิดขึ้นของวัดถ้าเขาชัยสน ซึ่งตั้งอยู่บริเวณเชิงเขาชัยสนทางด้านทิศตะวันออก บริเวณรอบเขาเป็นพื้นที่ราบอยู่ในเขตที่เลณทุบาทของวัดเขียนบางแก้ว จึงเป็นแหล่งที่ข้าพระโยมสงฆ์เข้ามาตั้งหลักแหล่งในการทำนาและหาของป่า จนก่อเกิดเป็นวัดขึ้นกับวัดเขียนบางแก้ว โดยมีพระมหาเถรอินทองเป็นเจ้าอาวาส พันเทพเป็นนายอนาพยาบาล ควบคุมข้าพระโยมสงฆ์ จำนวน 3 หัวงาน ได้แก่ นางปล้อง หัวงาน 1 นางจิ้นหัวงาน 1 นางจันหัวงาน 1 มีนาสำหรับพระอยู่ทางทิศใต้ของภูเขา จำนวน 5 ทอน และพระมหากษัตริย์ได้พระราชทานอากรรังผึ้ง ซึ่งคาดว่ามีจำนวนมากในบริเวณภูเขาชัยสนไว้เป็นค่าอุปถัมภ์ถวายแก่พระพุทธรูป [16] **บริเวณวัดนี้มีถ้ำหลายแห่งที่มี**

พระพุทธรูปประดิษฐานอยู่จำนวนมากที่สำคัญ ได้แก่ ถ้าพระ นอกจากนั้นก็ยังมีถ้ำถ่องลม ถ้ำโพรงเข้ และถ้ำควาย ถ้ำเหล่านี้อยู่ในบริเวณใกล้เคียงกันและเป็นถ้ำที่ได้ค้นพบหลักฐานสมัยก่อนประวัติศาสตร์จำนวนมาก เช่น โครงกระดูกมนุษย์ กระดุกสัตว์ หม้อสามขา หม้อลายเชือกทาบ และขวานหินขัด เป็นต้น

วัดหัวควนท้ายควนฝ้ายอูตรหรือวัดหัวควนท้ายควนฝ้ายอูตร ชาวบ้านเรียกว่า วัดควนยาน หรือปัจจุบันเรียกว่า “วัดโพธิยาราราม” เป็นวัดที่ตั้งอยู่ในพื้นที่เลนชุกubatของวัดสทัง วัดนี้ตั้งอยู่บนเนินหรือควนล้อมรอบด้วยที่ราบเป็นแหล่งปลูกข้าวที่สำคัญของตำบลควนขนุน อำเภอเขาชัยสน จังหวัดพัทลุง เป็นวัดที่เกิดขึ้นจากข้าพระโยมสงฆ์เข้ามาตั้งถิ่นฐานทำนา จนมีผู้คนจำนวนมากจึงตั้งขึ้นเป็นวัดขึ้นกับคณะสงฆ์คณะป่าแก้ว ในสมัยอยุธยา มีพระครูจันศรี เป็นเจ้าอาวาส นายคงจริยาเป็นนายอนาพยาบาล มีข้าพระ 5 หัวงาน ได้แก่ นางซิ่นจันหัวงาน 1 นางแกนทองหัวงาน 1 นางแก้วหัวงาน 1 นางแกงหัวงาน 1 และนางบุญหัวงาน 1 [16]

ในพื้นที่เลนชุกubatของวัดเขียนบางแก้วและวัดสทัง คณะป่าแก้ว และพื้นที่เลนชุกubatของวัดราชประดิษฐาน ซึ่งมีพื้นที่กว้างขวางและครอบคลุมชุมชนต่าง ๆ มากมาย ชุมชนเหล่านี้จะเป็นชุมชนที่เกิดจากข้าพระโยมสงฆ์เข้าไปตั้งถิ่นฐานและมีการสร้างวัดขึ้นเป็นศูนย์กลางของชุมชน เช่น วัดสวนแก้ว (ร้าง) วัดสมทาทาโท (ร้าง) วัดท่าควาย วัดท่ามะเดื่อ และวัดช่างทอง เป็นต้น

นอกจากชุมชนจะขยายตัวอย่างกว้างขวางในเขตพื้นที่ภูมิทานและที่เลนชุกubatแล้ว นอกเขตผลประโยชน์ของคณะสงฆ์ดังกล่าว โดยเฉพาะคณะสงฆ์คณะป่าแก้วหัวเมืองพัทลุง ยังขยายอิทธิพลเข้าไปในชุมชนที่ห่างไกลหรืออาจจะเป็นการขยายตัวของกลุ่มข้าพระโยมสงฆ์เพื่อทำาให้เป็นนาเป็นการบุกเบิกที่ดินและสร้างวัดบวรารของวัดเขียนบางแก้ว ดังกรณีของการสร้างวัดถ้ำเขาหัวช้างที่อำเภอตะโหมด จังหวัดพัทลุง ซึ่งเป็นวัดที่ตั้งอยู่บนเส้นทางข้ามคาบสมุทรมาจากบ้านตะโหมดไปออกทางช่องเขาตระ ตระบ้านตระ เพื่อออกสู่เมืองปะเหลียน ซึ่งในสมัยอยุธยาเมืองปะเหลียนเป็นเมืองขึ้นของเมืองพัทลุง และเป็นเมืองท่าทางด้านฝั่งทะเลอันดามัน ส่วนบ้านตะโหมดเป็นชุมชนต้นน้ำคลองท่ามะเดื่อและคลองพระเกิดที่ไหลลงทะเลสาบสงขลาที่บ้านพระเกิด อำเภอปากพะยูน และบ้านจงเก บ้านบางแก้วได้ผ่านวัดเขียนบางแก้ว อำเภอเขาชัยสน จังหวัดพัทลุง วัดถ้ำเขาหัวช้าง จึงเป็นที่ตั้งของชุมชนขนาดใหญ่ที่เป็นที่พักเชื่อมต่อสองฝั่งทะเล ในสมัยอยุธยาวัดถ้ำเขาหัวช้าง มีพระมหาเถรสุมังคโลเป็นเจ้าอาวาส มีนายศรีแก้วเป็นนายประเพณี และมีข้าพระโยมสงฆ์ 5 หัวงาน ได้แก่ นางไหมหัวงาน 1 นางสันหัวงาน 1 นางน้อยหัวงาน 1 นางบุญจันหัวงาน 1 และ

นายทิศศุกหัวงาน 1 [17]

จากข้อมูลดังกล่าวแสดงให้เห็นว่าการกัลปนาวัตเพื่อพระบรมราชูทิศที่ภูมิตานที่
เลณทุบาตรและข้าพระโยมสงฆ์ ส่งผลให้เกิดการขยายตัวของชุมชนข้าพระโยมสงฆ์ที่เข้าไป
ตั้งถิ่นฐานบนที่ดินผลประโยชน์ของวัดต่าง ๆ จนเกิดเป็นชุมชนใหม่และวัดใหม่ขึ้นจำนวน
มากที่อยู่ใต้การปกครองของคณะสงฆ์คณะป่าแก้วและคณะลังกาชาติหัวเมืองพัทลุง

3. ผลด้านการถ่วงดุลอำนาจระหว่างคณะสงฆ์และอำนาจท้องถิ่น การกัลปนาวัต
บริเวณลุ่มน้ำทะเลสาบสงขลา ทำให้คณะสงฆ์คณะป่าแก้ว วัดเขียนบางแก้ว และคณะสงฆ์
คณะลังกาชาติ วัดราชประดิษฐฐานหรือวัดพะโคะ มีอำนาจในการควบคุมกำลังคนและที่ภูมิตานที่
ที่เลณทุบาตรเป็นจำนวนมาก และจัดรูปการปกครองคณะสงฆ์ในลักษณะของกรมวัด มี
ขุนหมื่น นายประเพณีอนาพยาบาล สมุหบาญชีและข้าพระโยมสงฆ์ เจริญกสิกรรมที่
พระกัลปนอยู่ภายใต้การควบคุมดูแลของพระครูเจ้าคณะสงฆ์ จึงทำให้สถาบันสงฆ์หรือ
สถาบันพระพุทธศาสนามีอำนาจสิทธิขาดไม่ขึ้นกับเจ้าเมืองและกรมการเมืองหรืออำนาจรัฐ
ในท้องถิ่น และผลประโยชน์ที่เกิดจากที่ดินและข้าพระโยมสงฆ์จำนวนมากที่อยู่ภายใต้การ
ควบคุมของกรมวัดที่ไม่ต้องขึ้นกับรัฐในท้องถิ่น ทำให้รัฐหรือหัวเมืองโดยเฉพาะหัวเมืองพัทลุง
ต้องสูญเสียผลประโยชน์จากที่ดินและส่วยสาอากรและข้าคน ดังนั้น การที่พระมหากษัตริย์
กรุงศรีอยุธยาทรงอุปถัมภ์วัดวาอารามด้วยการโปรดเกล้าฯ พระราชทานที่ภูมิตาน ที่เลณทุบาตร
และข้าพระโยมสงฆ์ให้กับวัดต่าง ๆ ทำให้วัดมีอำนาจสิทธิขาดไม่ขึ้นกับรัฐในท้องถิ่นเป็นการ
เพิ่มอำนาจให้กับวัดและคณะสงฆ์เทียบเท่ากับฝ่ายบ้านเมือง ซึ่งเป็นการบั่นทอนอำนาจของ
หัวเมืองเพื่อให้เกิดความสมดุลแห่งอำนาจ ไม่ให้ฝ่ายหัวเมืองพัทลุงมีอำนาจมากเกินไป
เนื่องจากดินแดนบริเวณลุ่มน้ำทะเลสาบสงขลาอยู่ห่างไกลจากอำนาจอยุธยา ด้วยเหตุ
นี้ อยุธยาจึงต้องสร้างอำนาจที่มั่นคงผ่านพุทธศาสนา อย่างไรก็ดี เมื่อมีโอกาสฝ่ายหัวเมือง
พัทลุงหรือฝ่ายอำนาจรัฐท้องถิ่นก็พยายามเข้าไปช่วงชิงกำลังคนและที่ดินที่เป็นที่ภูมิตาน
และที่เลณทุบาตรอยู่หลายครั้ง ทางคณะสงฆ์จึงต้องทำเรื่องฟ้องเข้าไปยังกรุงศรีอยุธยาเพื่อ
ให้พระมหากษัตริย์ทรงทราบและทรงโปรดเกล้าฯ ห้ามปรามเจ้าเมืองและกรมการเมืองให้
คืนคนของวัดตามบัญญัติเดิม ดังที่กัลปนาวัตหัวเมืองพัทลุง ระบุไว้ว่า

อนึ่งขุนหมื่นข้าพระ ซึ่งออกไปแอบแฝงอยู่ด้วยเจ้าเมือง
แลกรมการ แลออกไปเป็นขุนหมื่นลิตัวไปทำราชการเบ็ดเสร็จ
แลงานนอกพระศาสนาทั้งปวงนั้นก็ให้เจ้าเมืองแลกรมการส่งให้
อนึ่งข้าพระซึ่งมีบาญชีมหาธรรมราชาผากคณะป่าแก้วยื่นไว้ แล

กรมการเอาเป็นข้าส่วยแลข้าพระซึ่งกรมการเอาไปใช้เป็นเกณฑ์แลข้าพระซึ่งออกไปแอบแฝงแลเอาขึ้นบาญชีเป็นสมกำลังพระหลวงกรมการทั้งนั้น ให้ส่งให้แก่พระครูป่าแก้วหัวเมืองพัทลุงให้สมุหบาญชียื่นสารบาญชีไว้แก่มหาดไทยสัษดีตามกรมกระทรวงตามท้องพระตำรา ซึ่งพระราชอุทิศได้แต่ก่อน [16]

การที่พระมหากษัตริย์โปรดเกล้าฯ ให้มีการพระราชทานพระบรมราชูทิศเพื่อถวายเป็นกุศลนา วัดบริเวณลุ่มน้ำทะเลสาบสงขลา จึงเป็นพระราชประสงค์ของพระมหากษัตริย์ที่จะเพิ่มอำนาจบทบาทให้กับสถาบันสงฆ์มากขึ้น เพื่อเป็นการถ่วงดุลอำนาจและป้องกันเจ้าเมืองและกรมการเมืองมีอำนาจมากเกินไปที่ยากต่อการควบคุม และอาจนำไปสู่การแข็งเมืองไม่ยอมอยู่ในอำนาจของราชธานีได้ นอกจากนี้ ยังมีปัจจัยที่สำคัญอีกประการหนึ่งคือดินแดนบริเวณลุ่มน้ำทะเลสาบสงขลามีเขตติดต่อกับหัวเมืองมลายูที่ผู้คนส่วนใหญ่นับถือศาสนาอิสลามด้วยเหตุนี้ จึงเป็นไปได้ที่อยู่อาศัยนโยบายการถวายเป็นกุศลนาวัดเพื่อสกัดอิทธิพลศาสนาอิสลามที่กำลังแพร่เข้ามายังบริเวณนี้ [18]

4. ผลด้านการเป็นผู้นำทางวัฒนธรรม การถวายเป็นกุศลนาวัดบริเวณลุ่มน้ำทะเลสาบสงขลาที่มีวัดเขียนบางแก้วและวัดสังข์โฆษณามีเป็นศูนย์กลางการปกครองคณะสงฆ์ทางด้านฝั่งตะวันตกของทะเลสาบสงขลา และวัดราชประดิษฐฐานหรือวัดพะโคะ คณะสงฆ์ภาคใต้เป็นศูนย์กลางการปกครองคณะสงฆ์ทางด้านฝั่งตะวันออกของทะเลสาบสงขลาหรือบริเวณคาบสมุทรสทิงพระ ทำให้คณะสงฆ์ทั้ง 2 คณะและวัดบวรเป็นผู้มีบทบาทสำคัญในฐานะผู้นำทางด้านวัฒนธรรมและจิตวิญญาณของชุมชน จึงได้พบหลักฐานในสมัยอยุธยา กล่าวถึงบทบาทหน้าที่ของพระครูเจ้าคณะสงฆ์ในการช่วยการพระราชพิธีตรุษสารท งานลากพระถวายพระราชกุศล ดังที่เอกสาร “ประทวนตราให้แก่พระครูอินทโมหี สมัยกรุงศรีอยุธยา” ได้ระบุถึงบทบาทผู้นำทางด้านวัฒนธรรมของพระครูอินทโมหีว่า “แลเมื่อครั้งคณะป่าแก้วแต่ก่อนมีพระครูอันดับ 6 องค์ได้ช่วยการพระราชพิธีตรุษสารท แลงานลากพระถวายพระราชกุศล” [16] ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยเรื่อง “พุทธศาสนาแถบลุ่มทะเลสาบสงขลา ฝั่งตะวันออก สมัยอยุธยา ของสุริวงค์ พงศ์ไพบูลย์ ได้ระบุถึง บทบาทหน้าที่ความเป็นผู้นำทางด้านวัฒนธรรมของพระครูเจ้าคณะสงฆ์ในบริเวณลุ่มน้ำทะเลสาบสงขลาที่จะต้องทำหน้าที่ช่วยการพระราชพิธีตรุษ สารท และงานลากพระถวายพระราชกุศล ปกครองดูแลชุมชนวัด หมั้นวัด สมุหบาญชี หัวสิบนายงาน ข้าโปรดคนทาน รวมทั้งเป็นผู้นำดูแลรักษางาน

พระศาสนา เช่น พระพุทธรูป สถูปเจดีย์ กุฏิ วิหาร เป็นต้น ซึ่งขึ้นกับคณะมิให้เป็นอันตรายตลอดจนดูแลหลักแดนที่วัด และลูกหลาน ข้าพระโยมสงฆ์ให้คงอยู่ตามพระตำราเดิม และเป็นผู้ดำเนินการอบรมสั่งสอนขุนหมื่น สมุหบาญชี นายหมวดข้าพระโยมสงฆ์ทั้งหลายมิให้ประพฤติชั่ว [13] ดังระบุไว้ว่า

อนึ่งให้พระครูป่าแก้วหัวเมืองพัทธลุงว่ากล่าวแก่ขุนหมื่น สมุหบาญชี นายหมวด ข้าพระทั้งหลายอย่าให้คบคิดกันสูบฝิ่นกินสุรา แลพากันไปเที่ยวปล้นสดมชาวบ้านราษฎร ตามถนนหนทาง แลบ้านเรือนรกรกสวนให้สมณพรมณาจารย์แลราษฎรไพร่พลเมืองได้รับความยากแค้นเดือดร้อน แลครั้นห้ามปรามเป็นมันคงมิให้ทำร้ายเป็นประการใดไซ้ก็จะได้ทำมาหากินอยู่เย็นเป็นสุข ครั้นถึงวันอัฐมีปารมีก็ให้พระครูป่าแก้วหัวเมืองพัทธลุงทำตามพระพุทโธวาทบัญญัติ ชักชวนขุนหมื่น สมุหบาญชี นายหมวด ทำบุญให้ทานสดับรับศพระสัทธิธรรมเทศนาก็จะเป็นความชอบสืบต่อไปในอิทธิโลกย์ แลปรโลกย์ [14]

เจ้าคณะสงฆ์และพระภิกษุสงฆ์ตามวัดต่าง ๆ นอกจากจะอบรมสั่งสอน บูรณะ บำรุงรักษา วัดวาอาราม พระสถูป เจดีย์ โบสถ์ วิหาร ภายในวัดนั้น ๆ แล้ว ยังมีบทบาทสำคัญในการอบรมสั่งสอนบุตรหลานราษฎรทั่วไปด้วย ทั้งในด้านพุทธธรรมและฝึกฝนอาชีพที่สามารถนำไปประกอบเลี้ยงชีวิตได้ จึงถือได้ว่าบทบาททางด้านผู้นำทางวัฒนธรรมของพระสงฆ์เป็นสิ่งสำคัญต่อการจรจรของพระพุทธศาสนาและสังคมบริเวณลุ่มน้ำทะเลสาบสงขลา

การกัลปนาวัดหรือการพระราชทานพระบรมราชูทิศเพื่อกัลปนาวัดบริเวณลุ่มน้ำทะเลสาบสงขลา ได้เริ่มมาอย่างน้อยตั้งแต่สมัยพุทธศตวรรษที่ 21 หรือตั้งแต่สมัยกรุงศรีอยุธยา เป็นต้นมา จนถึงสมัยกรุงรัตนโกสินทร์ตอนต้น ต่อมาในสมัยรัชกาลที่ 5 จึงได้ยกเลิกการกัลปนาวัด เนื่องจากได้มีการประกาศเลิกทาสในเดือนตุลาคม พ.ศ. 2417 เป็นต้นมา และได้ยกเลิกระบบไพร่ในโอกาสที่ทรงปฏิรูปการปกครองครั้งใหญ่ที่เริ่มขึ้นใน พ.ศ. 2431 และประกาศใช้ทั่วประเทศใน พ.ศ. 2435 [19]

สุดท้ายผลประโยชน์ที่วัดต่าง ๆ เคยได้รับจากที่ภูมิตานสืบทอดต่อ ๆ กันมาก็สิ้นสุดลงหลังจาก พ.ศ. 2483 เมื่อมีการประกาศใช้กฎหมายรัชฎากร ทางราชการได้นำภาษีค่านาไปใช้บำรุงท้องที่ ในส่วนของพื้นที่ภูมิตานกัลปนาเดิมนั้นก็ตกทอดเป็นที่จับจองของข้าพระโยมสงฆ์ที่เป็นอิสระใช้ทำมาหากินสืบทอดต่อ ๆ กันมาจนหาหลักฐานเดิมนิไม่มี

สรุปและการอภิปรายผล

การกัลปนาวัดเป็นเรื่องที่พระมหากษัตริย์ทรงพระราชทานที่ภูมิตานหรือที่ดินไร่นา และข้าพระโยมสงฆ์ให้แก่วัดหรือพระสงฆ์ในพุทธศาสนาโดยสิทธิ์ขาดเพื่อใช้บำรุงรักษาวัดวาอารามให้เจริญรุ่งเรือง การกัลปนาวัดบริเวณลุ่มน้ำทะเลสาบสงขลาได้เริ่มมีมาแล้วอย่างน้อยตั้งแต่พุทธศตวรรษที่ 20 มีการกัลปนาวัดให้กับคณะสงฆ์ที่สำคัญ 2 คณะ คือ คณะสงฆ์คณะป่าแก้ววัดเขียนบางแก้วและวัดสทังที่ตั้งอยู่ทางฝั่งตะวันตกของทะเลสาบสงขลา และคณะสงฆ์คณะลึงกาชาติวัดราชประดิษฐฐานหรือวัดพะโคะที่ตั้งอยู่ทางฝั่งตะวันออกของทะเลสาบสงขลา คณะป่าแก้วและคณะลึงกาชาติมีวัดขึ้นจำนวนมาก มีที่ภูมิตานและข้าพระโยมสงฆ์ภายใต้การปกครองดูแลของเจ้าคณะสงฆ์แยกจากฝ่ายบ้านเมือง ทำให้เกิดการถ่วงดุลอำนาจระหว่างคณะสงฆ์กับอำนาจท้องถิ่น เพื่อไม่ให้ฝ่ายหนึ่งฝ่ายใดมีอำนาจมากเกินไป และจากการที่คณะสงฆ์มีข้าพระโยมสงฆ์จำนวนมากในสังกัด ข้าพระเหล่านี้ได้ทำมาหากินบนพื้นที่ภูมิตานของวัด ทำให้เกิดการขยายชุมชนออกไปอย่างกว้างขวาง และมีการสร้างวัดขึ้นเป็นศูนย์กลางชุมชน เช่น ชุมชนวัดถ้ำหัวช้าง ชุมชนวัดถ้ำพระเจ้าชัยสน เป็นต้น นอกจากนี้ เจ้าคณะสงฆ์ยังเป็นผู้นำทางวัฒนธรรม มีการสร้างเจดีย์ วิหาร อุโบสถ และพระพุทธรูปให้เป็นที่กราบไหว้บูชาและสถานที่ประกอบพิธีบุญของชุมชน การกัลปนาวัดได้กระทำมาตลอดสมัยอยุธยาจนสมัยรัตนโกสินทร์ตอนต้นไม่ปรากฏมีการกัลปนาวัดอีกเลย การกัลปนาและผลประโยชน์ที่คณะสงฆ์และวัดเคยได้รับจากที่ภูมิตานและข้าพระโยมสงฆ์ได้หมดไปหลังจากรัชกาลที่ 5 แห่งกรุงรัตนโกสินทร์ได้ประกาศเลิกทาส ตั้งแต่ พ.ศ. 2417 และสิ้นสุด พ.ศ. 2435

ข้อเสนอแนะการวิจัย

1. ควรมีการศึกษาวิจัยกัลปนาวัดในบริเวณอื่นเพื่อเปรียบเทียบกับกัลปนาวัดบริเวณลุ่มน้ำทะเลสาบสงขลา เช่น การกัลปนาวัดบริเวณเมืองไชยา จังหวัดสุราษฎร์ธานี การกัลปนาวัดบริเวณเมืองนครศรีธรรมราช จังหวัดนครศรีธรรมราช เป็นต้น
2. ควรมีการศึกษาวิจัยการกัลปนาของศาสนาพราหมณ์ในภาคใต้ เพื่อเปรียบเทียบกับกัลปนาวัดในพุทธศาสนา

เอกสารอ้างอิง

- [1] หอพระสมุดวชิรญาณ หอสมุดแห่งชาติ. ทะเบียนที่ 001.4/26 เลขที่ 37.
พงศาวดารเมืองพัทลุง. (เพลานางเลือดขาว).
- [2] พิริยะ ไกรฤกษ์ (แต่ง) พรพิมล เสนะวงศ์ (แปล). (2528). “ร่างลำดับเหตุการณ์ของประติมากรรมที่พบที่สทิงพระ”, ใน **ประวัติศาสตร์และโบราณคดีคาบสมุทรสทิงพระ**. สงขลา : สถาบันทักษิณคดีศึกษา.
- [3] ยงยุทธ ชูแว่น. (2531). “พัทลุง : จากเมืองปลายแดนของอยุธยาเข้าสู่เมืองภายในอาณาจักรในสมัยต้นรัตนโกสินทร์”, ใน **รายงานการสัมมนาประวัติศาสตร์และโบราณคดีพัทลุง**. พัทลุง : โรงพิมพ์พัทลุง.
- [4] คณะกรรมการจัดพิมพ์เอกสารทางประวัติศาสตร์ วัฒนธรรม และโบราณคดี สำนักนายกรัฐมนตรี. (2510). “คำนำ”, ใน **ประชุมพระตำราบรมราชาพิศเพื่อกลปนาสมัยอยุธยา ภาค 1**. พระนคร : โรงพิมพ์สำนักทำเนียบนายกรัฐมนตรี.
- [5] ระวีวรรณ ภาคพรต. (2526). **การกลปนาในลานนาไทยตั้งแต่กลางพุทธศตวรรษที่ 20 ถึงต้นพุทธศตวรรษที่ 22**. วิทยานิพนธ์อักษรศาสตรมหาบัณฑิต ภาควิชาประวัติศาสตร์ บัณฑิตวิทยาลัย. กรุงเทพฯ : จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- [6] หลวงศรีวัตร (พิมพ์ จันทโรจวงศ์). (2515). **พงศาวดารเมืองพัทลุง**. พระนคร : โรงพิมพ์เจริญธรรม.
- [7] คณะกรรมการจัดพิมพ์เอกสารทางประวัติศาสตร์ วัฒนธรรม และโบราณคดี สำนักนายกรัฐมนตรี. (2510). “เรื่องกลปนาวัดจังหวัดพัทลุง”, ใน **ประชุมพระตำราบรมราชาพิศเพื่อกลปนาสมัยอยุธยา ภาค 1**. พระนคร : โรงพิมพ์สำนักทำเนียบนายกรัฐมนตรี, 2510.
- [8] สุธีวงศ์ พงศ์ไพบูลย์. (2529). “กลปนาในภาคใต้”, ใน **สารานุกรมวัฒนธรรมไทยภาคใต้ พ.ศ. 2529 เล่ม 1**. สงขลา : สถาบันทักษิณคดีศึกษา.
- [9] วินัย พงศ์ศรีเพียร. (2555). “พระตำราบรมราชาพิศเพื่อกลปนา (1) : มรดกความทรงจำแห่งเมืองพัทลุง”, ใน **เอกสารประกอบการสัมมนาประวัติศาสตร์นครศรีธรรมราชครั้งที่ 6**. นครศรีธรรมราช : มหาวิทยาลัยราชภัฏนครศรีธรรมราช.

- [10] คณะกรรมการจัดพิมพ์เอกสารทางประวัติศาสตร์ วัฒนธรรม และโบราณคดี สำนักนายกรัฐมนตรี. (2510). “ย่อเข้าตำราหมื่นตราพระธรรมวิลาสเอาไปวิวาทเป็นหัวเมือง”, ใน **ประชุมพระตำราบรมราชาทิศเพื่อกัลปนา สมัยอยุธยา ภาค 1**. พระนคร : โรงพิมพ์สำนักทำเนียบนายกรัฐมนตรี.
- [11] ชัยวุฒิ พิชยะกุล. (2550). **หลวงพ่อทวดเหยียบน้ำทะเลจืด : ศึกษาประวัติศาสตร์ความเชื่อและผลกระทบต่อสังคมและวัฒนธรรมภาคใต้**. สงขลา : สถาบันทักษิณคดีศึกษา.
- [12] ชัย สัจจาพันธ์. (2520). **ประวัติวัดพะโคะ ประวัติสมเด็จพระเจ้าพะโคะ**. สงขลา : โรงพิมพ์วินิจการพิมพ์.
- [13] หอพระสมุดวชิรญาณ หอสมุดแห่งชาติ. (2158). **หมู่ตำราภาพชื่อแผนที่เมืองนครศรีธรรมราช จ.ศ. 977**.
- [14] คณะกรรมการจัดพิมพ์เอกสารทางประวัติศาสตร์ วัฒนธรรม และโบราณคดี สำนักนายกรัฐมนตรี. (2510). “พระตำราบรมราชาทิศเพื่อกัลปนาสมัยสมเด็จพระเพทราชา”, ใน **ประชุมพระตำราบรมราชาทิศเพื่อกัลปนา สมัยอยุธยา ภาค 1**. พระนคร : โรงพิมพ์สำนักทำเนียบนายกรัฐมนตรี.
- [15] สุธีวงศ์ พงศ์ไพบูลย์. (2523). **รายงานการวิจัยพุทธศาสนาแถบลุ่มทะเลสาบสงขลาฝั่งตะวันออกสมัยกรุงศรีอยุธยา**. สงขลา : สถาบันทักษิณคดีศึกษา.
- [16] คลิ่ง ตัญจนะ (รวบรวม). (2513). **ตำราพระเพลิงวัดบางแก้ว**. พัทลุง : โรงพิมพ์พัทลุง.
- [17] หอพระสมุดวชิรญาณ หอสมุดแห่งชาติ. **หมู่พงศาวดาร ชื่อ พระกัลปนาวัดเมืองพัทลุงในแผ่นดินสมเด็จพระเพทราชา**. เลขที่ 37/ก.
- [18] ชัยวุฒิ พิชยะกุล. (2552). **พัฒนาการและบทบาทของพระพุทธศาสนาบริเวณลุ่มทะเลสาบสงขลา**. กรุงเทพฯ : สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย (สกว.).
- [19] สนั่น เมืองวงษ์. (2518). **ประวัติศาสตร์ไทย ธนบุรี–รัตนโกสินทร์**. สงขลา : มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ สงขลา.
- [20] ชัยวุฒิ พิชยะกุล. (2536). “เพลานางเลียดขาว : ศึกษาความเชื่อและพุทธศาสนาในกลุ่มทะเลสาบสงขลาฝั่งตะวันตก”, ใน **การสัมมนาทางวิชาการ ครั้งที่ 2 เรื่อง พัทลุงศึกษา : พัฒนาการสังคมและวัฒนธรรมบริเวณลุ่มทะเลสาบสงขลา**. วันที่ 23–25 สิงหาคม พ.ศ. 2536.

การระงับข้อพิพาทในอุดมคติ :
ย้อนมองอาเซียน

Dispute Settlement Ideal: Look Back to ASEAN

ธีรยุทธ ปักษา¹
Teerayut Paksa¹

¹ อ., ประจําคณะนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยทักษิณ สงขลา 90000

บทคัดย่อ

อาเซียนจะรวมตัวกันเข้าสู่การเป็นประชาคมอาเซียน โดยมีกฎบัตรอาเซียนเป็นเสมือนธรรมนูญในการรวมตัวกันให้เกิดลักษณะเป็นองค์กรที่มีฐานทางกฎหมาย และเมื่อมองถึงประเด็นด้านการระงับข้อพิพาทระหว่างประเทศสมาชิกอาเซียน การระงับข้อพิพาทที่โดดเด่นเป็นอย่างมากคือ การระงับข้อพิพาทตามกฎบัตรและพิธีสารที่เกี่ยวข้องกับการระงับข้อพิพาททางเศรษฐกิจซึ่งเป็นการนำเอาวิธีการระงับข้อพิพาททางการทูตและวิธีการระงับข้อพิพาททางกฎหมายมาผสมรวมกันเพื่อมีจุดมุ่งหมายที่จะก่อให้เกิดเป็นกระบวนการระงับข้อพิพาทในอุดมคติ

คำสำคัญ : อาเซียน กฎบัตรอาเซียน การระงับข้อพิพาท

Abstract

The Association of South East Asian Nations (ASEAN) is combining to be the ASEAN Community. There is the ASEAN Charter serving as a constitutional law, which establishes an international organization. One of the most distinguish dispute resolution between the members of the ASEAN is the economic dispute resolution according to the Charter and related protocol. This dispute resolution comprises of the diplomatic dispute resolution and the legal dispute resolution so as to achieve an ideal dispute resolution.

Keywords : ASEAN, ASEAN Charter, Dispute Resolution

บทนำ

“...เราบรรดาประชาชนของอาเซียน ...ยึดมั่นในหลักการแห่งประชาธิปไตย หลักนิติธรรม ...ผูกพันที่จะเร่งสร้างประชาคมโดยผ่านความร่วมมือและการรวมตัวโดยเฉพาะอย่างยิ่งการจัดตั้งประชาคมอาเซียน... อาศัยการระงับ ข้อพิพาทโดยสันติ..... ในการนี้จึงตกลงที่จะจัดทำกรอบกฎหมายและทางสถาบันของอาเซียนในกฎบัตรนี้...”

ข้อความข้างต้นคือความมุ่งมั่นตั้งใจร่วมกันของแต่ละประเทศสมาชิกอาเซียนที่ปรากฏอยู่ในกฎบัตรอาเซียน (ASEAN Charter)² ที่เสมือนเป็นธรรมนูญที่ยกระดับความสัมพันธ์ระหว่างประเทศสมาชิกทั้ง 10 ประเทศ ที่เคยรวมตัวกันอย่างหลวมให้ก่อเกิดเป็นสถานะทางกฎหมายสูงสุดเท่าที่อาเซียนได้ถือกำเนิดเมื่อราวเกือบห้าสิบปีก่อน³ เดิมที่อาเซียน⁴

² กฎบัตรอาเซียนจัดทำขึ้นโดยการลงนามของประเทศสมาชิกทั้ง 10 ประเทศในการประชุมสุดยอดอาเซียนครั้งที่ 13 ณ ประเทศสิงคโปร์

³ สมาคมอาเซียนถือกำเนิดขึ้นเมื่อ 8 สิงหาคม พ.ศ.2510 ณ วังสราญรมย์ (ที่ตั้งกระทรวงการต่างประเทศของประเทศไทยในสมัยนั้น) กรุงเทพมหานคร ประเทศไทย

1. เพื่อที่จะเร่งรัดความเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจ เพื่อความก้าวหน้าทางสังคมและทางวัฒนธรรมของภูมิภาค ด้วยความเพียรพยายามร่วมกันโดยเจตจำนงแห่งความเสมอภาคและความร่วมมือร่วมใจ ทั้งนี้เพื่อเสริมสร้างรากฐานสำหรับสมาคมที่มีความเจริญรุ่งเรืองและสันติสุขแห่งสมาคมประชาชาติแห่งเอเชียตะวันออกเฉียงใต้

2. เพื่อส่งเสริมและรักษาสันติภาพและเสถียรภาพในภูมิภาคโดยความเคารพอย่างแน่วแน่โดยอยู่บนพื้นฐานแห่งความยุติธรรมและหลักแห่งนิติธรรมในการดำเนินความสัมพันธ์ระหว่างประเทศในภูมิภาค และยึดมั่นในหลักการแห่งกฎบัตรสหประชาชาติ

3. เพื่อส่งเสริมให้เกิดความร่วมมือกันอย่างจริงจัง และช่วยเหลือซึ่งกันและกันในเรื่องที่มีผลประโยชน์ร่วมกัน ทั้งในด้านเศรษฐกิจ สังคม วัฒนธรรม วิชาการ วิทยาศาสตร์และการบริหาร

4. เพื่อส่งเสริมให้มีการช่วยเหลือซึ่งกันและกันในรูปแบบของการอำนวยความสะดวกในด้านการศึกษา อบรมและงานวิจัยในด้านการศึกษ วิชาชีพ วิชาการและการบริหาร

5. เพื่อร่วมมือให้เกิดประโยชน์ร่วมกันมากขึ้นทั้งในด้านการเกษตรกรรมและด้านอุตสาหกรรม การขยายการค้าระหว่างกัน รวมถึงการศึกษาปัญหาการค้าโลกกัมภ์ระหว่างประเทศ การปรับปรุงระบบการขนส่งและคมนาคมระหว่างกัน ตลอดจนการยกระดับมาตรฐานการครองชีพประชาชนของประเทศสมาชิก

6. เพื่อส่งเสริมการศึกษาเกี่ยวกับภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ให้เป็นที่กว้างขวาง

7. เพื่อธำรงรักษาไว้ซึ่งความร่วมมือกันอย่างใกล้ชิดกับองค์กรระหว่างประเทศและองค์กรส่วนภูมิภาคอื่นที่มีความมุ่งหมายและมีวัตถุประสงค์ที่มีความสอดคล้องกัน รวมถึงเพื่อสำรวจหาช่องทางที่จะให้เกิดความร่วมมือกันอย่างใกล้ชิดมากยิ่งขึ้นในกลุ่มประเทศสมาชิก

⁴ วัตถุประสงค์และความมุ่งหมายของสมาคมประชาชาติแห่งเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ พอสรุปได้ดังนี้

เป็นองค์กรที่มีรากฐานทางการเมือง (Political based Organization) กล่าวคือ การรวมตัวกันเมื่อครั้งแรกก็อาศัยเหตุผลทางการเมือง อาศัยความร่วมมือในระดับรัฐบาลในการเจรจาพูดคุยกันในประเด็นต่าง ๆ ที่จะพัฒนาร่วมกัน แต่มาถึงวันนี้ อาเซียนกำลังจะเปลี่ยนรูปแบบรากฐานตรงนี้เสียใหม่เพื่อพัฒนาการรวมกลุ่มทางเศรษฐกิจไปในระดับที่สูงขึ้น คือ กำลังจะเป็นประชาคม (Community) อาเซียนจึงจำเป็นต้องอาศัยความตกลงหรือกฎหมายเพื่อกำหนดกฎเกณฑ์ต่าง ๆ เสียใหม่ อันจะส่งผลให้ประชาคมอาเซียนกลายเป็นองค์กรที่มีรากฐานทางกฎหมาย

ประชาคมอาเซียน (ASEAN Community) กำลังจะเกิดขึ้นภายในปี 2015 ซึ่งเป็นการรวมตัวกันของประเทศสมาชิกอาเซียน⁵ เพื่อเพิ่มอำนาจต่อรองเพิ่มขีดความสามารถในการแข่งขันทางตลาดของอาเซียนในเวทีระหว่างประเทศ ซึ่งประชาคมอาเซียนจะประกอบด้วยประชาคมย่อย 3 ประชาคม ได้แก่ ประชาคมการเมืองและความมั่นคงอาเซียน (ASEAN Political-Security Community) ประชาคมเศรษฐกิจอาเซียน (ASEAN Economic Community) และประชาคมสังคมและวัฒนธรรมอาเซียน (ASEAN Socio-Cultural Community) ซึ่งจะเกิดการแลกเปลี่ยนหมุนเวียนของสินค้า เงินตรา ซึ่งการค้าระหว่างประเทศที่เกิดขึ้นล้วนมีความเกี่ยวพันกันในด้านกฎหมายทั้งสิ้น ส่งผลให้ในแต่ละประชาคมอาจเกิดความไม่สอดคล้องหรือเกิดข้อพิพาทระหว่างกันไม่มากนักน้อย จึงจำเป็นอย่างยิ่งที่จะต้องศึกษาว่าการระงับข้อพิพาทของอาเซียนนั้นเป็นอย่างไร มีอะไรบ้างที่น่าสนใจ

กระบวนการระงับข้อพิพาทตามกฎบัตรอาเซียน

ในช่วงแรกอาเซียนยังไม่มีกระบวนการระงับข้อพิพาทที่เด่นชัดมากนัก กล่าวคือ ในปฏิญญากรุงเทพมหานคร (Bangkok Declaration) ไม่ได้กล่าวถึงบทบัญญัติใด ๆ ที่เกี่ยวข้องกับกระบวนการระงับข้อพิพาทมากนัก เป็นเพียงแต่ความตกลงกันอย่างกว้าง ๆ ว่าจะต้องรักษาสันติภาพภายในภูมิภาค และดำเนินการระงับข้อพิพาทต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นด้วยสันติวิธี ในที่สุด ปี 2007 ประเทศสมาชิกอาเซียนได้จัดทำกฎบัตรอาเซียนและพิธีสารฯ ต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องกับกระบวนการระงับข้อพิพาท ซึ่งกฎบัตรอาเซียนที่เปรียบเสมือนธรรมนูญสูงสุดในอาเซียนโดยการปรับเปลี่ยนจากการเป็นองค์กรที่มีรากฐานทางการเมืองเป็นสำคัญมาสู่องค์กรที่มีฐานทางกฎหมายอันส่งผลให้อาเซียนเกิดประสิทธิภาพในการบังคับใช้กฎหมาย

⁵ ประชาคมอาเซียนมีพื้นที่ราว 4,435,570 ตารางกิโลเมตร และมีประชากรทั้งหมดราว 590 ล้านคน

มากยิ่งขึ้น ทั้งนี้ เพื่อให้อาเซียนมีการรวมกลุ่มโดยมีพื้นฐานทางด้านกฎหมายและมีพันธะสัญญาที่มีความชัดเจน [1] โดยเฉพาะอย่างยิ่งเพื่อที่จะขับเคลื่อนการรวมตัวกันเป็นประชาคมอาเซียน (ASEAN Community) ภายในปี 2015 ตามที่ผู้นำอาเซียนได้ตกลงกันไว้ กฎบัตรอาเซียนมีผลบังคับใช้ตั้งแต่วันที่ 15 ธันวาคม พ.ศ.2551⁶ ที่ผ่านมา ซึ่งกฎบัตรอาเซียนจะส่งผลให้อาเซียน เป็นองค์กรที่ดำเนินการใด ๆ ด้วยกฎ กติกาที่วางเอาไว้ เคารพในกฎระเบียบและยึดมั่นในหลักนิติธรรม หลักธรรมาภิบาล (Good Governance) การสร้างกลไกชักจูงดึงดูดให้ประเทศสมาชิกอาเซียนปฏิบัติตามพันธกรณีตามข้อตกลงต่าง ๆ ในกรอบของอาเซียนด้วยการยึดมั่นในกฎการค้าพหุภาคีและระบอบของอาเซียนเพื่อขจัดการกีดกันทั้งปวงที่ส่งผลต่อการรวมกลุ่มทางเศรษฐกิจของอาเซียน⁷ การจัดให้มีกลไกการระงับข้อพิพาทในด้านต่าง ๆ ทั้ง 3 เสาหลักของประชาคมอาเซียน การทำให้อาเซียนเป็นองค์กรที่มีประชาชนเป็นศูนย์กลาง (People-Center Organization) โดยมุ่งให้ประชาชนอาเซียนมีความสำนึกถึงความเป็นเจ้าของประชาคมอาเซียน มุ่งให้กิจกรรมของอาเซียนก่อให้เกิดประโยชน์แก่ประชาชนอย่างแท้จริง ทั้งนี้ กฎบัตรอาเซียนยังรับรองสถานะทางนิติบุคคล (Legal Status) แก่อาเซียนเพื่อให้อาเซียนมีสถานะทางกฎหมายเป็นที่ยอมรับของประเทศสมาชิกและสามารถทำนิติกรรมต่าง ๆ ในนามของประเทศสมาชิกที่ได้รับมอบหมายได้ เช่น ให้เลขาธิการอาเซียนมีอำนาจลงนามในความตกลงต่าง ๆ แทนประเทศสมาชิกอาเซียนรวมถึงการมีผู้แทนของอาเซียนเข้าร่วมในการประชุมระดับนานาชาติ เป็นต้น

กฎบัตรอาเซียน (ASEAN Charter) ประกอบด้วยบทบัญญัติต่าง ๆ ทั้งสิ้น 13 หมวด 55 ข้อ โดยบทบัญญัติที่เกี่ยวข้องกับกระบวนการระงับข้อพิพาทตามกฎบัตรอาเซียน ได้ระบุไว้ใน หมวด 8 ว่าด้วยการระงับข้อพิพาท ดังนี้

หมวด 8 ว่าด้วยการระงับข้อพิพาท⁸

ข้อ 24 กลไกการระงับข้อพิพาทตามตราสารเฉพาะ

⁶ กฎบัตรอาเซียนมีผลบังคับใช้หลังจากที่ประเทศสมาชิกทั้ง 10 ประเทศได้ให้สัตยาบันกฎบัตรอาเซียน และการประชุมสุดยอดอาเซียนครั้งที่ต่อมาที่ประเทศไทยเป็นเจ้าภาพการประชุมสุดยอดอาเซียนครั้งที่ 14 ระหว่างวันที่ 28 กุมภาพันธ์ พ.ศ.2552 ที่จังหวัดเพชรบุรี ก็ถือได้ว่าเป็นการประชุมระดับผู้นำอาเซียนครั้งแรกภายหลังที่กฎบัตรอาเซียนมีการบังคับใช้

⁷ ASEAN Charter, Article 2(n)

⁸ ASEAN Charter, Chapter 8

ข้อ 24.1 ให้ระงับข้อพิพาทที่เกี่ยวข้องกับตราสารเฉพาะของอาเซียนโดยกลไกและขั้นตอนการดำเนินการที่กำหนดไว้ในตราสารนั้น ๆ

ข้อ 24.2 ให้ระงับข้อพิพาทที่ไม่เกี่ยวข้องกับการตีความหรือการใช้ตราสารอาเซียนใด ๆ โดยสันติตามสนธิสัญญาทางไมตรีและความร่วมมือแห่งเอเชียตะวันออกเฉียงใต้และตามกฎว่าด้วยขั้นตอนการดำเนินงานของสนธิสัญญาดังกล่าว

ข้อ 24.3 ในกรณีที่มีได้กำหนดไว้เป็นอย่างอื่นเป็นการเฉพาะ ให้ระงับข้อพิพาทที่เกี่ยวข้องกับการตีความหรือการใช้ความตกลงทางเศรษฐกิจของอาเซียนตามพิธีสารว่าด้วยกลไกการระงับข้อพิพาทของอาเซียน

ข้อ 25 ในกรณีที่มีได้กำหนดเอาไว้เป็นอย่างอื่นเป็นการเฉพาะ ให้มีการจัดตั้งกลไกการระงับข้อพิพาทที่เหมาะสมรวมถึงการอนุญาตไต่สวนการสำหรับข้อพิพาทที่เกี่ยวข้องกับการตีความหรือการใช้กฎบัตรและตราสารอาเซียนอื่น ๆ

ข้อ 28 หากมิได้ระบุไว้เป็นอย่างอื่น ประเทศสมาชิกยังคงมีสิทธิที่จะใช้วิธีการระงับข้อพิพาทอย่างสันติที่ระบุไว้ในข้อ 33 (1) ของกฎบัตรสหประชาชาติหรือตราสารกฎหมายระหว่างประเทศอื่น ๆ ที่ประเทศสมาชิกคู่พิพาทเป็นภาคี เมื่อพิจารณาจากกฎบัตรอาเซียนหมวด 8 ว่าด้วยการระงับข้อพิพาทแล้ว จะเห็นได้ว่าอาเซียนมีกระบวนการระงับข้อพิพาทต่าง ๆ มากมายตามแต่ละประชาคม อาทิเช่น สนธิสัญญาทางไมตรีและความร่วมมือแห่งเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ (TAC)⁹ พิธีสารว่าด้วยกลไกการระงับข้อพิพาททางเศรษฐกิจอาเซียน (EDSM2004)¹⁰ พิธีสารฯ ของกฎบัตรอาเซียนว่าด้วยกลไกการระงับข้อพิพาท (DSMP)¹¹ ซึ่งโดยส่วนมากพิธีสารฯ ต่าง ๆ ข้างต้นนั้นจะเป็นการระงับข้อพิพาทในด้านเศรษฐกิจและ

⁹ สนธิสัญญามีตรภาพและความร่วมมือแห่งเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ถือเป็นสนธิสัญญาฉบับแรกของอาเซียนที่ได้จัดตั้งกลไกการระงับข้อพิพาทขึ้นมา โดยมีใจความสำคัญ อาทิเช่น การห้ามคุกคามหรือใช้กำลังต่อการระงับข้อพิพาทอย่างฉันทมิตรโดยผ่านการเจรจาการประนีประนอม เป็นต้น

¹⁰ พิธีสารฯ ว่าด้วยกลไกการระงับข้อพิพาททางเศรษฐกิจอาเซียน (EDSM2004) ได้รับการถูกออกแบบขึ้นมาเพื่อใช้ระงับข้อพิพาทระหว่างประเทศสมาชิกเกี่ยวกับการตีความ การใช้กฎบัตรอาเซียนและตราสารอื่น ๆ ภายใต้ความตกลงต่าง ๆ ที่ครอบคลุมด้านเศรษฐกิจที่จะมีขึ้นในอนาคตด้วย

¹¹ พิธีสารฯ ของกฎบัตรอาเซียนว่าด้วยกลไกการระงับข้อพิพาท (DSMP) ประกอบด้วยเอกสารแนบท้าย 6 ฉบับ ได้แก่ กฎว่าด้วยการใช้คนกลางที่นำเชื่อถือ กฎว่าด้วยการไกล่เกลี่ย กฎว่าด้วยการประนีประนอม กฎว่าด้วยการอนุญาตไต่สวนการ กฎว่าด้วยการเสนอข้อพิพาทที่ยังมิได้ระงับไปยังที่ประชุมสุดยอดอาเซียน และกฎว่าด้วยการเสนอเรื่องการไม่ปฏิบัติตามให้ที่ประชุมสุดยอดอาเซียนตัดสิน

การลงทุน ซึ่งกระบวนการระงับข้อพิพาทในด้านอื่น ๆ ไม่ค่อยมีความก้าวหน้าหรือหยุดยั้ง
เอามาปรับปรุงแก้ไขมากกว่าควร บทความนี้จะศึกษาเฉพาะกระบวนการระงับข้อพิพาทใน
ด้านเศรษฐกิจ ดังรายละเอียดดังต่อไปนี้

กระบวนการระงับข้อพิพาททางเศรษฐกิจของอาเซียน

อาเซียนได้มีการจัดตั้งคณะทำงานว่าด้วยกลไกการระงับข้อพิพาทของอาเซียน (Task Force on ASEAN Dispute Settlement Mechanism) ซึ่งประกอบไปด้วยผู้เชี่ยวชาญด้านกฎหมายของแต่ละประเทศสมาชิกเพื่อพัฒนากลไกการระงับข้อพิพาทที่มีอยู่เดิม¹² ให้มีประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้น ในที่สุดคณะทำงานดังกล่าวได้จัดทำร่างกฎหมายสำเร็จ ลงในวันที่ 10 กันยายน พ.ศ.2547 เพื่อเสนอต่อที่ประชุมเจ้าหน้าที่อาวุโสด้านเศรษฐกิจของอาเซียน (SEOM) ให้ความเห็นชอบ และต่อมาในการประชุมสุดยอดอาเซียน ครั้งที่ 10¹³ ที่ประชุมรัฐมนตรีเศรษฐกิจอาเซียน (AEM) ได้ร่วมลงนามพิธีสารว่าด้วยกลไกการระงับข้อพิพาทของอาเซียน 2004 (ASEAN Protocol on Enhanced Dispute Settlement Mechanism 2004)¹⁴ ณ กรุงเวียงจันทน์ ประเทศลาว ซึ่งประเด็นนี้จะพิจารณาถึงความสอดคล้องระหว่างกระบวนการระงับข้อพิพาททางด้านเศรษฐกิจกับการระงับข้อพิพาทในอุดมคติ

การระงับข้อพิพาทในอุดมคติ

การระงับข้อพิพาทในอุดมคติ [2] หมายถึง กระบวนการระงับข้อพิพาทที่ประกอบไปด้วยคุณสมบัติดังต่อไปนี้เพื่อให้ข้อพิพาทต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นนั้นสามารถยุติลงได้ กล่าวคือ

¹² พัฒนากลไกการระงับข้อพิพาทที่มีอยู่เดิม คือ พิธีสารฯ 1996 โดยคณะทำงานได้ให้เหตุผลในการปรับปรุงแก้ไขพิธีสารฯ 1996 ดังนี้

1. เพื่อเสริมสร้างความมั่นใจว่าคำตัดสินจะผูกพันคู่พิพาทให้ต้องปฏิบัติตาม ทั้งนี้ คำตัดสินดังกล่าวจะต้องอยู่บนพื้นฐานทางกฎหมาย

2. เพื่อปรับปรุงกระบวนการระงับข้อพิพาทของอาเซียนให้เป็นไปตามกลไกการระงับข้อพิพาทขององค์การการค้าโลก คือ ความเข้าใจด้วยกฎเกณฑ์และกระบวนการที่ใช้กับการระงับข้อพิพาทภายใต้ข้อตกลงจัดตั้งองค์การการค้าโลก 1994 โดยทั้งนี้ กลไกการระงับข้อพิพาทที่ได้รับการแก้ไขปรับปรุงจะมีผลใช้บังคับทันทีที่ได้ลงนาม

¹³ วันที่ 27 พฤศจิกายน พ.ศ.2547

¹⁴ ต่อไปนี้ ผู้เขียนจะเรียกว่า “พิธีสารฯ 2004” แทน

1. ต้องมีการรักษาความสัมพันธ์ระหว่างคู่กรณี (Preservation of Relationship)
2. ต้องมีความรวดเร็ว (Speedy)
3. ต้องประหยัด (Cheap)
4. ต้องมีกลไกการบังคับที่มีประสิทธิภาพ (Effective Enforcement Mechanism)
5. ต้องมีการรักษาความลับ (Measure against Public)
6. ต้องมีความเป็นธรรม (Fair)

เมื่อนำเอาพิธีสารฯ 2004 มาเปรียบเทียบกับภาระบังคับข้อพิพาทในอุดมคติแล้ว พบว่า ภาระบังคับข้อพิพาทของอาเซียนโดยพิธีสารฯ 2004 มีความสอดคล้องกันดังนี้

1. มีการรักษาความสัมพันธ์ระหว่างคู่กรณี

พิธีสารฯ 2004 ได้กำหนดภาระบังคับการเจรจาปรึกษาหารือระหว่างประเทศสมาชิกที่พิพาทว่า หากเกิดกรณีที่ประเทศสมาชิกใดเห็นว่าสิทธิประโยชน์ของตนไม่มาโดยทางตรงหรือทางอ้อมได้รับความเสียหายไม่ว่าทั้งหมดหรือแต่บางส่วนจากการที่ประเทศสมาชิกอื่นใช้มาตรการขัดต่อความตกลงทางเศรษฐกิจ หรือเกิดสถานการณ์ใด ๆ ที่ทำให้ไม่สามารถดำเนินการเพื่อให้บรรลุความตกลงที่ได้ทำกันไว้ ประเทศสมาชิกที่ได้รับความเสียหายสามารถที่จะขอเจรจาปรึกษาหารือกับประเทศสมาชิกอื่น ๆ ที่มีส่วนเกี่ยวข้องเพื่อดำเนินการระงับข้อพิพาท¹⁵ ทั้งนี้ คำร้องขอเจรจาปรึกษาหารือนั้นจะต้องทำเป็นหนังสือแจ้งต่อที่ประชุมเจ้าหน้าที่เศรษฐกิจอาวูไฮ (SEOM) พร้อมทั้งระบุมาตรการที่เกี่ยวข้องกับข้อพิพาทและข้อกฎหมายที่เกี่ยวข้อง¹⁶

ทั้งนี้ ประเทศสมาชิกที่ได้รับคำร้องขอเจรจาปรึกษาหารือจะต้องตอบรับคำร้องขอดังกล่าวภายในระยะเวลา 10 วัน และต้องจัดให้มีการเจรจาปรึกษาหารือภายในระยะเวลา 30 วันนับตั้งแต่วันที่ได้รับคำร้องขอ¹⁷

เมื่อพิจารณาประเด็นเกี่ยวกับพิธีสารฯ ข้างต้นแล้ว พิธีสารฯ มีเจตนารมณ์มุ่งที่จะรักษาความสัมพันธ์ระหว่างคู่พิพาท โดยกำหนดให้การเจรจาปรึกษาหารือเป็นขั้นตอนแรกในการระงับข้อพิพาทระหว่างกัน

---

¹⁵ EDSM 2004 , Article 3.2

¹⁶ EDSM 2004 , Article 3.3

¹⁷ EDSM 2004 , Article 3.4

ทั้งนี้ หากจะกล่าวย้อนไปถึงเมื่อครั้งก่อตั้งอาเซียนในปี 1967 จวบจนถึงปัจจุบัน อาเซียนได้พิสูจน์ให้เห็นถึงความสำเร็จในหลาย ๆ ด้านและอุปสรรคต่าง ๆ ที่เข้ามา สิ่งหนึ่ง ที่เห็นได้ชัดเด่นของอาเซียนคือ อาเซียนจะดำเนินการระงับข้อพิพาทต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นด้วยการเจรจาปรึกษาหารือกันหรือหาทางหลีกเลี่ยงปัญหาต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นมากกว่าที่จะเข้าไปมุ่งแก้ปัญหาอย่างแท้จริง โดยอาเซียนอยู่บนพื้นฐานความเชื่อที่ว่า หากไม่เข้าไปยุ่งกับปัญหา และหาทางที่จะลืมหายปัญหา ปัญหาข้อพิพาทต่าง ๆ ก็จะหายไปหรือคลี่คลายไปในที่สุด อันส่งผลให้เกิดการมีทัศนคติแบบพึ่งพาหรือยึดมั่นในวิถีอาเซียน (ASEAN Way) [3]

วิถีอาเซียน (ASEAN Way) ถือเป็นแนวทางในการดำเนินความสัมพันธ์ระหว่างประเทศสมาชิก ซึ่งอาเซียนจะให้ความสำคัญกับกลไกหรือการดำเนินงานที่ไม่เป็นทางการ (informal) [4] ในการแก้ปัญหาข้อพิพาทหรือความขัดแย้งต่าง ๆ ทั้งนี้ วิถีอาเซียนดังกล่าวนี้เป็นผลสะท้อนมาจากความไม่เชื่อใจหรือลังเลใจระหว่างประเทศสมาชิกที่จะยึดมั่นในหลักการทางกฎหมายในการหันหน้าเข้าหากันหรือระงับข้อพิพาทซึ่งกันและกัน ซึ่งการระงับข้อพิพาทระหว่างประเทศสมาชิกของอาเซียนตามแบบวิถีอาเซียนนั้นพัฒนาการมาจากคำว่า มุสจาวารา (Musyawarah) หมายถึง การระงับข้อพิพาทในเรื่องใด ๆ จะต้องกระทำโดยผ่านการเจรจาปรึกษาระหว่างกัน และคำว่า มูฟาคุต (Mufakut) หมายถึง การตัดสินใจในเรื่องใด ๆ นั้นจะต้องมีความเห็นของประเทศสมาชิกที่เป็นเอกฉันท์หรือฉันทามติ แต่ก็สามารถที่จะอะลุ่มอล่วยกันได้บ้าง กล่าวคือ ประเทศสมาชิกอาเซียนทั้งหมดไม่จำเป็นต้องเห็นพ้องต้องตรงกันในทุกประการ แต่ต้องไม่ทำลายผลประโยชน์ซึ่งกันและกัน ทั้งนี้ นาย ลี กวน ยิว อดีตนายกรัฐมนตรีประเทศสิงคโปร์ยังคงกล่าวสนับสนุนหลักการดังกล่าวด้วยว่า “We have made progress in ASEAN manner, not through rules and regulations, but through musyawarah and consensus” [5]

ทั้งนี้ อาจสามารถที่จะสรุปแนวทางในการดำเนินความสัมพันธ์ระหว่างประเทศสมาชิกภายใต้แนวทางวิถีอาเซียนได้ดังนี้

1. มีบรรทัดฐานในการดำเนินความสัมพันธ์ระหว่างประเทศสมาชิกที่ไม่เป็นทางการ
2. เน้นการเจรจาปรึกษาหารือกันภายในประเทศสมาชิกเท่านั้น
3. ยึดถือการเจรจาปรึกษาหารือและใช้หลักฉันทามติในการตัดสินใจในเรื่องต่าง ๆ ภายในภูมิภาค
4. เน้นการหลีกเลี่ยงปัญหามากกว่าที่จะแก้ไขปัญหา

5. ยึดมั่นอย่างเคร่งครัดในการเคารพอำนาจอธิปไตยของแต่ละประเทศสมาชิก โดยไม่เข้าไปแทรกแซงกิจการภายในของกันและกัน¹⁸

นอกจากนั้น พิธีสารฯ 2004 ยังกำหนดขั้นตอนต่อไปอีกว่า ประเทศสมาชิกที่พิพาทสามารถเลือกใช้กระบวนการประสานท่าทีโดยคนกลางที่น่าเชื่อถือ (Good Offices) การประนีประนอม (Conciliation) และการไกล่เกลี่ย (Mediation) โดยคู่พิพาทสามารถเริ่มกระบวนการดังกล่าวนี้ในระยะเวลาใดก็ได้¹⁹ ทั้งนี้ เลขาธิการอาเซียนอาจเสนอตัวเป็นคนกลางหรือบุคคลที่สามโดยตำแหน่งในการช่วยเหลือคู่พิพาทในกระบวนการดังกล่าวข้างต้นได้²⁰ นอกจากนี้ อาเซียนยังช่วยเหลือสนับสนุนให้ความสะดวกแก่คู่พิพาทด้วยการจัดตั้งหน่วยงานด้านกฎหมายของอาเซียน (ASEAN Legal Unit)

ทั้งนี้ การประสานท่าทีโดยคนกลางที่น่าเชื่อถือ (Good Offices) หมายถึง การจัดการเจรจาโดยมีบุคคลที่สามหรือคนกลางเป็นผู้เชิญชวนคู่พิพาทเข้ามาร่วมเจรจาเพื่อยุติข้อพิพาท ทั้งนี้ บุคคลที่สามหรือคนกลางนั้นจะคอยช่วยเหลืออำนวยความสะดวกให้แก่คู่พิพาทเท่านั้น การประนีประนอม (Conciliation) หมายถึง การระงับข้อพิพาทที่ต่อจากตัวบุคคลที่สามหรือคณะบุคคลซึ่งเรียกว่า ผู้ประนอมข้อพิพาทมาช่วยเหลือในกระบวนการระงับข้อพิพาท ซึ่งผู้ประนอมข้อพิพาทสามารถค้นหาข้อเท็จจริง แยกแยะประเด็นปัญหา ทำรายงานสรุป รวมถึงการเสนอแนะแนวทางในการยุติข้อพิพาทดังกล่าว หากคู่พิพาทตกลงยินยอมกันด้วยดีก็อาจเกิดเป็นสัญญาประนีประนอมยอมความ

การไกล่เกลี่ย (Mediation) หมายถึง การระงับข้อพิพาทที่มีกระบวนการทำนองเดียวกันกับการประนีประนอม โดยมีผู้ไกล่เกลี่ยข้อพิพาทเข้ามาช่วยเหลือโดยให้คู่พิพาทเจรจาปรึกษาหารือกันก่อนและทำหน้าที่ในการช่วยไกล่เกลี่ยและหาแนวทางข้อเสนอนั้นให้แก่คู่พิพาท ทั้งนี้ ข้อเสนอแนะดังกล่าวไม่มีผลผูกพันใด ๆ ต่อคู่พิพาท คู่พิพาทจะนำเอาไปปฏิบัติตามหรือไม่ก็ได้

---

¹⁸ อย่างไรก็ตาม ดร.สุรินทร์ พิศสุวรรณ อดีตเลขาธิการอาเซียน ได้เคยเสนอแนวความคิดเกี่ยวกับหลักการ “ความเกี่ยวพันแบบยืดหยุ่น (Flexible Engagement)” ซึ่งมีสาระสำคัญคือ เพื่อส่งเสริมให้ประเทศสมาชิกอาเซียนสามารถแลกเปลี่ยนความคิดเห็นในเชิงสร้างสรรค์อย่างเป็นกันเอง ไม่ว่าจะเป็นในด้านการเมือง-ความมั่นคง ด้านเศรษฐกิจ รวมถึงด้านอื่น ๆ ซึ่งแสดงให้เห็นว่าเริ่มมีแนวความคิดในการแทรกแซงกิจการภายในอย่างสร้างสรรค์เกิดขึ้นแล้วอย่างเป็นทางการแม้ว่าหลักการดังกล่าวจะไม่ได้รับการยอมรับจากประเทศสมาชิกอาเซียนบางประเทศก็ตาม

¹⁹ EDSM 2004 , Article 4.1

²⁰ EDSM 2004 , Article 4.3

2. มีความรวดเร็ว

ระยะเวลาของกระบวนการระงับข้อพิพาทตามพิธีสารฯ 2004 รวมทุกขั้นตอนแล้วจะต้องไม่เกิน 445 วัน ซึ่งถือว่าค่อนข้างเร็ว ส่งผลดีต่อประเทศคู่พิพาท

3. มีความประหยัด

แม้พิธีสารฯ 2004 ไม่ได้มีการกำหนดเกี่ยวกับค่าใช้จ่ายใด ๆ เอาไว้ในแต่ละขั้นตอน นอกเหนือจากค่าชดเชยความเสียหาย (Compensation) ต่าง ๆ ที่อาจเกิดขึ้นจากรายงานคำตัดสินของคณะกรรมการวินิจฉัยข้อพิพาท (Panel) หรือองค์กรอุทธรณ์ (Appellate Body) ที่จะต้องรับผิดชอบจ่ายเงินกองทุนกลไกการระงับข้อพิพาท (ASEAN DSM Fund)²¹ แต่ประเทศสมาชิกที่พิพาทอาจต้องมีค่าใช้จ่ายในการว่าจ้างที่ปรึกษาคิดรวมถึงค่าใช้จ่ายอื่นใดที่อาจเกิดขึ้นในการพิจารณาคดีตามพิธีสารฯ 2004 ก็ได้ อย่างไรก็ตาม เนื่องจากยังไม่มีประเทศสมาชิกอาเซียนใดนำข้อพิพาททางเศรษฐกิจภายใต้ความตกลงฯ เข้าสู่กระบวนการระงับข้อพิพาทตามพิธีสารฯ 2004 จึงยังไม่สามารถพิจารณาถึงความประหยัดของกระบวนการดังกล่าวได้

4. มีกลไกการบังคับที่มีประสิทธิภาพ

พิธีสารฯ 2004 กำหนดว่า ประเทศสมาชิกฝ่ายที่แพ้คดีจะต้องปฏิบัติตามคำตัดสินหรือคำแนะนำของคณะกรรมการวินิจฉัยข้อพิพาทหรือองค์กรอุทธรณ์ภายในระยะเวลา 60 วันนับตั้งแต่วันที่ที่ประชุมเจ้าหน้าที่เศรษฐกิจอาเซียน (SEOM) รับรองรายงาน²² อย่างไรก็ตาม ภายในระยะเวลา 14 วันนับตั้งแต่วันที่ที่ประชุมเจ้าหน้าที่เศรษฐกิจอาเซียน (SEOM) ได้รับรองรายงาน ประเทศสมาชิกฝ่ายที่แพ้คดีอาจขอขยายระยะเวลาในการปฏิบัติตามคำตัดสินได้หากจำเป็น ทั้งนี้ ประเทศสมาชิกฝ่ายที่ชนะคดีจะต้องไม่ปฏิเสธคำขอขยายระยะเวลาโดยไม่มีเหตุผล²³

ประเทศสมาชิกฝ่ายที่แพ้คดีจะต้องทำรายงานเสนอต่อที่ประชุมเจ้าหน้าที่เศรษฐกิจ

²¹ EDSM 2004, Article 14.3

²² EDSM 2004, Article 15.1

²³ EDSM 2004, Article 15.2,15.3

อาวูโส (SEOM) เพื่อรายงานความคืบหน้าในการปฏิบัติตามคำตัดสิน²⁴ ทั้งนี้ ประเทศสมาชิกที่พิพาทอาจขอให้ตั้งคณะกรรมการตรวจสอบการปฏิบัติตาม (Compliance Panel) เพื่อตรวจสอบว่าประเทศสมาชิกฝ่ายที่แพ้คดีได้ปฏิบัติตามคำตัดสินหรือไม่ ซึ่งหากเป็นไปได้ คณะกรรมการตรวจสอบการปฏิบัติตาม (Compliance Panel) อาจมาจากคณะกรรมการวินิจฉัยข้อพิพาทในคดีเดิมก็ได้ และจัดทำรายงานให้เสร็จภายใน 60 วัน”²⁵ อย่างไรก็ตาม เมื่อพิจารณาจากกฎบัตรอาเซียน²⁶ พบว่า มีการกำหนดให้เลขานุการอาเซียนโดยความช่วยเหลือของสำนักงานเลขาธิการอาเซียนหรือองค์กรอาเซียนอื่น ๆ ที่ได้รับการแต่งตั้งจะต้องสอดส่องดูแลการปฏิบัติตามผลการวินิจฉัย ข้อเสนอแนะหรือข้อตัดสินใจซึ่งเป็นผลมาจากกระบวนการระงับข้อพิพาทของอาเซียนและส่งรายงานไปยังที่ประชุมสุดยอดอาเซียน ซึ่งประเด็นนี้ถือเป็นแรงกดดันอีกอย่างหนึ่งที่นับว่ามีประสิทธิภาพในการช่วยสอดส่องดูแลการปฏิบัติตามคำตัดสินดังกล่าว

5. มีการรักษาความลับ

พิธีสารฯ 2004 กำหนดว่า การดำเนินกระบวนการพิจารณาของคณะกรรมการวินิจฉัยข้อพิพาท (Panel) จะต้องเป็นความลับและจัดให้มีการร่างรายงานลับหลังคู่พิพาท²⁷ ซึ่งการรักษาความลับตลอดกระบวนการพิจารณาคดีของคณะกรรมการวินิจฉัยข้อพิพาทนั้น จะสามารถช่วยให้เกิดความเชื่อใจของคู่พิพาทในการที่จะให้ข้อเท็จจริงที่เกิดขึ้นอย่างเปิดเผยอันส่งผลให้คณะกรรมการวินิจฉัยข้อพิพาทดำเนินกระบวนการพิจารณาคดีได้อย่างรวดเร็วและจัดทำรายงานออกมาได้อย่างถูกต้องและชัดเจนมากยิ่งขึ้น

6. มีความเป็นธรรม

พิธีสารฯ 2004 มีการพิจารณาคดีโดยผู้ที่มีความเชี่ยวชาญและมีความหลากหลาย แม้มีรายงานคำตัดสินออกมาแล้วประเทศคู่พิพาทไม่พอใจ ก็สามารถอุทธรณ์ได้ต่อองค์กร

---

²⁴ EDSM 2004, Article 15.4

²⁵ EDSM 2004, Article 15.5

²⁶ ASEAN Charter , Article 27

²⁷ EDSM 2004, Article 8.5

อุทธรณ์ ซึ่งพิธีสารฯ 2004 ได้กำหนดเรื่องการอุทธรณ์ไว้ว่า องค์กรอุทธรณ์ (Appellate Body) จะได้รับการแต่งตั้งโดยที่ประชุมรัฐมนตรีด้านเศรษฐกิจอาเซียน (AEM) ทั้งนี้ องค์กรอุทธรณ์จะประกอบไปด้วยสมาชิกจำนวน 7 คน โดยมีวาระดำรงตำแหน่ง 4 ปี²⁸ สมาชิกองค์กรอุทธรณ์จะประกอบไปด้วยบุคคลที่ได้รับการยอมรับว่ามีความเชี่ยวชาญด้านกฎหมาย การค้าระหว่างประเทศ หรือด้านเศรษฐกิจที่อยู่ภายใต้พิธีสารฯ 2004 โดยไม่คำนึงถึงสัญชาติ และไม่มี ความเกี่ยวข้องกับรัฐบาลในเรื่องใด ๆ²⁹ ซึ่งพิธีสารฯ 2004 กำหนดให้ที่ประชุมรัฐมนตรีด้านเศรษฐกิจอาเซียน (AEM) มีอำนาจหน้าที่ในการจัดตั้งองค์กรอุทธรณ์ขึ้นมาเป็น องค์กรเฉพาะ

ทั้งนี้ องค์กรอุทธรณ์จะมีองค์คณะในการพิจารณาคดี 3 คน โดยผลัดเปลี่ยนหมุนเวียนกันทำหน้าที่ในการพิจารณาคดี และสมาชิกองค์กรอุทธรณ์จะต้องไม่เข้าร่วมในการพิจารณาคดีที่ตนมีส่วนได้เสียไม่ว่าโดยทางตรงหรือทางอ้อม³⁰ โดยองค์กรอุทธรณ์มีอำนาจหน้าที่พิจารณาคดีและตีความเฉพาะประเด็นข้อกฎหมายซึ่งได้ยกขึ้นว่ากันมาแล้วในรายงานของ คณะกรรมการวินิจฉัยข้อพิพาท โดยองค์กรอุทธรณ์สามารถยืนตาม (Uphold) แก้ไข (Modify) หรือกลับ (Reverse) คำตัดสินของคณะกรรมการวินิจฉัยข้อพิพาทก็ได้³¹ และองค์กรอุทธรณ์จะต้องพิจารณาคดีและทำรายงานคำตัดสินให้เสร็จสิ้นภายในระยะเวลา 60 วันนับตั้งแต่วันที่ประเทศสมาชิกที่พิพาทแจ้งว่าจะอุทธรณ์คำตัดสินของคณะกรรมการวินิจฉัยข้อพิพาท (Panel)

อย่างไรก็ดี สำหรับในเรื่องของประมวลจริยธรรมของบุคคลผู้ที่มาทำหน้าที่คณะกรรมการวินิจฉัยข้อพิพาทรวมถึงองค์กรอุทธรณ์ เห็นควรว่าควรมีการบัญญัติเอาไว้เพิ่มเติมในส่วนนี้ด้วย เนื่องจากว่ามีหลายประเทศในแถบภูมิภาคอาเซียนที่ได้รับการจัดอันดับโดยองค์กรเพื่อความโปร่งใสนานาชาติ (Transparency International) ว่ามีปัญหาในเรื่องของการทุจริตคอร์รัปชัน (Corruption) การรับสินบนโดยอาศัยอำนาจหน้าที่รวมถึงอิทธิพลที่มีอยู่ของแต่ละบุคคล [6] ซึ่งอาจส่งผลเสียต่อความเชื่อมั่นในความโปร่งใสของกระบวนการระงับข้อพิพาทได้

³⁰ EDSM 2004, Article 12.2

³¹ EDSM 2004, Article 12.6

³² EDSM 2004, Article 12.13

³³ EDSM 2004, Article 14.2

ที่ประชุมเจ้าหน้าที่เศรษฐกิจอาเซียน (SEOM) จะต้องรับรองรายงานขององค์กรอุทธรณ์ภายในระยะเวลา 30 วันนับจากวันที่ส่งรายงานดังกล่าวให้ประเทศสมาชิกพิจารณา เว้นแต่ที่ประชุมเจ้าหน้าที่เศรษฐกิจอาเซียน (SEOM) จะมีฉันทามติไม่รับรองรายงานดังกล่าว ซึ่งการลงมติรับรองหรือไม่รับรองรายงานจะต้องกระทำให้เสร็จสิ้นภายในระยะเวลา 30 วันนับตั้งแต่วันที่ส่งรายงานให้แก่ประเทศสมาชิกพิจารณา³² และท้ายที่สุด คำตัดสินขององค์กรอุทธรณ์จะต้องไม่เป็นการเพิ่มหรือลดสิทธิพันธกรณีภายใต้ความตกลงดังกล่าว³³

unสรุป

อาเซียนมีกระบวนการระงับข้อพิพาทต่าง ๆ มากมายหลายด้านและในด้านเศรษฐกิจนั้น พิธีสารว่าด้วยกลไกการระงับข้อพิพาททางเศรษฐกิจ (EDSM2004) นับว่าเป็นกระบวนการระงับข้อพิพาทที่มีความสอดคล้องและเป็นไปตามแบบอย่างการระงับข้อพิพาทในอุดมคติตามที่กล่าวมาแล้ว อย่างไรก็ตาม ประเทศสมาชิกอาเซียนยังไม่มีข้อพิพาทใด ๆ ทางเศรษฐกิจการค้าระหว่างรัฐที่นำเอาพิธีสารฯ 2004 มาใช้กับข้อพิพาทตามความตกลงฯ ที่เกิดขึ้น กล่าวคือ หากเกิดข้อพิพาทใด ๆ ด้านเศรษฐกิจการค้าเกิดขึ้น อาเซียนยังคงใช้ความเข้าใจด้วยกฎเกณฑ์และกระบวนการที่ใช้กับการระงับข้อพิพาทภายใต้ข้อตกลงจัดตั้งองค์การการค้าโลก (DSU1994) รวมถึงการใช้แนวทางวิถีสหรัฐในการยุติ ข้อพิพาท อาทิเช่น การเจรจาหารือกัน การทำข้อตกลงเสริมขึ้นมาใหม่เพื่อรอมชอม เป็นต้น³⁴ และเมื่อพิจารณาถึงข้อพิพาทด้านอื่น ๆ เช่น กรณีความขัดแย้งเกี่ยวกับกรรมสิทธิ์ปราสาทพระวิหาร ระหว่างไทยและกัมพูชาที่ศาลยุติธรรมระหว่างประเทศ (ICJ) ได้อ่านคำพิพากษาไปแล้วเมื่อ 11 พฤศจิกายน พ.ศ.2556 ซึ่งได้สรุปคำพิพากษาออกเป็น 8 ประเด็นสำคัญ ๆ นั้น โดยทั่วไปศาลยุติธรรมระหว่างประเทศก็ได้ให้ทั้งสองประเทศยึดหลัก “แสวงจุดร่วม สงวนจุดต่าง” เพื่อที่จะได้ก้าวไปสู่การบรรลุผลประโยชน์ร่วมกันภายในภูมิภาค [7]

สุดท้ายนี้ ผู้เขียนมีได้ต้องการให้เกิดข้อพิพาทระหว่างประเทศสมาชิกอาเซียนเกิดขึ้นแต่อย่างใด แต่เราต้องมองว่า อาเซียนจะอย่างไร หากเกิดข้อพิพาทมากมายหลายคดี แต่เรากลับไม่ใช้กระบวนการระงับข้อพิพาทของเราเพื่อยุติหรือระงับข้อพิพาทดังกล่าวที่มีขึ้น

³⁴ อาทิเช่น กรณีรถยนต์โปรตอน (Proton) ระหว่างประเทศไทยและประเทศมาเลเซีย กรณีข้าวและน้ำตาล (Sugar and Rice) ระหว่างประเทศอินโดนีเซียและฟิลิปปินส์ในประเด็นการลดอัตราภาษีสำหรับเขตการค้าเสรีอาเซียน เป็นต้น

เอกสารอ้างอิง

- [1] Locknie Hsu. (2008). The ASEAN Charter and A Legal Identity for ASEAN, the ASEAN Community Unblocking the Roadblock. **Singapore : Institute of Southeast Asian Studies.** 73.
- [2] วิชัย อริยะนันท์ทกะ. (2540). “การระงับข้อพิพาทที่เกิดจากสัญญาการค้าระหว่างประเทศ (ตอนที่ 1)”, **วารสารตุลพาหะ.** 44(3), 104-106.
- [3] สุรพงษ์ ชัยนาม. (2552). “อนาคตขององค์การอาเซียนภายใต้กฎบัตรอาเซียน”, **การทูต-การเมืองไม่ใช่เรื่องส่วนตัว.** กรุงเทพฯ : ศยาม. 144.
- [4] Kei Koga. (2012). **The Normative Power of ASEAN Way.** Retrieved Febuary 1, 2012, from <http://web.stanford.edu/group/sjeaa/journal101/w2010-SEA1.pdf>.
- [5] วิฑิต มั่นตราภรณ์. (2528). “ความสัมพันธ์ทางด้านกฎหมายของประเทศอาเซียน”, **ตุลพาห.** 3(2), 10.
- [6] Voice T.V. (2554). **อาเซียนเดินหน้าปราบคอร์รัปชันร่วมกัน.** กรุงเทพฯ : วิทยุ ทีวี. สืบค้นเมื่อ 23 มีนาคม 2557, จาก <http://news.voicetv.co.th/thailand/26039.html>.
- [7] ศูนย์ศึกษายุทธศาสตร์. (2558). **แสวงจุดร่วม สงวนจุดต่าง หลังคำพิพากษาของศาลโลก.** กรุงเทพฯ : สถาบันวิชาการป้องกันประเทศ. สืบค้นเมื่อ 23 มีนาคม 2558, จาก <http://www.sc.mahidol.ac.th/ic/SSC/ASEAN%20Weekly%20Focus18-24Sep13.pdf>.

กระบวนการเรียนรู้เพื่อการปลดปล่อย :
บทเรียนจากกลุ่มแกนนำมุสลิม
กรณีความขัดแย้งโครงการท่อก๊าซไทย-
มาเลเซีย (พ.ศ.2541-พ.ศ.2557)¹

Learning for Liberation: The Lesson from the Muslim
Core Group involving The Case of The Conict
the Thailand- Malaysia Gas Pipeline Project
(B.E. 2541 – B.E. 2557)

พรพันธุ์ เขมคุณาศัย²

Pornpan Khemakunasai²

---

¹ บทความนี้เป็นส่วนหนึ่งของงานวิจัยเรื่อง ถอดบทเรียน“วะกะฟ”: กระบวนการเรียนรู้เพื่อการปลดปล่อย
ของกลุ่มแกนนำมุสลิม กรณีความขัดแย้งโครงการท่อก๊าซไทย-มาเลเซีย (พ.ศ.2541-พ.ศ.2557) ซึ่งได้รับ
การสนับสนุนงบประมาณ ปี พ.ศ.2555 จากสำนักงานคณะกรรมการการอุดมศึกษา

² รศ.ดร., สาขาวิชาภาษาไทย คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยทักษิณ สงขลา 90000

บทคัดย่อ

บทความนี้สะท้อนผลการถอดบทเรียนของกลุ่มแกนนำมุสลิม ที่ร่วมต่อต้านโครงการท่อก๊าซไทย-มาเลเซีย จำนวน 8 คน และสัมภาษณ์คนทำงานภาคประชาสังคมที่เกี่ยวข้องเพิ่มเติมอีก 1 คน รวม 9 คน พบสาระสำคัญ ดังนี้ 1) ประสบการณ์การเรียนรู้ของกลุ่มแกนนำมุสลิมเกิดจากการสร้างกระบวนการเรียนรู้ผ่านปฏิบัติการทางสังคมตลอดการต่อสู้ในรอบ 17 ปี (พ.ศ.2541-2557) 2) ชุมชนมุสลิมได้มองข้ามความเป็นเพศ ไปสู่การยอมรับศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ ไม่ว่าจะผู้หญิงหรือผู้สูงอายุต่างมีศักยภาพเป็นผู้นำกลุ่มได้ 3) การเรียนรู้จากการถูกกระทำ นำไปสู่การเปลี่ยนมุมมองเกี่ยวกับรัฐ และความเชื่อเกี่ยวกับผู้นำศาสนา 4) ระบบส่งเสริมการเรียนรู้สำหรับคนที่มีความสามารถแตกต่างกัน ช่วยให้คนที่ขาดทักษะทางภาษามีความมั่นใจในการเรียนรู้ร่วมกับคนอื่น ๆ จนสามารถพัฒนาตนเองได้ และ 5) การเสวนาเป็นวิธีการเรียนรู้แบบหนึ่งที่ทำให้เกิดมุมมองใหม่ มีมโนทัศน์ใหม่ และนำไปสู่การเปลี่ยนแปลงตนเอง

คำสำคัญ : การเรียนรู้เพื่อการปลดปล่อย กลุ่มแกนนำมุสลิม โครงการท่อก๊าซไทย-มาเลเซีย

Abstract

This article reflects the lessons learned by eight mainstays of the Muslims Core Group taking part in resisting the Thailand- Malaysia Gas Pipeline Project, with one additional public worker involved, making a total of nine concerned people. The substance of the findings is the following. 1) The learning experience of the Group arose out of the creation of the learning process through social action throughout the fighting of the seventeen-year (B.E. 2541- B.E. 2557) cycle. 2) The Muslim community has gone beyond sexual prejudice toward acceptance of human dignity so that a woman or a senior citizen has the potential to be a group leader. 3) The learning through ways of being treated has led to changes of viewpoints about the state and beliefs about religious leaders. 4) The system of promotion of learning for individuals of varying abilities helps to instill

confidence in learning with others. 5) Discussion is the method of learning that encourages novel viewpoints and concepts, leading to self-change.

Keywords : Learning for Liberation, Muslim Core Group,
The Thailand-Malaysia Gas Pipeline Project

บทนำ

ขบวนการต่อต้านโครงการขนาดใหญ่ของรัฐโดยภาคประชาสังคม สาเหตุหนึ่งเกิดจากข้อจำกัดของการพัฒนา และความล้มเหลวของรัฐที่ไม่สามารถสร้างการพัฒนาอย่างยั่งยืนได้ในขณะเดียวกัน ยังส่งผลร้ายต่อสิ่งแวดล้อมและสุขภาพอนามัยของประชาชน เช่น มลภาวะอากาศโรงไฟฟ้าแม่เมาะ จังหวัดลำปาง มลพิษในเขตอุตสาหกรรมมาบตาพุด จังหวัดระยอง และผลจากการสร้างเขื่อน อ่างเก็บน้ำ การผันน้ำ การกักเก็บน้ำ และการปล่อยน้ำจากลุ่มน้ำคลองสาขาต่าง ๆ ภายในประเทศ ไม่ได้ช่วยให้ชาวนาชาวไร่มีน้ำใช้เพื่อการเกษตรอย่างเพียงพอ แต่กลับส่งผลให้เกิดน้ำท่วม น้ำแล้ง และปัญหาการแย่งชิงน้ำเพื่อการเกษตรหลังการสร้างเขื่อน [1-2]

ปัจจัยดังกล่าว เป็นเงื่อนไขสำคัญที่ผลักดันให้ประชาชนต้องร่วมมือกันปกป้องสิ่งแวดล้อม และสิทธิทำกินขั้นพื้นฐานของตนในหลายพื้นที่ของประเทศไทย เช่น สมัชชาคนจน เครือข่ายปฏิรูปที่ดินเพื่อคนจน และเครือข่ายเกษตรกรรวมทางเลือก [3] แต่การต่อต้านมักจะจบลงด้วยความสูญเสียของฝ่ายที่มีอำนาจน้อย เมื่อต้องเผชิญหน้ากับฝ่ายที่มีอำนาจมากกว่า [4-6] ประชาชนผู้เห็นต่างจากรัฐจึงมักกลายเป็นจำเลยในสถานการณ์ความขัดแย้ง เช่นเดียวกับกลุ่มต่อต้านโครงการท่อก๊าซไทย-มาเลเซีย ‘ยี่ดีะห์’ หญิงชาวบ้านควนหัวช้าง ตำบลคลองเป๊ะ อำเภोजะนะ จังหวัดสงขลา ได้เข้าร่วมชุมนุมคัดค้านจนถูกทำร้ายร่างกาย ถูกข่มขู่ด้วยวิธีการต่าง ๆ และถูกออกหมายจับ จึงต้องออกมาต่อสู้ร่วมกับคนอื่น ๆ ก่อนที่ศาลปกครองสูงสุดจะตัดสินให้ชนะคดีเมื่อต้นพ.ศ.2556

วันที่ 20 ธันวาคม 2545 วันนั้นแหละที่ถูกสลายการชุมนุม ก๊ะ (พี่) ถูกเจ้าหน้าที่คนของรัฐตีตกจากรถ กระตุกซีโครงร้าว จนว่าตอนนี้เราไม่อยากจะไว้เนื้อเชื่อใจเจ้าหน้าที่ตำรวจแล้ว เพราะว่าเขาไม่ได้อยู่กับชาวบ้านจริง ๆ วิธีของก๊ะที่ต่อสู้มา 10 กว่าปีนั้นมัน

ลำบากมาก ๆ เพราะตอนนี้ไม่ได้เอาผลประโยชน์ของตัวเอง แต่จะปกป้องทรัพยากรธรรมชาติ สิ่งแวดล้อม แล้วก็บ้านเกิดของเราไว้ให้กับลูกหลานภายภาคหน้าต่อไป ก๊ะโดนล้อมบ้าน โดนเอาเป็นขู่ ถูกออกหมายจับ เขาตั้งข้อหาให้ 8 ข้อหา ทำลายทรัพย์สินของราชการ ขัดขวางการทำงานของราชการ ขัดขวางความเจริญ ก๊ะออกจากบ้านหลังจากถูกล้อมจับถูกตามล่า มีค่าหัวถึงแสนนึง หนีอยู่ในป่า 18 เดือน แต่ก๊ะไม่เคยท้อ ไม่เคยถอย และไม่เคยหยุดที่จะต่อสู้กับโครงการและความไม่ชอบธรรม

(ถอดบทเรียนครั้งที่ 2 วันที่ 18 กรกฎาคม 2555 ณ คณะมนุษยศาสตร์ และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยทักษิณ)

แม้ว่าการต่อต้านของภาคประชาชนไม่สามารถหยุดยั้งสิ่งก่อสร้างพื้นฐานและกำลังผลิตกระแสไฟฟ้าเพื่อพัฒนาพลังงานผลิตภาคอุตสาหกรรมได้ การก่อสร้างท่อก๊าซ โรงแยกก๊าซ และโรงไฟฟ้าพลังงานความร้อนที่อำเภอจะนะ จังหวัดสงขลา ยังคงดำเนินต่อไปจนสำเร็จตามเป้าหมาย กลุ่มแกนนำมุสลิมตระหนักดีว่า พวกเขาไม่สามารถ‘รื้อ’ สิ่งก่อสร้างเหล่านั้นได้ แต่ประสบการณ์การต่อสู้ที่ผ่านมาเป็นบทเรียนที่มีคุณค่า สอนให้พวกเขาเป็นคนอดทนและใฝ่รู้มากขึ้น มีความสามารถคิดวิเคราะห์ และประเมินผลการทำกิจกรรมด้วยตนเอง อีกทั้งยังเชื่อมั่นว่า พวกเขาสามารถสร้างการเรียนรู้ด้วยตนเองได้ ดังคำกล่าวของแกนนำคนหนึ่งว่า “นักต่อสู้ไม่ได้พ่ายแพ้ในสิ่งที่ทำไม่สำเร็จ แต่นักต่อสู้ยังคงชนะตราบที่ใจยังเป็นนักต่อสู้” (ถอดบทเรียนครั้งที่ 2 วันที่ 18 กรกฎาคม 2555 ณ คณะมนุษยศาสตร์ และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยทักษิณ สงขลา)

พัฒนาการการต่อสู้กรณีความขัดแย้งโครงการท่อก๊าซไทย-มาเลเซีย ของกลุ่มแกนนำมุสลิมตั้งแต่พ.ศ.2541-พ.ศ.2557 แบ่งได้ 3 ระยะ คือ ระยะเริ่มต้นโครงการของภาครัฐ ชาวบ้านได้รวมตัวเป็นกลุ่มต่อต้านโครงการ ท่อก๊าซไทย-มาเลเซีย ระยะที่สอง บริษัทก่อสร้างโรงแยกก๊าซเข้ามาปิดล้อมพื้นที่ซ้อนทับพื้นที่สาธารณะของชุมชนเพื่อสร้างโรงแยกก๊าซ จึงเกิดกลุ่มปกป้องทวงคืนที่ดินวะกัฟ และระยะที่สาม กลุ่มแกนนำปกป้องทวงคืนที่ดินวะกัฟรวมตัวตั้งกลุ่มเสวนา โดยเปลี่ยนลานหอยเสียบซึ่งเคยเป็นพื้นที่การต่อต้านไปสู่พื้นที่การเรียนรู้ที่พวกเขาจะนำความรู้ที่ได้จากการอ่านมาแลกเปลี่ยนกันเพื่อสร้างสรรค์ความคิดใหม่ ๆ มุมมองใหม่ ๆ หรืออีกนัยหนึ่งเป็นศึกษาค้นคว้าหาความรู้ที่ถูกต้องเพื่อปลดปล่อยตนเอง

ออกจากความไม่รู้ กิจกรรมของพวกเขาในพ.ศ.2557 ยังคงเหนียวแน่นและเข้มข้นในเนื้อหา เช่น วิเคราะห์ผลกระทบและการเปลี่ยนแปลงของชุมชนหลังจากก่อสร้างท่อก๊าซและโรงแยกก๊าซ รมรค์เรื่องการรับและการให้ซึ่งเคยเป็นบรรทัดฐานเดิมของชุมชน ศึกษาค้นคว้าเรื่องศาสนา เรียนรู้ร่วมกับผู้รู้ และนำเสนออิทธิพลการผลงานของกลุ่มในที่สาธารณะต่างๆ

วิธีการศึกษา ใช้กระบวนการถอดบทเรียนกลุ่มแกนนำมุสลิม จำนวน 8 คน ที่เปลี่ยนวิกฤติความขัดแย้งกรณีโครงการท่อก๊าซไทย-มาเลเซีย (อำเภอจะนะ จังหวัดสงขลา) ให้เป็นโอกาสในการเรียนรู้เพื่อการเปลี่ยนแปลงตนเอง (Transformative learning) และสัมภาษณ์คนทำงานภาคประชาสังคมที่เกี่ยวข้องเพิ่มเติมอีก 1 คน รวม 9 คน ข้อตกลงเบื้องต้นในการใช้ชื่อเรียกผู้ให้ข้อมูลหลัก ผู้วิจัยจะไม่ใช้นามจริงแต่จะใช้ชื่อเรียกแบบไม่เป็นทางการแทนเป้าหมายของบทความนี้ มุ่งสะท้อนกระบวนการเรียนรู้ของกลุ่มแกนนำมุสลิมที่เกิดจากความต้องการตระหนักรู้ในตนเองสูง จนเกิดกลไกกระบวนการเรียนรู้จากการมีส่วนร่วมในการขับเคลื่อนปฏิบัติการทางสังคม [7-8] ควบคู่กับความเข้าใจในบริบททางสังคม วัฒนธรรม และสิ่งแวดล้อม ทั้งจากประสบการณ์ที่มีมาก่อนและประสบการณ์ปัจจุบัน [9-10] โดยใช้รูปแบบการเสวนา ที่ต้องอาศัยความสัมพันธ์ การมีส่วนร่วม และการสื่อสารที่ไว้วางใจกันสูงมาก ผลจากการเปิดใจ ความไว้วางใจ และการนำข้อมูลที่สมบูรณ์ ถูกต้องมาแบ่งปันกันอย่างเปิดเผย ทำให้เกิดความเข้าใจซึ่งกันและกันอย่างลึกซึ้ง มีการสะท้อนคิดอย่างมีวิจรรย์ญาณ การสะท้อนย้อนมองตนเองอย่างวิพากษ์ รวมทั้งการเปลี่ยนมุมมองจากสิ่งที่เคยคิดเคยเชื่อไปสู่มุมมองใหม่ ๆ ทำให้การเรียนรู้เกิดขึ้น เกิดการเปลี่ยนแปลงมโนทัศน์ มีมโนทัศน์ใหม่ และนำไปสู่การเปลี่ยนแปลงตนเอง [11, 12-14]

ดังตัวอย่างงานศึกษาของ Jane Teng Yan Fang and Qismullah Yusof [15] เกี่ยวกับประสบการณ์การเรียนรู้ของผู้หญิงที่รอดชีวิตจากเหตุการณ์สึนามิ ค.ศ. 2004 ในอาเจะห์ ผู้หญิงเป็นกลุ่มคนที่ได้รับบาดเจ็บและเสียชีวิตมากที่สุดในเหตุการณ์ครั้งนี้ และผู้รอดชีวิตหลังเหตุการณ์ดังกล่าวก็เป็นกลุ่มที่อ่อนแอที่สุดด้วย เหตุการณ์นี้ผ่านมากเกือบ 10 ปี การวิจัยใช้กรอบแนวคิดเกี่ยวกับการเรียนรู้เชิงประสบการณ์ การสะท้อนคิดเชิงวิพากษ์ และการเรียนรู้เพื่อการเปลี่ยนแปลง เพื่อทำความเข้าใจแนวทางการเรียนรู้ของผู้หญิงที่รอดชีวิตจากหัตถภัยธรรมชาติครั้งนั้น ด้วยวิธีการสัมภาษณ์กึ่งมีโครงสร้างกับผู้หญิงที่รอดชีวิต 103 คน จากการสัมภาษณ์พบว่า มีผู้หญิง 13 คน ที่มีการเรียนรู้ครั้งใหญ่จากประสบการณ์ในเหตุการณ์สึนามิ และผู้หญิงที่รอดชีวิตเรียนรู้จากเหตุการณ์ดังกล่าวผ่านการสะท้อนคิด การพูดคุยสนทนา และผ่านความรู้สึก ยิ่งไปกว่านั้นยังพบว่า การเรียนรู้และการสะท้อนคิดใน

ประสบการณ์ดังกล่าวของผู้หญิงทั้ง 13 คน ช่วยให้พวกเขาสามารถหาจุดสมดุลในชีวิตและดำเนินชีวิตในวิถีทางที่ดีกว่าเดิมได้ นอกจากนี้ ผลการวิจัยยังได้ชี้ให้เห็นประเด็นที่สำคัญว่า ในท้ายที่สุดประสบการณ์การเรียนรู้ในช่วงเวลาที่โหดร้าย ทำให้ผู้หญิงเหล่านี้เปลี่ยนแปลงพฤติกรรม ทศนคติ ความรู้ ความเชื่อ และทักษะต่าง ๆ หรืองานของ Marmon [13] ที่นำเอาทฤษฎีการเรียนรู้เพื่อการเปลี่ยนแปลง เช่น ประสบการณ์ การคิดสะท้อนเชิงวิพากษ์ ความสัมพันธ์ที่จริงแท้ มาเชื่อมโยงกับการศึกษาผู้ใหญ่ซึ่งเป็นชาวคริสต์ ผลการศึกษาทำให้เห็นถึงรูปแบบที่สำคัญและการเปลี่ยนแปลงการศึกษาผู้ใหญ่ชาวคริสต์เดียนที่มีประสิทธิภาพ หรืองานของ Stevens, Karen, Gerber, Dan and Hendra, Rick [16] ศึกษาเกี่ยวกับหลักสูตรการศึกษาผู้ใหญ่ของมหาวิทยาลัยแมสซาชูเซตส์ แอเมิร์สต์ ซึ่งเน้นกระบวนการเรียนรู้ผ่านประสบการณ์ที่ผู้เรียนเคยมีมาก่อน กระบวนการการเรียนรู้กำหนดกิจกรรมให้ผู้เรียนเขียนและมองย้อนกลับไปยังประสบการณ์วิชาชีพและประสบการณ์ส่วนตัวของตนเองที่เคยมี และจะตอบแทนผู้เรียนด้วยการให้หน่วยกิตสำหรับกระบวนการการเรียนรู้นี้ ผลการเรียนรู้ผ่านกระบวนการดังกล่าว ทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงในตัวผู้เรียน เกิดการพัฒนาความมั่นใจในตนเอง มองความมั่นใจในตนเองใหม่ในวิถีทางที่ดีขึ้น และสามารถใช้ประสบการณ์ของตนเองสร้างสิ่งใหม่ ๆ หรือมองประสบการณ์ของตนเองในมุมมองใหม่เพื่อสร้างสรรค์สิ่งที่ดีอื่น ๆ นอกจากนี้ การมองย้อนประสบการณ์หรือการเรียนรู้เดิมของตนเองผ่านการเขียนจะกระตุ้นให้ผู้เรียนที่เป็นผู้ใหญ่ได้เปลี่ยนแปลงตนเองจากภายในและภายนอกได้เช่นกัน

คำตอบของบทความนี้ สะท้อนศักยภาพการเรียนรู้อย่างไม่เป็นทางการของกลุ่มแกนนำมุสลิม ทั้งการเรียนรู้ด้วยตนเอง และมุมมองที่มีต่อการเปลี่ยนแปลง ซึ่งสัมพันธ์กับประสบการณ์การต่อสู้กรณีโครงการท่อก๊าซไทย-มาเลเซีย ตลอดระยะเวลา 17 ปี ที่ผ่านมา (พ.ศ.2541-2557) การนำเสนอผลการศึกษาจึงแบ่งตามจุดเปลี่ยนของปรากฏการณ์การต่อสู้ในแต่ละช่วงเวลา ดังนี้ 1) การเรียนรู้จากความขัดแย้งกึ่งทศวรรษโครงการท่อก๊าซไทย-มาเลเซีย (พ.ศ.2541-2545) 2) การต่อสู้ในมิติศาสนากรณี ‘ทางวะกัฟ’ (พ.ศ.2546-2549) และ 3) กระบวนการเรียนรู้เพื่อการปลดปล่อย (พ.ศ.2550-2557) : บทเรียนจากกลุ่มแกนนำมุสลิม

การเรียนรู้จากความขัดแย้งที่งทศวรรษโครงการท่อก๊าซไทย-มาเลเซีย (พ.ศ.2541-2545)

ความขัดแย้งระหว่างชาวบ้านกับภาครัฐ กรณีโครงการท่อก๊าซไทย-มาเลเซีย ก่อตัวขึ้นหลังจากรัฐบาลไทยและรัฐบาลมาเลเซีย ได้ลงนามในบันทึกความเข้าใจในการร่วมพัฒนาพื้นที่แหลมลำเป็นพื้นที่พัฒนาร่วม (Joint Development Area หรือ JDA) ผ่านไปเกือบสองทศวรรษ คือ ตั้งแต่ พ.ศ.2522 จนกระทั่ง พ.ศ.2540 คน จะนะจึงเริ่มรับรู้และตื่นตัว เมื่อเห็นป้ายโครงการขนาดใหญ่ระบุว่าจะมีการก่อสร้างท่อก๊าซและโรงแยกก๊าซไทย-มาเลเซียขึ้นที่บ้านดิ่งชัน ตำบลดิ่งชัน อำเภोजนะ จังหวัดสงขลา หลังจากนั้นใน พ.ศ.2541 เป็นต้นมา เวทีรับฟังข้อมูลข่าวสาร และความคิดเห็นทั้งในระดับหมู่บ้านและระดับอำเภอเกิดขึ้นอย่างต่อเนื่อง โรงเรียน และมัสยิด กลายเป็นสถานที่สาธารณะให้คนกลุ่มต่าง ๆ เช่น ชาวบ้าน องค์การภาครัฐ และภาคเอกชน เข้ามาแลกเปลี่ยนข้อมูลข่าวสารระหว่างกัน แต่ข้อมูลเหล่านั้นไม่ได้สื่อสารไปในทิศทางเดียวกัน ทำให้ชาวบ้านเกิดความสับสนและขัดแย้งกันเอง จนกระทั่งมีชาวบ้านกลุ่มหนึ่งเดินทางไปศึกษาข้อเท็จจริงเกี่ยวกับผลกระทบที่เกิดขึ้นต่อชุมชน จากนิคมอุตสาหกรรมมาบตาพุด จังหวัดระยอง ซึ่งเป็นกรณีศึกษาที่คล้ายคลึงกัน ชุดความรู้ที่ได้จากกรณีศึกษาดังกล่าว เป็นบทเรียนที่สำคัญยิ่ง ทำให้ชาวบ้านวิเคราะห์ได้ว่า หน่วยงานรัฐมีการปกปิดข้อมูลเกี่ยวกับการพัฒนาอุตสาหกรรมต่อเนื่องจากโครงการ [17] การรับรู้ข้อเท็จจริงเหล่านี้ ทำให้ชาวบ้านในฐานะผู้มีส่วนได้ส่วนเสียโดยตรง ยกกระดับความเข้มข้นในการปกป้องฐานทรัพยากรธรรมชาติ แหล่งอาหาร และพื้นที่ทำกินของตน ไปสู่การจัดตั้งกลุ่มต่อต้านโครงการท่อก๊าซไทย-มาเลเซีย ต่อมาภาครัฐจัดให้มีการทำประชาพิจารณ์โครงการท่อก๊าซไทย-มาเลเซีย ขึ้นเป็นครั้งแรก ใน พ.ศ.2543 การประชาพิจารณ์ครั้งนั้น เป็นอีกบทเรียนหนึ่งที่สอนให้ชาวบ้านได้เรียนรู้ว่า เครื่องมือการต่อสู้ที่สำคัญในเวทีประชาพิจารณ์ คือ ข้อมูลที่สมบูรณ์และถูกต้อง จึงเกิดกลุ่มอาสาสมัครซึ่งเรียกตนเองว่า เยาวชนรักษ์สะกอม ทำหน้าที่เร่งศึกษาข้อมูลเพื่อเตรียมการประชาพิจารณ์ครั้งที่ 2 ผลการศึกษาข้อมูลของทุกคนได้ข้อสรุปตรงกันว่า ไม่ควรให้มีโรงแยกก๊าซเกิดขึ้นที่ตำบลสะกอม [18] นับตั้งแต่นั้นมากลุ่มต่อต้านโครงการท่อก๊าซไทย-มาเลเซีย จึงมีทิศทางการต่อสู้ที่ชัดเจน และได้เลือกพื้นที่ลานหอยเสียบ บ้านโคกสัก ตำบลสะกอม อำเภोजนะ จังหวัดสงขลา ซึ่งเป็นสถานที่ที่ภาครัฐมีเป้าหมายจะสร้างโรงแยกก๊าซ เป็นพื้นที่แสดงสัญลักษณ์การต่อสู้ของกลุ่ม อีกทั้งยังได้ขยายการต่อสู้สู่การรับรู้ของสังคมอย่างกว้างขวาง

ทำให้มีพันธมิตรจากหลายองค์กรทั่วประเทศเข้าร่วมการต่อต้านในครั้งนั้นด้วย การเคลื่อนไหวของกลุ่มต่อต้านโครงการท่อก๊าซไทย-มาเลเซียร่วมกับกลุ่มพันธมิตร จึงเป็นการยกระดับการต่อสู้จากเวทีเล็ก ๆ ของกลุ่มชาวบ้านที่รวมตัวกันในระดับอำเภอไปสู่การรวมตัวเป็นภาคประชาสังคม

กลุ่มแกนนำมุสลิมร่วมกันคัดค้านโครงการท่อก๊าซไทย-มาเลเซีย เนื่องจากเหตุผลหลายประการ เช่น ความสำนึกร่วมว่าตนเป็นส่วนหนึ่งของชุมชน ดังที่ ‘นิเนาะ’ (ถอดบทเรียนครั้งที่ 2 วันที่ 18 กรกฎาคม ณ คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยทักษิณ) เล่าว่า “สาเหตุที่เข้าร่วมต่อต้านเพราะเห็นคุณยายแถวบ้านเดินผ่านหน้าบ้านเพื่อเข้าร่วมกลุ่มประท้วงบ่อย ๆ เลยคิดว่าตัวเองก็เป็นคนในพื้นที่และเป็นคนอิสลามเช่นกัน ก็เลยลุกขึ้นมาเข้าร่วมประท้วง” เกิดจากการเรียนรู้ด้วยตนเอง เช่น อ่านข่าวจากสื่อ รับฟังข้อมูลในเวทีต่าง ๆ ศึกษาข้อดีข้อเสีย และเรียนรู้ร่วมกับเพื่อนบ้าน ทำให้ตระหนักถึงปัญหาและวิเคราะห์ได้ว่า หลังการสร้างท่อก๊าซไทย-มาเลเซียจะเกิดอุตสาหกรรมต่อเนื่องตามมา โครงการดังกล่าวจะมีผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อมและวิถีชีวิตของตนและชุมชนจริง ๆ จึงเข้าร่วมต่อต้าน ซึ่งหลายคนกลายเป็นแกนนำการต่อสู้ที่เข้มแข็งในเวลาต่อมา เช่น ‘บังหมัด’ (ถอดบทเรียนครั้งที่ 3 วันที่ 15 กันยายน 2555 ณ ลานหอยเสียบ บ้านโคกสัก ตำบลสะกอม อำเภอจะนะ จังหวัดสงขลา) เล่าว่า “ได้ไปดูงานที่มาบตาพุด ทำให้รู้ว่ามันมีผลร้ายต่อหมู่บ้านยังไง จึงได้ศึกษาเรื่องนี้ตลอด และต่อต้านตั้งแต่มั้งไม่ตั้งโรงแยกก๊าซ” ส่วน ‘บังรี’ เข้าร่วมต่อต้านเมื่อมีการประชาพิจารณ์ครั้งที่ 2 ก่อนที่จะตัดสินใจเข้าร่วม บังรีได้วิเคราะห์ข้อดีและข้อเสียของโครงการ ทั้งค้นคว้าด้วยตนเอง อ่านเอกสารที่ได้รับแจกจากโครงการ พูดคุยกับเพื่อนบ้าน เข้าร่วมฟังในเวทีที่มีการพูดถึงโครงการ และจุดเปลี่ยนที่สำคัญ คือ บังรีเห็นวิธีการประชาสัมพันธ์ของการปิโตรเลียมแห่งประเทศไทยที่แจกเงินชาวบ้านและพาชาวบ้านไปเที่ยว การกระทำแบบนี้บังรีมองว่าเป็นการซื้อชาวบ้านจึงตัดสินใจเข้าร่วมการคัดค้าน “เดิมบังรีเป็นครูสอนตาติกา ทำงานให้สังคมมาก่อน พอเข้าร่วมกับชาวบ้านที่ค้านชาวบ้านก็ยินดีมาก พูดอะไรชาวบ้านก็ฟัง โครงการนี้จะทำให้มีนิคมอุตสาหกรรมและอบายมุขจะตามมา ในหลักการศาสนากล่าวถึงเรื่องนี้ว่า ห้ามเราไปสนับสนุนนักลงทุนที่เข้ามาเพื่อหวังผลกำไรจากเรา” (ถอดบทเรียนครั้งที่ 3 วันที่ 15 กันยายน 2555 ณ ลานหอยเสียบ บ้านโคกสัก ตำบลสะกอม อำเภอจะนะ จังหวัดสงขลา) และ ‘ระกิบ’ เข้าร่วมต่อต้านโครงการเพราะเห็นตัวอย่างจากนิคมอุตสาหกรรมมาบตาพุด ที่ผลกระทบของโครงการทำลายทั้งระบบนิเวศและความเป็นอยู่ของประชาชน

ตอนแรกที่ได้ข่าวว่าจะมีการตั้งโรงงานท่อส่งก๊าซไทย-มาเลเซีย ก็คิดว่าไม่มีผลอะไรต่อตัวเอง แต่ก็จะมีข่าวมาจากหลายกระแส วกกับฟังจากคนโน้นทีคนนี้ทีว่า ถ้าโรงงานมาตั้งอยู่มันจะไม่ดีกับชุมชน และบริเวณใกล้เคียงที่อาศัยอยู่ วกกับก็พยายามหาข้อมูล และที่วะกับเข้าร่วมการคัดค้านก็มาจากได้ดูข่าวมาตาทูต และข่าวไฟไหม้ที่ระยองว่ามันเกิดอันตรายจริง ๆ สารเคมี สารพิษต่าง ๆ มันทำลายระบบนิเวศ และก็ทำลายความเป็นอยู่ของประชาชนด้วย วกกับก็เลยเข้าร่วมคัดค้านครั้งนี้

(ถอดบทเรียนครั้งที่ 3 วันที่ 15 กันยายน 2555 ณ ลานหอยเสียบ
บ้านโคกลัก ตำบลสะกอม อำเภोजะนะ จังหวัดสงขลา)

ตลอดระยะเวลา 5 ปีของการคัดค้าน กลุ่มต่อต้านโครงการท่อก๊าซไทย-มาเลเซีย ได้รับประสบการณ์ต่าง ๆ มากมาย โดยเฉพาะอย่างยิ่ง เหตุการณ์เมื่อปลาย พ.ศ.2545 เจ้าหน้าที่รัฐได้ใช้ความรุนแรงเข้าสลายการชุมนุมอย่างสงบของประชาชน ในบริเวณโรงแรมเจบีหาดใหญ่ ขณะที่กำลังร่อนยื่นหนังสือคัดค้านต่อนายกรัฐมนตรี จนชาวบ้านได้รับบาดเจ็บจำนวนมาก เหตุการณ์ครั้งนั้น ผนวกกับบทเรียนการต่อสู้ที่ผ่านมา ทำให้กลุ่มต่อต้านได้เรียนรู้วิธีการและเครื่องมือที่นำมาใช้จัดการกับความขัดแย้งในรูปแบบต่าง ๆ เช่น ใช้หลักปฏิบัติทางศาสนา ใช้กระบวนการยุติธรรม และใช้เวทีปราศรัย การเรียนรู้บนเวทีปราศรัย ต้องใช้ทักษะในการพูดอธิบายอย่างมีเหตุผล ต้องมีหลักฐานอ้างอิงเพื่อไปหักล้างกับชุดความรู้ของหน่วยงานรัฐ ดังเช่น ‘นิเนาะ’ หนึ่งในแกนนำกลุ่มต่อต้านได้สะท้อนการเรียนรู้อย่างไม่เป็นทางการตอนหนึ่งว่า

วันนี้กลุ่มท่อก๊าซไทย-มาเลเซียฟ้องตำรวจอยู่ คดีระหว่างชาวบ้านกับตำรวจที่มีการตีกันที่โรงแรมเจบีหลายปีมาแล้ว เราสู้จนกระทั่งเราชนะ เราก็เลยฟ้องตำรวจกลับ ซึ่งเป็นคดีแรกของประเทศไทยด้วยซ้ำที่ชาวบ้านฟ้องตำรวจในกรณีนี้ ซึ่งตอนนั้นกำลังขึ้นศาลอยู่ ถ้าหากว่า นักศึกษาศาสนใจก็ลองไปเรียนรู้ว่า การขึ้นศาลนี้เขาทำอย่างไรกัน และชาวบ้านทำอะไร ทำไม่ไม่กลัวศาล ทำไม่ถึงไม่กลัวตำรวจ ทหาร ทำไมชาวบ้านกล้าที่จะเผชิญ อายก็จะให้ไป

เรียนรู้ตรงนี้ เพราะว่าในห้องเรียนอาจจะไม่มีเรียน ไม่มีสอน แต่สิ่ง
เหล่านี้อยู่ข้างนอก นักศึกษาลองไปศึกษาดู
(ถอดบทเรียนครั้งที่ 2 วันที่ 18 กรกฎาคม 2555 ณ คณะ
มนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยทักษิณ)

อย่างไรก็ตาม กลุ่มแกนนำมุสลิมและชาวบ้านไม่ได้เรียนรู้ตามลำพัง หากแต่ได้รับการ
ส่งเสริมกระบวนการเรียนรู้จากองค์กรพัฒนาเอกชน เช่น ฉายสไลด์ให้ดู แจกเอกสารให้อ่าน
ชวนนำอ่านและร่วมกันวิเคราะห์ ให้ศึกษารณคดีตัวอย่างจากที่อื่น ๆ เชิญวิทยากรมาให้ความรู้
และช่วยฝึกฝนการพูดในที่ชุมชน ทำให้กลุ่มแกนนำมุสลิมเกิดการเปลี่ยนแปลงอย่างเห็น
ได้ชัด เช่น รู้จักตั้งสมมติฐานหรือวิเคราะห์ผลกระทบที่จะเกิดขึ้นกับชุมชนในอนาคต โดยใช้
สถานการณ์จากพื้นที่อื่นเป็นกรณีเปรียบเทียบ ซึ่งการเรียนรู้เหล่านี้ช่วยให้กลุ่มกลุ่มแกนนำ
มุสลิมมีทางเลือกและทางออกใหม่ ๆ ในการต่อสู้ต่อรองกับภาครัฐมากขึ้น

การต่อสู้ในมิติศาสนา กรณี ‘ทวงวะกัฟ’ (พ.ศ.2546-2549)

หลังเกิดเหตุการณ์ความรุนแรงในปลาย พ.ศ.2545 เจ้าหน้าที่รัฐได้ฟ้องร้องกลุ่มต่อต้าน
โครงการท่อก๊าซไทย-มาเลเซีย จำนวนหลายคนในหลายกรณีหลายข้อหา พื้นที่ลานหอยเสียบ
จึงเป็นทั้งพื้นที่การต่อต้าน และเป็นศูนย์รวมในการดูแลช่วยเหลือกัน อย่างไรก็ตาม
เมื่อแกนนำมุสลิมกลุ่มหนึ่งตกเป็นจำเลยในสถานการณ์ความขัดแย้ง ส่งผลให้กลุ่มต่อต้านมี
จำนวนน้อยลง แต่มีชาวบ้านบางส่วนที่ยังคงปักหลักคัดค้าน ผู้เข้าร่วมการต่อต้านส่วนใหญ่
มาจากฐานครัวเรือนเป็นหลัก ซึ่งในภาวะที่ยากลำบากเช่นนี้ ผู้หญิงเป็นกำลังสำคัญในการ
ต่อสู้และหลายคนกลายเป็นผู้นำแนวหน้า ผู้หญิงที่เข้าร่วมโครงการต้องจัดการกับภารกิจ
การเป็นแม่และเมีย บางคนต้องฝากลูกให้ญาติช่วยดูแล ส่วนตนเองมาทำหน้าที่เป็นแม่ครัว
ให้กับกลุ่ม บางครอบครัวมาทั้งสามีภรรยา บางครอบครัวมาร่วมคัดค้านกันหมดทั้งบ้าน ดัง
เช่น ‘แม่ยะนะ’ เข้าร่วมต่อต้านตั้งแต่ปี 2542 “ก๊ะ (พี่) ช่วยเป็นแม่ครัวหลังการประชาพิจารณ์
ครั้งที่ 2 มาพักมากินมานอนกันที่ลานหอยเสียบ” (ถอดบทเรียนครั้งที่ 3 วันที่ 15 กันยายน
2555 ณ ลานหอยเสียบ บ้านโคกสัก ตำบลสะกอม อำเภोजะนะ จังหวัดสงขลา) จนกระทั่ง
บริษัท ทรานส์ ไทย-มาเลเซีย (ประเทศไทย) จำกัด ได้เข้ามาทำรั้วปิดกั้น ‘ทวงวะกัฟ’ จำนวน
4 เส้นทาง เพื่อก่อสร้างท่อส่งก๊าซและโรงแยกก๊าซธรรมชาติไทย-มาเลเซีย เส้นทางดังกล่าว
ชาวบ้านตำบลลิ้งชัน และตำบลสะกอม อำเภोजะนะ จังหวัดสงขลา ใช้สัญจรมานานหลาย

สิบปี แต่หลังการปิดล้อมพื้นที่ ชาวบ้านไม่สามารถเข้าไปใช้ประโยชน์ได้ดังเดิม ‘ทางวะกะฟ’ จึงกลายเป็นเส้นทางแห่งความขัดแย้งครั้งใหม่ระหว่างชาวบ้านกับภาครัฐ

การเลือก ‘ทางวะกะฟ’ ขึ้นมาเป็นเนื้อหาการต่อสู้ความละเอียดอ่อนอย่างยิ่ง เนื่องจากเป็นประเด็นที่เกี่ยวข้องกับศาสนา แต่ในช่วงเริ่มต้นพลังการต่อสู้ของกลุ่มลดลงอย่างมาก กลุ่มแกนนำมุสลิมต้องกลับไปสร้างฐานมวลชนใหม่ โดยช่วยกันประสานชุมชนที่ละจุด ครอบคลุมไปตามหมู่บ้าน ปอเนาะและมัสยิดต่าง ๆ รวมทั้งจัดเวทีให้ความรู้ในจังหวัดสงขลา และสามารถจังหวัดชายแดนภาคใต้ โดยมีผู้รู้ด้านศาสนาเป็นแกนนำในการอธิบายเรื่อง ‘ทางวะกะฟ’ [19] การใช้เนื้อหาศาสนาสร้างความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับบทบาทและหน้าที่ของมุสลิมซึ่งต้องปกป้องหลักการทางศาสนาเป็นการระดมมวลชนรูปแบบหนึ่ง ทำให้กลุ่มต่อต้านมีพลังร่วมเพิ่มขึ้นอย่างรวดเร็ว มุมมองของชาวมุสลิมเชื่อว่า ‘ทางวะกะฟ’ เป็นเส้นทางที่เจ้าของที่ดินอุทิศแต่พระผู้เป็นเจ้า ให้ผู้คนในละแวกนั้นใช้ประโยชน์ร่วมกัน เช่น เดินทางไปทำนา ทำสวน ทำไร่ เลี้ยงวัว หางของป่า นำกระจูดไปจักสาน ไปจับสัตว์น้ำในพรุ และขนส่งสินค้าทางการเกษตร ทางวะกะฟจึงเป็นเส้นทางสำคัญในการดำเนินวิถีเกษตรกรรมของชาวบ้านมาอย่างยาวนาน ซึ่งต่างยอมรับและเข้าใจตรงกันจนถึงลูกหลานรุ่นหลัง ปัจจุบัน (พ.ศ.2557) ยังมีทายาทรวมทั้งพยานบุคคลสามารถยืนยันได้ว่าบรรพบุรุษของตนได้วะกะฟเอาไว้

ทายาทผู้วะกะฟ เล่าว่า ปู่ได้วะกะฟให้เป็นเส้นทางเดินสาธารณะ เพราะในอดีตไม่มีเส้นทางเดินสายอื่น จึงได้วะกะฟคั่นนาของตนให้กับส่วนรวม พร้อมทั้งมีคำสั่งสืบทอดต่อ ๆ กันมาว่า ห้ามลูกหลานหรือใครปิดกั้นเส้นทางโดยเด็ดขาด จากนั้นเจ้าของที่ดินคนอื่น ๆ ที่มีที่ดินอยู่ในแนวเดียวกันกับเส้นทางที่ปู่วะกะฟไว้ก็ได้วะกะฟเพิ่มเติมเพื่อให้ทางกว้างขึ้น จนมีระยะยาวไกลดังปัจจุบัน เส้นทางเหล่านี้มีชื่อเรียกต่างกันไป เช่น เรียกตามชื่อเจ้าของเดิม จนติดปากว่า ‘ทางโต๊ะ นิหะมะ’ หรือเรียกตามชื่อต้นไม้ที่เป็นลักษณะเด่นในบริเวณนั้นว่า ‘ทางต้นท่อน’ [20] ‘ทางวะกะฟ’ ไม่ใช่เส้นทางสัญจรไปมาธรรมดา หากแต่เป็นเส้นทางที่มีความหมายทางศาสนาของคนมุสลิมซึ่งเกิดจากความศรัทธา จึงมอบที่ดินบางส่วนของกรรมสิทธิ์ของตนกลับคืนสู่อัลเลาะห์ เพื่อให้เป็นประโยชน์สำหรับเพื่อนมนุษย์ การเข้าไปครอบครองที่ดินดังกล่าว โดยไม่คำนึงถึงประวัติศาสตร์ของพื้นที่ จึงเป็นเรื่องที่ชาวบ้านที่นั่นยอมรับไม่ได้

กรณี ‘ทางวะกะฟ’ สะท้อนว่า การคัดค้านของกลุ่มแกนนำมุสลิมและชาวบ้านไม่เพียงมีจุดมุ่งหมายเพื่อรักษาทรัพยากรธรรมชาติ สิ่งแวดล้อม และความสงบสุขในบ้านเกิดของ

ตนเท่านั้น หากแต่เหตุผลในการต่อต้านได้เพิ่มความเข้มข้นไปสู่เรื่องความถูกต้องตามหลักการของศาสนาอิสลาม ผู้นำศาสนาหลายคนในพื้นที่ได้เข้าร่วมการต่อสู้โดยในช่วงแรก ผู้นำศาสนามีบทบาทในการอธิบายเชื่อมโยงความสัมพันธ์เรื่องศาสนากับการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติ ต่อมาเมื่อบริษัทก่อสร้างท่อส่งก๊าซและโรงแยกก๊าซธรรมชาติไทย-มาเลเซีย เข้าครอบครองพื้นที่ซ้อนทับ ‘ทางวะกัฟ’ ผู้นำศาสนาทำหน้าที่ให้ความรู้เรื่องการวะกัฟ เพื่อให้คนมุสลิมได้เข้าใจหลักศาสนาเกี่ยวกับการวะกัฟอย่างถูกต้อง ต่อมากลุ่มแกนนำมุสลิมได้เปลี่ยนชื่อเรียกกลุ่มให้เหมาะสมกับสถานการณ์ที่เปลี่ยนไป คือ จากกลุ่มต่อต้านโครงการท่อส่งก๊าซไทย-มาเลเซีย เป็นกลุ่มปกป้องทวงคืนที่ดินวะกัฟ ดังคำสะท้อนของ ‘บังรี’ ว่า

เรื่องการต่อสู้คัดค้านโครงการนั้นเป็นเรื่องใหม่ของชุมชน เรามีหน้าที่เอาหลักการศาสนาเข้าไปเชื่อมโยงให้รู้ นอกจากนี้ยังสอนหลักการใช้ชีวิตด้วย สอนที่มีสยิดลานหอยเสียบ หลักการศาสนามีว่าการพิทักษ์ไว้ซึ่งแผ่นดินบ้านเกิดเป็นส่วนหนึ่งของศาสนา คือ ศาสนากำชับให้เราปกป้องแผ่นดินบ้านเกิด หากเราไม่ปกป้องบ้านที่กำลังจะมีอบายมุขเท่ากับเราขาดศรัทธา ส่วนเรื่องวะกัฟ เดิมที่ชาวบ้านไม่รู้ว่ามีที่ดินวะกัฟ แต่เราเห็นหนังสือขอแลกเปลี่ยนเส้นทางเพื่อสร้างโรงแยกก๊าซ เราเลยพากันหาข้อมูลให้ถ่องแท้ และกระจายความรู้ให้ชุมชน เรามั่นใจว่าเราถูกต้องเพราะมีพยานในกาว่าวะกัฟ มีผู้ให้วะกัฟ จึงเป็นหน้าที่ของมุสลิมทุกคนที่จะต้องปกป้องที่ดินวะกัฟ เพราะพอเราวะกัฟ ก็เท่ากับเราคืนสิทธิ์ให้อัลเลาะห์ทันที คนวะกัฟจะได้รับความดี คุณความดีจะคงอยู่ตลอดไป

(ถอดบทเรียนครั้งที่ 3 วันที่ 15 กันยายน 2555 ณ ลานหอยเสียบ บ้านโคกสัก ตำบลสะกอม อำเภोजะนะ จังหวัดสงขลา)

กลุ่มปกป้องทวงคืนที่ดินวะกัฟใช้กระบวนการทางศาสนาเป็นเครื่องมือ เพื่อขอคืนที่ดินซึ่งเป็นกรรมสิทธิ์ส่วนรวมของชุมชนคืนจากหน่วยงานรัฐ โดยช่วยกันค้นหาข้อมูลหลักฐานอ้างอิงตามหลักการศาสนา ซึ่งพบว่า ที่ดินวะกัฟของชุมชนเป็นวะกัฟยารียะ ที่เจ้าของอุทิศแด่พระเจ้า เพื่อให้ประชาชนได้ใช้ประโยชน์ร่วมกัน โดยไม่มีเงื่อนไขใด ๆ ทั้งสิ้น เจ้าของเดิมหรือผู้หนึ่งผู้ใดก็ไม่มีสิทธิ์ครอบครองอีกต่อไป อีกทั้งไม่สามารถซื้อขายแลกเปลี่ยนโอน หรือเปลี่ยนแปลงใด ๆ ได้จนถึงวันสิ้นโลก นอกจากนี้ ที่ดินดังกล่าว ยังมีส่วนประกอบ

ที่ชัดเจนถูกต้อง ทั้งผู้วะกัฟ สิ่งที่ถูกวะกัฟ ถ้อยคำที่ใช้ในการวะกัฟ และผู้รับรู้การวะกัฟ กลุ่มปกป้องเห็นว่า “เมื่อทุกอย่างถูกต้อง การเรียกร้องความยุติธรรมจึงเริ่มขึ้น หากชาวมุสลิมคนใด ที่รู้ว่ามิดินวะกัฟแล้วยังนิ่งเฉย ไม่ช่วยกันถือว่าบาป” (ถอดบทเรียนครั้งที่ 4 วันที่ 20 พฤศจิกายน 2556 บ้านสะกอม ตำบลสะกอม อำเภोजะนะ จังหวัดสงขลา) กระบวนการปกป้องที่ดินวะกัฟตั้งอยู่บนหลักศรัทธาในศาสนา และหลักการเสียสละเพื่อส่วนรวม มีกลุ่มอาสาสมัครเข้ามาทำงานเพื่อทวงคืนสิทธิชุมชนในการใช้ทางวะกัฟให้เป็นไปตามเจตนารมณ์ของผู้วะกัฟ และหลักการอิสลาม ต่างคนต่างมาด้วยความสำนึกในหน้าที่ของมุสลิมที่ต้องปกป้องศาสนา มีการแบ่งบทบาทการทำงานด้านต่าง ๆ เช่น กลุ่มผู้นำการคัดค้าน กลุ่มศึกษาหาข้อมูล กลุ่มจัดทำเอกสารเผยแพร่ กลุ่มกระจายข้อมูลที่ถูกต้องให้รับรู้ร่วมกัน และกลุ่มประชาสัมพันธ์เพื่อติดต่อสื่อสารกับองค์กรพันธมิตรอื่น ๆ

บังเหม ในฐานะศาสนิกชนอิสลาม เมื่อทราบว่าที่ดินวะกัฟจะมีคนมาครอบครองเป็นเจ้าของ ถ้าคนอิสลามรู้แล้วไม่ทวงเอาคืน ถือว่าเป็นบาปติดตัว ก็เลยเป็นคนหนึ่งที่ทวงคืน เพื่อความถูกต้อง และทุกครั้งที่มีกิจกรรมก็จะออกเงินเอง ใช้เงินส่วนตัวกันทั้งนั้น ครอบครัวย้ายเปลี่ยนกัน บางทีสามีช่วยทำมาหากิน ภรรยาออกไปต่อสู้อ หรือสู้กันทั้งครอบครัว ลูกอยู่บ้านหาปลา พอเงินหมดก็กลับบ้านไปเอาเงินที่ลูก และกลับมาต่อสู้อ ชาวบ้านที่มาต่างถือข้าวหอมมาชุมนุมทั้งนั้น ไม่มีใครบังคับหรือจ้าง ไม่มีหน่วยงานไหนมาช่วยเหลือ ถ้ามว่าแพ้หรือชนะ บังเหมคิดว่า การต่อสู้อสำคัญเท่ากับ ความอยู่รอดของคนในชุมชนและลูกหลาน

(ถอดบทเรียนครั้งที่ 4 วันที่ 25 กุมภาพันธ์ 2556 ณ ลาน
หอยเสียบ บ้านโคกสัก ตำบลสะกอม อำเภोजะนะ จังหวัดสงขลา)

นอกจากนี้ วิธีการต่อสู้อของกลุ่มปกป้องทวงคืนที่ดินวะกัฟยังได้เชื่อมโยงหลักศาสนาเข้ากับบริบททางสังคมและวัฒนธรรมมุสลิม พวกเขาพยายามสะท้อนผลกระทบจากโครงการที่มีต่อสังคมมุสลิมในแง่มุมต่าง ๆ โดยเฉพาะแรงงานต่างศาสนาที่เข้ามาทำงานในพื้นที่ จะไม่เข้าใจขนบธรรมเนียม ประเพณี และวิถีปฏิบัติตามหลักศาสนาของมุสลิมท้องถิ่น แรงงานเหล่านั้นอาจประพฤติดีปฏิบัติในสิ่งที่ไม่สมควรในชุมชน หรือเป็นตัวอย่างไม่ดีแก่เด็กและเยาวชนมุสลิม การต่อสู้อของกลุ่มแกนนำมุสลิมจึงมีความหมายมากกว่าการทวง

คืนที่ดินวะกัฟ หากแต่หมายรวมถึงการป้องกันความไม่ดีที่จะเกิดขึ้นกับชุมชนมุสลิมด้วยการช่วงชิงความหมายกรณีที่ดินวะกัฟระหว่างภาครัฐกับภาคประชาชนดำเนินไปอย่างเข้มข้น กลุ่มปกป้องหวงคืนที่ดินวะกัฟ ใช้วิธีการเพิ่มกำลังกลุ่มด้วยการสร้างความรู้ความเข้าใจที่ถูกต้องตามหลักการของศาสนาอิสลาม มีการใช้หลักศาสนาเป็นเครื่องมือ เช่น การละหมาด การสวดตูอาร์ รวมทั้งการค้นหาข้อมูลหลักฐาน และตรวจสอบจนมั่นใจว่าถูกต้อง จึงนำมาอ้างอิง หักล้าง ในขณะที่ภาครัฐใช้วิธีการช่วงชิงมวลชนให้เห็นด้วยและมาเข้าร่วมเป็นพวกเดียวกันกับโครงการฯ เช่น พาชาวบ้านไปทัศนศึกษา ให้คำมั่นสัญญาว่าชาวบ้านจะได้ซื้อก๊าซในราคาถูก และส่งเสริมกิจกรรมกลุ่มของชาวบ้านในรูปของเงินทุนสนับสนุน อาทิ กลุ่มเย็บผ้า กลุ่มทำขนม และกลุ่มเลี้ยงปลากระพงในกระชัง การช่วงชิงฐานมวลชนด้วยวิธีการต่าง ๆ เหล่านี้ ส่งผลกระทบต่อความสัมพันธ์ของคนในชุมชน เช่น ก่อให้เกิดความแตกแยกในครอบครัวและเครือญาติ บรรทัดฐานของชุมชนจากที่เคยช่วยเหลือพึ่งพากันเปลี่ยนไปทำเพื่อเงิน ชาวบ้านแบ่งออกเป็นฝักฝ่าย และมีการแยกขั้วกันอย่างชัดเจน ส่งผลให้พลังของกลุ่มปกป้องหวงคืนที่ดินวะกัฟค่อย ๆ ลดจำนวนลงในเวลาต่อมา

เมื่อโครงการก่อสร้างแล้ว ชุมชนมุสลิมจะอยู่อย่างไร ละครวณัั้น คนงานต่างศาสนิก เขาจะเข้าใจหรือว่ามุสลิมอยู่อย่างไร หากมาทำความเสียหายให้กับชุมชน เข้ามากินเหล้ามาเมา มาผิดประเวณี เหล่านี้เกิดความเสียหายในชุมชนมาก ชุมชนก็เหมือนกัน เมื่อสิ่งเหล่านี้เข้ามาช่วยยววมมุสลิมก็พลอยเป็นกับเขาด้วย ตรงนี้เป็นการทำร้ายกัน ส่วนการหยิบยื่นเงินทองให้ชาวบ้าน ทำให้ชุมชนเกิดการแตกแยก ผัวกับเมียทะเลาะกัน ด่ากัน พอกับแม่ไม่ลงรอยกันในด้านความคิด เกิดความระส่ำระสาย มีปัญหาในครอบครัว สังคมมุสลิมไม่เป็นอันหนึ่งอันเดียวกันเหมือนแต่ก่อน ในอดีตชุมชนเราใช้วิถีชีวิตด้วยการช่วยเหลือกันซึ่งกันและกันตามหลักศาสนา เราไม่คิดค่าแรงของเราเป็นราคาเงิน แต่ตอนนี้แม้กระทั่ง ล้างจานในงานเมาลิตก็ยงเอาเงินกัน ลองคิดดูเป็นถึงขนาดนี้

(ถอดบทเรียนครั้งที่ 3 วันที่ 15 กันยายน 2555 ณ ลานหอย
เสียบ บ้าน ไคคัสัก ตำบลสะกอม อำเภोजะนะ จังหวัดสงขลา)

อย่างไรก็ตาม กลุ่มปกป้องทางคืนที่ดินวะกะฟ ไม่ได้ย่อท้อต่อปัญหาที่เกิดขึ้น แม้มีผู้ร่วมต่อต้านน้อยลง กลุ่มแกนนำมุสลิมพยายามหาช่องทางสร้างกลไกการต่อรองหลาย ๆ ทาง เช่น การมีส่วนร่วมกับองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นในการทวงคืนที่ดินวะกะฟ การอาศัยผู้นำที่มีบทบาทสำคัญทางศาสนาเป็นที่พึ่ง ด้วยการผลักดันผ่านทางคณะกรรมการอิสลามประจำจังหวัด ทำหนังสือร้องเรียนไปยังสำนักจุฬาราชมนตรี เดินทางไปพูดคุยกับคนที่อาศัยอยู่รอบ ๆ สำนักจุฬาราชมนตรี และจัดเวทีแถลงข้อเท็จจริงเกี่ยวกับการวะกะฟที่หมู่บ้านมุสลิมในกรุงเทพฯ แต่หลักฐานคำอ้างอิงของพยานและทายาทผู้วะกะฟที่กลุ่มแกนนำมุสลิมและชาวบ้านนำมายืนยัน กลับถูกหักล้างด้วยคำวินิจฉัยของสำนักจุฬาราชมนตรี เมื่อวันที่ 22 มีนาคม 2547 ที่มีความเห็นว่า ที่ดินที่ชาวบ้านอ้างว่าเป็นที่ดินวะกะฟนั้น ไม่มีหลักฐานปรากฏชัดว่าเป็นที่ดินวะกะฟ และหากแลกเปลี่ยนที่ดินดังกล่าว ให้เป็นประโยชน์กับส่วนรวมก็สามารถทำได้ คำวินิจฉัยข้างต้น มีส่วนชี้้นำให้สำนักงานที่ดินมีความเห็นอนุญาตให้บริษัททรานส์ ไทย-มาเลเซีย (ประเทศไทย) จำกัด ใช้ที่ดินสาธารณะประโยชน์ได้ แม้จะถูกต่อต้านคัดค้านอย่างต่อเนื่องจากประชาชนและกลุ่มปกป้องทางคืนที่ดินวะกะฟก็ตาม ประมาณกลาง พ.ศ. 2549 มีการออกพระราชกฤษฎีกาถอนสภาพที่ดินอันเป็นสาธารณะสมบัติสำหรับพลเมืองใช้ร่วมกัน ในท้องที่ตำบลตลิ่งชัน และตำบลสะกอม อำเภोजะนะ จังหวัดสงขลา ทำให้ชาวบ้านต้องจ่ายอมสุญเสีย 'ทางวะกะฟ' โดยไม่อาจจะฝ่าฝืนได้ แต่การบังคับใช้กฎหมายดังกล่าว ยังเป็นเรื่องที่ค้างคาใจชาวบ้านตลอดมา

กระบวนการเรียนรู้เพื่อการปลดปล่อย (พ.ศ.2550-2557) : บทเรียน

จากกลุ่มแกนนำมุสลิม

การสูญเสียพื้นที่สาธารณะหรือทางวะกะฟของชุมชน หลังการประกาศพระราชกฤษฎีกาถอนสภาพที่ดินใน พ.ศ.2549 ไม่ได้ทำให้จิตวิญญาณการต่อสู้ของกลุ่มแกนนำมุสลิมสูญสิ้นไปด้วย ในทางตรงกันข้าม การที่ผู้นำศาสนาอิสลามระดับสูงสุดของประเทศในสมัยนั้น ตีความกรณีที่ดินวะกะฟ สวนทางกับหลักการศาสนาที่คนมุสลิมเคยรู้ เคยเข้าใจ และเคยเชื่อมาก่อน ความสงสัยในความรู้เรื่องการวะกะฟ ได้กระตุ้นให้กลุ่มแกนนำมุสลิมเกิดความต้องการตระหนักรู้ในตนเองสูงขึ้น และเกิดแรงจูงใจที่จะเรียนรู้ด้วยตนเอง ซึ่งแรงขับเหล่านี้เป็นจุดเปลี่ยนสำคัญให้กลุ่มแกนนำมุสลิมเริ่มย้อนคิดทบทวนบทเรียนตั้งแต่เริ่มทำกิจกรรมคัดค้าน การก่อตั้งกลุ่มต่อต้านโครงการท่อก๊าซไทย-มาเลเซีย จนถึงกลุ่มปกป้องทางคืนที่ดิน

วกะพี ระยะเวลาการเรียนรู้เกือบสองทศวรรษ (พ.ศ.2541-2557) ทำให้พวกเขาได้รับประสบการณ์ต่าง ๆ มากมาย โดยเฉพาะอย่างยิ่งการใช้หลักศานานำทางการต่อสู้ จนสามารถเปลี่ยนความคิดจากชาวบ้านธรรมดาที่เป็นผู้ได้รับผลกระทบจากโครงการขนาดใหญ่ของภาครัฐ มาเป็นผู้ค้นหาความจริง ศึกษาจริง จนรู้และสามารถอธิบายเหตุผลได้ ไม่เชื่อหรือคล้อยตามคำพูดของผู้นำ (ศาสนา) องค์กรศาสนา หน่วยงานภาครัฐ หรือสื่อมวลชนโดยไม่ศึกษาก่อน [21] นอกจากนี้ กลุ่มแกนนำมุสลิมยังได้เรียนรู้จากความขัดแย้งที่ส่งผลกระทบต่อความสัมพันธ์ระหว่างคนกลุ่มต่าง ๆ ทั้งในชุมชนและนอกชุมชน บทเรียนจากความขัดแย้งดังกล่าว ได้เปลี่ยนมุมมองของพวกเขาจากการต่อสู้แบบชั่วคราวกันข้าม ไปสู่การเรียนรู้เพื่อเปลี่ยนแปลงตนเอง และเปลี่ยนพื้นที่ลานหอยเสียบให้เป็นลานเสวนาที่ทุกคนจะร่วมเรียนรู้และนำความรู้มาพูดคุยแลกเปลี่ยนกัน

วงเสวนาเกิดจากกลุ่มแกนนำมุสลิมที่ร่วมกันต่อต้านโครงการท่อก๊าซไทย-มาเลเซียหลายหมู่บ้าน เช่น บ้านปากบาง บ้านบ่อโชน บ้านสะกอม ตำบลสะกอม บ้านป่างาม ตำบลตลิ่งชัน และบ้านควนหัวช้าง ตำบลคลองเป็ยะ อำเภอจะนะ จังหวัดสงขลา คนเหล่านี้มาจากหลายอาชีพ เช่น คำชายเสื้อผ้ามือสอง เป็นคนจดหัวคิวรถโดยสารประจำทาง (อำเภอจะนะ-อำเภอหาดใหญ่) ทำนา ทำสวน ปลูกผัก เลี้ยงสัตว์ และทำประมงพื้นบ้าน การเสวนาแต่ละครั้งมีสมาชิกเข้าร่วมประมาณ 7-12 คน ปกติแล้วกลุ่มมีการพบปะเสวนากันทุกวันจันทร์ ตั้งแต่เวลาประมาณบ่ายโมงไปจนถึงสี่โมงเย็น ในสถานที่ที่พวกเขาเรียกว่าอาคารอเนกประสงค์ลานหอยเสียบ สมาชิกแต่ละคนจะนำขนมกับกาแฟมารับประทานร่วมกันแล้วแต่ว่าใครจะหาอะไรมาได้ และพวกเขายังมีผักปลามาฝากกันให้น่ากลับไปทำเป็นอาหารเย็นที่บ้าน การเปิดเสวนาเริ่มขึ้นหลังจากทุกคนร่วมตีความแพกกับขนมและได้ถามสารทุกข์สุกดิบกันแล้ว โดยมอบให้ผู้อาวุโสในกลุ่มเป็นผู้อ่านฟาติฮะห์ ซึ่งเป็นซูเราะห์หรือบทหนึ่งในอัลกุรอาน เพื่อระลึกถึงองค์อัลเลาะห์ และขอให้ห้องอัลเลาะห์ให้พรแก่พวกเขา เพื่อให้การประชุมดำเนินไปได้อย่างราบรื่น สามารถคิดวางแผนงานได้อย่างปลอดภัยและสร้างสรรค์ (ถอดบทเรียนครั้งที่ 1 วันที่ 11 มิถุนายน 2555 ณ ลานหอยเสียบ บ้านโคกสัก ตำบลสะกอม อำเภอจะนะ จังหวัดสงขลา)

ทุกคนในกลุ่มเสวนาได้ร่วมแบ่งปันประสบการณ์ที่มีมาก่อน และประสบการณ์ในปัจจุบัน ประสบการณ์ที่มีมาก่อน ส่วนใหญ่เกิดจากกิจกรรมในช่วงต่อต้านโครงการท่อก๊าซไทย-มาเลเซีย จนถึงการปกป้องหวงคืนที่ดินวะกะพี การเข้าร่วมกิจกรรมอย่างสม่ำเสมอตลอดช่วงระยะเวลา 9 ปี (พ.ศ.2541-2549) เช่น กิจกรรมการประชุม ช่วยให้พวกเขาได้ฝึกความ

อดทนในการอ่านเอกสารยาก ๆ เพื่อเป็นเนื้อหาในการประชุม ได้ฝึกฟังและฝึกคิด บรรยายการประชุมน้อย ๆ เปลี่ยนจากที่แย่งกันพูด หรือพูดสวนกันไปสวนกันมา เริ่มมีการหยุดฟังเวลาที่คนอื่นพูด ทำให้เห็นความพร้อมที่จะร่วมเรียนรู้กับผู้อื่นมากขึ้น การประชุมจึงเปิดโอกาสให้ทุกคนได้พูด ได้ใช้เหตุผลถกเถียงกันไปตามกันมา มีการใช้อารมณ์น้อยลง มีความอดกลั้นต่อความเห็นต่างของเพื่อนมากขึ้น และยังให้ความสำคัญกับความเห็นต่างของคน ๆ เดียวหรือเสียงส่วนน้อย หากเห็นว่าแนวทางนั้นเป็นแนวทางที่เหมาะสมก็สามารถเปลี่ยนจากเสียงส่วนใหญ่ไปตามเหตุผลของเสียงส่วนน้อยได้ วงประชุมของกลุ่ม เสียงส่วนใหญ่อาจจะไม่ชนะเสมอไป แม้จะมีการลงมติแล้วก็ตาม หากสังเกตว่ายังมีใครในกลุ่มมีสีหน้าท่าทางไม่สบายใจก็จะกลับมาคุยกันใหม่เพื่อหาทางแก้ปัญหา นั่นคือ การประชุมจะไม่จบลงง่าย ๆ ซึ่งวิธีการประชุมแบบนี้เป็นวิธีหนึ่งที่ทำให้พวกเขาเกิดการเรียนรู้ มีความเข้าใจและเอื้ออาทรต่อกัน และยังพัฒนาจนสามารถจัดประชุมกันเองได้ อีกทั้งกลุ่มแกนนำยังไปเรียนรู้กับกลุ่มอื่น บางคนเริ่มเป็นวิทยากร เช่น ‘ยิต๊ะ’ และ ‘นิเนาะ’ กิจกรรมการศึกษาค้นคว้าหาข้อมูล ข้อเท็จจริง และความรู้ต่าง ๆ ช่วยให้พวกเขาเกิดทักษะการคิดวิเคราะห์ ส่วนกิจกรรมการฝึกพูดให้กับเยาวชน ซึ่งกลุ่มแกนนำอยู่ด้วยทุกครั้ง กลุ่มแกนนำเหล่านั้นก็จะถูกกระบวนการฝึกพูดจัดการไปด้วย ทำให้มีความกล้าพูดเกิดขึ้น สำหรับกิจกรรมการอ่าน กลุ่มแกนนำมุสลิมจะนำเอกสารที่ได้จากกระบวนการต่อต้านทั้งหมดมาอ่าน เพราะพวกเขารู้ว่าจำเป็นต้องใช้เนื้อหาจากเอกสารเป็นเครื่องมือต่อสู้กับภาครัฐ คนอายุ 60-70 ปี ที่อ่านหนังสือไม่ออก หรือมองไม่ค่อยเห็น จะให้ลูกหลานอ่านให้ฟัง นอกจากนี้ การเรียนรู้ยังเกิดจากการค้นคว้าเรื่องศาสนาจากหนังสือตำราต่าง ๆ การเชิญผู้รู้มาแลกเปลี่ยนความรู้ ทำให้กลุ่มแกนนำมุสลิมได้เรียนรู้อย่างมั่นใจ กิจกรรมเหล่านี้จึงเป็นประสบการณ์ร่วมกันหมด และเป็นส่วนสำคัญของกระบวนการเรียนรู้ด้วย

ผลการถอดบทเรียน พบว่า แกนนำมุสลิมแต่ละคนมีศักยภาพมาก สมาชิกบางคนแม้สูงวัยแต่สติปัญญายังแจ่มชัด เช่น ‘จูเต็น’ อายุ 70 ปี เป็นคนบ้านสะกอม มีอุดมการณ์ในการดำเนินชีวิต ใจเย็น และสุขุมตามวัย การเรียนรู้ของจูเต็น เกิดจากการเข้าร่วมกิจกรรมอยู่เสมอ เกิดจากกระบวนการติดตามความเคลื่อนไหวจากข้อมูลสารสนเทศต่าง ๆ และนำข้อมูลมาถ่ายทอดเอกสารให้อ่านกัน การใช้ข่าวสารตรงนี้เป็นส่วนหนึ่งของการเรียนรู้ แม้ว่าการต่อสู้ผ่านไป 17 ปี จูเต็นยังทำตัวพร้อมเรียนรู้อยู่ตลอดเวลา ยังคงอ่านหนังสือ เข้าร่วมวงเสวนา และสามารถจับประเด็นจากการแลกเปลี่ยนในวงเสวนาได้อย่างแหลมคม

‘ยิต๊ะ’ อายุ 59 ปี เป็นคนบ้านควนหัวช้าง การติดตามข้อมูลข่าวสารโครงการก่อสร้างท่อก๊าซไทย-มาเลเซีย ตั้งแต่เริ่มต้นต่อเนื่อง ได้เปลี่ยนยิต๊ะจากกลุ่มสนับสนุนโครงการมาเป็นผู้คัดค้านโครงการ และเป็นตัวหลักในกลุ่มแกนนำด้วย ยิต๊ะมีจินตนาการและความคิดสร้างสรรค์ มีความสามารถในการแต่งเพลง แต่งกลอน และวาดภาพการ์ตูนประกอบเรื่องราวการต่อสู้ตั้งแต่เริ่มกลุ่มต่อต้านโครงการท่อก๊าซไทย-มาเลเซียจนถึงกลุ่มปกป้องทวงคืนที่ดินวะกัฟ วิธีการส่งผ่านและกระจายเรื่องเล่าสู่คนกลุ่มต่าง ๆ ยิต๊ะไปแจกจ่ายด้วยตนเองตามท่ารถเมล์ รถสองแถว หรือในเวทีปราศรัยต่าง ๆ การเรียนรู้ของยิต๊ะเกิดจากแรงจูงใจของครอบครัว ซึ่งเคยมีปัญหามาก่อนหน้านี้ แต่ยิต๊ะมีกำลังใจลุกขึ้นสู้และผ่านพ้นมาได้ นอกจากนี้ ยิต๊ะยังมีประสบการณ์ร่วมเครือข่ายทั้งในประเทศและต่างประเทศ ทำให้ยิต๊ะได้รับการยอมรับจากสังคม โดยได้รับเชิญเป็นวิทยากรให้ความรู้ และให้กำลังใจแก่ชุมชนอื่นที่ประสบปัญหาคล้ายกัน ยิต๊ะมีมุมมองว่าการกลับไปสู่ความเป็นชุมชนเข้มแข็ง ต้องเป็นชุมชนที่ยึดหลักศาสนา คนในชุมชนต้องเป็นผู้ให้มากกว่าผู้รับ สมัยก่อนที่ยังไม่มีโครงการพัฒนาภาคใต้ ชาวบ้านช่วยกันลงขันให้มัสยิด เช่น รายได้จากกรรุดยางเจ็ดวัน มอบให้มัสยิดหนึ่งวัน เงินนี้เป็นเงินบริสุทธิ์ที่องค์กรมัสยิดสามารถนำไปใช้ประโยชน์ได้โดยไม่ผิดหลักศาสนา

ภาพที่ 1 เรื่องเล่าผ่านภาพโดยยิต๊ะ

‘บังโฆะ’ เป็นคนบ้านปากบาง ก่อนเข้าร่วมการต่อต้าน บังโฆะเขียนและอ่านหนังสือได้น้อยมาก แต่มีทักษะในการเล่าเรื่อง ในยามที่ต้องเผชิญหน้ากับเจ้าหน้าที่รัฐที่มีความชำนาญในการเขียนและการพูด บังโฆะไม่สามารถโต้แย้งได้ในวงประชุมก็จับใจความสำคัญของประเด็นหรือเนื้อหาหลักไม่ค่อยได้ แต่บังโฆะสามารถจับอารมณ์ความรู้สึกบางอย่างของผู้เข้าร่วมประชุมได้ กระบวนการเรียนรู้ของบังโฆะเกิดจากการได้เห็นตัวอย่าง จนมีประสบการณ์มากขึ้น ๆ นอกจากนี้ บังโฆะยังเกิดการเรียนรู้จากประสบการณ์ของตน คือ เรียนรู้การเปลี่ยนแปลงของทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ที่ส่งผลกระทบต่อการทำมาหากินของเขา บังโฆะสังเกตได้ว่า หลังจากท่อส่งก๊าซและโรงแยกก๊าซเข้ามา ตั้งในพื้นที่ความผิดปกติอย่างหนึ่งที่เขาเห็นชัดเจน คือ สัตว์น้ำตกลง ทำให้วิถีชีวิตชาวประมงพื้นบ้านที่ล่าปากอยู่แล้วต้องล่าปากมากกว่าเดิม จนกระทั่งเมื่อต่อสู้เรื่องที่ดินกะพ บังโฆะได้เรียนรู้เรื่องความไม่เท่าเทียมกัน เขาเห็นว่ากลุ่มชาวบ้านไม่มีอำนาจที่จะไปต่อรองกับอิทธิพลของกลุ่มนายทุนและภาครัฐ ได้เรียนรู้วิธีการพูด ทำให้รู้จักเรียบเรียงคำพูดดีขึ้น และเรียนรู้ว่าจะพูดอย่างไร บังโฆะเรียนรู้จนก้าวมาถึงจุดที่กล้าลุกขึ้นพูดปราศรัยบนเวที และสามารถพูดอธิบายได้ดี

‘นิเนาะ’ เป็นคนบ้านปากบางเช่นเดียวกับบังโฆะ ‘นิเนาะ’ มีอาชีพขายเสื้อผ้ามือสองและเลี้ยงปลากระพงเป็นรายได้เสริม นิเนาะเริ่มต้นชีวิตการต่อสู้ด้วยการสร้างความเข้าใจกับสมาชิกในครอบครัว จนครอบครัวยอมรับ และส่งเสริมอุดมการณ์เพื่อบ้านเกิดของเธอ กระบวนการเรียนรู้ของนิเนาะเกิดจากการศึกษาค้นคว้าหาความรู้ด้วยตนเอง เช่น ดูข่าว อ่านหนังสือกฎหมาย ตำราศาสนา เข้าร่วมฟังการบรรยายเรื่องสิ่งแวดล้อม เรียนรู้จากเพื่อนบ้าน แลกเปลี่ยนกับผู้รู้ แลกเปลี่ยนประสบการณ์กับคนอื่น ๆ ในที่ประชุม และยังได้ประสบการณ์จากการไปพูดคุยแลกเปลี่ยนกับกลุ่มคนข้างนอกชุมชน ทำให้นิเนาะเห็นกระบวนการประชุม และนำมาปรับใช้กับการประชุมของกลุ่ม เนื้อหาการประชุมของกลุ่มแกนนำในช่วงหลังจึงสอดแทรกการวางแผนการทำงาน ขั้นตอนการทำงานที่จะไปให้ถึงเป้าหมาย และมีการคิดวิเคราะห์เพื่อแก้ปัญหามากขึ้น นอกจากนี้ นิเนาะยังมีความสามารถในการเขียนแถลงการณ์ เขียนจดหมาย ร่างคำประกาศต่าง ๆ หรือบันทึกเนื้อหาต่าง ๆ ได้ อย่างเข้าใจและทำได้รวดเร็ว ทักษะเหล่านี้ ส่งเสริมให้นิเนาะเป็นคนกล้าคิด กล้าพูด กล้าทำ และกำหนดบทบาทของตนเองในการมุ่งทำประโยชน์ต่อส่วนรวม

‘วะกบ’ เป็นคนบ้านป่างาม การเข้าร่วมต่อต้านโครงการต่อต้านโครงการท่อก๊าซไทย-มาเลเซีย ทำให้วะกบเข้าสู่กระบวนการเรียนรู้ร่วมกับแกนนำคนอื่น ๆ ด้วย วะกบชอบ

ดูโทรทัศน์ จึงเริ่มเรียนรู้จากโทรทัศน์ และกระบวนการเรียนรู้ตรงนั้น ทำให้การดูโทรทัศน์ เริ่มเปลี่ยนจากเดิมดูแต่ละคร กลายเป็นคนติดตามข่าวสารบ้านเมือง ให้ความใส่ใจกับข่าวความเดือดร้อน ข่าวประทุ้งจากเหตุความเดือดร้อนของคน มีการเปรียบเทียบข่าวจากหลายช่อง มีการวิเคราะห์ข่าวเพิ่มขึ้น นอกจากนี้ การไปดูชีวิตประจำวันของผู้คนที่นิคมอุตสาหกรรมมาตาพุด เป็นจุดเชื่อมโยงให้ตัดสินใจว่า สิ่งที่รัฐบาลทำหรือรัฐบาลตัดสินใจไม่ได้หมายความว่า จะต้องดีหรือถูกต้องทุกอย่าง ข้อมูลและข่าวสารจึงเป็นส่วนหนึ่งในกระบวนการเรียนรู้ เมื่อการเรียนรู้เกิดขึ้น ทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงมโนทัศน์

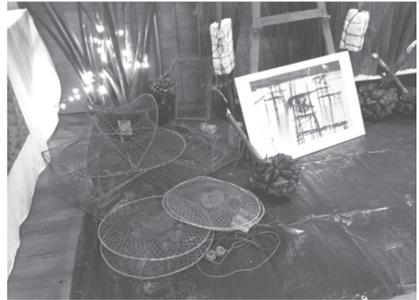
‘บังรี’ อายุ 40 ปี เป็นคนบ้านปากบาง บังรีเป็นผู้นำศาสนา และเป็นอุซตาซ สอนตาดีกาประจำมัสยิดของหมู่บ้าน ความคิดความอ่านมีความรอบคอบ ชาวบ้านให้ความนับถือมาก บังรีมีนิสัยถ่อมตน จึงแสวงหาความรู้เพิ่มเติมอยู่เสมอ ทั้งจากการอ่านและถามผู้รู้ ทำให้มีความมั่นใจในการทำกิจกรรมทางศาสนาเพื่อสังคม บังรีเปลี่ยนจากคนที่ทำหน้าที่ด้านศาสนาและอยู่แต่ในห้องเรียนห้องสอน กลายเป็นนักปฏิบัติการที่ใช้หลักศาสนาหาคำตอบให้กับเรื่องต่าง ๆ ในชีวิตประจำวัน เช่น กิจกรรมศาสนา การอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและบทบาทหน้าที่ของมุสลิมในการปกป้องแผ่นดินเกิด บังรีจึงเป็นนักต่อสู้เพื่อสังคม ที่มีจุดยืนและกล้าแสดงออกถึงความไม่ถูกต้องในที่สาธารณะต่าง ๆ

‘บังเหม’ เป็นคนบ้านปางาม มีนิสัยรักการอ่าน และชอบค้นคว้าหาความรู้อยู่เสมอ หนังสือบ้านบังเหมจึงมีจำนวนมาก ไปประชุมที่ไหนก็จะเก็บเอกสารกลับมาศึกษาที่บ้าน และบังเหมยังได้จัดบันทึกประสบการณ์การต่อสู้ตั้งแต่แรกเริ่มจนถึงปัจจุบัน (พ.ศ.2541-พ.ศ.2557) เช่นเดียวกับ ‘บังหมัด’ บ้านบ่อโชน บังหมัดเรียนรู้จากเอกสารและหนังสือต่าง ๆ เขาเห็นว่า สังคมจะอยู่รอดได้ ต้องเปลี่ยนสังคมให้กลับมาเป็นเหมือนสมัยก่อน คือ มีความเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ ไม่ตกเป็นทาสของนายทุนอุตสาหกรรม

สำหรับประสบการณ์ในปัจจุบันของกลุ่มแกนนำมุสลิม ส่วนหนึ่งเกิดจากการเสวนา เนื่องจากกระบวนการเสวนาช่วยให้ผู้ร่วมเสวนาเข้าถึงกันด้วยการสื่อสาร เนื้อหาการสื่อสารของกลุ่มแกนนำมุสลิมจะเกี่ยวข้องกับคุณภาพชีวิต สภาพความเป็นจริงของชุมชน และวิถีชีวิตของชาวบ้าน กระบวนการเสวนา ประกอบด้วย การเสนอความรู้ การแลกเปลี่ยนความคิดเห็น การตั้งคำถาม การวิพากษ์วิจารณ์ และการลงมือทำ ขั้นตอนหนึ่งของการเสวนาที่กลุ่มแกนนำมุสลิมปฏิบัติกันมาโดยตลอด คือ ทุกครั้งที่มีการเสวนาจะมีผู้ที่ได้รับมอบหมายจากกลุ่ม หมุนเวียนกันนำเสนอคำสำคัญ (Keywords) ที่ได้ศึกษามาเป็นอย่างดี เช่น การรับและการให้ ภูมิปัญญาท้องถิ่น และเดือนรอมฎอน ผู้ร่วมเสวนาคคนอื่น ๆ ก็ต้องศึกษา

หาความรู้เกี่ยวกับคำสำคัญนั้นมาก่อนล่วงหน้าเช่นกัน เพื่อให้สามารถแสดงความคิดเห็นร่วมกับคนอื่น ๆ ในวงเสวนาได้ การแลกเปลี่ยนเรียนรู้ร่วมกันในวงเสวนาแบบนี้ ทำให้กลุ่มแกนนำมุสลิมมีการเปลี่ยนแปลงหลายประการ เช่น ได้เรียนรู้และมีประสบการณ์เพิ่มขึ้นจากการอ่านและการพูด จากเดิมที่ไม่เคยพูดอภิปรายหรือโต้ตอบ แต่เมื่อมีการนำเสนอความรู้ ทำให้การแลกเปลี่ยนความคิดเห็นเกิดขึ้นอย่างสม่ำเสมอ การเสวนาจึงเป็นส่วนหนึ่งในกระบวนการเรียนรู้ของพวกเขา

แกนนำมุสลิมได้บูรณาการความรู้และทักษะจากประสบการณ์ที่มีมาก่อนกับประสบการณ์ในปัจจุบัน ซึ่งสะท้อนให้เห็นการเปลี่ยนแปลงตนเอง เช่น เปลี่ยนความกลัวเป็นความกล้า คือ กล้าตรวจสอบเมื่อมีโครงการหรือสิ่งใดเข้ามาในชุมชน กล้าสื่อสารกับหน่วยงานรัฐหรือเจ้าหน้าที่ภาครัฐ กล้าสื่อสารกับสาธารณะ และกล้าแลกเปลี่ยนโต้แย้งกับผู้นำ (ศาสนา) ดังกรณีผู้นำวินิจฉัยเรื่องที่ดินวะกัฟขัดกับหลักการศาสนา ทำให้กลุ่มแกนนำมุสลิมลุกขึ้นมาถามหาความรู้ที่ถูกต้องเกี่ยวกับการวะกัฟ ซึ่งต่างจากวิถีเดิมของคนมุสลิมที่สอนกันต่อ ๆ มาว่า ต้องเคารพเชื่อฟังผู้นำหรือผู้ที่มีความรู้ เมื่อเห็นผู้นำปฏิบัติตนถูกต้องตามหลักการศาสนาให้ปฏิบัติตาม แต่หากผู้นำเป็นคนไม่มีความยุติธรรม ไม่ยึดถือความถูกต้อง ก็ไม่จำเป็นต้องเชื่อฟังและกระทำตาม (ถอดบทเรียนครั้งที่ 4 วันที่ 25 กุมภาพันธ์ 2556 ณ ลานหอยเสียบ บ้านโคกสัก ตำบลสะกอม อำเภोजะนะ จังหวัดสงขลา) กล่าวได้ว่า กลุ่มแกนนำมุสลิมได้ใช้วงเสวนาเป็นเครื่องมือในการศึกษาเรียนรู้และตรวจสอบความรู้ต่างๆ อย่างสม่ำเสมอ ประเด็นที่วงเสวนาให้ความสำคัญ เช่น คุณภาพชีวิตของคนในชุมชน การฟื้นฟูหลักปฏิบัติศาสนา การรื้อฟื้นสิ่งที่เคยเป็นบรรทัดฐานของสังคม การฟื้นฟู ภูมิปัญญาเกี่ยวกับการทำมาหากิน และการดำเนินชีวิตที่พอเพียง ซึ่งประเด็นเหล่านี้วงเสวนาจะอภิปรายถกเถียง ร่วมวิเคราะห์และประเมินผลการทำงาน รวมทั้งให้คุณค่าอยู่ตลอดเวลา จนสามารถยกระดับไปสู่ปฏิบัติการทางสังคม ดังภาพที่ 2

ภาพที่ 2 กลุ่มแกนนำมุสลิมจัดนิทรรศการแสดงผลงาน

ณ ศูนย์การค้าเซ็นทรัลเฟสติวัล หาดใหญ่ จังหวัดสงขลา เมื่อวันที่ 26 ธันวาคม 2557

ผลการเรียนรู้ของกลุ่มแกนนำมุสลิม ได้ก่อให้เกิดมุมมอง หรือโมทัศน์ใหม่ ดังจะเห็นได้จากกรก้าวข้ามกับดักความขัดแย้งแบบขั้วตรงกันข้ามระหว่างหน่วยงานภาครัฐกับประชาชน ไปสู่ปฏิบัติการทางสังคม ในมิติการพัฒนาคุณภาพชีวิตของคนในชุมชนที่พวกเขา มีชีวิตอยู่ร่วม

บทสรุป

กระบวนการเรียนรู้ของกลุ่มแกนนำมุสลิมตั้งแต่ พ.ศ.2541 จนถึง พ.ศ.2557 สรุปได้ 3 ช่วง คือ ช่วงพัฒนาการเรียนรู้ (พ.ศ.2541-2545) เนื่องจาก กลุ่มแกนนำมุสลิมไม่เคยมีประสบการณ์เกี่ยวกับโครงการขนาดใหญ่ของรัฐมาก่อน แม้ว่าแกนนำมุสลิมบางคนที่เป็นชาวประมงพื้นบ้านจะมีประสบการณ์เรือร่องลือทำกินในเขตทะเลชายฝั่ง 3,000 เมตร

ร่วมกับเครือข่ายชมรมชาวประมงพื้นบ้านมาบ้าง ช่วงนี้จึงเป็นช่วงศึกษาค้นคว้าหาความรู้ให้แก่ตนเองด้วยเทคนิคการเรียนรู้หลาย ๆ แบบผสมผสานกัน เช่น เรียนรู้จากการอ่านและนำเนื้อหาไปสร้างกระบวนการทำงานจริง เรียนรู้โดยการเปรียบเทียบจากกรณีศึกษาที่คล้าย ๆ กันจนวิเคราะห์ได้ว่า กระบวนการประชาพิจารณ์ในพื้นที่ยังไม่มีความชัดเจน มีการปกปิดข้อเท็จจริงบางส่วน ประชาชนได้รับข้อมูลข่าวสารไม่ครบถ้วนสมบูรณ์ กระบวนการเรียนรู้ของกลุ่มแกนนำมุสลิมในช่วงแรก จึงให้น้ำหนักกับการศึกษาค้นคว้าหาข้อมูลมาอธิบายและโต้แย้งกับข้อมูลของภาครัฐ การเรียนรู้ของกลุ่มแกนนำมุสลิมในช่วงเวลานี้เป็นการเรียนรู้ที่จะปลดปล่อยตนเองออกจากความไม่รู้

ช่วงที่สอง การถอดประสบการณ์การเรียนรู้ (พ.ศ.2546-2549) กลุ่มแกนนำมุสลิมได้รับบทเรียนหลาย ๆ อย่างในช่วงรอยต่อจากช่วงที่หนึ่งมาสู่ช่วงที่สอง เช่น การเผชิญหน้ากับเจ้าหน้าที่ตำรวจและทหารที่มีอาวุธอยู่ในมือ ในขณะที่กลุ่มชาวบ้านมีแต่มือเปล่า ความท้าทายในลักษณะนี้ ทำให้กลุ่มแกนนำมุสลิมเปลี่ยนจากที่เคยยินยอมให้ภาครัฐเป็นผู้กำหนดได้ทุกอย่าง กลายเป็นความกล้าและหันมาโต้กลับ หรือภาวะการณ์ที่ตกเป็นจำเลยทั้ง ๆ ที่ตนเองไม่ได้กระทำความผิด เป็นกระบวนการเรียนรู้อย่างหนึ่งที่ทำให้กลุ่มแกนนำมุสลิมรู้สึกได้ถึงความไม่ยุติธรรมที่เกิดขึ้นกับพวกเขาโดยตรง และยังวิเคราะห์ได้ว่า สังคมไทยยังไม่มีความเป็นธรรมให้กับคนทุกกลุ่มอย่างเท่าเทียมกัน นอกจากนี้ กระบวนการเรียนรู้เรื่องที่ดินวะกัฟ สะท้อนว่า คนที่มีความรู้ทางศาสนา อาจจะไม่ได้ใช้ความเที่ยงธรรมจริง ๆ หรือแม้จะมีผู้รู้คนอื่น ๆ ยืนยันว่า การวะกัฟของชาวบ้านถูกต้อง แต่คนเหล่านั้นก็ไม่อยากเผชิญหน้ากับความขัดแย้ง กลุ่มแกนนำมุสลิมได้เรียนรู้ว่า การกระทำเรื่องถูกต้องไม่ใช่เรื่องง่าย บทเรียนสำคัญสำหรับกลุ่มแกนนำมุสลิมในช่วงนี้ คือ การปลดปล่อยตนเองจากอำนาจและความกลัว

ช่วงที่สาม การเรียนรู้เพื่อเปลี่ยนแปลงตนเอง (พ.ศ.2550-2557) การเรียนรู้ในช่วงต่าง ๆ ที่ผ่านมา เช่น การเรียนรู้ด้วยตนเอง การเรียนรู้ปฏิบัติ การเรียนรู้ผ่านกรณีศึกษา การเรียนรู้จากผู้รู้ และการเรียนรู้จากการถูกกระทำ กระบวนการเรียนรู้ทั้งจากประสบการณ์ที่มาก่อนกับประสบการณ์เรียนรู้ใหม่เหล่านี้ถูกเชื่อมโยงเข้าด้วยกัน ซึ่งเป็นการสร้างกระบวนการทางความคิดที่ให้ความสำคัญและจริงจังกับการศึกษาค้นคว้าเพื่อหาคำตอบในสิ่งที่ตนไม่รู้ในรูปแบบการเสวนา การแลกเปลี่ยนความรู้ ความคิด และความรู้สึกในวงเสวนา เช่นนี้ ทำให้กลุ่มแกนนำมุสลิมมีมุมมองใหม่ ๆ เกิดขึ้น และนำไปสู่การปลดปล่อยตนเองจากข้อจำกัดต่าง ๆ ทางสังคม ทำให้มีอิสระทางการคิด และการกระทำ

ผลการถอดบทเรียนสะท้อนการเปลี่ยนแปลงของกลุ่มแกนนำมุสลิมในหลายแง่มุม คือ ประการที่หนึ่ง เทคนิคการเรียนรู้หลายรูปแบบ ความรู้จากการปฏิบัติ (practice knowledge) และการมีส่วนร่วมในปฏิบัติการทางสังคม ตลอดช่วงเวลา 17 ปี ของการต่อสู้ ได้เปิดมุมมองเกี่ยวกับการดำเนินชีวิตที่เชื่อมโยงกับบริบทชุมชนของตนมากขึ้น [8, 10] เนื่องจากกลุ่มแกนนำมุสลิมมีความเข้าใจสังคม วัฒนธรรม และสิ่งแวดล้อมของตน รู้ว่าอะไรคือทุนทางสังคมวัฒนธรรม อะไรคือทุนธรรมชาติ ที่ตนต้องอาศัยพึ่งพิงในการทำมาหากิน หากมีความขาดแคลนจะเกิดผลอย่างไรกับชุมชนของตนเอง ประการที่สอง ประสบการณ์การเรียนรู้จากการถูกกระทำ และความเข้าใจที่สับสน จนไม่สามารถเชื่อหรือบอกได้ว่า อะไรคือความถูกต้อง อะไรคือความไม่ถูกต้อง ทำให้คนเกิดความตระหนักรู้ในตนเองสูง มีแรงปรารถนาที่จะค้นหาความรู้ความเข้าใจให้กับตนเอง ในเรื่องที่เป็นข้อกังขาของสังคม และยังไม่มีคำตอบที่เป็นธรรมเพียงพอ ซึ่งการเรียนรู้นี้ได้ช่วยเสริมความรู้ในมิติอื่น ๆ ด้วย และมีผลให้คนเปลี่ยนทัศนคติ ความรู้ ความเชื่อ และพฤติกรรม [21] ประการที่สาม ระบบส่งเสริมการเรียนรู้สำหรับคนที่มีความสามารถแตกต่างกัน เช่น การอ่าน การเขียน และการพูด ด้วยวิธีปฏิบัติ มีการโต้ตอบกัน อ่านหนังสือด้วยกัน มีส่วนร่วมในกระบวนการฝึกพูด มีส่วนร่วมในปฏิบัติการทางสังคม ทักษะความรู้ที่พัฒนาจากการปฏิบัติเหล่านี้ จะช่วยให้คนมีความมั่นใจในศักยภาพของตนมากขึ้น และประการที่สี่ การสื่อสารในวงเสวนา นำไปสู่การแลกเปลี่ยนเรียนรู้ ทำให้คนมีการรับรู้เกี่ยวกับบทบาทหน้าที่และสิทธิของพลเมือง การแลกเปลี่ยนในวงเสวนาเป็นการนำประสบการณ์ชีวิตก่อนหน้านี้ออกมาสะท้อน โดยเฉพาะประสบการณ์ต่อสู้ที่ยาวนานกว่าสิบปีเป็นประสบการณ์ที่ลึก การแลกเปลี่ยนด้วยการสะท้อนตนเองในวงเสวนา นอกจากทำให้คนรู้จักตนเอง รู้ว่าตนเองเป็นใคร ยังเป็นการเพิ่มความสัมพันธ์ซึ่งกันและกัน การสะท้อนคิดอย่างมีวิจารณญาณ และการแชร์ความรู้สึก ทำให้คนมีสำนึกต่อพันธกิจทางสังคมร่วมกัน มีการกำหนดอัตลักษณ์ของกลุ่ม กำหนดบทบาททางสังคม การสร้างเป้าหมายในการปฏิบัติการทางสังคม และการทำเป้าหมายของกลุ่มให้เป็นจริง เหล่านี้เป็นการมองประสบการณ์ของตนเองในแง่มุมใหม่ ทำให้เกิดการสร้างสรรค์สิ่งที่ดี ๆ ซึ่งสะท้อนการมีมโนทัศน์ใหม่ และการเปลี่ยนแปลงตนเอง [22, 12, 14]

เอกสารอ้างอิง

- [1] วัฒนา สุภักดิ์ศิลป์. (2548). **โลกาภิวัตน์ = Globalization**. กรุงเทพฯ : คณะกรรมการสภาวิจัยแห่งชาติ สาขาสังคมวิทยา สำนักงานคณะกรรมการวิจัยแห่งชาติ.
- [2] สุนทร ปัญญวงค์ วิฑูรย์ จำรัสพันธุ์ และวงศา เล้าหศิริวงศ์. (2555). “ความขัดแย้งระหว่างชุมชนท้องถิ่นกับหน่วยงานภาครัฐในการจัดการทรัพยากรน้ำจากเขื่อนลำปะทาว อำเภอแก่งคร้อ จังหวัดชัยภูมิ” **สังคมลุ่มน้ำโขง**. 8(1), 115-135.
- [3] ประภาส ปิ่นตบแต่ง. (2551). **ก่อนภาคประชาชนจะล่มสลาย**. กรุงเทพฯ : Way of book.
- [4] อัจฉรา รักยุติธรรม. (2548). “การต่อสู้เพื่อที่ดินผืนสุดท้ายของเกษตรกรจังหวัดลำพูน”, ใน **การประชุมวิชาการระดับชาติครั้งที่ 2 “พลังสังคมไทยในทศวรรษหน้า : ทางเลือกกับความเป็นจริง?”**. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์ไทเกอร์ พริ้นติ้ง.
- [5] เสาวคนธ์ สุดสวาท และคณะ. (2548). “ความเคลื่อนไหวทางสังคมกับการสร้างความมั่นคงของชีวิต กรณีโรงไฟฟ้าลิกไนต์แม่เมาะ”, ใน **การประชุมวิชาการระดับชาติครั้งที่ 2 “พลังสังคมไทยในทศวรรษหน้า : ทางเลือกกับความเป็นจริง?”**. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์ไทเกอร์ พริ้นติ้ง.
- [6] นฤมล ทับจุมพล. (2552). “ขบวนการชาวบ้านกับการต่อสู้แบบสันติวิธีในสถานการณ์ความขัดแย้ง”, **รัฐศาสตร์สาร ฉบับพิเศษ**. 30(2), 517-541.
- [7] Mezirow, J. and Taylor E. W. (2009). **Transformative Learning in Practice : Insights from Community, Workplace, and Higher Education**. San Francisco : Jossey – Bass.
- [8] Hodge, Steven. (2014). “Transformative Learning as an ‘Inter-Practice’ Phenomenon”, **Adult Education Quarterly**. 64(2), 165-181.
- [9] Sosulski, Michael j. (2013). “From Broadway to Berlin: Transformative Learning Through German Hip-Hop”, **UP**. 46(1), 91-105.
- [10] Morrice, Linda. (2013). “Learning and Refugees: Recognizing the Darker Side of Transformative Learning”, **Adult Education Quarterly**. 63(3), 251-271.
- [11] Bridwell, Sandra D. (2012). “A Constructive-Developmental Perspective on the Transformative Learning of Adults Marginalized by Race, Class, and Gender”, **Adult Education Quarterly**. 63(2), 127-146.

- [12] Chen, Peiyang. (2012). “Empowering identity reconstruction of indigenous college students through transformative learning”, **Educational Review**. 64(2), 161-180.
- [13] Marmon, Ellen L. (2013). “Transformative Learning Theory: Connections with Christian Adult Education”, **Christian Education Journal** : Series 3. 10(2), 424-431.
- [14] Mezirow, J. (1997). “Transformative Learning in Practice”, in **New Directions for Adult and Continuing Education**. no. 74, Summer : Jossey – Bass.
- [15] Jane Teng Yan Fang ; Yusof, Qismullah. (2014). “Surviving Women’s Learning Experience from the Tsunami in Aceh”, **Adult Learning**. 25(1), Feb, 20-27.
- [16] Stevens, Karen ; Gerber, Dan ; Hendra, Rick. (2010). “Transformative Learning through Prior Learning Assessment”, **Adult Education Quarterly**. 60(4), 377-404.
- [17] คณะกรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติ. (2548). **ข้อเสนอจากคณะกรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติต่อรัฐบาล** (พิมพ์ครั้งที่ 5). กรุงเทพฯ : สำนักงานคณะกรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติ.
- [18] ชาคกริต โภชะเรือง ปิยะโชติ อินทรนิवास และถนอม ชุนเพ็ชร. (2548). **ชีวิตที่เลือกไม่ได้ 15 กรณีศึกษาที่ได้รับผลกระทบด้านสุขภาพจากโครงการของรัฐ กรณีโครงการท่อก๊าซไทย-มาเลเซีย**. กรุงเทพฯ : เมฆขาว.
- [19] ศุภวรรณ ชนะสงคราม (ผู้สัมภาษณ์), พรพันธุ์ เขมคุณาศัย (ผู้สัมภาษณ์), ที่ศูนย์การค้าเซ็นทรัลพลาซ่า หาดใหญ่ จังหวัดสงขลา, เมื่อวันที่ 26 ธันวาคม 2557.
- [20] สู่ไธมาน หมดยุโธ๊ะ และคณะ. (2550). **วาทกรรม: เมื่อถูกกลายเป็นผิด การกีดกันการต่อสู้** (พิมพ์ครั้งที่ 2). สงขลา : ชานเมืองการพิมพ์.
- [21] Jane Teng Yan Fang and Yusof, Qismullah. (2014). “Surviving Women’s Learning Experience from the Tsunami in Aceh”, **Adult Learning**. 25(1), 20-27.

- [22] Kucukaydin, Ilhan and Cranton, Patricia. (2013). “Critically Questioning the Discourse of Transformative Learning Theory”, **Adult Education Quarterly**. 63(1), 43-56.

ความสามารถในการแข่งขันของการท่องเที่ยว เชิงการแพทย์ของประเทศไทย¹

Competitive Abilities
of Thailand Medical Tourism

ณัฐพัชร์ มณีโรจน์² และนราศรี ไววนิชกุล³
Nattapat Manirochana² and Narasri Vivanichakul³

---

¹ ได้รับทุนอุดหนุนการวิจัย ประเภทบัณฑิตศึกษา ปีงบประมาณ 2558 สำนักงานคณะกรรมการวิจัยแห่งชาติ (วช.) และมหาวิทยาลัยพะเยา บทความวิจัยนี้เป็นส่วนหนึ่งของดัชนีชี้วัดเรื่องยุทธศาสตร์การท่องเที่ยวเชิงการแพทย์ของประเทศไทย

² นิสิตระดับปริญญาเอก สาขาวิชาการจัดการการท่องเที่ยว วิทยาลัยการจัดการ มหาวิทยาลัยพะเยา กรุงเทพฯ 10330

³ ศ.ดร., วิทยาลัยการจัดการ มหาวิทยาลัยพะเยา กรุงเทพฯ 10330

บทคัดย่อ

การศึกษาครั้งนี้ มีวัตถุประสงค์เพื่อวิเคราะห์ปัจจัยการแข่งขันของการท่องเที่ยวเชิงการแพทย์ของประเทศไทย และกำหนดกลยุทธ์การพัฒนาขีดความสามารถการท่องเที่ยวเชิงการแพทย์ของประเทศไทย โดยรวบรวมข้อมูลจากการสัมภาษณ์ผู้ให้สำคัญ (Key Informants) ซึ่งเป็นผู้ที่เกี่ยวข้องกับการท่องเที่ยวเชิงการแพทย์ ประกอบด้วย เจ้าหน้าที่ของหน่วยงานภาครัฐ ผู้บริหารโรงพยาบาลที่ผ่านการรับรองคุณภาพมาตรฐานสากล บุคลากรทางการแพทย์ ผู้ประกอบการตัวแทนท่องเที่ยว และนักท่องเที่ยวเชิงการแพทย์ รวม 25 คน เป็นการสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth Interview) และศึกษาจากเอกสารที่เกี่ยวข้องกับการท่องเที่ยวเชิงการแพทย์ ใช้การวิเคราะห์ความได้เปรียบเชิงการแข่งขันตามแบบจำลองเพชรที่สมบูรณ์ (Diamond Model) การวิเคราะห์สภาพแวดล้อมภายใน และภายนอกของการท่องเที่ยวเชิงการแพทย์ โดยใช้ SWOT Analysis และใช้ TOWS Matrix รวมถึงใช้วิธีการวิเคราะห์เนื้อหา (Content Analysis) ในการวิเคราะห์ข้อมูล

ผลการศึกษาพบว่า ประเทศไทยมีความได้เปรียบเชิงการแข่งขัน ดังนี้ ค่ารักษาพยาบาลถูก บุคลากรทางการแพทย์มีความเชี่ยวชาญ มีโรงพยาบาลผ่านการรับรองมาตรฐานระดับสากล (JCI) มากกว่า 30 โรงพยาบาล เครื่องมือทางการแพทย์ทันสมัย บุคลากรการแพทย์ที่มีจิตใจใฝ่บริการ การบริการที่เป็นเลิศ อัตลักษณ์ความเป็นไทย และทรัพยากรการท่องเที่ยวอุดมสมบูรณ์ ส่วนด้านที่มีความจำเป็นต้องพัฒนา เพื่อยกระดับให้ประเทศเป็นศูนย์กลางการแพทย์แห่งเอเชีย ได้แก่ การส่งเสริมการตลาดเฉพาะเป้าหมายเพิ่มมากขึ้น จัดทำฐานข้อมูล และความเชี่ยวชาญ รายสาขาของโรงพยาบาล พัฒนาทักษะด้านภาษาต่างประเทศให้บุคลากรทางการแพทย์ อนุญาตให้แพทย์ชาวต่างประเทศเข้ามาทำงานในประเทศไทยได้นานขึ้น นักท่องเที่ยวเชิงการแพทย์ ญาติ และผู้ติดตามพำนักในประเทศได้นานขึ้น เร่งผลิตแพทย์เฉพาะทาง รวมถึงผลิตแพทย์ และบุคลากรทางการแพทย์ ส่งเสริมให้โรงพยาบาลเอกชนรับรองมาตรฐานสากลเพิ่มขึ้น ส่งเสริมการวิจัย และการผลิตเครื่องมือ อุปกรณ์ทางการแพทย์ และสร้างระบบโครงสร้างพื้นฐาน รวมถึงเส้นทางการเชื่อมโยงระหว่างหัวเมืองหลักกับเมืองย่อย เพื่อสนับสนุน อำนวยความสะดวกในการเดินทางท่องเที่ยว และพักฟื้นของผู้ป่วย ญาติ และผู้ติดตาม

คำสำคัญ : ความได้เปรียบเชิงการแข่งขัน การท่องเที่ยว การท่องเที่ยวเชิงการแพทย์

Abstract

This research was aimed to analyze competitive factors of Thailand medical tourism and determine the strategy to develop Thailand medical tourism potential. The data was collected from interviewing some key informants who were involved with medical tourism including government officers, hospital management with international accreditation, medical personnel, tourism business operator representatives, and medical tourists for 25 people in total. In-depth interview was used together with researching on the documents related to medical tourism. Competitive advantage was analyzed using Diamond Model. Internal and external environment of medical tourism was analyzed using SWOT Analysis, TOWS Matrix, as well as Content Analysis.

According to the research, Thailand's competitive advantages are cheaper medical fees, experienced medical personnel, having more than 30 hospitals with JCI accreditation, state-of-the-art medical equipment, service minded medical staff, excellent service, Thai identity, and abundant tourism resources. The points to develop to be medical center of Asia are as follows. There should be more specific target marketing promotion. There should be hospital database according to the field of expertise. Medical staff should develop foreign language skills. Foreign doctors should be allowed to work in Thailand longer. Medical tourists, relatives, and escorts should be allowed to stay in Thailand longer. Specialized doctors should be produced more as well as general doctors and medical staff. More private-hospitals should be encouraged to get international accreditation. More support should be provided for researching and developing medical equipment. There should be development of infrastructure and connections between major and minor cities to support and facilitate the travels and recovery of the patient, relatives, and escorts.

Keywords : Competitive Advantage, Tourism, Medical Tourism

บทนำ

ประเทศไทยมีรายได้ที่เกิดจากการท่องเที่ยว จำนวนกว่า 965,000 ล้านบาท ใน พ.ศ.2555 โดยเพิ่มขึ้นจาก พ.ศ.2554 คิดเป็นร้อยละ 24 ของจำนวนรายได้ที่เกิดจากการท่องเที่ยวของ พ.ศ.2554 และใน พ.ศ. 2555 มีจำนวนนักท่องเที่ยวชาวต่างประเทศที่เดินทางเข้ามาท่องเที่ยวในประเทศไทย จำนวน 22,303,065 ล้านคน เพิ่มขึ้นจาก พ.ศ.2554 คิดเป็นร้อยละ 15.89 ของจำนวนนักท่องเที่ยวชาวต่างประเทศทั้งหมดที่เดินทางเข้ามาท่องเที่ยวในประเทศไทยใน พ.ศ. 2554 [1] นักท่องเที่ยวชาวต่างประเทศส่วนใหญ่เป็นนักท่องเที่ยวจากกลุ่มประเทศเอเชียตะวันออก จำนวน 12,525,214 คน รองลงมาเป็นนักท่องเที่ยวจากกลุ่มประเทศยุโรป จำนวน 5,650,619 คน กลุ่มประเทศเอเชียใต้ จำนวน 1,286,861 คน และเป็นนักท่องเที่ยวจากกลุ่มประเทศอเมริกา จำนวน 1,083,433 คน [2] ซึ่งนักท่องเที่ยวเดินทางเข้ามาท่องเที่ยว เพราะประเทศไทยมีปัจจัยดึงดูดหลาย ๆ ประการ ได้แก่ มีทรัพยากรทางธรรมชาติที่อุดมสมบูรณ์ มีทะเล ภูเขา และแหล่งวัฒนธรรมต่าง ๆ ทั้งแหล่งวัตถุ หรือ ประเพณีต่าง ๆ ที่เป็นอัตลักษณ์เฉพาะตน นอกจากนี้ มีการท่องเที่ยวอีกรูปแบบหนึ่งที่ทำให้ประเทศไทยเป็นจุดหมายปลายทางของการเดินทางท่องเที่ยว และเป็นรูปแบบการท่องเที่ยวที่ดึงดูดชาวต่างประเทศเดินทางเข้ามาในประเทศไทยทำให้เกิดรายได้อย่างมหาศาลที่เกิดขึ้นในรูปแบบการท่องเที่ยวดังกล่าว จากการศึกษาวิจัยของบริษัท [3] ได้ศึกษาสถานการณ์การท่องเที่ยวเชิงสุขภาพ และการแพทย์ของประเทศไทยที่ให้บริการด้านการท่องเที่ยวเชิงสุขภาพ และการแพทย์ ใน พ.ศ.2555 โดยศึกษาใน 7 ประเทศ ได้แก่ ประเทศไทย อินเดีย สิงคโปร์ มาเลเซีย ฟิลิปปินส์ เกาหลีใต้ และประเทศไต้หวัน พบว่า มีจำนวนนักท่องเที่ยวที่เดินทางเข้าไปใช้บริการด้านสุขภาพ และการแพทย์ จำนวน 5,603,240 คน โดยประเทศที่มีนักท่องเที่ยวเดินทางเข้ามาใช้บริการการท่องเที่ยวเชิงสุขภาพ และการแพทย์มากที่สุดเป็นอันดับแรก คือ ประเทศไทย จำนวน 2,476,297 คน คิดเป็นร้อยละ 44.19 รองลงมาเป็นประเทศอินเดีย จำนวน 1,319,975 คน คิดเป็นร้อยละ 23.56 ประเทศสิงคโปร์ มีจำนวน 861,686 คน คิดเป็นร้อยละ 15.38 ประเทศมาเลเซีย มีจำนวน 647,132 คน คิดเป็นร้อยละ 11.55 ประเทศฟิลิปปินส์มีจำนวน 141,436 คน คิดเป็นร้อยละ 2.52 ประเทศเกาหลีใต้ จำนวน 137,544 คน คิดเป็นร้อยละ 2.45 และลำดับสุดท้าย คือ ประเทศไต้หวัน จำนวน 19,170 คน คิดเป็นร้อยละ 0.37 ของจำนวนนักท่องเที่ยวทั้งหมด และในพ.ศ.2558 Renub Research คาดการณ์ว่าจะมีนักท่องเที่ยวเชิงการแพทย์เดินทางเข้ามาใช้บริการ

จำนวนกว่า 10,662,148 คน และคาดการณ์ว่าประเทศไทยจะมีจำนวนนักท่องเที่ยว จำนวน 4,836,517 คน คิดเป็นร้อยละ 45.36 ของจำนวนนักท่องเที่ยวทั้งหมด

การท่องเที่ยวเชิงการแพทย์ของประเทศไทย เริ่มต้นอย่างเป็นทางการเป็นรูปธรรมในพ.ศ.2546 มีการวางแผนยุทธศาสตร์เพื่อการพัฒนาประเทศเพื่อไปสู่ การเป็นศูนย์กลางความเป็นเลิศด้านสุขภาพของเอเชีย (Thailand Center of Excellent Health Care of Asia) ซึ่งเป็นการร่วมมือกันระหว่างหน่วยงานต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้อง ได้แก่ กระทรวงพาณิชย์ กระทรวงสาธารณสุข กระทรวงอุตสาหกรรม กระทรวงการท่องเที่ยว และกีฬา เป็นต้น โดยกระทรวงอุตสาหกรรม ได้จัดทำบันทึกข้อตกลงความร่วมมือในการผลักดันยุทธศาสตร์พัฒนาอุตสาหกรรมสุขภาพ (Healthcare Industries) หรือ อุตสาหกรรมทางการแพทย์กับกระทรวงสาธารณสุข แพทยสภา คณะแพทยศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย คณะแพทยศาสตร์โรงพยาบาล รามาธิบดี คณะแพทยศาสตร์ศิริราชพยาบาล สภาอุตสาหกรรมแห่งประเทศไทย และหอการค้าไทย [4] โดยรัฐบาลได้ประกาศนโยบาย และกำหนดตำแหน่งทางเศรษฐกิจให้ประเทศไทยเป็นศูนย์กลางสุขภาพของเอเชีย (Medical Hub of Asia) และเป็นศูนย์กลางการให้บริการด้านสุขภาพ (Health Hub) ซึ่งประกอบด้วย ธุรกิจบริการรักษาพยาบาล ธุรกิจส่งเสริมสุขภาพ และธุรกิจผลิตภัณฑ์สุขภาพ รวมถึงธุรกิจสมุนไพรไทยด้วยนั้น ธุรกิจบริการรักษาพยาบาลเป็นธุรกิจหลักที่สำคัญมาก โดยมีผู้ประกอบการหลัก คือ โรงพยาบาลเอกชน ปัจจุบันมีผู้ประกอบการ มากกว่า 256 โรงพยาบาล/สถานพยาบาล ซึ่งเป็นโรงพยาบาลเอกชนที่มีศักยภาพในการรองรับผู้ให้บริการชาวต่างประเทศ มากกว่า 100 แห่ง ทั้งนี้จากการรวบรวมสถิติชาวต่างประเทศที่เข้ามาใช้บริการรักษาพยาบาลในประเทศไทย ตั้งแต่ 2545 เป็นต้นมา พบว่า มีจำนวนชาวต่างประเทศที่เข้ามาใช้บริการรักษาพยาบาลจำนวนมาก และมีอัตราการขยายตัวเพิ่มขึ้นทุก ใน พ.ศ. 2553 มีชาวต่างประเทศเข้ามาใช้บริการทางการแพทย์ จำนวน 1,777,729 ราย มีอัตราเติบโตเฉลี่ยระหว่าง พ.ศ.2550-2553 คิดเป็นร้อยละ 5.71 ของจำนวนนักท่องเที่ยวที่มาใช้บริการทางการแพทย์ในประเทศไทย [5] และใน พ.ศ.2555 มีนักท่องเที่ยวชาวต่างประเทศเดินทางเข้ามารักษาในโรงพยาบาลในประเทศไทยจำนวนกว่า 2,530,000 ราย [6-7] และผู้รับบริการที่เป็นชาวไทยที่ใช้บริการทางการแพทย์ในประเทศไทย มีจำนวน 43,770,000 คน รวมจำนวน 46,300,000 คน [7] และระหว่าง พ.ศ.2555-2559 รัฐบาลได้คาดการณ์ว่าการท่องเที่ยวเชิงการแพทย์จะสร้างรายได้ประมาณ 8.03 แสนล้านบาทให้กับประเทศไทย [8]

การท่องเที่ยวเชิงการแพทย์มีโรงพยาบาล หรือ สถานพยาบาล เป็นผู้ผลิตสินค้า และ

บริการ เพื่อสนองตอบความต้องการของนักท่องเที่ยว นอกจากนี้ ธุรกิจการท่องเที่ยวเชิงการแพทย์ยังต้องพึ่งพิงอุตสาหกรรมที่เกี่ยวข้องด้วย และธุรกิจบริการรักษาพยาบาลยังเป็นธุรกิจที่สร้างรายได้ให้กับธุรกิจบริการด้านอื่น ๆ ที่เกี่ยวข้อง ได้แก่ ธุรกิจยา ธุรกิจอุปกรณ์เครื่องมือทางการแพทย์ ธุรกิจท่องเที่ยว โรงแรมที่พัก ธุรกิจร้านอาหาร และธุรกิจขนส่ง รวมทั้งเกิดการสร้างอาชีพกระจายรายได้ และการจ้างงานในสาขาวิชาชีพต่าง ๆ เพราะธุรกิจบริการที่ส่วนใหญ่ต้องใช้กำลังคนดำเนินการทั้งสิ้น การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทยได้เล็งเห็นถึงความสำคัญของธุรกิจดังกล่าว ผู้วิจัยจึงได้สนใจศึกษาปัจจัยที่เกี่ยวข้องที่ส่งเสริมให้ประเทศไทยเป็นศูนย์กลางของการท่องเที่ยวเชิงการแพทย์ ทั้งในส่วนของบริการทางการแพทย์ของโรงพยาบาลเอกชนซึ่งเป็นธุรกิจหลัก และในส่วนของธุรกิจเชื่อมโยง โดยใช้เครื่องมือทางการบริหาร ประกอบด้วย การวิเคราะห์สภาพแวดล้อมทางธุรกิจด้วยเทคนิค SWOT Analysis การวิเคราะห์ TOWS Matrix และการวิเคราะห์ตัวแบบเพชรพลว็ด (Dynamic Diamond Model) โดยสอบถามกับผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้องกับการท่องเที่ยวเชิงการแพทย์ของประเทศไทย ได้แก่ บุคลากรของหน่วยงานภาครัฐบาลที่มีหน้าที่ในการกำกับ ดูแล และให้การสนับสนุนการท่องเที่ยวเชิงการแพทย์ของประเทศไทย ผู้อำนวยการโรงพยาบาล หรือผู้แทนผู้บริหารโรงพยาบาลให้บริการการท่องเที่ยวเชิงการแพทย์ บุคลากรทางการแพทย์ ผู้ประกอบการธุรกิจที่สนับสนุนการท่องเที่ยวเชิงการแพทย์ ได้แก่ ธุรกิจโรงแรม และที่พัก ธุรกิจการขนส่งมวลชน ธุรกิจร้านอาหาร และภัตตาคาร ธุรกิจท่องเที่ยวเพื่อพักผ่อนสุขภาพต่าง ๆ และธุรกิจบริษัทนำเที่ยว และนักท่องเที่ยว เพื่อให้ได้ข้อมูลมาประกอบในการวางแผน กำหนดกลยุทธ์ และกำหนดนโยบายในการส่งเสริม พัฒนาธุรกิจ และกำหนดเป็นยุทธศาสตร์การท่องเที่ยวเชิงการแพทย์ของประเทศไทย เพื่อให้เป็นไปในทิศทางในการขับเคลื่อนการเป็นศูนย์กลางการแพทย์แห่งเอเชียต่อไป

วัตถุประสงค์ในการศึกษา

1. เพื่อวิเคราะห์ปัจจัยด้านการผลิต ปัจจัยด้านอุปสงค์ ปัจจัยด้านยุทธศาสตร์โครงสร้าง และบริหารการแข่งขัน ปัจจัยด้านอุตสาหกรรมต่อเนื่อง และสนับสนุน รวมถึงบทบาทภาครัฐ และบทบาทของโอกาสที่มีต่อการท่องเที่ยวเชิงการแพทย์ของประเทศไทย
2. เพื่อวิเคราะห์การคุกคามของผู้เข้ารายใหม่ การแข่งขันระหว่างธุรกิจที่มีอยู่ในอุตสาหกรรม อำนาจการต่อรองของผู้ซื้อ การคุกคามของการบริการทดแทน และอำนาจ

ต่อรองของผู้ชายวัตถุประสงค์ที่มีต่อการท่องเที่ยวเชิงการแพทย์ของประเทศไทย

3. เพื่อกำหนดกลยุทธ์การพัฒนาขีดความสามารถการท่องเที่ยวเชิงการแพทย์ของประเทศไทย

ระเบียบวิธีการศึกษา

ผู้วิจัยใช้วิธีการศึกษาเชิงคุณภาพ มีผู้ให้ข้อมูลสำคัญเป็นผู้ที่เกี่ยวข้องกับการท่องเที่ยวเชิงการแพทย์ ประกอบด้วย เจ้าหน้าที่ของหน่วยงานภาครัฐ ผู้บริหารโรงพยาบาลที่ผ่านการรับรองคุณภาพมาตรฐานสากล บุคลากรทางการแพทย์ ผู้ประกอบการตัวแทนท่องเที่ยวและนักท่องเที่ยวเชิงการแพทย์ รวม 25 คน เก็บรวบรวมข้อมูลในชั้นปฐมภูมิ ใช้การสัมภาษณ์เชิงลึกกับผู้ให้ข้อมูลสำคัญ และข้อมูลทุติยภูมิจากเอกสารวิชาการ บทสัมภาษณ์ และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง วิเคราะห์ข้อมูลโดยใช้ตัวแบบการวิเคราะห์ความได้เปรียบเชิงการแข่งขันตามแบบจำลองเพชรที่สมบูรณ์ (Diamond Model) การวิเคราะห์สภาพแวดล้อมภายในและภายนอกของการท่องเที่ยวเชิงการแพทย์ โดยใช้ SWOT Analysis สังเคราะห์โดยใช้ TOWS Matrix รวมถึงใช้วิธีการวิเคราะห์เนื้อหาในการวิเคราะห์ข้อมูล

ผลการศึกษา

การศึกษาความสามารถในการแข่งขันของการท่องเที่ยวเชิงการแพทย์ของประเทศไทย ผู้วิจัยได้นำทฤษฎีความได้เปรียบเชิงการแข่งขัน (Theory of Competitive Advantage) ของ Michael E. Porter [9] ด้านความได้เปรียบเชิงการแข่งขันตามแบบจำลองเพชรที่สมบูรณ์ มีตัวแปรกำหนดโดยตรง 4 ปัจจัย และที่ไม่ใช่ตัวแปรกำหนดโดยตรง 2 ปัจจัย ได้แก่ โอกาส และรัฐบาล ซึ่งผลการวิเคราะห์ในแต่ละปัจจัยที่มีบทบาทต่อการกำหนดความได้เปรียบแข่งขันสามารถสรุปได้ดังแสดงในตารางที่ 1 และภาพที่ 1 มีดังนี้

**ตารางที่ 1 ผลการวิเคราะห์ความสามารถในการแข่งขันด้านการท่องเที่ยวเชิงการแพทย์
ประเทศไทย**

ปัจจัยต่าง ๆ	ความสามารถในการแข่งขันเชิงบวก (+)	ความสามารถในการแข่งขันเชิงลบ (-)
ปัจจัยด้านการผลิต	<ul style="list-style-type: none"> + บุคลากรทางการแพทย์มีความเชี่ยวชาญ + โครงสร้างพื้นฐานในเมืองหลักมีประสิทธิภาพ + โรงพยาบาลผ่านการรับรองมาตรฐานระดับสากลกว่า 30 แห่ง + เครื่องมือทางการแพทย์ที่ทันสมัย + ทรัพยากรทางการแพทย์ท่องเที่ยวอุดมสมบูรณ์ + บุคลากรการบริการมีจิตใจใฝ่บริการ มีการบริการที่เป็นเลิศ 	<ul style="list-style-type: none"> - บุคลากรทางการแพทย์บางสาขาขาดแคลน - โครงสร้างพื้นฐานขาดการเชื่อมโยงระหว่างเมืองหลักกับเมืองย่อย - บุคลากรทางการแพทย์บางส่วนขาดทักษะด้านภาษาต่างประเทศ - โรงพยาบาลที่ผ่านการรับรองมาตรฐานระดับสากลยังไม่เพียงพอต่อจำนวนนักท่องเที่ยว - ต้องพึ่งพาเครื่องมือ อุปกรณ์ ยา เวชภัณฑ์ทางการแพทย์จากต่างประเทศ - บุคลากรทางการแพทย์ที่เชี่ยวชาญอาจจะเดินทางไปทำงานต่างประเทศ เช่น สิงคโปร์ และมาเลเซีย ซึ่งให้ค่าตอบแทนสูงกว่า ประเทศไทย 3-5 เท่า
ปัจจัยด้านอุปสงค์	<ul style="list-style-type: none"> + ประชากรของโลกมีแนวโน้มใส่ใจกับการดูแลสุขภาพเพิ่มมากขึ้น + ตลาดนักท่องเที่ยวผู้สูงอายุมีอัตราการเติบโตที่สูงขึ้น และมีแนวโน้มเติบโตสูงขึ้นอย่างต่อเนื่อง และนักท่องเที่ยวกลุ่มนี้มีกำลังซื้อสูง + ความต้องการบริการทางการแพทย์ที่หลากหลาย + มีความต้องการจากนักท่องเที่ยวหลากหลายกลุ่ม + มีการพัฒนาตลาดทั้งภายใน และต่างประเทศอย่างต่อเนื่อง รวมทั้งเตรียมสิ่งอำนวยความสะดวกต่าง ๆ + Brand Image ด้านการแพทย์ของประเทศ 	<ul style="list-style-type: none"> - การบริการบางโรงพยาบาลยังไม่ครบวงจร - การบริการบางโรงพยาบาลขาดความหลากหลาย ยังไม่สามารถตอบสนองความต้องการที่หลากหลายของลูกค้าได้

ตารางที่ 1 ผลการวิเคราะห์ความสามารถในการแข่งขันด้านการท่องเที่ยวเชิงการแพทย์ ประเทศไทย (ต่อ)

ปัจจัยต่าง ๆ	ความสามารถในการแข่งขันเชิงบวก (+)	ความสามารถในการแข่งขันเชิงลบ (-)
ปัจจัยด้าน ยุทธศาสตร์ โครงสร้าง และ บริหารการแข่งขัน	<ul style="list-style-type: none"> + ยุทธศาสตร์การพัฒนาบุคลากรทางการแพทย์ และการพัฒนา การบริการทางการแพทย์ที่เป็นเลิศ + การบริหารจัดการของการท่องเที่ยว เชิงการแพทย์มีมาตรฐานระดับสากล + มีกลยุทธ์การสร้างความมูลค่าเพิ่มตั้งแต่ต้นน้ำ ถึงปลายน้ำ + มีนวัตกรรมในการรักษาเป็นของตนเอง 	<ul style="list-style-type: none"> - ขาดการสร้างเครือข่ายทางการค้าใน ประเทศ และต่างประเทศ - การจัดโครงสร้าง/ส่วนแบ่งทางราชการ ในการส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงการ แพทย์ไม่ชัดเจน
ปัจจัยด้าน อุตสาหกรรมต่อ เนื่อง และสนับสนุน	<ul style="list-style-type: none"> + มีการวางแผนระยะยาวในการพัฒนาเป็น ศูนย์กลางการรักษาแห่งเอเชีย + โรงพยาบาลที่มีศักยภาพมีการลงทุนสร้าง และขยายโรงพยาบาลในการรองรับ การท่องเที่ยวเชิงการแพทย์ 	<ul style="list-style-type: none"> - มูลค่าเพิ่มจากห่วงโซ่อุปทานยังไม่ ครบวงจร เพราะอุตสาหกรรม ทางการแพทย์ต้องใช้เงินลงทุนสูง - ข้อจำกัดของ Suppliers ภายในประเทศ - ขาดการร่วมมือระหว่างโรงพยาบาลกับ ธุรกิจที่เกี่ยวข้องกับการท่องเที่ยว เชิงการแพทย์
บทบาทภาครัฐ	<ul style="list-style-type: none"> + รัฐบาลมีนโยบายส่งเสริม และผลักดัน ให้การท่องเที่ยวเชิงการแพทย์ขยายตัว อย่างต่อเนื่อง + ให้ความสำคัญ และสนับสนุนอุตสาหกรรม ที่เกี่ยวข้องกับ Supply Chain การท่องเที่ยวเชิงการแพทย์ + มีโรงเรียนการแพทย์ที่มีชื่อเสียง และมี ศักยภาพในการผลิตบุคลากรทางการแพทย์ + จัดการประชุม และแสดงศักยภาพ ของการท่องเที่ยวเชิงการแพทย์ให้กลุ่ม ลูกค้าในประเทศใหม่ ๆ 	<ul style="list-style-type: none"> - ขาดการสนับสนุนการวิจัย และพัฒนา เชิงรูปธรรมอย่างชัดเจน โดยเฉพาะ เทคโนโลยีทางการแพทย์ - หน่วยงานส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิง การแพทย์มีหลายหน่วยงานขาด การเชื่อมโยง และบูรณาการกัน - ขาดการร่วมมือระหว่างโรงเรียนการ แพทย์ และโรงพยาบาลเอกชนในการ ผลิตบุคลากรทางการแพทย์ร่วมกัน

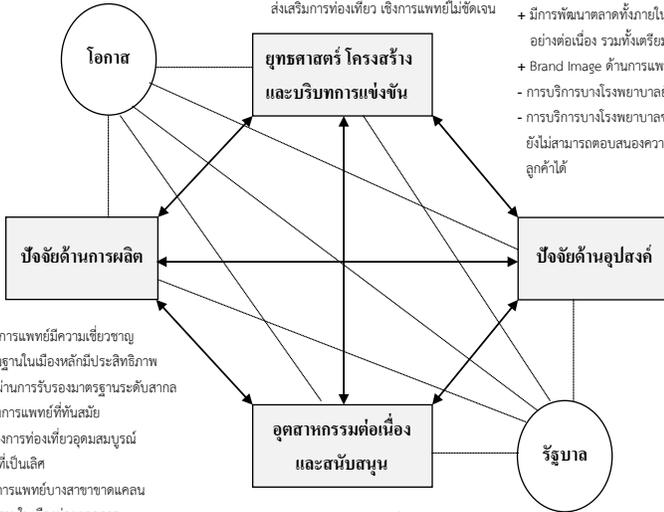
**ตารางที่ 1 ผลการวิเคราะห์ความสามารถในการแข่งขันด้านการท่องเที่ยวเชิงการแพทย์
 ประเทศไทย (ต่อ)**

ปัจจัยต่าง ๆ	ความสามารถในการแข่งขันเชิงบวก (+)	ความสามารถในการแข่งขันเชิงลบ (-)
บทบาทของโอกาส	<ul style="list-style-type: none"> + การเปิดประชาคมการค้าเสรีทางเศรษฐกิจของอาเซียน + ความก้าวหน้าของเทคโนโลยีทางการแพทย์ + ประชากรของโลกมีแนวโน้มใส่ใจกับการดูแลสุขภาพเพิ่มมากขึ้น + ตลาดนักท่องเที่ยวผู้สูงอายุมีอัตราการเติบโตที่สูงขึ้น และมีแนวโน้มเติบโตสูงขึ้นอย่างต่อเนื่อง และนักท่องเที่ยวกลุ่มนี้มีกำลังซื้อสูง 	<ul style="list-style-type: none"> - ขาดความเชื่อมั่นถึงควมมีเสถียรภาพของรัฐบาล และความสงบเรียบร้อยภายในประเทศ - ขาดการสร้างเครือข่ายด้านการท่องเที่ยวเชิงการแพทย์ในระดับภูมิภาค

- + การเปิดประชาคมการค้าเสรีทางเศรษฐกิจของอาเซียน
- + ความก้าวหน้าของเทคโนโลยีทางการแพทย์
- + ประชากรของโลกมีแนวโน้มใส่ใจกับการดูแลสุขภาพ เพิ่มขึ้น
- + ตลาดนักท่องเที่ยวผู้สูงอายุมีอัตราการเติบโตที่สูงขึ้น และมีแนวโน้มเติบโตสูงขึ้นอย่างต่อเนื่อง และนักท่องเที่ยวกลุ่มนี้มีกำลังซื้อสูง
- ขาดความเชื่อมั่นถึงความมีเสถียรภาพของรัฐบาล และความสงบเรียบร้อยภายในประเทศ
- ขาดการสร้างเครือข่ายด้านการท่องเที่ยวเชิงการแพทย์ในระดับภูมิภาค

- + ยุทธศาสตร์การพัฒนาบุคลากรทางการแพทย์ และการพัฒนาการบริการทางการแพทย์ที่เป็นเลิศ
- + การบริหารจัดการของการท่องเที่ยวเชิงการแพทย์มีมาตรฐานระดับสากล
- + มีกลยุทธ์การสร้างมูลค่าเพิ่มตั้งแต่ต้นน้ำถึงปลายน้ำ
- + มีนวัตกรรมในการรักษาเป็นของตนเอง
- ขาดการสร้างเครือข่ายทางการค้าในประเทศและต่างประเทศ
- การจัดโครงสร้าง/ส่วนแบ่งทางราชการในการส่งเสริมการท่องเที่ยว เชิงการแพทย์ไม่ชัดเจน

- + ประชากรของโลกมีแนวโน้มใส่ใจกับการดูแลสุขภาพเพิ่มมากขึ้น
- + ตลาดนักท่องเที่ยวผู้สูงอายุมีอัตราการเติบโตที่สูงขึ้น และมีแนวโน้มเติบโตสูงขึ้นอย่างต่อเนื่อง และนักท่องเที่ยวกลุ่มนี้มีกำลังซื้อสูง
- + ความต้องการบริการทางการแพทย์ที่หลากหลาย
- + มีความต้องการจากนักท่องเที่ยวหลากหลายกลุ่ม
- + มีการพัฒนาตลาดทั้งภายใน และต่างประเทศอย่างต่อเนื่อง รวมทั้งเตรียมสื่ออำนวยความสะดวกต่าง ๆ
- + Brand Image ด้านการแพทย์ของประเทศไทยมีคุณภาพ
- การบริการบางโรงพยาบาลยังไม่ครบวงจร
- การบริการบางโรงพยาบาลขาดความหลากหลาย
- ยังไม่สามารถตอบสนองความต้องการที่หลากหลายของลูกค้าได้

- + บุคลากรทางการแพทย์มีความเชี่ยวชาญ
- + โครงสร้างพื้นฐานในเมืองหลักมีประสิทธิภาพ
- + โรงพยาบาลผ่านการรับรองมาตรฐานระดับสากล
- + เครื่องมือทางการแพทย์ที่ทันสมัย
- + ทรัพยากรทางการแพทย์ที่ทันสมัย
- + มีการบริการที่เป็นเลิศ
- บุคลากรทางการแพทย์บางสาขาขาดแคลน
- โครงสร้างพื้นฐานในเมืองย่อยขาดการเชื่อมโยงระหว่างเมืองหลักกับเมืองย่อย
- บุคลากรทางการแพทย์บางส่วนขาดทักษะด้านภาษาต่างประเทศ
- โรงพยาบาลไม่เพียงพอต่อจำนวนนักท่องเที่ยว
- บุคลากรทางการแพทย์ที่เชี่ยวชาญจะเดินทางไปทำงานต่างประเทศ เช่น สิงคโปร์ และมาเลเซีย ซึ่งให้ค่าตอบแทนสูงกว่าประเทศไทย 3-5 เท่า

- + มีการวางแผนระยะยาวในการพัฒนาเป็นศูนย์กลางการรักษาระง่อเอเชีย
- + โรงพยาบาลที่มีศักยภาพมีการลงทุนสร้าง และขยายโรงพยาบาลในการรองรับการท่องเที่ยวเชิงการแพทย์
- มูลค่าเพิ่มจากห่วงโซ่อุปทานยังไม่สามารถครบวงจร เพราะอุตสาหกรรมทางการแพทย์ต้องใช้เงินลงทุนสูง
- ข้อจำกัดของ Suppliers ภายในประเทศ
- ขาดการร่วมมือระหว่างโรงพยาบาลกับธุรกิจที่เกี่ยวข้องกับการท่องเที่ยวเชิงการแพทย์

- + รัฐบาลมีนโยบายส่งเสริม และผลักดันให้การท่องเที่ยวเชิงการแพทย์ขยายตัวอย่างต่อเนื่อง
- + ให้ความสำคัญ และสนับสนุนอุตสาหกรรมที่เกี่ยวข้องกับ Supply Chain การท่องเที่ยวเชิงการแพทย์
- + มีโรงเรียนการแพทย์ที่มีชื่อเสียง และมีศักยภาพในการผลิตบุคลากรทางการแพทย์
- + จัดการประเทศ และแสดงศักยภาพของการท่องเที่ยวเชิงการแพทย์ในต่างประเทศ
- ขาดการสนับสนุนการวิจัย และพัฒนาเชิงรูปธรรมอย่างชัดเจน โดยเฉพาะเทคโนโลยีทางการแพทย์
- หน่วยงานส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงการแพทย์มีหลายหน่วยงานขาดการเชื่อมโยง และบูรณาการกัน
- ขาดการร่วมมือระหว่างโรงเรียนการแพทย์ และโรงพยาบาลเอกชนในการผลิตบุคลากรทางการแพทย์ร่วมกัน

ภาพที่ 1 แบบจำลองเพชรที่สมบูรณ์ (Diamond Model)

การวิเคราะห์สภาพแวดล้อมภายใน และภายนอกของการท่องเที่ยวเชิงการแพทย์ โดยใช้ SWOT Analysis เป็นการวิเคราะห์จุดแข็ง จุดอ่อน โอกาส และอุปสรรคของการท่องเที่ยวเชิงการแพทย์ การวิเคราะห์ปัจจัยตามแบบจำลองเพชรที่สมบูรณ์ (Diamond Model) โดยนำผลที่ได้ของแต่ละประเด็นมาสรุปสภาพแวดล้อมภายใน (จุดแข็ง และจุดอ่อน) และสภาพแวดล้อมภายนอก (โอกาส และอุปสรรค)

1. การวิเคราะห์สภาพแวดล้อมภายใน

ผลการวิเคราะห์สภาพแวดล้อมภายในของความสามารถในการแข่งขันของการท่องเที่ยวเชิงการแพทย์ได้มาจากการศึกษาเอกสาร และการสัมภาษณ์ สามารถอธิบายได้ดังนี้

1.1 จุดแข็ง (Strengths)

1.1.1 ปัจจัยด้านการผลิต ประเทศไทยมีโรงพยาบาลที่ผ่านการรับรองคุณภาพมาตรฐานสากล ซึ่งส่วนใหญ่เป็นโรงพยาบาลเอกชนซึ่งมีความพร้อม และเป็นมืออาชีพในการรักษา มีเครื่องมือทางการแพทย์ที่ทันสมัย รวมถึงมีแหล่งพักผ่อน หรือท่องเที่ยวหลังจากเสร็จสิ้นการรักษาที่มีความอุดมสมบูรณ์ และมีโครงสร้างพื้นฐานหลักที่มีประสิทธิภาพ ได้แก่ การสื่อสาร การขนส่ง เป็นต้น

1.1.2 ปัจจัยด้านการตลาด ประเทศไทยมีค่าใช้จ่ายในการรักษาที่ต่ำกว่าประเทศอื่น ๆ ที่ให้บริการทางการแพทย์ รวมถึงมีการส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงการแพทย์ ในต่างประเทศผ่านกระทรวงพาณิชย์ซึ่งเป็นเจ้าภาพนำผู้ประกอบการของไทยไปออกงานแสดงสินค้า และบริการสุขภาพในต่างประเทศภาพลักษณ์ตราสินค้า (Brand Image) ด้านการแพทย์ของประเทศไทยมีคุณภาพ

1.1.3 ปัจจัยด้านองค์การ และบริหารจัดการ รัฐบาลมีนโยบายที่ชัดเจนในการส่งเสริมฯ ซึ่งประกาศจะเป็นศูนย์กลางการรักษาทางการแพทย์ ปัจจัยด้านบุคลากร ส่วนใหญ่การบริหารจัดการโรงพยาบาลมีการบริหารจัดการแบบมืออาชีพ เพราะส่วนใหญ่เป็นโรงพยาบาลของภาคเอกชน

1.1.4 ปัจจัยด้านบุคลากร/ทรัพยากรมนุษย์ ประเทศไทยมีบุคลากรทางการแพทย์มีความเชี่ยวชาญ ทั้งแพทย์ พยาบาล เภสัชกร นักกายภาพบำบัด รวมถึงพนักงานบริการที่ให้บริการด้วยไมตรีจิตบริการประจักษ์คุณาติมิตรซึ่งประเทศไทยมีชื่อเสียงด้านการบริการที่เป็นเลิศ

1.1.5 ปัจจัยทางการเงิน การบริการทางการแพทย์โดยส่วนใหญ่เป็นโรงพยาบาลเอกชน ดังนั้น การขยายกิจการ หรือการลงทุนเพิ่มนั้นประเทศไทยมีแหล่งเงินให้กู้เพื่อการประกอบธุรกิจมีจำนวนหลายราย

1.2 จุดอ่อน (Weaknesses)

1.2.1 ปัจจัยด้านการผลิต โรงพยาบาลที่ผ่านการรับรองมาตรฐานระดับสากลยังไม่เพียงพอต่อจำนวนนักท่องเที่ยวเชิงการท่องเที่ยวเชิงการแพทย์ที่เพิ่มขึ้นในทุก ๆ ปี เครื่องมือทางการแพทย์ยังต้องพึ่งพิงการนำเข้าจากต่างประเทศเป็นหลัก โรงพยาบาลที่ผ่านการรับรองมาตรฐานฯ ส่วนใหญ่อยู่ในกรุงเทพฯ รวมถึงการเดินทางระหว่างเมืองหลักไปสู่เมืองย่อยขาดการเชื่อมโยงเส้นทางการท่องเที่ยว การเพิ่มมูลค่าจากห่วงโซ่อุปทานยังไม่ครบวงจร เพราะอุตสาหกรรมทางการแพทย์ต้องใช้เงินลงทุนสูง

1.2.2 ปัจจัยด้านการตลาด การทำตลาดโดยส่วนใหญ่เป็นโรงพยาบาลขนาดใหญ่ และต่างคนต่างทำการตลาด ไม่ได้ทำเป็นภาพรวมของประเทศไทย

1.2.3 ปัจจัยด้านองค์การ และบริหารจัดการ ความเป็นรูปธรรมของหน่วยงานรัฐบาลในการส่งเสริมนโยบายให้มีความชัดเจน และมีหน่วยงานหลักที่รับผิดชอบโดยตรงที่เกี่ยวกับการท่องเที่ยวเชิงการแพทย์ รวมถึงการประสานงานกันในแต่ละกระทรวง ได้แก่ กระทรวงสาธารณสุข กระทรวงศึกษา กระทรวงพาณิชย์ กระทรวงการต่างประเทศ กระทรวงการท่องเที่ยว และกีฬา

1.2.4 ปัจจัยด้านบุคลากร/ทรัพยากรมนุษย์ การผลิตแพทย์ในประเทศไทยไม่เพียงพอต่อจำนวนนักท่องเที่ยวเชิงการท่องเที่ยวเชิงการแพทย์ที่เพิ่มขึ้นในทุก ๆ ปี บุคลากรทางการแพทย์บางส่วนขาดทักษะทางด้านภาษาต่างประเทศ รวมถึงนักท่องเที่ยวบางกลุ่มไม่ได้ใช้ภาษาอังกฤษเป็นภาษากลาง

1.2.5 ปัจจัยทางการเงิน รัฐบาลควรส่งเสริมการลงทุนกับโรงพยาบาลใหม่ ส่งเสริมสถานพยาบาลเก่าเพื่อปรับโครงสร้างเก่า เครื่องมือเก่า อาจจะเป็นตัวเงินทุน หรือ ตัวลดหย่อนภาษีต่าง ๆ

2. การวิเคราะห์สภาพแวดล้อมภายนอก

ผลการวิเคราะห์สภาพแวดล้อมภายนอกของความสามารถในการแข่งขันของการท่องเที่ยวเชิงการแพทย์ได้มาจากการศึกษาเอกสาร และการสัมภาษณ์ สามารถอธิบายได้ดังนี้

2.1 โอกาส (Opportunities)

2.1.1 ปัจจัยด้านการตลาดของการท่องเที่ยวเชิงการแพทย์ แนวโน้มประชากรของโลกใส่ใจกับการดูแลสุขภาพเพิ่มขึ้น รวมถึงตลาดนักท่องเที่ยวสูงอายุมีอัตราการเติบโตที่สูงขึ้น และมีแนวโน้มเติบโตสูงขึ้นอย่างต่อเนื่อง และนักท่องเที่ยวกลุ่มนี้มีกำลังซื้อสูง

2.1.2 ปัจจัยด้านการแข่งขัน การแข่งขันของประเทศในภูมิภาคเอเชียส่งผลให้ประเทศไทยพัฒนาการบริการที่เพิ่มมากขึ้น พัฒนาบุคลากรทางการแพทย์ รวมถึงพัฒนาเครื่องมือการรักษาทางการแพทย์

2.1.3 ปัจจัยด้านสังคม วัฒนธรรม และกฎหมาย ประเทศไทยมีเอกลักษณ์โดดเด่น และเป็นที่น่าสนใจต่อนานาชาติเรื่องการบริการที่เป็นเลิศ บริการด้วยไมตรีจิต มีอัตลักษณ์ทางวัฒนธรรม และประเพณีที่เป็นเอกลักษณ์เหมาะสำหรับการท่องเที่ยวระหว่างพักฟื้น

2.1.4 ปัจจัยด้านเทคโนโลยี ความก้าวหน้าของเทคโนโลยีสนับสนุนการสร้างเครื่องมือทางการแพทย์ส่งผลถึงการรักษาที่มีประสิทธิภาพ เทคโนโลยีการสื่อสารเป็นประโยชน์ต่อการตลาด และประชาสัมพันธ์

2.1.5 ปัจจัยด้านเศรษฐกิจ ค่าครองชีพในประเทศไทยมีราคาถูก ค่าบริการต่าง ๆ สัมพันธ์กับค่าใช้จ่ายมีราคาสมเหตุสมผล ค่าการบริการทางการแพทย์มีราคาถูกกว่าประเทศอื่น เป็นสิ่งที่ดึงดูดใจให้นักท่องเที่ยวตัดสินใจเดินทางมารักษาในประเทศไทย

2.2 อุปสรรค (Threats)

2.2.1 ปัจจัยด้านการตลาดของการท่องเที่ยว ความต้องการบริการทางการแพทย์ที่หลากหลายของผู้รับบริการซึ่งบางโรงพยาบาลอาจจะมีบริการที่ไม่ครบวงจร

2.2.2 ปัจจัยด้านการแข่งขัน ประเทศคู่แข่งมีทักษะด้านการใช้ภาษาสูงกว่าประเทศไทย มีการคมนาคมที่สะดวกมากกว่าประเทศไทย รวมถึงประเทศคู่แข่งยกระดับเป็นศูนย์กลางการรักษาทางการแพทย์นานาชาติโดยรัฐบาลให้การสนับสนุนอย่างจริงจัง รวมถึงให้งบประมาณในการลงทุนด้วย เช่น ประเทศสิงคโปร์ และมาเลเซีย

2.2.3 ปัจจัยด้านสังคม วัฒนธรรม และกฎหมาย วิถีการดำรงชีวิตในเมือง หรือ ความไม่สงบทางการเมืองของประเทศส่งผลต่อความเชื่อมั่นในการเดินทางมารักษา บางส่วนมีการเอาเปรียบนักท่องเที่ยวในประเทศไทยในการใช้บริการบางประเภท เช่น การขนส่ง การพักผ่อน รวมถึงการใช้ชีวิตในเมืองไทย ปัจจุบันมีความยุ่งยากของการต่อวีซ่าเพื่อเพิ่มเวลาในการพำนักต่อในประเทศไทย

2.2.4 ปัจจัยด้านเทคโนโลยี มาตรฐานกลางที่เป็นแหล่งข้อมูลเพื่อการเข้าถึง ข้อมูลด้านการรักษา โดยส่วนใหญ่โรงพยาบาลจะเป็นผู้ดำเนินการเองต่างโรงพยาบาลต่าง ดำเนินการเอง ควรมีแหล่งข้อมูลกลางที่เป็นภาพรวมของประเทศ

การกำหนดกลยุทธ์โดยใช้วิธี TOWS Matrix

จากการประเมินความน่าสนใจของตลาด และความแข็งแกร่งของธุรกิจ พบว่า ความสามารถในการแข่งขันของของการท่องเที่ยวเชิงการแพทย์อยู่ในตำแหน่ง Selectivity/ Manager for Earnings คือ สามารถกำหนดกลยุทธ์ที่ต้องเร่งดำเนินการ และกลยุทธ์ที่ต้องดำเนินการในระยะยาว ได้ดังนี้

1. กลยุทธ์ที่ต้องเร่งดำเนินการ

1.1 ส่งเสริมการตลาดเฉพาะเป้าหมาย เช่น ผู้สูงอายุ กลุ่มธุรกิจประกันสุขภาพ ในต่างประเทศ กลุ่มนักท่องเที่ยวตะวันตก สร้างความร่วมมือด้านการตลาดกับบริษัท นำเที่ยว ธุรกิจที่พัก และโรงแรมในการจัดทำโปรแกรมท่องเที่ยวเชิงการแพทย์

1.2 หน่วยงานภาครัฐบาลที่รับผิดชอบการท่องเที่ยวเชิงการแพทย์ของประเทศไทยจัดทำฐานข้อมูล และความเชี่ยวชาญรายสาขาของโรงพยาบาลในประเทศไทย โดยนำเสนอเป็นข้อมูลกลางซึ่งทำให้นักท่องเที่ยวสามารถเข้าถึงข้อมูลเพื่อประกอบการพิจารณาเลือกใช้บริการทางการแพทย์ รวมถึงการจัดตั้งศูนย์อำนวยความสะดวกให้แก่นักท่องเที่ยวเชิงการแพทย์

1.3 พัฒนาทักษะด้านภาษาต่างประเทศให้กับบุคลากรทางการแพทย์ทุกระดับ

1.4 ปรับปรุงแก้ไขข้อกฎหมายที่อำนวยความสะดวกให้กับแพทย์ชาวต่างประเทศ เข้ามาทำงานในประเทศไทยได้นานขึ้น และไม่ต้องสอบใบประกอบวิชาชีพที่เป็นภาษาไทย หากมีการสอบให้อาเซียนสอบด้วยภาษาตามสัญชาติของแพทย์ที่จะเข้ามาทำงาน

1.5 ปรับปรุง แก้ไขข้อกฎหมายที่อำนวยความสะดวกให้แก่นักท่องเที่ยวเชิงการแพทย์ และญาติ หรือ ผู้ติดตามในขณะเดินทาง และระหว่างที่พำนักอยู่ในประเทศไทย เช่น

พิธีการทางการเข้าเมืองรวดเร็วขึ้น ทำหนังสือเดินทางเฉพาะนักท่องเที่ยวเชิงการแพทย์ เพิ่มระยะเวลาในการอยู่เมืองไทยให้นานขึ้น

1.6 ส่งเสริมให้โรงพยาบาลทำความร่วมมือกับโรงพยาบาลธุรกิจอื่นที่เกี่ยวข้อง เพื่อส่งต่อนักท่องเที่ยวเชิงการแพทย์ ได้แก่ ธุรกิจที่พักแรม และโรงแรม ธุรกิจร้านอาหาร และภัตตาคาร

2. กลยุทธ์ที่ต้องเร่งดำเนินการในระยะยาว

2.1 วางแผนการผลิตแพทย์ ที่มีความเชี่ยวชาญเฉพาะทาง โดยสร้างความร่วมมือระหว่าง สถาบันการศึกษาที่ผลิตแพทย์ กับโรงพยาบาลเอกชนที่มีความเชี่ยวชาญเฉพาะทาง ร่วมกันผลิตแพทย์

2.2 วางแผนการผลิตแพทย์ และบุคลากรทางการแพทย์ โดยสร้างความร่วมมือระหว่างสถาบันการศึกษาที่ผลิตแพทย์ และบุคลากรทางการแพทย์กับโรงพยาบาลเอกชน ร่วมกันผลิตแพทย์ผู้เชี่ยวชาญ โดยเน้นเป็นหลักสูตรนานาชาติ

2.3 ส่งเสริมการวิจัย การพัฒนา และการผลิตเครื่องมือ อุปกรณ์ทางการแพทย์ และเวชภัณฑ์ทางการแพทย์ เพื่อลดการนำเข้าจากต่างประเทศ

2.4 ส่งเสริม และพัฒนาให้โรงพยาบาลเอกชน หรือสถานพยาบาลเอกชนในประเทศไทยผ่านการรับรองมาตรฐานโรงพยาบาลในระดับสากล (Joint Commission International: JCI)

2.5 จัดตั้งหน่วยงานให้ทำหน้าที่สนับสนุน ส่งเสริม และพัฒนาการ รวมถึงการทำการตลาดเฉพาะการท่องเที่ยวเชิงการแพทย์ โดยจัดตั้งเป็นศูนย์บริการเบ็ดเสร็จ ณ จุดเดียว

2.6 พัฒนา และสร้างระบบโครงสร้างพื้นฐาน รวมถึงเส้นทางการเชื่อมโยงระหว่างหัวเมืองหลักกับเมืองย่อย เพื่อสนับสนุน อำนวยความสะดวกในการเดินทางท่องเที่ยว และพักฟื้นของผู้ป่วย ญาติ และผู้ติดตาม ที่จะเข้าไปในแหล่งท่องเที่ยวต่าง ๆ ที่กระจายอยู่ตามภูมิภาคต่าง ๆ ในประเทศไทย

สรุปผลการศึกษา และอภิปราย

การศึกษาความสามารถในการแข่งขันของการท่องเที่ยวเชิงการแพทย์ของประเทศไทย เพื่อนำไปสู่การกำหนดกลยุทธ์การพัฒนาขีดความสามารถการท่องเที่ยวเชิงการแพทย์ของประเทศไทย โดยวิเคราะห์ความได้เปรียบเชิงการแข่งขันตามแบบจำลองเพชรที่สมบูรณ์

(Diamond Model) วิเคราะห์จุดแข็ง จุดอ่อน โอกาส และอุปสรรค ประเมินด้วย SWOT Analysis และสังเคราะห์โดยใช้ TOWS Matrix ผลการศึกษา พบว่า ปัจจัยการแข่งขันฯ ตามแบบจำลองเพชรที่สมบูรณ์ คือ ปัจจัย หรือตัวบ่งชี้ 4 กลุ่มตัวแปร ปัจจัยที่สร้างความได้เปรียบ ได้แก่ ปัจจัยด้านการผลิต ประกอบด้วย โรงพยาบาลที่ผ่านการรับรองคุณภาพมาตรฐานสากล จำนวนกว่า 30 โรงพยาบาล เครื่องมือทางการแพทย์ที่ทันสมัย รวมถึงมีแหล่งพักฟื้น หรือห้องเที่ยวหลังจากเสร็จสิ้นการรักษาที่มีความอุดมสมบูรณ์ และมีโครงสร้างพื้นฐานหลักที่มีประสิทธิภาพ สอดคล้องกับชัยวาลี ศรีสุโข [10] ศูนย์วิจัยกสิกรไทย [6] ศูนย์วิจัยธนาคาร ซีไอเอ็มบี ไทย [8] สำนักงานส่งเสริมวิสาหกิจขนาดกลาง และขนาดย่อม [11] ปัจจัยด้านการตลาด ประกอบด้วย ค่าใช้จ่ายในการรักษาที่ต่ำกว่าประเทศอื่น ๆ การส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงการแพทย์ในต่างประเทศ Brand Image ด้านการแพทย์ของประเทศไทยมีคุณภาพ ปัจจัยด้านองค์กร และการบริหารจัดการ ประกอบด้วย รัฐบาลมีนโยบายที่ชัดเจนในการส่งเสริมฯ การท่องเที่ยวเชิงการแพทย์ สอดคล้องกับศูนย์วิจัยกสิกรไทย [6] สำนักงานส่งเสริมวิสาหกิจขนาดกลาง และขนาดย่อม [11] ปัจจัยด้านบุคลากร ประกอบด้วย การบริหารจัดการแบบมืออาชีพ เพราะส่วนใหญ่เป็นโรงพยาบาลของภาคเอกชน บุคลากรทางการแพทย์มีความเชี่ยวชาญ พนักงานบริการที่ให้บริการด้วยไมตรี มีการบริการ ประจักษ์ตมิตมิตร สอดคล้องกับชัยวาลี ศรีสุโข [10] ศูนย์วิจัยกสิกรไทย [6] สำนักงานส่งเสริมวิสาหกิจขนาดกลาง และขนาดย่อม [11] และปัจจัยทางการเงิน ประกอบด้วย มีแหล่งเงินให้กู้เพื่อการประกอบธุรกิจมีจำนวนหลายราย สอดคล้องกับ ศูนย์วิจัยกสิกรไทย [6]

ข้อเสนอแนะ

1. ข้อเสนอแนะในการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงการแพทย์ของประเทศไทย

1.1 สิ่งประเทศไทยต้องดำเนินการอย่างเร่งด่วน และพัฒนาในระยะเวลานั้นสั้น เพราะเป็นกลยุทธ์ หรือ ปัจจัยที่สามารถดำเนินการได้ทันที ได้แก่ ส่งเสริมการตลาดเฉพาะ เป้าหมาย สร้างความร่วมมือด้านการตลาดกับธุรกิจอื่น ๆ สนับสนุนการท่องเที่ยวเชิงการแพทย์ จัดทำฐานข้อมูล และความเชี่ยวชาญรายสาขาของโรงพยาบาลในประเทศไทย รวมถึงการจัดตั้งศูนย์อำนวยความสะดวกให้กับนักท่องเที่ยวเชิงการแพทย์ พัฒนาทักษะด้านภาษาต่างประเทศให้บุคลากรทางการแพทย์ทุกระดับ แก้ไขข้อกฎหมายให้แพทย์ชาวต่างประเทศทำงานในประเทศไทยได้นานขึ้น และไม่ต้องสอบใบประกอบวิชาชีพที่เป็นภาษาไทย

เช่นเดียวกับนักท่องเที่ยวญาติ หรือผู้ติดตามให้สามารถพำนักอยู่ในประเทศไทยนานขึ้น

1.2 วางแผนการผลิตแพทย์ ที่มีความเชี่ยวชาญเฉพาะทาง รวมถึงผลิตแพทย์ และบุคลากรทางการแพทย์เพิ่มขึ้นโดยเน้นเป็นหลักสูตรนานาชาติ ส่งเสริมการวิจัย การพัฒนา และการผลิตเครื่องมือ อุปกรณ์ทางการแพทย์ และเวชภัณฑ์ทางการแพทย์ ส่งเสริมให้โรงพยาบาลเอกชน หรือ สถานพยาบาลเอกชนในประเทศไทยผ่านการรับรองมาตรฐานโรงพยาบาลในระดับสากล (Joint Commission International: JCI) จัดตั้งหน่วยงานส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงการแพทย์ โดยจัดตั้งเป็นศูนย์บริการเบ็ดเสร็จ ณ จุดเดียว และพัฒนา และสร้างระบบโครงสร้างพื้นฐานการเชื่อมโยงเส้นทางระหว่างหัวเมืองหลักกับเมืองย่อย เพื่ออำนวยความสะดวกในการเดินทางท่องเที่ยว และพักฟื้นของผู้ป่วย ญาติ และผู้ติดตาม ที่จะเข้าไปในแหล่งท่องเที่ยวต่าง ๆ ที่กระจายอยู่ตามภูมิภาคต่าง ๆ ในประเทศไทย

2. ข้อเสนอแนะในการวิจัยครั้งต่อไป

2.1 ศึกษาเจาะลึกความเชี่ยวชาญของแพทย์ในแต่ละด้าน เพื่อจัดทำแผนที่แพทย์ผู้เชี่ยวชาญรายสาขา

2.2 ศึกษาศักยภาพ และเปรียบเทียบศักยภาพของประเทศคู่แข่งการท่องเที่ยวเชิงการแพทย์ของประเทศไทยที่อยู่ในภูมิภาคเอเชีย

2.3 ศึกษาปัจจัยที่ส่งผลต่อการตัดสินใจเดินทางท่องเที่ยวพักฟื้น หรือการเดินทางต่อเนื่องจากการรักษา และจัดทำเส้นทาง หรือโครงข่ายการท่องเที่ยวจากโรงพยาบาลส่งต่อนักท่องเที่ยว ญาติ และผู้ติดตามไปยังแหล่งที่พักฟื้น และแหล่งท่องเที่ยว

เอกสารอ้างอิง

- [1] กรมการท่องเที่ยว. (2555). **นักท่องเที่ยวชาวต่างประเทศที่เดินทางเข้ามาท่องเที่ยวในประเทศไทย**. สืบค้นวันที่ 2 มีนาคม 2557, จาก <http://secretary.mots.go.th/main.php?filename=graph1>.
- [2] สำนักงานสถิติแห่งชาติ. (2556ข). **สรุปสถานการณ์ท่องเที่ยวภายในประเทศ พ.ศ. 2552-2554**. สืบค้นวันที่ 2 มิถุนายน 2557, จาก <http://service.nso.go.th/nso/web/statseries/statseries23.html>.
- [3] Renub Research. (April 9, 2014). **Singapore Medical Tourism Analysis and Forecast**. Retrieved June 10, 2014, from www.renub.com/report/singapore-medical-tourism-analysis-and-forecast-132.
- [4] สำนักงานเศรษฐกิจอุตสาหกรรม. (2554). **บันทึกข้อตกลงความร่วมมือในการผลักดันยุทธศาสตร์พัฒนาอุตสาหกรรมวัสดุอุปกรณ์ทางการแพทย์**. สืบค้นวันที่ 1 สิงหาคม 2557, จาก <http://www.thaipr.net/nc/creadnews.aspx?newsid=bb80d1336093840eac0b9fab607925fa>.
- [5] การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย. (2554). **รายงานสรุปการท่องเที่ยวเชิงสุขภาพ**. สืบค้นวันที่ 30 มิถุนายน 2557, จาก <http://tourisminvest.tat.or.th>.
- [6] ศูนย์วิจัยสิริกไทย. (2555). **ธุรกิจท่องเที่ยวเชิงสุขภาพ โอกาสของไทยในการรุกตลาดอาเซียน**. สืบค้นวันที่ 19 กุมภาพันธ์ 2557, จาก www.ksmecare.com/Article/82/28465/.
- [7] สำนักสถิติเศรษฐกิจ และสังคม. (2555). **การสำรวจโรงพยาบาล และสถานพยาบาลเอกชน ปี พ.ศ. 2555**. กรุงเทพฯ : สำนักสถิติเศรษฐกิจ และสังคม.
- [8] ศูนย์วิจัยธนาคาร ซีไอเอ็มบี ไทย. (2556). **ธุรกิจโรงพยาบาลกับการเตรียมรับ AEC**. สืบค้นวันที่ 3 สิงหาคม 2557, จาก http://www.cimbsecurities.co.th/backoffice/data/files/130925_Sector%20Note_Healthcare_T.pdf.
- [9] Porter M. E. (1990). **The Competitive Advantage of Nations**, Macmillan, London.

- [10] ชัญวลี ศรีสุโข. (2555). “อุตสาหกรรมการแพทย์เชิงท่องเที่ยว”, **วารสารของกรมส่งเสริมอุตสาหกรรม**. 54(1), 32-33.
- [11] สำนักงานส่งเสริมวิสาหกิจขนาดกลาง และขนาดย่อม. (2556). **การส่งเสริมคลัสเตอร์ท่องเที่ยวเชิงการแพทย์เพื่อเป็นศูนย์กลางการท่องเที่ยวของเอเชีย**. สืบค้นวันที่ 2 มิถุนายน 2557, จาก www.sme.go.th.

การใช้ชุดฝึกอบรบบทเรียนอิเล็กทรอนิกส์
เพื่อเสริมสร้างทักษะภาษาอังกฤษด้านการ
ออกเสียง การอ่านและการเขียนต่อความสำเร็จ
และแรงจูงใจของครูระดับประถมศึกษา¹

Using E-learning Instruction to Enhance English
Pronunciation, Reading and Writing Skills on EFL
Primary School Teachers' Achievement and Motivation

เกร็ดทราย วุฒิพงษ์²

Kretsai Woottipong²

¹ บทความนี้เป็นส่วนหนึ่งของงานวิจัยเรื่อง “การพัฒนาชุดฝึกอบรบบทเรียนอิเล็กทรอนิกส์ เพื่อเสริมสร้างทักษะภาษาอังกฤษด้านการออกเสียง การอ่านและการเขียนสำหรับครูระดับประถมศึกษาในโรงเรียนจังหวัดสงขลา” โดยทุนสนับสนุนการวิจัยงบประมาณแผ่นดิน มหาวิทยาลัยทักษิณ พ.ศ. 2558

² ผศ.ดร., คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ สาขาวิชาภาษาตะวันตก มหาวิทยาลัยทักษิณ สงขลา 90000

บทคัดย่อ

การวิจัยครั้งนี้มีวัตถุประสงค์สองประการ คือ (1) เพื่อศึกษาผลการใช้ชุดฝึกอบรบบทเรียนอิเล็กทรอนิกส์เพื่อเสริมสร้างทักษะภาษาอังกฤษด้านการออกเสียง การอ่านและการเขียนสำหรับครูระดับประถมศึกษาในโรงเรียนจังหวัดสงขลา (2) เพื่อศึกษาแรงจูงใจของครูระดับประถมศึกษาที่มีต่อการเรียนโดยใช้ชุดฝึกอบรบบทเรียนอิเล็กทรอนิกส์ กลุ่มตัวอย่างในการวิจัยครั้งนี้เป็นครูระดับประถมศึกษาในโรงเรียนจังหวัดสงขลา จำนวน 156 ราย และอาจารย์สอนภาษาอังกฤษในระดับมหาวิทยาลัยในพื้นที่จังหวัดสงขลา จำนวน 5 ราย กลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้ได้มาโดยวิธีการสุ่มอย่างง่าย วิเคราะห์ข้อมูลโดยใช้การวิเคราะห์ความแปรปรวนพหุคูณ (MANCOVA) ผลการวิจัยพบว่า กลุ่มทดลองมีผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนและคะแนนแรงจูงใจในการเรียนภาษาอังกฤษสูงกว่ากลุ่มควบคุมอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05 ผลการสัมภาษณ์กลุ่มตัวอย่าง พบว่ากลุ่มตัวอย่างมีความคิดเห็นต่อการใช้ชุดฝึกอบรบบทเรียนอิเล็กทรอนิกส์ ในทางบวกโดยคิดว่าเป็นสื่อที่มีประโยชน์และใช้ง่าย

คำสำคัญ : ชุดฝึกอบรบบทเรียนอิเล็กทรอนิกส์ ทักษะการออกเสียง การอ่านและการเขียนภาษาอังกฤษครูระดับประถมศึกษา

Abstract

The purpose of this study was two-fold: (1) to investigate the effects of e-learning course on English pronunciation, reading and writing achievement on primary school teachers in Songkhla Province, and (2) to examine the role of e-learning course on their motivation. A sample group of 156 primary school teachers and 5 university lecturers in English language teaching from local universities in Songkhla province participated in this study. Simple random sampling was used to select the sample group. Multivariate Analysis of Co-Variance (MANCOVA) was employed to analyze the data. The results revealed that the learning achievement and motivation scores among participants using the e-learning course were higher than those taught through the conventional face-to-face instruction at a significance level of 0.05.

The interview result showed positive learning attitudes that the e-learning course was useful and easy to use.

Keywords : E-learning Course, English Pronunciation, Reading and Writing Skills, Primary School Teachers

Introduction

With the tremendous advances and popularity of the technology, computer-assisted instruction has become the method of choice for instructional development due to its potential for delivering better learning outcomes. It facilitates the handling and retrieval of teaching material by storage in a database which anyone can access via the Internet. Learners can interact with fellow students and their teachers in different locations through the communication service provided by the Internet. E-learning instruction can be designed to implement the theory of the whole language approach in the classroom. Studies have revealed the benefits of using e-learning to enhance learners' four English language skills, although learners' improvement is clearly revealed in receptive skills (e.g. reading and listening) (Stepp-Greany, 2002; Lunde, 1990 as cited in [1]).

According to Alkan [2], the whole language approach emphasizes that human language learning moves from the whole to the parts rather than building sub-skills (e.g. grammar, spelling, vocabulary, and pronunciation) to lead toward higher abilities (e.g. reading comprehension). He further states that the four skills are interrelated. Freeman & Freeman [3] further supports that instructors need to provide natural reading, writing, speaking and listening teaching environments where learners can practice discrete language components. In addition, this approach enhances learners to work collaboratively with others, to create, and to take risks during instruction.

Although the whole language approach has been popular in western countries, Thai lecturers need to understand how to employ integrated-skill teaching techniques in a large class within limited class time. Previous research revealed the benefits related to e-learning instruction, most research was conducted in western countries, and some computer-assisted instruction did not take into consideration of the whole language principles [1].

Based on the information described above, technology appears to play a crucial role in helping learners develop their whole language competency. It would be useful if the study of e-learning instruction and teaching of reading, writing and pronunciation were conducted together. Therefore, this study aims to compare English pronunciation, reading and writing skills abilities between the experimental group and the control group. The second purpose is to examine the primary school teachers' motivations between the experimental group and the control group. In order to achieve the purposes mentioned above, this research focuses on the following questions: (1) Are there any significant different achievement scores between the experimental group and the control group? and (2) Are there any significant different motivations between the experimental group and the control group? The reviewed studies on instructional design and technology and motivation model are provided below to provide understanding of the theoretical backgrounds of the study.

Literature Review

Instructional Design and Technology

Online content development needs to be based on the principles of effective instructional design. These principles should be in line with sound teaching practices and built from solid educational learning theory. Cassarino [4] asserts that effective online learning is based on the principles of instructional

design and development. The design of e-learning instruction must consider cognitive processing of information, learning tasks, the needs of the learner, and the selection of instructional material. Based on studies conducted recently, when incorporating new technologies into a curriculum such as e-learning tools or computer games, the most important consideration to enhance learning is the instructional design and the instructional strategies used in the online course [5-6].

Studies reveal that the principles of instructional design are dependent on educational paradigms of the period in which these theories were proposed, so the models may not be adaptable in the current context of developing instruction for online educational settings. Despite there being no best practice in the use of available models for developing online instruction, designers of online instruction tend to employ conventional instructional design models that meet learners' expectations in the educational setting [7].

Studies on Motivation Model

The ARCS motivation model is one method used to motivate students to learn. ARCS motivation model encompasses four components of motivation that are attention, relevance, confidence, and satisfaction [8]. In the past several years, studies have shown the importance of motivating learners. For example, motivated learners tend to possess a better learning process and performance, higher self-confident, more creativity [9].

The implementation of the ARCS model has reported positive learning outcomes as the ARCS motivation model offers a systematic framework for teachers and designers as they analyze, design, develop and implement instructional materials. When ARCS motivation model strategies are integrated to teaching design, there is a high probability of enhancing students' motivation to learn [10].

The ARCS motivation scale has been used in this study to measure students' levels of motivation to learn via the e-learning course. Researchers have stated that learners' motivation towards learning in the classroom is one of the significant factors affecting their academic performance and achievement, leading to deeper engagement and academic success. When the ARCS model was applied to instructional media, researchers have indicated that a more supporting learning environment was created which promoted intrinsic motivation and promote self-regulated learning within learners [11-13].

Pronunciation, Reading and Writing

Pronunciation Instruction

An important aspect in teaching pronunciation includes micro-level skill (accuracy-based learning), macro-level skill (fluency-based learning) and awareness-raising classroom activities. At the micro-level skill, learners should be taught both in segmental (a study of sounds) and suprasegmental features (stress, intonation, rhythm, linking) (Gilbert 1984 as cited in [14]). Celce-Murcia, Brinton, & Goodwin (1996 as cited in [15]) explains segmentals as the basic inventory of distinctive sounds and shows the way that they combine to form a spoken language. Pronunciation teaching has focused on the mastery of segmentals through discrimination and production of target sounds via drills. Segmentals and suprasegmentals transcend the level of individual sound production and are produced unconsciously by native speakers. However, suprasegmentals extend across segmental. Since their elements provide crucial context and support (determine meaning) for segmental production, they are given a more prominent place in pronunciation instruction. According to [16], pronunciation instruction of sounds, words stress, sentence stress, and intonation are the pronunciation areas instructors should draw their students' attention to.

Reading Instruction

Barnett [17] suggests that students can be encouraged to use effective reading strategies by using the three activities for each stage of pre-reading, while-reading and post-reading. In pre-reading stage, activities that help readers access their prior knowledge about the reading topic can be utilized [18]. These activities include answering pre-text questions before going through the text such as answering questions based on the title/topic, making predictions based on previewing, skimming for general ideas, reading the introduction and conclusion and scanning for specific information. In the while-reading stage, activities that call for readers to obtain more information to understand the text content and to further develop their reading strategy are utilized [17]. These activities include guessing meaning of vocabulary by using context clues, analyzing reference words, reading for specific pieces of information and understanding text content. In the post-reading stage, activities that help readers check their comprehension and lead them to a deeper understanding of the text are used [18]. These activities include revising pre-reading expectations, checking what the reader thinks the author is saying, relating the text content to his/her own experience and responding to the text or criticizing it.

Writing Instruction

The process-oriented writing strategy has come into favor in recent years due to the limited success of the product approach. The writing process is a method of looking at the teaching of writing in which the focus has changed from the students' finished products (patterns of organization, spelling and grammar) to what students think and do as they write (planning, revising, and the like) [19-20]. Three stages have been proposed in specialists' models of writing process [21-25]. The three stages in this process are undertaken iteratively and will develop and increase the learners' writing competence.

The stages in the process-oriented approach to writing can be summarized as follows:

1. Prewriting is the planning of writing or preparing information prior to writing.
2. Writing is the stage that uses the prepared data from the first stage to compose a draft in which the content is organized. At this stage, the learners will pay attention only to content, not the accuracy of language used, in order to minimize their anxiety. Then, rewriting occurs after learners uncover their weak points in the composition and revise the content and language with more appropriate choice of words. The learners must rewrite their drafts.
3. Evaluation is the stage that helps learners to recognize the quality of their work after they have improved and rewritten their first drafts.

Research Methodology

Research design

A mixed method of the combination of quantitative and qualitative instruments and interviews (see table 1) was used in this study.

Table 1 Research Design for this Study

Group	1 st twelve weeks		2 nd twelve weeks	
	Beginning	During	During	End
Experiment (N = 91)	O1 O2 O3	x	x	O2 O3 O4
Control (N = 65)	O1 O2 O3	-	-	O2 O3

- Note:
- O1 = Demographic Questionnaire
  - O2 = Achievement Test
  - O3 = Instructional Material Motivation Questionnaire
  - O4 = Interview
  - X = Treatment
  - = No treatment

All the participants were randomly assigned to an experimental group and a control group via a ballot drawing method. Both experimental and control groups took English Pronunciation, reading and writing classes as scheduled. However, the experimental group also studied with the e-learning course individually. The control group studied with the conventional face-to-face instruction. These instruments were employed to both groups prior to the treatment: 1) demographic questionnaire to identify the participants' demographic data, 2) a paper-based pretest to identify the participants' English pronunciation, reading and writing proficiency levels, and 3) instructional material motivation questionnaire to identify the participants' motivation levels on English pronunciation, reading and writing skills. The participants in the both groups took a post-test which lasted 3 hours. Immediately after the post-test, the motivation questionnaire was administered to the participants in both groups. Then, nine participants in the experimental group together with three participating university lecturers were interviewed for their opinions towards the participants' English pronunciation, reading and writing achievement and motivations.

Research Treatments

The research treatments used for this study included the e-learning lesson. The overall design of the e-learning lesson in terms of instructional soundness is described below:

Instructionally sound e-learning: to better ensure that the e-learning was effective in teaching the intended three skills of English language and reflects best practices with the field of instructional design, the overall design of this e-learning employed processes and principles in instructional design suggested by Branch [26] and construction of e-learning lesson was in line with the recommendation described by Gagné et. al [27] and Alessi and Trollip (as cited in [28]). In this study, the ADDIE Model served as

the conceptual framework as detailed in the following sub-sections:

Analysis phase

In the analysis phase, participants' needs and problems in English pronunciation, reading and writing are examined. According to the preliminary phase of this study, the result reveals that primary school teachers in Songkhla have problems in dealing with English pronunciation, reading and writing. Most of them do not understand how to pronounce, read and write effectively and they do not possess the strategies for improving the three skills independently. Moreover, they lack confidence in speaking, reading and writing English on their own, leading to low motivation to speak, reading and writing English.

Design phase

At this stage, strategies, learning objectives, teaching method and learning content, instructional material and assessment of competency are designed for the teaching of these three language skills. Based on the preliminary study, primary school teachers do not possess the strategies for three language skills independently. When asked to identify the techniques that are required for effective English pronunciation they marked three elements provided in the questionnaire: consonant sound, vowel sound, stress and intonation. For English reading skill, they rated on understanding the main idea and vocabulary as the crucial strategies for successful reading, whereas grammar, organization, and content were the top list of writing elements.

For the learning objectives, it is anticipated that participants' English pronunciation, reading and writing competency can be promoted to achieve proficiency in their learning. Regarding pronunciation teaching method and learning content, the results of the preliminary study demonstrate that participants who possessed technical knowledge about the placement of

mouth had higher scores than those who did not have background knowledge about it. Based on the results described, the researcher concluded that the higher pronunciation scores of students are due to English pronunciation techniques. Thus, the pronunciation strategies regarding organ of speech, consonant sound, vowel sound, stress and intonation are selected as a teaching method in this study. For writing skill, learners who visibly planned their writing had higher scores than those who did no planning prior to writing. The results showed that the higher writing scores of students are due to writing techniques, otherwise known as the writing process. Therefore, the writing process is selected as a teaching method in this study. In terms of reading skill, those who paid attention to the connections between sentences or tried to understand the passage as a whole were learners who received higher scores than those who tried to understand a text by understanding words and sentences in the text. As a result, the teaching method for developing reading skill focused on reading strategies: skimming, scanning and guessing word meaning from context clues.

For instructional material, e-learning instruction was selected to deliver the lessons. Based on the findings of the needs-analysis study, participants need to spend more time practicing English speaking, reading and writing at their own pace and in their own time outside classroom.

For the assessment of participants' English pronunciation, reading and writing competency, pre-testing and post-testing were undertaken to evaluate and compare their English pronunciation, reading and writing competency.

Development phase

The e-learning instructional material was developed in this phase. The try-outs of materials with representative students, also known as formative evaluation, were utilized during this stage to ensure that they meet the objectives and will be effective.

Implementation phase

During this stage, the e-learning lesson was conducted in teaching English pronunciation, reading and writing. A total of 91 primary school teachers in Songkhla Province participated in studying English pronunciation, reading and writing through e-learning instruction. The purpose of this stage is to ensure appropriate use of the instructional media by participants.

Evaluation phase

The summative evaluation was conducted after the implementation of e-learning instructional material to check its effectiveness.

Gagné’s nine events of instruction

In the design phase of the ADDIE Instructional Model, Gagné’s nine events of instruction were applied to design the e-learning lesson to enhance the effectiveness as described in the table summarized strategies and approaches relevant to each of the events of instruction applied to the e-learning lesson of this study below:

Table 2 Events of Instruction in the E-learning Lesson

Event of Instruction	Examples in E-learning Lesson
Pre-instructional phase	
1. Gaining attention	The activities in the Warm-up session of each unit were designed to stimulate student involvement and to capture their attention before the beginning of the lesson.
2. Informing learners of the objectives	A list of learning objectives or what the students will be able to achieve is presented on the first page of each unit.

Event of Instruction	Examples in E-learning Lesson
Pre-instructional phase	
3. Stimulating recall of prior knowledge	A quick primer about the previous lesson and a brief summary were included at the beginning and end of some units to avoid confusion with the content of the previous unit. Additionally, activities in this E-learning lesson help learners to associate new information with prior knowledge and to better understand previous concepts or content. These activities were included in a Explore session and a Practice session for each unit.
Instructional Phase	
4. Presenting the material	Learning content in the Explore session was organized and displayed in small segments to avoid memory overload and to facilitate learning and information recall. Techniques such as highlighting specific words and sentences in bold or color were used to help in differentiating content. A variety of media such as explanatory texts, graphics, audio, narration or spoken explanation is exploited to enhance the appeal to students
5. Providing learning guidance	The instruction on how to learn to pronounce, read and write is presented.
6. Eliciting performance	After completing the above activities, students were guided to a Practice session in order to confirm their understanding of the content and to increase their retention rate.
7. Providing feedback	At the end of each exercise, guidance and answers to questions were provided in real time to students regarding their performance.
Post-instructional Phase	
8. Assessing performance	Having completed all sessions in each unit, learners were to take the tests at the end of each unit. In these tests, learning guidance is not provided. The post-test which students were required to do after completing all units will provide an indication of the degree of enhancement achieved.
9. Enhance retention and transfer	Lesson summary that includes “Extra practice” which link to 3D Virtual World to teach English language skills associated with the three skills: pronunciation, reading and writing. This is not a section of the e-learning lesson, nor did the researcher construct the content on the websites containing additional practice.

Population and sampling

The population consisted of primary school teachers and language university lecturers from local universities in Songkhla province. The group of primary school teachers was purposively selected from 10 primary schools located in Songkhla Province. The primary schools had a mixed population with different language backgrounds: low, average and high proficiency levels, which provides an opportunity to investigate the effects of the E-learning course on participants with different language backgrounds and achievement levels. They were classified as high, medium and low EFL participants based on their pre-test scores. For the language university lecturers who were interested in participating in the study, they were informed about the study and the e-learning course during a training conducted in August, 2014. The participating language university lecturers introduced the study to the primary school teachers and invited them to join the study. A total of 5 language university lecturers and 156 primary school teachers participated in this study.

Variables

Independent variables : The primary school teachers' a) E-learning course use/ non use and b) prior English pronunciation, reading and writing knowledge measured by the paper-based pre-test.

Dependent variables: The primary school teachers' a) learning achievement on English pronunciation, reading and writing skills measured by the post-test, and b) their motivation measured by the Instructional Material Motivation Questionnaire.

The Construction of Lesson Plans for Conventional Face-to-Face Instruction

The construction of the lesson plans for conventional instruction was developed by the following methods:

1. Studying the concept of how to develop three lesson plans of pronunciation, reading and writing skills in terms of terminal objective, learning objectives and contents.
2. Constructing the lesson plans for developing English pronunciation, reading and writing abilities.
3. Examining the lessons plans by 3 language specialists in English teaching.
4. Improving and revising the lesson plans prior to implementing with the control group.

The Construction of E-learning course on English pronunciation, reading and writing skills

The construction of the e-learning course was developed by the following methods:

1. The methods and principles of constructing e-learning course were studied from related articles, books and researches.
2. The content and instructional objectives were analyzed, selected and outlined based on the findings from the textbooks.
3. The selected contents from Item 2 were used to construct the e-learning lessons focusing on topics of teaching and learning elements which were similar to those topics in the lesson plans of the conventional face-to-face instruction.
4. The content of initial e-learning lessons was then approved and analyzed by 3 language specialists in English teaching. After approval, the lessons were revised and improved accordingly.
5. The e-learning lessons were designed and a storyboard was written. Each unit consisted of contents, exercises, pre-test and post-test, assembled in a series of frames. The frames contained animated images, a narration, background music, sound effects and buttons for interaction.

6. The storyboard was evaluated and approved by 5 media experts. The evaluation form of the Department of Curriculum and Instruction Development [29] was used to examine the quality of the e-learning lessons in 4 aspects: content, instructional design, screen design and techniques.

7. Before first administering the experiment with students, feedback from 5 media experts was used to improve the e-learning lessons in terms of clarity and appropriateness of explanations, the step-by-step lesson sequences, screen design, buttons and images. Then, the e-learning lessons were programmed.

8. The developed e-learning course was tested by the following methods :
- One-to-one step testing (1:1).
  - Small group testing (1:10).
  - Field testing (1:100).

The Construction of Achievement Test

The procedure for constructing the pre and post achievement tests is as follows:

1. Construct the table of content analysis (learning unit objectives) in order to identify the numbers of items and how to measure the test content and the objectives.

2. The result of the analysis in Step 1 was used to construct the items of objective test

3. Three English language specialists were consulted to check its content and validity. The content of the test was evaluated through Index of Item- Objective Congruence (IOC). In this study, the value of IOC is between 0.6-1.0, which was acceptable.

4. The revised tests were tried out with 50 fourth-year students who have ever studied English pronunciation, reading and writing in order to check the level of difficulty of test items and the discrimination index.

These students were a different group from those in the sample group.

5. The test items with value of level of difficulty between .20 to .80 and the discrimination index higher than .20 were selected. The test scores were calculated to check for the reliability using the Kuder-Richardson Formula 20 (KR20). The value of this reliability was 0.85.

6. The test items from item 5 were then employed in the study.

The Construction of the Instructional Material Motivation Questionnaires

The procedure for constructing the questionnaire is as follows:

1. Some related literature on motivation and methods in developing a questionnaire were reviewed to develop the initial questionnaire. 20 questions were formulated based on Keller's ARCS Motivational Design Model. This model measures four attributes: Attention, Relevance, Confidence and Satisfaction.

2. The initial questionnaire was then tested with students who are in different group from the sample group. The results were used to improve the test by making it more comprehensive, reliable and valid for collecting data.

3. Experts were consulted to validate the questionnaire. The value of IOC was between 0.6-1.0. The participants were required to rate the statements on a five-point scale from "Not true" to "very true" where the answer represents their opinions. After that the initial questionnaire was tested and improved to make it more comprehensive, reliable and valid for collecting data.

4. The questionnaire was then administered with the experimental group of participants to study their motivations on learning English pronunciation, reading and writing skills via the e-learning course. The Cronbach's Alpha value of this questionnaire was 0.87.

The Construction of A Semi-Structured Interview in Thai

The five participated university lecturers were interviewed regarding their opinions on the effects of the e-learning course on the participants. The stratified sampling was implemented to select three participants of low achiever, average achiever and high achiever. The interviews were audio-recorded.

Data Analysis

The data obtained from different methods of the study were analyzed and interpreted in two main ways, by quantitative and qualitative analysis.

The data obtained from the pre- and post-achievement tests and instructional material motivation questionnaire

Statistical test of multivariate analysis of covariance (MANCOVA) was employed to analyze the achievement test scores and motivation questionnaire to confirm the effects of the e-learning course.

In this study, to answer the first and second research questions, the dependent variables were the achievement test score and motivation score. The independent variables were the two learning methods (tutoring through the e-learning course and the conventional face-to-face instruction on English pronunciation, reading and writing skills). The results of achievement and motivation pre-test scores at the beginning of the experiment were the covariates to control the effect of the participants' variance.

The data obtained from interview data analysis

The interview data were transcribed and then analyzed by using 1) open coding, and 2) axial coding. In open coding, the entire interview transcripts were read and reread to identify and tentatively name the salient themes which were later labeled and coded. These themes served as a framework for analysis. Words or phrases that were the same were classified into the

same theme. These themes were modified during the subsequent steps of analysis.

Then, axial coding or re-examination of the themes that had previously been identified in order to determine whether they were linked was used. The data analysis from the semi-structured interview was then shown.

Results

Omnibus MANCOVA Test the First and Second Research Hypotheses

An omnibus MANCOVA test was conducted to assess the overall effect of the developed e-learning course on the dependent variables achievement and motivations. The analysis showed overall statistically significant group differences ($p < 0.05$) as a result of using developed e-learning course in instruction (Wilks' lambda = 0.762, $F(2, 151) = 23.549$, $p = 0.000$).

Table 3 Omnibus MANCOVA Test

Effect		Value	F	Hypothesis df	Error df	Sig.
Group	Wilks' Lambda	.762	23.549 ^a	2.000	151.000	.000

Individual Hypothesis Test for the First and Second Research Hypotheses

A better understanding of the source of the overall effect from the omnibus test is determined from the tests of between-subjects effects. The tests of between-subjects effects resulted in statistically significant effects for both post-test ($F(1, 152) = 38.454$; $P < 0.05$) and post motivational survey ($F(1, 152) = 14.028$; $P < 0.05$).

Table 4 Tests of Between-Subjects Effects

Source	Dependent Variable	Type III Sum of Squares	df	Mean Square	F	Sig.
Group	Post-test	1731.763	1	1731.763	38.454	.000
	Post Motivation Survey	518.907	1	518.907	14.028	.000
Error	Post-test	6845.246	152	45.035		
	Post Motivation Survey	5622.540	152	36.990		

To further investigate the results and reach better conclusions, the following two post hoc questions were proposed.

1. Did participants in either the experimental or control group show significant improvement in the three English language skills of pronunciation, reading and writing, as measured by the post-test?

2. Did participants in either the experimental or control group show significant improvement in the motivation subscales of attention, relevance, confidence, and satisfaction, as measured by the motivation survey?

To answer the two questions, paired-samples t-tests were used to compare the scores of experimental versus control groups from pre-test to post-test, and four subscales of motivation survey (see Table 5).

Table 5 The Comparison of the Motivation Scores of Experimental and Control Group

		Paired Differences		t	df	Sig.
		Mean	Std. Deviation			
Experimental group	Pre-test – Post-test	-18.242	7.081	-24.575	90	.000
Control group	Pre-test – Post-test	-11.138	6.023	-14.910	64	.000
Experimental group	Pre-Attention – Post-Attention	-3.890	3.016	-12.302	90	.000
Control group	Pre-Attention – Post-Attention	-.462	2.107	-1.766	64	.082
Experimental group	Pre-Relevance – Post-Relevance	-4.132	2.857	-13.798	90	.000
Control group	Pre-Relevance – Post-Relevance	-.815	2.669	-2.463	64	.016
Experimental group	Pre-Confidence – Post-Confidence	-.484	2.478	-1.861	90	.066
Control group	Pre-Confidence – Post-Confidence	-.338	2.594	-1.052	64	.297
Experimental group	Pre-Satisfaction – Post-Satisfaction	-2.429	2.805	-8.258	90	.000
Control group	Pre-Satisfaction – Post-Satisfaction	-.046	2.267	-.164	64	.870

Table 5 showed that the participants in both experimental group, $t(90) = -24.575$, $p < .05$, and control group, $t(64) = -14.910$, $p < .05$ achieved significant gains in scores from pre-tests to post-tests. The experimental group reported a greater gain in the post-test as the mean differences of the achievement scores was 18.24 as compared to the mean difference of 11.13 for the control group.

Table 5 showed that for the four subscales of motivation of the experimental group, there was significant differences for the first three subscales: attention, relevance and satisfaction with $t(90) = -12.302$, $p < .05$, $t(90) = -13.798$, $p < .05$, $t(90) = -8.258$, $p < .05$, respectively. However, there was no statistically significant difference for the subscale of confidence with $t(90) = -1.861$, $p > .05$. For the control group, the result showed nonsignificant

results (significance = .082, .297 and .870) for attention, confidence, and satisfaction. However, there was a statistically significant difference for the subscale of relevance with $t(64) = -2.463, p > .05$.

Table 6 The Comparison of English Proficiency Scores of Experimental and Control Group

		Paired Differences		t	df	Sig.
		Mean	Std. Deviation			
Experimental group	Pre-test – Post-test	-				
		18.242	7.081	-24.575	90	.000
Control group	Pre-test – Post-test	-				
		11.138	6.023	-14.910	64	.000
Experimental group	Pronunciation skill 1-Pronunciation skill 2	-5.484	2.183	-23.967	90	.000
Control group	Pronunciation skill 1-Pronunciation skill 2	-.415	2.061	-1.625	64	.109
Experimental group	Reading skill 1-Reading skill 2	-7.956	3.370	-22.524	90	.000
Control group	Reading skill 1-Reading skill 2	-5.708	3.263	-14.102	64	.000
Experimental group	Writing skill 1-Writing skill 2	-4.901	3.022	-15.469	90	.000
Control group	Writing skill 1-Writing skill 2	-3.185	2.744	-9.358	64	.000

Table 6 showed that the participants in both experimental group, $t(90) = -24.575, p < .05$, and control group, $t(64) = -14.910, p < .05$ achieved significant gains in scores from pre-tests to post-tests. The experimental group reported a greater gain in the post-test as the mean differences of the achievement scores was 18.24 as compared to the mean difference of 11.13 for the control group.

From Table 6, the finding showed significant results in the experimental group for the three sub skills of English language including pronunciation, reading, and writing skills. For the control group, the result showed a statistically significant difference for the two sub skills of reading and writing skills. However, there was no statistically significant difference for pronunciation (significance = .109).

Discussions

The result did show significant improvement of the achievement post-test of those who learned with the e-learning course as compared to those who did not learn via the e-learning course. The reasons for positive effects of the e-learning course were reported by the participating university lecturers and participants. Based on the university lecturers' comments, the e-learning course provided an experiential nature and it was an alternative way of teaching and learning. In addition, the e-learning course transformed participants' the fear of English language. For the participants, comments, the e-learning course was effective as it integrated learning and fun together and challenged participants to learn English language. The overall results did indicate that the e-learning course was an effective teaching and learning tool to develop the three English language skills of the participants. Using the e-learning course to support the three English language skills was suggested by the participated university lecturers as an appropriate alternative way of teaching.

Significant improvement was found in the motivation of the participants who learned via the e-learning course as compared with those who did not use the e-learning course. The participating lecturers and participants reported in their interviews that the e-learning course improved the participants' motivation toward the three English language skills. The results suggest that the e-learning course should be integrated with classroom activities if teachers want to enhance English class motivation.

Recommendations

Recommendations for future e-learning instruction

There are two suggestions that are useful for e-learning instruction in the future.

1. Sufficient practice time is necessary for improving their English pronunciation, reading and writing skills. Moreover, if learners have more time to practice the three English sub skills via the e-learning course by themselves, it may help promote student autonomy.

2. This e-learning course can be recognized as a tool or resource for stimulating and encouraging the learners to improve their English pronunciation, reading and writing skills. It should be a supplementary tool for learning enhancement and practicing outside the classroom.

References

- [1] Wang, P. (2011). “The effect of computer-assisted whole language instruction on Taiwanese University students’ English learning”, **English Language Teaching**, 4(4), 10-20.
- [2] Alkan, B. (1997). **The investigation of the comparison of computer-assisted English language learning and teacher-centered English language teaching**. Unpublished Master’s Thesis, Dokuz Eylul Universitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- [3] Freeman, D. and Freeman, Y. (1994). “Whole language principles for bilingual learners. In A. D. Flurkey, & R. J. Meyer (Eds.)”, **Under the whole language umbrella: many cultures, many voices**, 240-263. Urbana, Illinois : National Council of Teachers of English.
- [4] Cassarino, C. (2003). “Instructional design principles for an e-learning environment”, **Quarterly Review of Distance Education**. 4(4), 455-461.
- [5] Clark, R. E. (2007). “Learning from serious games? Arguments, evidence, and research suggestions”, **Educational Technology**. 47(3), 56-59.

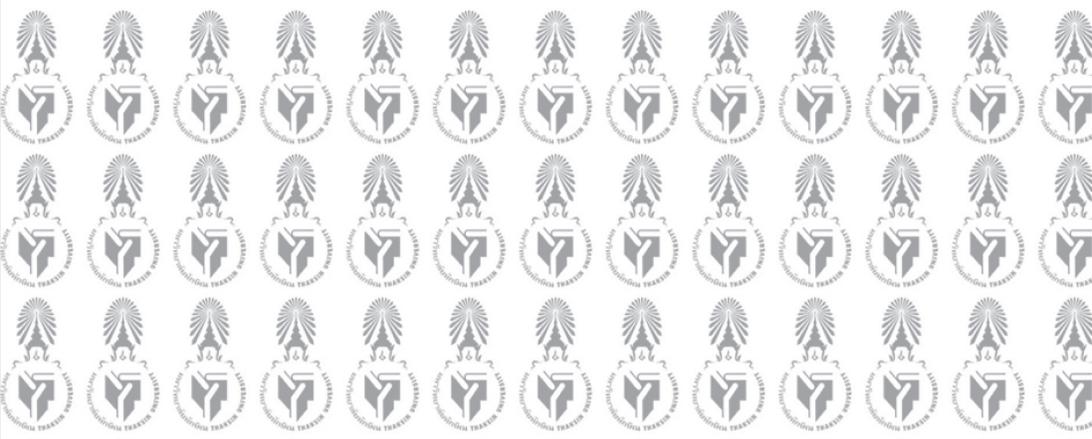
- [6] O’Neil, H. F. Wainess, R. and Baker, E. L. (2005). “Classification of learning outcomes: Evidence from the computer games literature”, **The Curriculum Journal**. 16(4), 455-474.
- [7] Chen, C. J. (2010). **Virtual reality (VR)-based learning environment : Design, develop, evaluate**. Saarbrücken, Germany: Lambert Academic.
- [8] Keller, J. M. (2000). **How to integrate learner motivation planning into lesson planning : The ARCS model Approach**. Conference Proceedings : VII Semanario, Santiago, Cuba.
- [9] Cools, E., Vanderheyden, K. and Backhaus, K. (2014). “The impact of student style differences and motivation on learning outcomes in management education: An international inquiry”, **Reflecting Education**. 9(2), 85-100.
- [10] Cheng, D. A. and Yeh, T. J. (2009). “Measuring motivational characteristics of courses: Applying Keller’s instructional materials motivation survey to a web-based course”, **Academic Medicine**. 84(11), 1505-1509.
- [11] Astleitner, H. and Wiesner, C. (2004). “An integrated model of multimedia learning and motivation”, **Journal of Educational Multimedia and Hypermedia**. 13(1), 3-22.
- [12] Rodgers, D. L. and Withrow-Thornton, B. (2005). “The effect of instructional media on learner motivation”, **International Journal of Instructional Media**, 32, 333-342.
- [13] Gottfried, A., Marcoulides, G., Gottfried, A., Oliver, P. and Guerin, D. (2007). “Multivariate latent change modeling of developmental decline in academic intrinsic math motivation and achievement: Childhood through adolescence”, **International Journal of Behavioral Development**. 31(4), 317-327.
- [14] Varasarin, P. (2007). **An action research study of pronunciation training, language learning strategies and speaking confidence**. Doctoral dissertation, Victoria University.

- [15] Jesry, M. M. (2005). “Theoretically-based Practical Recommendations for Improving EFL/ESL Students’ Pronunciation”, **Journal of King Saud University-Language and Translation**. 18, 1-33.
- [16] Harmer, J. (2005). **The practice of English language teaching**. Harlow : Pearson Education Limited.
- [17] Barnett, M. (1988). “Teaching through context: How real and perceived strategy use affect L2 Comprehension”, **The Modern Language Journal**. 77, 150-162.
- [18] Auerbach, E. R. and Paxton, D., (1997). “It’s not the English thing : Bringing reading research into the ESL Classroom”, **TESOL Quarterly**. 31(2), 237-255.
- [19] Tompkin, G. (2004). **Teaching writing: Balancing process and product**. Upper Saddle River. NJ: Prentice-Hall, Inc.
- [20] Applebee, A. N. (1986). Problems in process approaches: Towards a reconceptualization of process instruction’ in A. R. Petrosky and D. Bartholomae (eds.) **The Teaching of Writing. 85th Yearbook of the National Society for the Study of Education**. Chicago : University of Chicago Press.
- [21] Flower, L. and Hayes, J. R. (1981). “A cognitive process theory of writing”, **College Composition and Communication**. 32, 365-387.
- [22] White, R. and Arndt, V. (1991). **Writing process**. London and New York : Longman.
- [23] Brown, H. D. (1994). **Teaching by principles: An interactive approach to language pedagogy**. New Jersey: Prentice Hall.
- [24] Maxwell, R. (1996). **Writing across the curriculum in middle and high schools**. Needham Heights, MA: Allyn & Bacon.

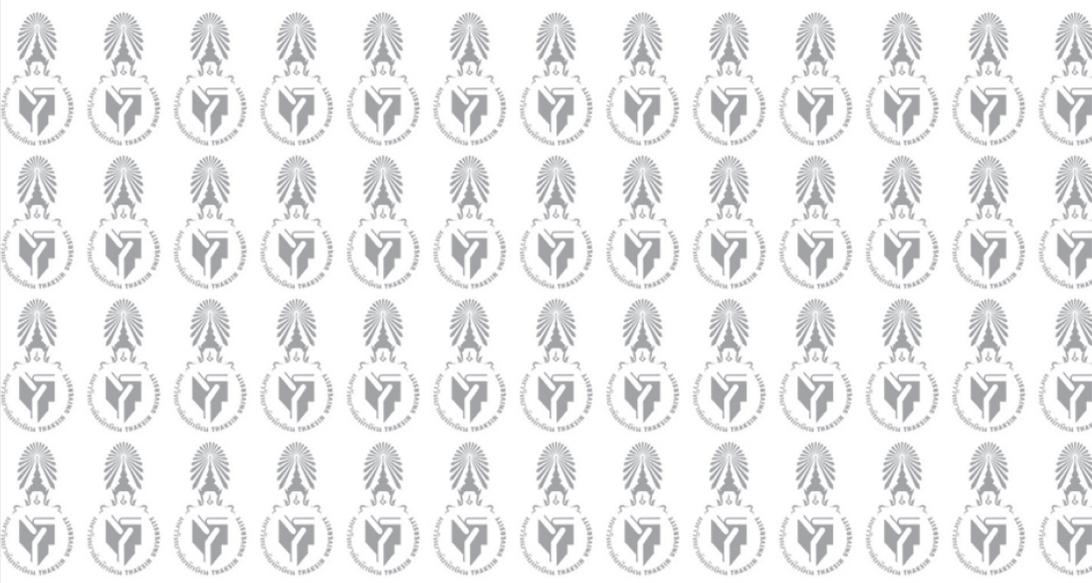
- [25] Seow, A. (2002). "The writing process and process writing. In J. C. Richards & W. A. Renandya (Eds.)", **Methodology in language teaching : An anthology of current practice**. 315-320. Cambridge : Cambridge University Press.
- [26] Branch, R. M. (2009). **Instructional design: The ADDIE approach**. New York: Springer Science & Business Media.
- [27] Gagné, R. M., Wager, W. W., Golas, K. C. and Keller, J. M. (2005). **Principles of instructional design** (5th ed.). Belmont, CA: Wadsworth/Thomson Learning.
- [28] Tongpoon, A. (2001). **The development of grammar CALL courseware of phrasal verbs for first year English major students in Khon Kean University**. Unpublished master's thesis, Khon Kean University, Khon Kean.
- [29] Department of Curriculum and Instruction development, Ministry of Education. (2003). **The development of Computer Assisted Instruction and website for quality learning**. Bangkok : The Express Transportation Organization of Thailand Press.

วารสารปาริชาต มหาวิทยาลัยทักษิณ
Parichart Journal, Thaksin University

รายนามผู้ทรงคุณวุฒิ (Reader)

ต้นฉบับบทความวิจัย บทความวิชาการที่ตีพิมพ์ในวารสารปริทัศน์ ปีที่ 29 ฉบับที่ 1 (เดือนเมษายน-กันยายน 2559) ได้รับการตรวจแก้ไขจากผู้ทรงคุณวุฒิดังรายนามต่อไปนี้

1. ศ.ดร.ศิริพร ณ ถลาง	คณะอักษรศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย (เกษียณอายุ)
2. ศ.ดร.อรรถจักร์ สัตยานุรักษ์	คณะมนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่
3. ศ.ชวน เพชรแก้ว	มหาวิทยาลัยราชภัฏสุราษฎร์ธานี
4. รศ.ดร.คณิดา นิจรวัลกุล	คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์
5. รศ.ดร.ธีรพงศ์ แก่นอินทร์	คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์
6. รศ.ดร.นิตศา ศิลปเสรษฐ	คณะวิทยาการจัดการ มหาวิทยาลัยราชภัฏภูเก็ต
7. รศ.ดร.ปฐม หงษ์สุวรรณ	ผู้อำนวยการสถาบันวิจัยศิลปะและวัฒนธรรมอีสาน มหาวิทยาลัยมหาสารคาม
8. รศ.ดร.สีปงศ์ ธรรมชาติ	ผู้อำนวยการอาศรมวัฒนธรรม มหาวิทยาลัยวลัยลักษณ์
9. รศ.ยงยุทธ ชูแว่น	คณะอักษรศาสตร์ มหาวิทยาลัยศิลปากร
10. รศ.อำนาจ ธีระวนิช	คณะบริหารธุรกิจ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ (เกษียณอายุ)
11. ผศ.รท.(หญิง) ดร.เกตุศิริ เจริญวิศาล	คณะวิทยาการจัดการ มหาวิทยาลัยศิลปากร
12. ผศ.ดร.ภาณุพงศ์ อุดมศิลป์	คณะมนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ
13. ผศ.ดร.ศรีสมภพ จิตรภิมรย์ศรี	คณะรัฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์
14. ผศ.ดร.อภิรักษ์ณ เกษมผลกุล	คณะศิลปศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหิดล
15. ผศ.ดร.อัญชลี ชยานุวัชร	สำนักวิชาศิลปศาสตร์ มหาวิทยาลัยวลัยลักษณ์

16. ผศ.เกื้อกูล สุนันทเกษม

คณะวิทยาการจัดการ

มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์

17. ผศ.อำนาจ อินทสโร

คณะนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์

18. อ.ดร.จิรรัตน์ สิทธิวรชาติ

สำนักวิชาสารสนเทศศาสตร์

มหาวิทยาลัยวลัยลักษณ์

ข้อมูลทั่วไปของวารสารปริทัศน์

ลักษณะของวารสาร

วารสารปริทัศน์ เป็นวารสารเผยแพร่ผลงานวิจัย/บทความทางด้านมนุษยศาสตร์ และสังคมศาสตร์ เศรษฐศาสตร์ ศึกษาศาสตร์ ศิลปกรรมศาสตร์ และนิติศาสตร์ ของบุคลากร นักวิจัยในมหาวิทยาลัยทักษิณและหน่วยงานต่าง ๆ

ข้อแนะนำทั่วไป

1. เรื่องที่รับพิมพ์ในวารสารวิจัยนี้ต้องไม่เคยเผยแพร่ในวารสาร รายงานหรือสิ่งพิมพ์อื่นใดมาก่อน
2. ผู้ส่งบทความเพื่อตีพิมพ์ในวารสารนี้จะต้องเป็นสมาชิกวารสารมหาวิทยาลัยทักษิณเท่านั้น ยกเว้นบทความพิเศษที่กองบรรณาธิการพิจารณาให้ได้รับการยกเว้น
3. ต้นฉบับจะเขียนเป็นภาษาไทยหรือภาษาอังกฤษก็ได้ แต่ถ้าเป็นผลงานการวิจัยต้องมีบทความย่อทั้งภาษาไทยและภาษาอังกฤษ
4. เนื้อหา บทความ หรือข้อคิดเห็นที่พิมพ์ในวารสารเป็นความคิดเห็นของผู้เขียนเท่านั้น กองบรรณาธิการไม่จำเป็นต้องเห็นด้วย
5. ต้นฉบับจะต้องได้รับการส่งกลับจากผู้ทรงคุณวุฒิก่อนการตีพิมพ์

ประเภทของผลงานที่จะรับตีพิมพ์

1. บทความวิจัย (Research Articles)
2. บทความวิชาการ (Articles)
3. บทความวิจารณ์หนังสือ (Book Review)
4. บทความปริทรรศน์ (Review Article)

รูปแบบการเตรียมต้นฉบับ

1. ต้นฉบับต้องพิมพ์บนกระดาษขาว ขนาด A4 พิมพ์หน้าเดียว ใส่เลขหน้ากำกับหน้าทุกหน้า โดยใช้แบบอักษร Angsana New ขนาดตัวอักษร 14 ถ้ามีภาพประกอบ ควรเป็น

ภาพถ่าย ขาว-ดำที่ชัดเจน นอกจากจำเป็นจึงควรใช้ภาพสี และถ้ามีภาพวาดลายเส้นให้วาดบนกระดาษขาว โดยใช้หมึกดำให้สะอาดและลายเส้นคมชัด ความยาวของเนื้อหา รวมภาพตาราง ไม่ควรเกิน 15 หน้า

2. การตั้งค่าหน้ากระดาษ

- ระยะขอบบน (Top margin) ขนาด 1.00” หรือ 2.54 เซนติเมตร
- ระยะขอบล่าง (Bottom margin) ขนาด 1.00” หรือ 2.54 เซนติเมตร
- ระยะขอบซ้าย (Left margin) ขนาด 1.50” หรือ 3.00 เซนติเมตร
- ระยะขอบขวา (Right margin) ขนาด 1.00” หรือ 2.54 เซนติเมตร

3. การส่งต้นฉบับ มี 3 ช่อง ดังนี้

ช่องทางที่ 1 ส่งทางไปรษณีย์ ส่งต้นฉบับ (เอกสาร) จำนวน 1 ชุด พร้อมแนบแผ่นบันทึกข้อมูล (CD) ประกอบด้วยไฟล์ข้อมูลเรื่องเต็มรูปแบบ WORD. และ PDF. อย่างละ 1 ไฟล์ พร้อมใบสมัครสมาชิกมายังกองบรรณาธิการวารสารปริชาต สถาบันวิจัยและพัฒนา มหาวิทยาลัยทักษิณ เลขที่ 222 หมู่ 2 ตำบลบ้านพร้าว อำเภอป่าพะยอม จังหวัดพัทลุง 93210

ช่องทางที่ 2 ส่งทาง E-mail address: research.tsu@gmail.com ให้แนบไฟล์ข้อมูลเรื่องเต็มรูปแบบ WORD. และ PDF. อย่างละ 1 ไฟล์ พร้อมใบสมัครสมาชิก

ช่องทางที่ 3 ส่งทางระบบวารสารปริชาต (e-journal) สามารถเข้าไปได้ <http://www.rdi.tsu.ac.th/parichart/main/>

ช่องทางที่ 4 ส่งทางระบบการจัดการวารสารออนไลน์ Thai Journals Online (ThaiJO) สามารถเข้าไปได้ <http://www.tci-thaijo.org/index.php/parichartjournal/index>

ส่วนเอกสารการชำระเงินให้ส่งทางไปรษณีย์มายังกองบรรณาธิการ วารสารปริชาต สถาบันวิจัยและพัฒนา มหาวิทยาลัยทักษิณ เลขที่ 222 หมู่ 2 ตำบลบ้านพร้าว อำเภอป่าพะยอม จังหวัดพัทลุง 93210 โทรศัพท์ 074-609600 ต่อ 7242 โทรสาร 074-609654-5

รายละเอียดการเตรียมต้นฉบับ

บทความวิจัยให้เรียงลำดับตามองค์ประกอบดังนี้

1. **ชื่อเรื่อง (Title)** ต้องมีทั้งภาษาไทย และภาษาอังกฤษ และจัดให้อยู่กึ่งกลางหน้ากระดาษ ชื่อภาษาอังกฤษ อักษรตัวแรกของทุกคำให้พิมพ์ด้วยตัวพิมพ์ใหญ่ และให้ใช้ตัวอักษรขนาด 16 ตัวหนา

2. **ชื่อผู้เขียน (Authors)** ครบทุกคน และให้ใช้ตัวอักษรขนาด 14 ตัวปกติ และให้จัดอยู่กึ่งกลางของหน้ากระดาษ โดยให้กำกับหมายเลขยกกำลังไว้ต่อท้ายด้วย สำหรับชื่อตำแหน่งหรือตำแหน่งวิชาการและหน่วยงานให้พิมพ์ไว้ในส่วนของเชิงอรรถ (หน้าที่ 1) โดยพิมพ์ชื่อหน่วยงานต้นสังกัดระดับภาควิชา คณะ มหาวิทยาลัย หรือจากงานย่อยถึงระดับสูงให้ตรงกับตัวเลขยกกำลังที่กำกับไว้ในหน้าเดียวกัน

3. **บทคัดย่อ และ Abstract** ทั้งภาษาไทยและภาษาอังกฤษ มีความยาวไม่เกิน 200 คำ และอยู่ในบทความหน้าที่ 1 เท่านั้น และให้ใช้ตัวอักษรขนาด 14 ตัวปกติ

4. **คำสำคัญ (Keywords)** ทั้งภาษาไทยและภาษาอังกฤษ ให้เลือกคำสำคัญที่เกี่ยวข้องกับบทความไม่เกิน 3 คำ โดยพิมพ์ต่อจากส่วนเนื้อหาของบทคัดย่อ และ Abstract ให้ใช้ตัวอักษรขนาด 14 ตัวปกติ และให้จัดชิดซ้ายของหน้ากระดาษ Keywords ให้ใช้ตัวเล็กทั้งหมด ยกเว้นชื่อเฉพาะ

5. **เนื้อเรื่อง (Main Body)** ให้จัดพิมพ์เป็น 1 คอลัมน์

- **หัวข้อใหญ่** ใช้ตัวอักษรขนาด 14 ตัวหนา จัดชิดซ้ายคอลัมน์
- **หัวข้อย่อย** ใช้ตัวอักษรขนาด 14 ตัวหนา จัดชิดซ้ายคอลัมน์
- **เนื้อความ** ใช้ตัวอักษรขนาด 14 ตัวปกติ บรรทัดแรกของทุกย่อหน้าเอียง 0.5 นิ้ว

ของบรรทัดถัดไป และประกอบด้วยหัวข้อดังนี้

1) **บทนำ (Introduction)** บอกความสำคัญหรือที่มาของปัญหาของสิ่งที่ทำการศึกษา ค้นคว้า วิจัย หรือสร้างสรรค์ผลงาน และอาจรวมการสำรวจเอกสาร (Review of Related Literature)

2) **วัตถุประสงค์ (Objective)** บอกถึงเป้าหมายของสิ่งที่ศึกษา

* บทนำและวัตถุประสงค์ อาจเขียนรวมกันได้

3) **ระเบียบวิธีการศึกษา (Methodology)** บอกรายละเอียดในวิธีการศึกษา การดำเนินการให้ได้มาถึงสิ่งที่ค้นคว้า สร้างสรรค์ เป็นต้น

4) **ผลการศึกษา (Results)** บอกถึงผลลัพธ์ที่ได้จากการศึกษา ค้นคว้าวิจัย หรือผลการสร้างสรรค์ และอาจให้แนวทางถึงการนำไปใช้ประโยชน์ในอนาคต

5) **สรุปและการอภิปรายผล (Discussion)** ให้แสดงถึงการสรุปผลที่ได้ถึงการศึกษาและการให้เหตุผลว่าผลที่ได้จากการศึกษา ค้นคว้าวิจัย หรือสร้างสรรค์ ได้มาอย่างไร และเหตุใดจึงได้ผลดังกล่าว

* 4) และ 5) อาจเขียนรวมกันได้

6) การอ้างอิง (References) แบบตัวเลข

การอ้างอิงแบบตัวเลข ใช้วิธีการดังนี้

1. ใส่ตัวเลขกำกับไว้ในเครื่องหมาย [ ] ท้ายข้อความหรือชื่อบุคคลที่อ้างอิง โดยให้ตัวเลขอยู่ในระดับบรรทัดเดียวกันกับเนื้อหา เช่น [1]
2. ให้ใส่ตัวเลขอ้างอิงเรียงลำดับตั้งแต่เลข 1 เป็นต้นไป ต่อเนื่องกัน และในกรณีที่มีการอ้างอิงซ้ำให้ใช้ตัวเลขเดิมที่เคยใช้อ้างมาก่อนแล้ว
3. แหล่งที่ใช้อ้างอิงทั้งหมดในบทความจะไปปรากฏอยู่ในเอกสารอ้างอิง (references) ท้ายบทความ โดยเรียงลำดับตามหมายเลข และพิมพ์หมายเลขอยู่ในเครื่องหมาย [ ]
4. กรณีที่อ้างอิงเอกสารหลายรายการในคราวเดียวกัน
  - 4.1 อ้างอิงไม่เกิน 2 รายการให้ใส่หมายเลขของเอกสารที่อ้างเรียงลำดับโดยใส่เครื่องหมายจุลภาค (,) คั่น เช่น [1, 5]
  - 4.2 อ้างอิงเกิน 2 รายการและเป็นรายการที่ต่อเนื่องกัน ให้ใส่หมายเลขของเอกสารที่อ้างเรียงลำดับ โดยใส่เครื่องหมายยัติภังค์ (-) คั่น เช่น [1-3] หรือ [1-5]
  - 4.3 อ้างอิงเกิน 2 รายการและเป็นรายการทั้งต่อเนื่องและไม่ต่อเนื่อง ให้ใส่หมายเลขของเอกสารที่อ้างเรียงลำดับ โดยใส่เครื่องหมายจุลภาค (,) คั่นในกรณีไม่ต่อเนื่อง และเครื่องหมายยัติภังค์ (-) คั่นในกรณีต่อเนื่อง เช่น [1, 4-5]

การอ้างอิง ในเนื้อเรื่อง

การอ้างอิงในเนื้อเรื่อง ใช้ระบบตัวเลขอยู่ในวงเล็บ “[ ]” หลังข้อความที่อ้างถึง โดยตัวเลขดังกล่าวเรียงตามลำดับการอ้างอิง

ตัวอย่าง

1. โดยได้รับการสนับสนุนทุกทางจากภาครัฐการ [1]...
2. Strong security measures for sustainable peace on the Korean peninsula [2]

การอ้างอิงในเอกสารอ้างอิง

1) หนังสือ

ชื่อผู้แต่ง.// (ปีที่พิมพ์).// ชื่อหนังสือ.// เมืองที่พิมพ์.:/ สำนักพิมพ์.

ตัวอย่าง

[1] สุภัตรา สุภาพ. (2545). **สังคมวิทยา**. กรุงเทพฯ : ไทยวัฒนาพานิช.

[2] Norman, D, A. (2002). **The design of everyday things**.

New York : Basic books.

* กรณีผู้แต่งคนไทย เขียนหนังสือภาษาอังกฤษ ให้ลงชื่อผู้แต่งเหมือนคนไทยที่แต่งหนังสือภาษาไทย

* กรณีหนังสือที่พิมพ์มากกว่า 1 ครั้ง ให้ระบุครั้งที่พิมพ์ด้วย โดยเขียนรูปแบบบรรณานุกรม ดังนี้

ชื่อผู้แต่ง.// (ปีที่พิมพ์).// ชื่อหนังสือ/ (ครั้งที่พิมพ์).// เมืองที่พิมพ์.:/ สำนักพิมพ์.

ตัวอย่าง

[3] สุภัตรา สุภาพ. (2545). **สังคมวิทยา** (พิมพ์ครั้งที่ 2). กรุงเทพฯ : ไทยวัฒนาพานิช.

2) บทความในวารสาร

ชื่อผู้เขียนบทความ.// (ปีที่พิมพ์).// “ชื่อบทความ”,// ชื่อวารสาร.// ปีที่/
(ฉบับที่),/ เลขหน้า.

ตัวอย่าง

[4] ปรีชา นุ่นสุข. (2547). “มติชมรตินี เทพีแห่งมณฑลละเชิงเขาหลวง”,
เมืองโบราณ. 30(1), 97-104.

[5] Garder, J. w. (1987). “The tasks of leadership”, **New Management**.
4(4), 9-14.

3) บทความในรายงานการประชุมวิชาการ

ชื่อผู้แต่ง.// (ปีที่พิมพ์).// “ชื่อเรื่อง”, ใน/ชื่อการประชุม./เลขหน้า./
วันที่/เดือน/ปี/สถานที่ประชุม./เมืองที่พิมพ์./สำนักพิมพ์.

ตัวอย่าง

[6] พรพันธุ์ เขมคุณาศัย. (2554). “การจัดการความรู้จากห้องเรียนสู่ชุมชน : การบูรณาการปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงและภูมิปัญญาท้องถิ่นเพื่อพัฒนาความสามารถในการคิดของเยาวชน”, ใน การประชุมวิชาการและเสนอผลงานวิจัยมหาวิทยาลัยทักษิณ ครั้งที่ 1 ประจำปี 2554, 140. วันที่ 25-28 พฤษภาคม 2554 ณ ศูนย์ประชุมนานาชาติฉลองสิริราชสมบัติครบ 60 ปี อำเภอหาดใหญ่ จังหวัดสงขลา. สงขลา : มหาวิทยาลัยทักษิณ.

4) บทความในหนังสือ

ชื่อผู้เขียนบทความ.// (ปีที่พิมพ์).// “ชื่อบทหรือบทความในหนังสือ”, ใน/ชื่อผู้แต่งหรือผู้รวบรวมหรือบรรณาธิการ(ถ้ามี).//ชื่อหนังสือ./เลขหน้า./
เมืองที่พิมพ์./สำนักพิมพ์.

ตัวอย่าง

[7] อรณาด จันทร์โอภากร. (2550). “คอนเสิร์ตเดี่ยวจะเข้”, ใน เรวดี อักษรแก้ว (บรรณาธิการ). Music talk, 4-7. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์จางเจริญการพิมพ์.

5) บทความในหนังสือพิมพ์

ชื่อผู้เขียนบทความ.// (ปีที่พิมพ์./วันที่/เดือน).// “ชื่อบทความ”, /
ชื่อหนังสือพิมพ์./เลขหน้า

ตัวอย่าง

[8] ดวงศักดิ์ ชื่นสินธุ์. (2552, 6 มกราคม). “เที่ยวตามรอยพระพุทธองค์สิริมงคลรับปีใหม่”, มติชน. 23.

6) วิทยานิพนธ์

ชื่อผู้ทำวิทยานิพนธ์.//(ปีที่พิมพ์).//ชื่อวิทยานิพนธ์.//ระดับของวิทยานิพนธ์/
ชื่อปริญญา.//เมืองที่พิมพ์.//ชื่อสถานการศึกษา.

ตัวอย่าง

[9] เพ็ญพิชชา แสงดอกไม้. (2548). การพัฒนารูปแบบพอดโฟลิโอ (portfolio) สำหรับการวัดประเมินเพื่อยอมรับความรู้และประสบการณ์. ดุษฎีนิพนธ์ การศึกษาดุษฎีบัณฑิต. กรุงเทพฯ : มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ.

[10] Paungfoo, C. (2003). Use of molecular biology techniques in studying the nitrifying bacteria community from shrimp farming system. Doctoral dissertation. Prince of Songkla University.

7) เอกสารที่สืบค้นจากเครือข่ายอินเทอร์เน็ต

เอกสารจากอินเทอร์เน็ต มีองค์ประกอบเช่นเดียวกับเอกสารที่เป็นสิ่งพิมพ์ต่าง ๆ ดังนั้นรูปแบบการเขียนรายการบรรณานุกรม จึงใช้รูปแบบเดียวกับสิ่งพิมพ์นั้น ๆ ได้ เพียงแต่เพิ่มเติมข้อมูลที่เกี่ยวข้องกับการสืบค้น

ชื่อผู้แต่ง.//(ปีที่พิมพ์).//ชื่อเรื่อง.//เมืองที่พิมพ์.//สำนักพิมพ์.//
สืบค้นเมื่อ...../จาก <http://www.....>

ตัวอย่าง

[10] มหาวิทยาลัยทักษิณ. (2546). กรอบคิดหลักของแผนแม่บทมหาวิทยาลัยทักษิณ. สงขลา : มหาวิทยาลัยทักษิณ. สืบค้นเมื่อ 20 พฤศจิกายน 2548, จาก http://tsu.ac.th/news/does/TSU_Plan.pdf.

[11] Einstein, A. (2000). Relativity : The special and generate theory (Trans by Lawson, R.W.). New York : Bartleby. Retrieved August 21, 2002, from <http://www.Bartleby.com>.

8) รูปแบบการเขียนบุคลากรกรม

ชื่อผู้ให้สัมภาษณ์/(ผู้ให้สัมภาษณ์)/, /ชื่อผู้สัมภาษณ์/(ผู้สัมภาษณ์),/สถานที่
สัมภาษณ์,/ เมื่อวันที่...เดือน...ปี...ที่สัมภาษณ์.

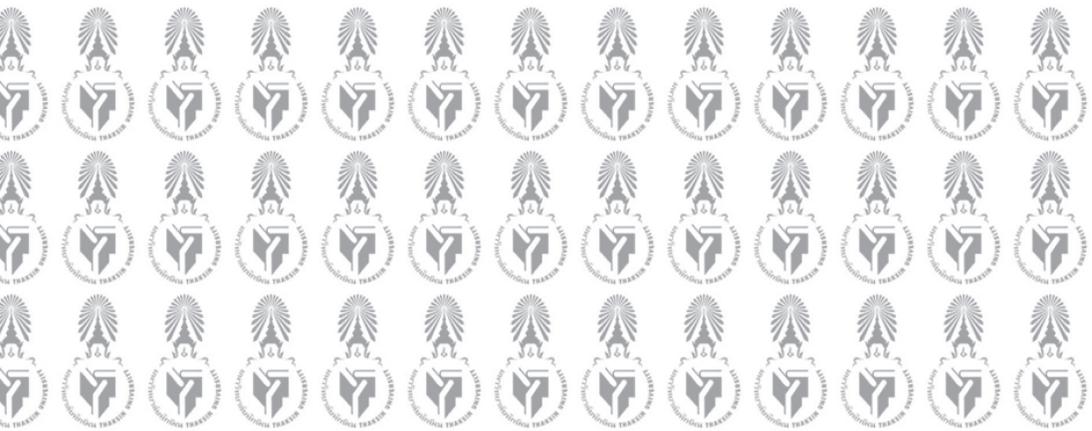
ตัวอย่าง

[12] โกววิทย์ มณีโชติ (ผู้ให้สัมภาษณ์), วิทยา บุษบงศ์ (ผู้สัมภาษณ์), ที่บ้านเลขที่
40 หมู่ที่ 3 ตำบลแหลมตะลุมพุก อำเภอปากพนัง จังหวัดนครศรีธรรมราช,
เมื่อวันที่ 21 พฤษภาคม 2548.

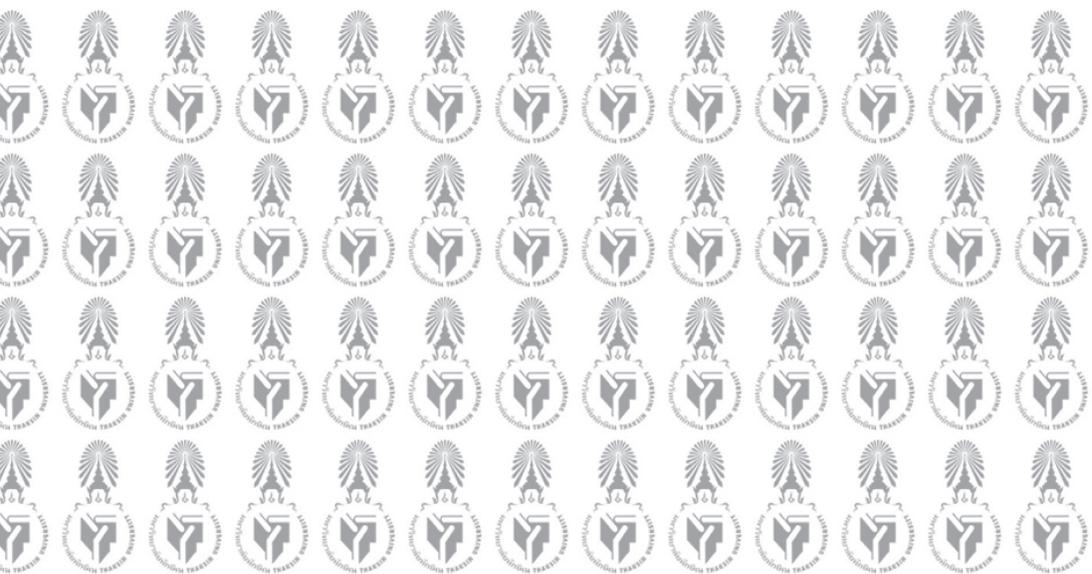
6. การใช้คำย่อ สัญลักษณ์ คำย่อที่ใช้ในบทความจะต้องมีคำเต็มเมื่อปรากฏเป็นครั้งแรกในบทความหลังจากนั้นสามารถใช้คำย่อเหล่านั้นได้ตามปกติความใช้ให้เหมาะสม หลีกเลี่ยงการใช้คำย่อที่ชื่อเรื่องและในบทคัดย่อ ไม่แนะนำให้ใช้คำย่อเกิน 4 ครั้ง ใน 1 บทความ สำหรับสัญลักษณ์ที่ใช้ในบทความจะต้องมีคำจำกัดความหรือคำอธิบายเมื่อปรากฏเป็นครั้งแรกในบทความหลังจากนั้นไม่จำเป็นต้องมีคำจำกัดความหรือคำอธิบาย

7. รูปภาพ จัดชิดซ้ายของคอลัมน์ คำบรรยายรูปภาพให้พิมพ์ไว้ใต้รูปภาพตัวอักษรขนาด 14 ตัวปกติ

8. ตาราง จัดชิดซ้ายของคอลัมน์ คำบรรยายตารางพิมพ์ไว้ด้านบนของหัวข้อตาราง และใช้ตัวอักษร ขนาด 14 ตัวปกติ

วารสารปารีชาต มหาวิทยาลัยทักษิณ
Parichart Journal, Thaksin University

ใบสมัครสมาชิก
วารสารปริชาต
PARICHART JOURNAL

วันรับสมัคร.....

หมายเลขสมาชิก.....

(สำหรับเจ้าหน้าที่)

ข้าพเจ้า (นาย/นาง/นางสาว).....

ที่อยู่ทางไปรษณีย์ที่ต้องการให้จัดส่งวารสาร.....

.....

อำเภอ..... จังหวัด..... รหัสไปรษณีย์.....

โทรศัพท์..... โทรสาร..... E-mail.....

มีความประสงค์เป็นสมาชิกวารสารปริชาต จำนวน.....ปี (ปีละ 200 บาท)

พร้อมนี้ได้ส่งค่าสมาชิก จำนวน.....บาท (.....)

โดย

อนุญาต ส่งจ่ายในนามกองจัดการวารสารปริชาต ปณ.ป่าพะยอม อ.ป่าพะยอม
จ.พัทลุง 93210

(ลงชื่อ).....

(.....)

...../...../.....

สำนักงานวารสารปริชาต

สถาบันวิจัยและพัฒนา มหาวิทยาลัยทักษิณ อำเภอป่าพะยอม จังหวัดพัทลุง 93210

โทรศัพท์ 0-7460-9600 ต่อ 7242 โทรสาร 0-7460-9654-5

E-mail Address: research.tsu@gmail.com

